

18

66901

VRITAR
LEVA AN
TOLOGIA

STRITARJEVA ANTOLOGIJA

UREDIL IN UVOD NAPISAL
DR. IVAN PRIJATELJ

V LJUBLJANI 1919

IZDALA IN ZALOŽILA „TISKOVNA ZADRUGA“

AMTOLJUBNA
KUPNA KARTICA

66901

030013475

Vsebina.

Josip Stritar

- 1. V življenju — boju 2
- 2. V pesmi 64

Izbrane pesmi

Prirodi	89
V zimí pomlad	89
Pred tabo na kolenih	90
Srca sem tebe, draga, prosil	90
Oblaček	90
Vse to, kar si mi zdaj naštela	91
Kaj bi neki ž njim začela	91
Po smrti	92
Srcu	92
Pri oknu	93
Čuj, v vrtni seči prepeva kos	94
Popotne pesmi 1—18	94
Hrepenenje po pomladi	105
Svèt mladeniču	105
Pomladnja noč	106
Lastovki	107
Žalost	107
Pesnik	108
Jesenska sreča	108
Črez morje!	109
Mojemu narodu	110
Mladini	111
Konju	112
Bravcu	113
Turki na Slévinci	115
Nočna sodba	117
Izgubljeni sin	120
Orest	123
Solncu in mesecu	125
Solncu	125

Mesecu	126
✓ Preširnova pisma iz Elizije I—III	126
✓ Dunajski soneti I—XLVII	134
Slovo	157
Prijatelju	165
Samotar	167
Na Jenkovem grobu	176
Prešernova oporoka	177
✓ Sreča, poezija in Prešeren	179
✓ Dunajske elegije I—XII	184
✓ „Raja“	
1. Gost	197
2. Vdova	199
3. Begun	200
4. Prisega	202
5. Na meji	202
6. Bojna pesem	204
7. Junak in dete	205
8. Poslanec	206
9. Junak in lastovka	208
10. Otroku	210
Pesem brez imena	211
Delavcu	212
Postopačeva modrovanja	214
Nosan	215
Pisarjev sin	221
Glavan	226
Drobiž	230
✓ Rojakom	234

Dodatek iz poslednjih pesmi

Nazaj	239
Po starih potih	240
Doma 1—13	241
Želja	247
Le solnce, solnce!	247

Josip Stritar.

Stritar je centralna postava slovenske literature, t. j. one kulturne naprave, ki lepo knjigo redno in stalno producira ter redno in stalno konsumira, ki agira in reagira; z eno besedo: one trajne in tesne zveze med pisateljem in čitateljem, ki je pred njim ni bilo in za njim nikdar več tako osredotočene ob eni osebi. Šele s Stritarjem sta si postala pri Slovencih ta dva važna činitelja narodne prosvete bližnja in potrebna. Stritar je nekaj desetletij držal v rokah vse niti, ki se ovijajo najrazličnejših panog leposlovja: lirike, epike, dramatike, književne, umetniške, socialne, politične kritike, niti, ki se predejo v vse sloje naroda od bravca do bravca, budeč vprašanja in povzročajoč odgovore. Stritar je veliki mojster in patriarh našega slovstva, ki ga je vcepil narodni kulturi kot neobhodno sestavino njeno. V to ga je usposobil njegov krotki in blagi značaj, prav posebno pa njegov izredni vzgojiteljski dar. A omogočila mu je ta njegov veliki poklic svetovnoširoka podlaga njegove izobrazbe. Stritar je eden najizobraženejših naših ljudi. Širokost njegovega duha daleč presega globokost njegovega talenta. In tudi ta okoliščina je prišla v prid njegovi kulturni misiji v mladem, šele nastajajočem narodu. Iz njegovih ust so nam preprosto, »po domače« govorili največji duhovi izobražene, zlasti zapadne Evrope. S študijem Stritarja se še dobro baviti nismo začeli, ker se še nismo polotili važne naloge, da bi si razložili sestavine duha naših očetov, še manj pa smo si stavili vprašanje: odkod imamo svoje privzgojeno čuvstvovanje in mišljenje mi, njih otroci. — V tej knjigi izhaja izbor Stritarjevih pesmi, one umotvorne oblike, ki ne predstavlja njegovega najmočnejšega izraza, pač pa niemu

najmilejšo duševno deco, ki jo je negoval in pestoval od mladih nog do pozne starosti s posebno ljubeznijo. Za uvod te antologije mislim, da bi bilo na mestu, ako bi se izpregovorile kake dve - tri besede o vprašanju: kako je zrastle iz podlage kraja in goščave časa v boju in trudu njegova lastna posebnost, ki je postala del individualnosti naroda, čigar član je; posebno pa, kako je prišlo do tega, da se je pokrila ne samo z mogočnim vejevjem in zelenjem, ampak tudi z bogatim cvetjem ta najkošatejša lipa slovenska.

1.

V življenju — boju.

Stritar*) se je rodil v Podsmreki pri Velikih Laščah, torej na klasičnih tleh Trubarjevih in Levstikovih, s to razliko, da sta zastavni »Rašičar« in oblastni »Retinski gospod« doma na planem ob deželni ljubljansko-ribniško-kočevski, takrat zelo živahni cesti, Stritar pa v idilični, holmčasti dolinici, kakršnih se snuje in vijuga več v pohlevno brdje in gričevje proti jugu ter zapadu od Lašč. Zagledal je luč sveta dne 6. marca 1836 v kmetiški hiši št. 2, kjer sta gospodarila oče Andrej in mati Uršula s šestimi otroki, dvema sinoma in štirimi hčerami. Sina

* **Literatura:** Jos. Stritarja Zbrani spisi. — Jož. Stritar, Lešniki. — F. Celestin, »Jos. Stritar«, Slovan 1887. — Slovan 1887 str. 93. — Glaser, Zgodovina slov. slovstva, IV. — Jos. Tominšek, »Jos. Stritar, analiza njegovega življenja in delovanja.« Lj. zvon 1906. — A. Žigon, Donesek o razmerju med Janežičem in Levstikom. Časopis za zgod. in narodop. 1907. — A. Žigon, Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja. Slovan 1916. — Iv. Prijatelj: Naši zapiski 1907 (kritika Tominškovega spisa). — Iv. Prijatelj, Istorija najnovije slovenačke književnosti, Letopis Matice Srpske 1907. — Iv. Prijatelj: Janko Kersnik. — Iv. Grafenauer, Opazke k Levstikovemu življenjepisu. Bleiweisov zbornik. — Iv. Grafenauer, Med »Glasnikom« in »Zvonom«. D. in S. 1918. — A. Mahnič, Dvanajst večerov. — A. Mahnič, Rimski katolik I. — Spisy F. X. Šaldy svaz. II.

sta oba študirala. Najstarejši je bil Andrej, poznejši duhovnik, Jožek je bil peti. »Glavan« se ga spominja v svojem monologu z značilnimi besedami:

»V sosednji vasi bil je neki Jože,
šibak, mehak je bil, razvajan malo,
da ni mu sile, se mu je poznalo.«

Deček je hodil v šolo v Lašče k staremu »šolmastru« Tekavcu (Stritar mi sporoča, da se je pisal Juvanec), po šoli pa se je igral s pastirji na vaški paši sredi svoje rodne pokrajine, ki jo je v »Zorinu« takole popisal: »Trata, nagnjena proti poldnevju, zadaj breg z gostim grmovjem, izmed katerega se dvigujejo tupatam ter se prijazno svetijo bela brezova debla; na levi podolgovat hrib, na grebenu mu gleda bela cerkvice izmed temnega smrečja; ob robu njegovem naznanja jelševje potok, ki teče po globokem jarku med gozdom in trato; proti jugu gledaš pred sabo dobrovo z redkim leščevjem, brinjem in trnjem. Poglej proti večeru! Gorica se vrsti za gorico, in daleč, daleč zad stoje ter zapirajo svet velikanske planine!«

To življenje in drugovanje z dečki in deklicami, pasočimi živinico svojih očetov, je zapustilo v Stritarju najgloblje sledove: živejših spominov od teh s slovenskih tal nima v svojih spisih. V poslednjih spominskih pesmicah z mehkim domotožjem opisuje igre na paši, kako je s pastirčki lovil rake in ribe, kako je pod bukvo v travi našel prvo ptičje gnezdo, kako je z očetom oral na Brezju, pri čemer je on poganjal vole. Tu na njegovi »trati« sta z Glavanom »med praprotjo na mahu sedela, pa lepe pogovore imela«; Glavan mu je »delal malinčke, piščali, iz lesa, lubja rezal mu živali«, Stritar, »dobra duša«, mu je kruha nosil. Zvečer sta »kurila in krompir pekla in zraven marsikako modro rekla«. Nekdaj sta tu v večernem hladu sedela, ko so v jesenskih grmih peli strnadi — Stritarju jako ljubi ptiči zaradi njih »milih, otožnih glasov« — žerjavica je počasi gasnila, na nebu je migljala večernica. In v tem občutju je premagala žalost Glavana, da je Stritarju potožil, kako ga živa duša

nima rada na svetu. In mali »šibki, mehki« Jožek mu je »položil roko krog vratu, zaihtel in naglas zajokal«. (Podobno je to pripoved ponovil Stritar otrokom v »Lešnikih«.)

Na tej »trati« je Stritar prijateljeval in sanjaril z deklico, o kateri bi se moglo reči, da je osrednja ženska postava vsega njegovega pesniškega delovanja, središče, ki se je krog njega gibalo vse njegovo čuvstvovanje, skrivnostni ženski ideal, ki ga je dvignil pesnik na visoki pedestal svojih sanj. To je bila sosedova — Rejenka. V prvih svojih »Pesmih« ji je posvetil romanco; ko je nekaj let pozneje izdajal nekatere svoje pesmi v nemškem prevodu, je v njih z ozirom na Nemce marsikaj izpreminjal, a »Rejenka« je ostala v naslovu romance tudi v nemščini brez prevoda. To ime mu je bilo zlasti v mladosti nedotakljivo (samo v Mohorjevih otroških knjigah je napravil iz nje »mlajšo sestrico«). To deklico si je izbral Stritar za junakinjo svojega romana »Zorina« in jo obdal z vsem žarom svoje čuvstvenosti. In še kot sedemdesetletni starec se v svojem fingiranem posetu rojstnega kraja (»Doma«) v spominu najdalje mudi ob — Rejenki. To je bil čudovit otrok, prava »Mädchen aus der Fremde«, nesrečno tržaško dete, najdenka, prepuščena najprej sebi, svojim mislim in sanjarijam, ki jih je potem razodevala tudi svojemu mlademu prijatelju, »šibkemu, mehkemu« Jožku: Zakaj je bolečina na svetu? Ali bi človek in žival ne mogla živeti, da bi ju nič ne bolelo? — O ko bi ne bilo hudobnih ljudi na svetu! — Uboga žival, kako se mi smili, ona trpi kakor mi, pa naj trpi še tako voljnó, vendar ne pride v nebesa! — Bog je vsegaveden, in vendar je ustvaril ljudi, katerih pride toliko v pekel! — Tako in enako mu je modrovalo zagonetno tržaško dete, pravilo mu pravljice, pelo domače pesmi, »tiste sladke, otožne pesmi, ki z besedo in melodijo tako mehko božajo srce«, kakor pravi pisatelj »Zorina«. Izmed Rejenkinih pesmi mu je ostala vse žive dni zlasti ena v spominu. »Čudna pesem!« pravi Stritar. »Ne vem, kaj ji porečeš, ali meni je imela že takrat in ima še zdaj nekaj posebnega, nekaj nepopisljivega v sebi. Ne smehljaj se, saj veš, da kake so reči v resnici, same

na sebi, ne vemo; nam so le take, kakršne se nam vidijo, ali meni se zdi in nekaj enakega sem slutil že otrok, da v tej preprosti pesmi, dejal bi, odmeva jek splošnega pozemeljskega trpljenja: ‚Sijaj, sijaj, solnce — oj ti solnce rúmeno!‘...«

Ta devojka je bila Stritarjeva Egerija. In če pravi sam, da se njemu ni prikazala Muza (»Čemu Muza? Muza je starim pomenila nekaj, našemu n a r o d u ne pomeni nič!« mi je rekel Stritar ob priliki otvoritve Prešernovega spomenika!), moramo reči, da je bila to njegova Muza. Glede na vpliv, ki ga je imela ta skrivnostna deklica na njegov, morebiti baš zaradi tega nekoliko ženski značaj, so pomenljive njegove lastne besede: »Kaj je človek sam na sebi, kako moč imajo do njega okolnosti, kdo se more odtegniti njihovi oblasti? Kak bi bil neki jaz, ko bi ne bil našel v prvi mladosti tega čudnega otroka? Kar se vsadi v tem času v otroško srce, to se pač trdno vkorenini. Um se razvija po svojih postavah od dne do dne, izpreminja ga vsaka prikazen; srce pa rado ohrani svojo prvo podobo, le utrjuje se bolj in bolj in le prerado nazadnje popolnoma otrdi.« Od nje, pravi, da ima svoj »nesrečni, nepoboljšljivi idealizem, to bolno dete, neozdravljivo, ker se brani zdravila«. A značilno pristavlja, da bi bilo nespametno reči, kakor da bi mu ona zavdala s to boleznijo, »saj jo imajo tudi drugi in za Boga! n e n a j s l a b š i m o ž j e ! Vendar pa, to čutim, da bi se ne bila brez nje tako silno razvila in se polastila vseh mojih moči«.

Brat Andrej, poznejši duhovnik, ki je takrat študiral v Ljubljani, je potegnil njega za seboj v ljubljanske šole, kjer je dokončavši tretji razred ljudske šole (pod tršatim, strogim, a pravičnim Belokranjcem Ivanetičem) stopil v znamenitem letu 1848. v prvi gimnazijski razred, ki ga je dovršil z odliko. Sploh je v gimnaziji napredoval zelo dobro. K njegovim odličnim redom so pristavljali profesorji besede, značilne za poznejše njegovo pisateljsko delovanje: »kräftig, sehr gründlich, lebendige Einsicht, klare bündige Darlegung, ernste Auffassung, sehr gut geordnete Ideen, zierlicher Stil«. V gimnaziji se je učil tudi italijansko in francosko. Poslednji jezik mu je dobro

služil pri njegovih instrukcijah na Dunaju in mu pozneje naravnal pogled na Francosko, kjer je našel njegov duh sebi primerna tla.

Kot izvrsten dijak je bil sprejet v drugi šoli v Alojzijevišče, stoječe takrat pod vodstvom visokoumnega Zlatousta Pogačarja. »Tisti čas je vladal«, pripoveduje Stritar, »v Alojzijevišču neki duh, kakršen ni navaden po enakih zavodih. Tu ni bilo tiste duhomorne tesnoprnosti, tistega samostanskega sómraka, ki se tako slabo prilega mladim dušam in njih razvoju. Neko blagodejno solnce je sijalo nad nami ter z gorkoto in svetlobo svojo budilo veselo mlado življenje. Lepo so skrbeli za naš dušni in telesni razvoj, in prostost se nam ni omejevala po nepotrebnem. Še tega niso pisano gledali, če se je kdo, tudi brezplačno odgojen v Alojzijevišču, napotil na Dunaj, a ne v semenišče.« — Največjega pomena pa je bilo za Stritarja, da se je tu поблиže sešel s svojim ožjim rojakom, na katerega je poprej doma gledal s takim spoštovanjem, a ta nanj od odzgoraj dol — Levstikom. Levstik je bil za par šol pred Stritarjem. V Alojzijevišču je gospodoval neomejeno, bil je »prava glava, vodja in poveljnik« vseh gojencev. »Vsa hiša je bila njegova... od samega vodje noter dol do hišnega hlapca... oba je spravil na oder. V četrti ali peti šoli je spisal prizor, v katerem sta bila ta dva moža glavni osebi. Ko se sluge ni upal igrati noben gojenec, ga je predstavljal Levstik sam.« Stritar trdi, da je zložil Levstik v tem zavodu nekaj svojih najlepših pesmi, ki so prišle seveda tudi Stritarju v roke. Najbrž pod tem vplivom se je tudi Stritar poizkusil v verzih; zložil je kot četrtošolec tri dosti gladke, a skromne pesmice za domači dijaški list »Daničico«. V šesti šoli je objavil v »Zgodnji danici« štiri nabožne sonete, v katerih je opeval luno, danico, zoro in Marijo. Leta 1854. je sprejel Stritarju-sedmošolcu dr. Bleiweis v »Novice« žalostinko na pesnico Josipino Turnogradsko.

V osmi šoli ni bil Stritar več Alojznik; spoznavši da nima poklica za duhovnika, je hotel izstopiti že koncem šeste šole iz zavoda, a vodja ga je pridržal še eno leto. Živeč torej v zadnjem razredu gimnazije na

svobodi, se je mogel družiti s svojimi sošolci in drugimi dijaki. Levstika ni bilo takrat več v Ljubljani. Dokončavši leta 1853. gimnazijo na svojo največjo nesrečo ni napravil mature in se zatekel v semenišče nemškega viteškega reda v Olomucu. A tudi v njegovi odsotnosti je plaval njegov duh nad ljubljansko dijaško mladino, ki se je družila v znamenju Levstika. Posrednik je bil Štritar, ki si je Levstik ž njim dopisoval, proseč ga raznih, zlasti literarnih uslug, češ: »Ker si ti v Ljubljani edini, ki se na-Te morem zanesti, se ne razhudi, da se predrzne Tvoj, toliko milj od domačije vrženi prijatelj in rojak, Ti nakladati posla in dela, kakor bi mu bil Ti sluga.« Štritar je poročal prijatelju v Olomuc zlasti o »uporu«, ki so ga bile povzročile na ljubljanski gimnaziji baš takrat (1854) izišle Levstikove »Pesmi«.

Dobra slovenska pesem je bila v oni dobi pozabljena Prešerna, v dobi noviškega koristnega koseskovanja, rokodelja in kmetovanja, v dobi Jeranovega pobožnjaštva in Umek-Bilc-Krekovega okornega, prisiljenega in po Prešernu ponarejenega diletantizma — bela vrana! Hlastno je segla mladina po sveži, ljubke predmetnosti, diskretne čuvstvenosti, zdravega veselja in neposredne šegavosti polnih Levstikovih prvencih. Vsak dijak je imel svojega Levstika in ga deklamoval ob slovenskih urah tudi v šoli, zlasti potem, ko je bil novi učitelj slovenščine duhovnik Jelenc uvedel knjigo za šolsko pomožno štivo. Takrat je stopil v akcijo Levstiku osebno gorki zelo gimnazijski katehet Globočnik. Nagovoril je ravnatelja Nečáaska, moža »suhega života in suhe duše«, da je dijakom na zviiačen način izvabil rožnate knjižice Levstikovih pesmic iz rok ter jih konfisciral. Tudi zalogo pri Blasniku so dejali nestrpneži pod ključ. Doseglo se je seveda ravno nasprotno: Levstik je postal dijaštvu tem zanimivejši in tem ljubši. Stritar mu je o vsem tem poročal in prejemal od njega dopise, katerih prejemnik ni bil sam on, »ampak vsak je hotel biti in je tudi bil vsakega lista deležen«. »Kadar je prišlo pismo iz Olomuca,« pripoveduje Stritar, »sem moral gor na kateder, kakor hitro je bila prilika, in ga glasno brati vsemu razredu. Tako pozornega poslušavstva ni imel nobeden

učitelj, tudi ne učitelj verozakonski.« Neki dan ob takem branju je bil katehet Globočnik baš v sosednjem fizikalnem kabinetu in je prisluškoval. Stritarja je mrzil, ker ga ni mogel niti izlepa niti izgrda, povabivši ga na svoje stanovanje, pridobiti za bogoslovnico. Sedaj je hotel udariti oba Laščana: šel je od tovariša do tovariša v profesorskem zboru in jemal od vsakega besedo, da bo glasoval za to, da se Stritar izključi. A profesor latinščine in grščine Nemeč Karl Reichel je preprečil to nakano in na enak način od osebe do osebe agitiral zanj ter ga rešil. Zgodilo se mu ni nič drugega, nego da so ga potisnili s prvega na četrto mesto med odličnjaki.

Kot abiturijent je preživel Stritar počitnice kakor po navadi doma v tesni družbi z Levstikom, ki je bival po izključitvi iz olomuškega samostana (vsled denunciacije ljubljanskih ozkosrčnežev!) pri »sosedu Iliju« v Spodnjih Retjah. »Mnogo lepega sem užil v mlajših letih svojih, ali morda ničesar se ne spominjam tako rad, s takim čistim veseljem, kakor tistega zlatega časa, ki sem ga... o počitnicah z Levstikom preživel v ljubem svojem rojstnem kraju!... Kadar je bilo vreme količkaj ugodno, sem se napotil po južini k njemu... Pridno je pisal, pa pušil iz lončene pipe z ono dolgo cevjo! Kadar ni bilo delo še končano, mi je molče pokazal z roko... stol, njemu nasproti, naj sedem, in pa hleb črnega kruha, naj si ga urežem z velikim nožem... Ne govoril bi resnice, ko bi dejal, da sem bil posebno prijatelj tistemu črnemu kruhu, vendar se ga nisem smel braniti, če nisem hotel, da bi me, kakor je imel navado, pital z aristokratom... Za družčino sem imel samo veverico, ki je smela, koder je hotela, skakati po sobi... Tudi, ko je bilo njegovo delo končano, ni bilo kakega posebno živega pogovora med nama.« Potem opisuje Stritar, kako sta hodila v bližnji gozdič krompir peč, kako je Lestik kresal ogenj brez užigalic, po staroslovansko, kako umetno je pekel krompir, kako sta pod večer zahajala v gostilno k stari Drakslerici, kjer sta se pogosto sama razgovarjala, kjer je imel Stritar priliko občudovati »zdrave, poštene misli« in »krepko, določno jasno besedo« Levstika, ki je »znal biti vesel, šaljiv, dovtipen, po otroško naiven in

zabavljiv«. Govorila sta največ »o jezikoslovju, o slovenščini stari in novi, o slovstvu, o pesništvu tujem in domačem. Kako je on umel svojega Shakespeara, Goetheja, Prešerna, kako zlasti srbske narodne pesmi! Te so mu bile že celo prava svetinja«. V družbi z Levstikom je občeval Stritar s kmetiškimi originali, zlasti z »generalom kranjskih beračev« — Pikinim Jožkom, z laškimi kmetiškimi fanti, med katerimi je Levstik rad posedal v kotu za mizo »široko in oblastno kakor vojvoda med svojim ljudstvom«. Stritar se še spominja, kako je neki večer prilomastil Levstik v posebno sobo, kjer je sedel Stritar med trško gospodo, ga zgrabil, potegnil izza mize, ga porinil v veliko izbo ter posadil v kmetiško družčino, govoreč: »Kaj boš tam? Semle sédi, duša, da boš videl, kaj je Laščan!« V tej gostilni sta nekoč celo vprizorila pravo pravcato burko »Juntez«, ki jo je spisal in glavno vlogo igral Levstik. Levstik je najbrž že v zgodnji jeseni odšel h grofu Pacetu za vzgojitelja in Stritar v začetku šolskega leta na dunajsko vseučilišče. Oba mlada moža sta se ločila za nekaj let, a sledovi, ki jih je bilo zapustilo to Levstikovo mentorstvo sredi domače okolice, v kopelji bogatega vrelica pristne laške govornice in šegavih ljudskih npravov v dovzetni, mehki duši Stritarjevi, so bili neizbrisni. Ti sledovi so se pojavljali najprej v neizmernem spoštovanju do Levstika — Stritarjevi »prvi in zadnji, žal, nesrečni ljubezni« — in v njegovem zmislu za narodni govor, za oni jasni, široko-lagodni, preprosti in slikoviti jezik, ki ga je prenesel Stritar lepo požlahnjena v slovensko slovstvo in ustvaril slovenski inteligenci omikano govornico. Obenem pa se je začela rahlo in v značilni smeri oddeljevati Stritarjeva individualnost od Levstikove, kar se je pokazalo že v gori omenjeni sceni v posebni sobici trške gostilne...

Škof Wolf je hotel poslati Stritarja v orientalsko akademijo, a on se je rajši odločil, da gre študirat klasično filologijo. Redna, čeprav skromna sredstva, mu je zagotovil duhovnik brat Andrej. V jeseni 1855 se je Stritar vpisal na univerzo in je posebno marljivo poslušal klasičnega filologa Bonitza. V »Slovanu« 1887 se pripo-

veduje, kako se je seznanil s svojim profesorjem: Nekoč je baje čital Bonitz z dijaki v seminarju »Elektro«; kar se mu pretrga nit predavanja, da ni mogel dalje. Nato začne Stritar, sedeč nekje v zadnjih klopeh, potihem nadaljevati, kar bi imel povedati Bonitz. Profesor: »Wie heissen Sie dort, der Sie mehr wissen als ich?« Od takrat sta si postala prijatelja in sta skupaj čitala klasike. Bonitz da mu je tudi preskrbel državno ustanovo 400 gld. — Meni je Stritar pripovedoval pred enajstimi leti o tem naslednje: »Ko sem sedel prvo leto v Bonitzevem seminarju kot gost s prijateljem Val. Mandelcem, me je mož takoj izteknil. Včasih namreč nisem mogel molčati, ko se je preresetavalo to ali ono vprašanje. Postajal sem nemiren in sem šepetal svoje mnenje tovarišu Mandelcu. Bonitz je to zapazil in zahteval, da glasno povem, kaj mislim. Bil je po navadi mojih odgovorov zelo vesel. Proti koncu prvega leta mi reče: ‚Pripravite tudi Vi seminarsko delo!‘ Jaz sem mu ugovarjal, da v prvem letu še ne morem predavati, ker še nisem redni član seminarja. A on je vztrajal pri svoji zahtevi. Napisal sem mu predavanje o svojem in njegovem ljubljencu Sofoklu. Prihodnjič je prišel v seminar z mojim konvolutom v roki, visoko vihteč moje delce: ‚Das ist einmal eine Arbeit, die mir Freude macht!‘ je rekel. ‚Der Mann erzählt nicht nur das nach, was andere gesagt haben, sondern sagt auch aus dem eigenen etwas!‘ Ko sem predaval o onem mestu v Sofoklu, kjer Elektra, ki je bila ves čas nadčloveška junakinja, zve, da je padel njen brat Orest, in postane naenkrat čisto pasivna, tako da dejanje skoraj zamre, sem izrazil svojo misel, da Sofoklej tu retardira dejanje in dela prejšnjo junakinjo pasivno, ‚weil er uns Elektra menschlich näher bringen will‘. Pristavil sem, da Sofoklej ni bil samo velik dramatik, ampak tudi globoko čuteč človek. — Tu se je Bonitz zamislil in rekel odvažno: ‚Darüber ist jede Debatte überflüssig, die Frage ist für mich gelöst!‘ Pozneje sem se vedno živahno udeleževal kritik in debat v seminarju. Kdor je predaval, je moral svoje delo poprej izročiti določenemu oponentu. Nekoč je imel predavati mali, zelo marljivi Reinisch. Bonitz mu določi mene za oponenta.

In pri prihodnji seminarski vaji sem ga sijajno raztrgal. Kot oponenta se me je takrat vse balo. Bonitz me je ljubil; zahajati sem smel v njegovo hišo, kar mi je zelo koristilo.«

Tako je študiral Stritar na Dunaju klasično filologijo; in ko je dobil po štirih letih absolutorij, ni mislil, da bi se takoj vklenil v državno službo. Pomanjkanja itak ni trpel: nekaj mu je pošiljal brat Andrej, nekaj pa si je prislužil sam s podučevanjem v bogatih hišah. Bil je instruktor najprej pri fabrikantu Sieglu, pozneje pri Kanitzu, bratrancu znanega poznavatelja Balkana. Učil je otroke latinsko in grško pa francosko in italijansko. Ko sva se pred enajstimi leti ž njim shajala v Gersthofu na večerni pogovor v neki tamkajšnji gostilni, sem ga nekoč spomnil, da ga je dr. Bleiweis l. 1872. imenoval »večnega študenta«. Stritar se je zasmejal in rekel: »V tem pa je nekaj resnice. Jaz sem bil namreč človek, ki ni hotel hoditi po ravni, izvoženi cesti do ljubega kruhka. Na bodočnost sploh nisem mislil nikoli. Vrhutega so me neprestano vabili v dobre hiše za vzgojitelja, kjer se mi je godilo nenavadno dobro. Pri tovarnarju Kanitzu v Vöslavi sem imel glavno besedo v hiši. Ne morem vam dopovedati, kako sta me ljubila sina, kako gospod. Z gospo pa sva se imela naravnost rada. Seveda napačnega ni bilo pri tem nič. Kanitz mi je neprestano poviševal plačo, me izpraševal ob Novem letu in praznikih, kaj hočem za dar, jaz pa sem mu po navadi vse odklanjal. Nekoč pred Božičem mi prinese pokazat lepo blago za obleko in me vpraša, kako mi dopade. Rekel sem mu, da je lepo. »Ne veste, kako bi mi ustregli, ko bi si hoteli dati iz tega blaga napraviti obleko!« mi je dejal. Tistikrat sem ponujeno darilo sprejel, in mož je bil tega nad vse vesel. Pri odhodu iz njegove hiše sem dobil 4000 K odpravnine.« O počitnicah Stritar po navadi ni hodil domov, ampak je popotoval s prisluzenim denarjem po širokem svetu. Videl je Bavarsko, Porenje, Švico, bival nekaj časa v Parizu, kjer je bil obolel, in se vračal s popotovanja preko zgornje Italije.

Občeval je prva leta dunajskega življenja s tovarišem Valentinom Mandelcem, ki je pisal novele, prevajal

Goethejevega »Fausta« in pozneje služil za profesorja na Hrvaškem. A zanimivo je naslednje dejstvo: medtem ko je Mandelc takoj ob ustanovitvi »Glasnika« 1858 nastopil v tem v obilni meri literarnem listu kot novelist, se ni Stritar nad deset let dunajskega dijakovanja niti enkrat oglasil v slovenski javnosti. V svojih spominih na Aumanna pravi, da »se mu ni ljubilo pisati«. Nekaj malega ima vendar iz te dobe, namreč »veselo tragedijo« v enem dejanju: »Dijak v peklu ali hudič ni tako črn, kakor ga slikajo«. V tem delcu, pisanem v nemškem jeziku, popisuje Stritar v pristno stritarskem širokolagodnem, ironično in satirično podslikanem tonu usodo slovenskega dijaka na Dunaju. Pred očmi mu je prezgodaj umrli Joža Šavs, ki ga poznamo iz pisateljevih spominov. »Tragedija« predstavlja pravzaprav dolg dialog med Belcebubom in dijakom Wimmrom (Šavsom), ki se je na zemlji ustrelil, prišel v pekel, postal čitatelj kralja hudičev, kateremu pripoveduje svojo usodo, s čimer ga končno tako gane, da nakloni v loteriji srečo njegovi revni nezakonski materi. Na ovitku te »tragedije« čitam naslednjo slovensko pesem z datumom »3. aprila 1864« (zložena je torej nekaj mesecev pred Mandelčevim odhodom v Karlovec). Postavljam jo sèm v točnem prepisu (medtem ko so ostali citati v tem eseju prirejeni po sedanjih pisavi):

»3. Aprila 1864.

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.

Kdor kakor misli vedno tud govori,
Človeka se ne, vraga se ne boji
Ta je moj mož, ki ga ne moti
Strah ne obeti na pravi poti.

Prišel peklenski bo ti enkrat agent:
Poklekni in moli naš februarpatent
In boš direktor v Ljubljani
Al pa do smerti kar si ostani.

Zdaj na rudečem traku ti primiglja
Srebrni križec al pa celo iz zlatá:
Glej to ovčicam je plačilo,
Kozlom pa bo se slabo godilo.

In spet skušnjavec pride ter govori:
Govori kar ti bomo veleli mi
V ministerstvu je prazno mesto
Plače na leto je tisuč šest sto.

Ti pa boš djal mu: Apage satanas
Poberi se spred mene dokler je čas
In vzemi limance, ker nánje
M a n d e l c a vjeti so prazne sanje.

Za luč, svobodo in za slovenski dom
S kervjo, peresom hrabro boril se bom,
Zastonj vaš strah, zastonj obeti
Prost Slovan čem živet' in vmreti.

Zato prijatelj, dragi slovenski brat,
Pozdravljam te, napijam ti zadnjikrat:
Bog živi te in nam ohrani,
Kakor do zdaj si bil — tak ostani!«

Medtem ko je tragedija o dijaku pisana v gladki, brezhibni nemščini, nam kaže ta slovenska pesem poznejšega reformatorja slovenske prozodije še jako okornega v izrazu in stihotvorstvu. Zlasti razblinjeno in prozaično delujejo številni postranski stavki. A nekaj drugega nam stopa iz teh neukretnih verzov jasno pred oči: poznejši svobodomiselni Slovenec in Slovan ter nesebični sovražnik vsakega klečeplastva pred avstrijskimi nemškimi vladami. — Mogoče bi vsekakor bilo, da se je poizkušal Stritar v teh letih obenem z Mandelcem tudi v povesti; neko Jurčičevo pismo Levstiku iz dobe »Mladike« pravi, da je »Svetinova Metka« Stritarjevo mladostno, zgodnje delce.

Pisna slovenščina je delala dolgoletnemu dunajskemu študentu težave pač zato, ker je dajal tako dolg počitek svojemu peresu, baveč se bolj kot uživatelj z zapadnimi literaturami in likajoč se po velikih vzorih sebi v naslado in slovenskemu dijaštvu, družočemu se ž njim, v korist. Sploh je užival med dunajskimi študenti očarujoč ugled, ne samo zato, ker je ž njimi delil ves preostajajoči mu denar, ne da bi gledal na povračilo, ampak dijaštvo ga je cenilo zlasti kot literarno avtoriteto. Dvorni svet. Jagić mi je pogosto pravil, da se mu on kot

dijak sicer ni upal približati, a da je neprestano čul slovensko in hrvaško dijaštvo izgovarjati Stritarjevo ime s posebnim občudovanjem. — Zanimivo bi bilo vedeti, ali je tudi Stritar čital s takim pridom znamenite Levstikove sestavke iz l. 1858—9., kakor Jurčič, katerega so navdušili za pisateljstvo in postali vobče temelj vse novoslovenske literature. Ko je po dolgoletnem presledku Stritar l. 1866. obnovil svoje stike z Levstikom, seveda samo pismene, mu je pisal pismo, iz katerega se vidi, koliko se je imel zahvaliti piscu »Napak« in slovenske nemško pisane slovnice, zlasti pa genijalnemu avtorju »Potovanja iz Litije do Čateža«. V tem pismu z dne 12. IV. 1866 piše Stritar svojemu učitelju: »Kaj si Ti že koristil slovenski pisavi, nihče ne spoznava boljše od mene; ali jaz sem Ti veliko bolj hvaležen za novi, edino pravi duh, ki si ga uvedel, kakor pa za črke. Vsakemu pridigujem, kdor me hoče poslušati, da nihče ne zna pisati po slovensko, t. j. v slovenskem narodnem duhu, in zraven pa pametno, zdravo, logično, karakteristično, humoristično, pošteno itd., kakor Ti, najbolje za Tabo pa tisti, ki se Tebi najbolj bliža. In ta hvala Ti mora nekaj veljati, ker prvič sem pameten človek (dobro blago se samo hvali), drugič pa ne hvalim rad, mislim celo, da prerad grajam in zabavljam; marsikdo mi to že sedaj pomni, pa mi bo — če Bog dá — še marsikdo pomnil.« — Levstik je kvitiral to hvalo svojega učenca z vso skromnostjo velikega moža in je odgovoril Stritarju dne 13. IV. 1866, da mu je Stritarjevo priznanje dobro delo: »Vendar pa moram précej opomniti, da me [Tvoj list] ni razveselil zato, ker me tako kadiš. Da sem morda nekoliko vendarle koristil slovenski pisavi, upam tudi sam, toda nisem delal sam. Dr. Miklosich, Cigale, Svetec in drugi so se trudili bolj od mene; zlasti Miklosichu se imamo zahvaliti za vse, kar vemo o slovenskem jeziku. Jaz bi bil storil mnogo več, ako bi se mi ne bilo vedno boriti.«

V jeseni l. 1865. — Stritar je šel že v trideseto leto — je prišel Jurčič na Dunaj. Bil je šele abiturient ljubljanske gimnazije, a je stal že z obema nogama v slovenski literaturi, pisal v »Novice«, v Mohorjeve knjige,

v »Glasnik«, »Cvetje«, izdal kot osmošolec s Fr. Marnom almanah »Slovensko vilo« in se začel v literarnih pismih v »Glasniku« teoretično baviti z organizacijo slovenskega leposlovja, zahtevajoč najprej kritike, ki ne bo »reševala in godla samo slovnico in oblike«, ampak razkazovala »razvrstitev in skladbo snovi, ureditev misli, pravo lepoto«. Da bi ne bil mislil Levstik, njegov učitelj ne samo v pisavi, ampak tudi v pisanju, da nastopa zoper njegovo slovničarenje, je z značilnimi besedami pozval baš njega na to delo: »Mislil bi jaz, da bi bil g. Levstik dober za to zares težavno delo. Zakaj škoda, velika škoda je za naš narodni jezik, da ta gospod, ki je spoznal značaj slovenskega jezika bolj nego nekateri, ki samotržno pesti slovenščino in misli o sebi bogvekaj, pusti rjaveti svoje pero, zlasti kar se kritike tiče.« Dalje govori Jurčič o namenu leposlovja in poudarja, da se mora slovenski pisatelj učiti od naroda. »Ko bomo globoko in zares premislili narodov značaj, se učimo spoznavati druge, da nam bo tako razlika, ki jo najdemo med nami in onimi, novo pojasnilo, nov poduk o tisti reči, po kateri stremimo: poznavanju naroda in tako samega sebe.« — A tudi praktične organizacije literarne produkcije se je nemudoma polotil sveži, neposredni in realni Jurčič. Mislim namreč, da je bilo njegove iniciative dete literarno društvo na Dunaju in da je bil njegov dopis o tem društvu v »Glasniku« 1866, datiran z dne 20. XII. 1865: »Slovensko literarno društvo... se je ustanovilo ravno te dni... Društvo ima tedenske shode. Vsak član se je z lastnoročnim podpisom zavezal... da bo prinašal vsakopot (kolikor moči) kak izviren spis; iz teh doneskov se bodo pozneje izdali tisti, ki jih potrdi celota. Kakor je videti, bodo spisi večjidel leposlovnih, kar nas mora veseliti tolikanj bolj, ker manjka dozda Slovincem še najbolj leposlovnih pisateljev. Saj imamo skoraj samo nekaj prestavljačev!« V ostalem govori Jurčič v teh dopisih o vseslovanskem društvu »Slavija«, ki se je bilo tudi ustanovilo v takratni dobi živahnega dijaškega pokreta med dunajskim dijaštvom, da »oživotvori lepo Kollárjevo idejo slovanske vzajemnosti«.

Na Dunaju sta se sešla Stritar in Jurčič! Prvi prihajajoč iz velikih zapadnih kultur, eleganten naslajavec nad umetnostjo in življenjem — n. pr. ženskam se je hitro in jako prikupljal, kakor piše Levce nekoč svoji nevesti — dovtipen, fin, duhovit kozer, mehkih kontur, z visokim čelom, krasno brado, ležerno počesanimi dolgimi lasmi, velikimi, modrimi, sanjavimi očmi, zasenčenimi včasih s tanjšico evropskega »spleena«, s polnimi, lepo urezanimi ustnicami, na katerih je igral sedaj vzvišen smehlaj dobrodušnega humorja, sedaj sled diskretne ironije, mlad mož, bližajoč se mladi slovenski inteligenci, da ji dá v izbrani zgovornosti slutiti lepoto velikih kultur; drugi še ves dišeč po domači grudi, prihajajoč iz družbe muljavskih in šentvidskih originalov, očancev, fantov, polharjev, tihotapcev in beračev, oprtan s torbo narodnih pesmi, povesti in pravljic, vraž, bajk in rekel, z zavihanimi rokami pišoč za vse tedanje literarne organe, ne pomišljajoč se, prijemajoč za delo, kakor je bil skočan dečko s polno osnutkov in načrtov v glavi, suhljat, trdih kosti v obrazu, gladko počesan, fantovskega, energičnega pogleda, pogumno instinktivno korakajoč iz domovine v svet, da se v tujini še bolj zavé svojega in lastnega.

Gotovo je, da sta si bila že na prvi pogled simpatična, da je morala Stritarju dobro deti Jurčičeva neposredna svežost in da je Jurčiču imponirala Stritarjeva elegantna svetskost. A zanimivo je, da sta se vikala svoj živ dan. Drugače Levstik in Stritar, ki sta se tikala že izza dijaških let; in vendar je šele sredi maja 1866 ponudil Stritar Levstiku prijateljstvo, ki ga je ta tudi sprejel.

Antipoda sta si bila Stritar in Jurčič, a v znamenju in v imenu dveh največjih genijev našega rodu sta se našla in združila v plodovito zvezo. Prvi genij je bil on, ki globoko temelječ v naši grudi seza v evropsko ozračje — Prešeren; drugi je bil veliki organizator našega naroda, genijalni naš pesnik-občan, kritik našega jezika, slovstva in političnih ciljev naroda — Levstik. Prešeren jima je bil podlaga in Levstik opora. Komaj sta bila nekaj mesecev skupaj, že je pisal (19. II. 1866) Jurčič »Glas-

niku»: »Prešerna, svojega največjega moža na literarnem polju, menim, da Slovenci premalo slavimo, še bolj pa nemara beremo in se iz njega učimo. Kakor so nam pokazali možje drugih narodov šele pravo ceno njegovo, tako bo menda kmalu drugod bolj znan ko doma, kjer se vse premalo bavimo ž njim in že toliko let zastonj čakamo njegovega življenjepisa.« Takrat, ko je poslal Jurčič ta dopis v Celovec, sta se bila s Stritarjem gotovo že domenila, da začneta izdajati »Klasje« in kot prvi zvezek — Prešerna s Stritarjevim uvodom. Moramo si misliti, da je Jurčič pregovoril Stritarja, da napiše to, kar je s svojega svetovno-literarnega vidika najbrž večkrat pravil Jurčiču o Prešernu, posedajoč ž njim v oduševljenem pogovoru v svoji sobici ali kaki dunajski gostilni ali kavarni. Vsekakor je Jurčičeva zasluga, da je Stritar napisal znamenito svojo oceno Prešerna, ki nam je odkrila naše kulturno znamenje, Jurčičeva zasluga je tudi, da je bil pridobljen za naše slovstvo, pritegnjen h kulturnemu delu našemu tako širokoobzoren kulturni delavec, kakor je Stritar. Tega se je Jurčič tudi zavedal, pišoč dne 20. IV. 1868 Levstiku: »Če imam kakšno zaslugo za slovensko slovstvo (ne misli, da se hočem bahati), gotovo sem te najbolj vesel, da sem zapeljal v bratovščino piscev Stritarja. Sam mi je že večkrat dejal, da bi se ne bil morda nobenkrat oglasil, ko bi ga ne bil jaz vkljenil v ‚Klasje‘.«

Svobodni svetovni popotnik je okleval, preden je šel v ta jarem. Vse je delal s premiselkom. Že naslov novega podjetja mu je delal preglavice. Pisal je Jurčiču: »Žal mi je, da vam ne morem bolje postreči. Če bo vse tako težko, kakor je začetek te reči, bo res križ! Snoči, ravno ko sem legel v posteljo, mi pride misel, da bi imenovali to stvar: Klasje. Gosp. Wagnerju [založniku, ljubljanskemu Nemcu] recite, da je to ravno tako, kakor bi rekel po nemško: Klassiker!... Kar se tiče mojega imena — ki je tudi dobro ime — vsaj ubil nisem še nikogar doslej — še sebe ne — pa vedite, da sem Vam dal, kar imam najboljšega! Vprežite ga torej — je šlo — zraven svojega... Jan. (ali J. — Iv. [!] itd., kakor hočete) Jurčič in Jož. ali Jos. Stritar (zdaj je počilo!).«

Javnost je zvedela za Stritarjevo ime dne 1. aprila 1866, ko sta prišla izdajatelja v »Glasniku« z oglasom novega podjetja in z imeni na dan: »Kla s je z do ma - č e g a p o l j a. Pod tem naslovom prične pod uredništvom gg. J. Jurčiča in J. Stritarja izhajati v O. Wagnerjevi knjigarnici v Ljubljani zbirka najboljših del slov. pisateljev z dodanimi kritičnimi uvodi, življenjepisnimi črticami in kamenotiskanimi podobami. Prvi snopek, ki pride že v nekoliko dneh na svetlo, bo obsegal Prešernov življenjepis, njegovo podobo, po stari izvorni sliki litografirano, uvoden spis ‚o Prešernovih pesmih‘ in en del njegovih poezij. V dveh naslednjih snopičih se bodo izdale vse druge poezije tega pesnika, med katerimi jih je več, ki se ne nahajajo v njegovi zbirki.«

To je bil načrt, sistem, program.

Zbrati za podlago prihodnjega smotrenega dela iz preteklosti vse, kar je dragocenega, vrednega, da kot tradicija živi in deluje, uči in vzgaja. Tako je mogel stopiti v javnost samo tak programatični kulturni delavec in tak kulturni pedagog, za kakršnega se je izkazal pozneje Stritar. Razume se, da je bil Jurčič pri tem podjetju udeležen samo s svojo iniciativo in že pridobljeno reputacijo, kot gibalna sila. Glavno delo: kritična cenitev dotedanjega slovenskega leposlovja je imela pripasti Stritarju. Glede filologije, kolikor bi je bilo pri izdaji treba, sta se izdajatelja oprla na drugega vzornika, v čigar imenu sta se bila našla, na — Levstika. Stritar ga je kot Laščan, ki je za njega »preganjanje trpel«, prosil tudi njegovih pesmi. Njemu sta tudi izročila gradivo in vodstvo tiska.

Ko je Levstik dobil v roke Stritarjev uvod k Prešernovi izdaji, je pisal njega avtorju dne 13. IV. 1866 naslednje pomembne vrstice: »Da se ne bom dolgo lovil po okoliših, moram reči naravnost, da takega kritičnega sestavka Slovenci dozda še nismo imeli; zato pa tudi mora stati Tvoje ime pod tem bleščečim sestavkom. Saj Ti je menda Wagner že pisal, da so to moje misli. O tem sicer še nisi odgovoril, ali jaz sem kar na svojo odgovornost podpisal Tvoje ime. Naj zve narod, kdo si in kaj si Ti, ki si dozda sicer molčal v slovenskem jeziku

ali se tem bolj učil in pripravljaj k delu, katerega smo se mi lotili še kot mlečnozobci. Moram Ti častitati (po kranjsko: srečo voščiti), da si tako izobrazil svojo prirojeno sposobnost, svoj prirodni estetični čut. Prešernova kritika je tako izvrstna, tako po moji misli, da bi Ti mogel opomniti le še malokaj, česar bi morda še pogrešal... Brez kakega prilizovanja na desno ali na levo sodim, da bo Tvoj spis o Prešernu 'epoha' v našem slovstvu, in zato mora stati Tvoje ime pod spisom, zlasti pa še zato, ker so nekateri mrdali, ko so slišali, da boš urejeval 'Klasje' Ti, ker Te niso poznali, česar si pa sam kriv. Pokaj si dozdej molčal? Meni so pač pripovedovala dunajska poročila, kako izvrstne humoristične in druge spise si včasih bral v dijaških večernih družbah, kar sem slišal z veseljem, zakaj o Tvoji sposobnosti nisem nikoli dvomil jaz, ki sva si znana že toliko let. Izkusil si mnogo sveta in, kakor vidim, sebi na veliko, neizmerno korist. Ne vem ga med nami človeka, ki bi imel vse orodje, kar ga je treba kritičarju, razen tebe: estetičen, tako izobražen čut, bistri um in znanje na vse strani. Jaz bi torej mislil, da se Ti primi tega polja in boš Slovencem nova zvezda — komet — ki bo vanjo zijalo vse, malo in veliko: suhi, samopridni oče Bleiweis in visokoleteči dr. E. H. Costa, iz politike ponižni Svetec in pobožni Jeran, kateremu gotovo ne boš po godu, zlasti če razmlatiš Umka, Bilca in drugi njegov mrčes; ali duhu ni ovire. Kričali in godrnjali bodo, pa vendar si ne bodo mogli mašiti ušes. Ti bi lahko neizrečeno koristil našemu revnemu slovstvu, in upam, da tudi gotovo boš. — ... Tožiš, da imaš težave z jezikom, ali ta tožba je bolj igrača nego resnica. V kratkem času se lahko izuriš, da boš med prvimi prozaiki slovenskega naroda, ako le hočeš; da Ti gladko teče tudi pesem — odpusti Bleiweissovo besedo 'gladko teče' — to sem že zdavnaj vedel in to si dokazal tudi zdaj s prestavo Petrarkovih verzov. <

Znamenita je ta Levstikova poslanica Stritarju; v nji čutimo, kakor da bi si izbiral plemenski genij naroda svojega naslednika, kakor da bi kralj duha izročal en del svojih opravkov in časti svojemu doraslemu sinu. Levstik je bil v svojih pesmih — ne posnemovavec, ampak

— enakoroden Prešernov potomec. A on ni živel več v Prešernovi predmarčni dobi, ko je narod še molčal in životaril, ampak po l. 1848., ko se je narod že organiziral, potrebujoč gibčnega, omikanega, izrazljivega jezika, globoko ozmišljene literature preteklosti in kritično prevejane književne produkcije sedanjosti; posebno nujno pa jasno očrtanih političnih ciljev. In Levstik ni bil samo pesnik, ampak tudi občan in je na vseh teh poljih napravil v zemljo temeljne vbode, a vsemu ni mogel kaj, posebno zato, ker je bilo ovir in bojev toliko, a kruha tako malo. Z veseljem je torej pozdravil moža, ki ga je po prvem podanem poizkusu obetal razbremeniti najprej na estetičnem, pozneje brezdvomno tudi na kritičnem literarnem polju. »Epohalno« je imenoval Stritarjevo razpravo o Prešernu. In to je bila v pravem pomenu besede. V nji je našel v vsakdanje, praktične skrbi pogreznjeni Slovenec zopet stik z genijem svojega plemena, materiji se je zopet pridružil duh, nebogljeni narodni orel se je operil in okrilil. In to vse s tem, da je bil narodu zopet odkrit Prešeren. To je ena največjih zaslug Stritarjevih, to je bil prvi njegov kulturni čin.

Pokazati Prešerna v čarobnem njegovem sijaju bi v resnici ne bil takrat nihče tako zmožen kakor Stritar, niti Levstik ne. Levstik je Prešerna v vsem njegovem blesku čutil, na zapadu izšolani Stritar ga je doumel in z zgovorno besedo razložil, gustiral je pesem za pesmijo, lepoto za lepoto. (Levstik je pripravljaj vse življenje znanstvenega Prešerna s filološkim aparatom.) Splošno-literarno pa se je po vsej pravici čutil Stritar Levstikovega učenca tudi tukaj. Od »Potovanja iz Litije do Čateža« gre pot naravnost k temu »uvodu« v Prešerna — k drugi glavni podlagi mladoslovenskega slovstva. Samo da je tam, kjer je bil Levstik ostal bolj pri tvarini, Stritar nadaljeval z idejo, s pojmovno lepoto. — In baš v tej nadtvarinski višini je legla s tem Stritarjevim spisom v osnovo novoslovenske literature nota, Stritarjeva lastna idejna nota, ki je pozneje prevzela vse mladoslovensko leposlovje. Da je napisal ta »uvod« Levstik ali Jurčič, bi ne bili dobili Slovenci tako nazorno razloženega, tako elegantno predstavljenega Prešerna, a

ne bili bi dobili tudi na čelo svojega prvega, visoko individualnega pesnika in v album poznejše svoje v veliki meri na tem »uvodu« temelječe lepe knjige vžgane one Stritarjeve note, onega programa in one naloge pesniku, ki sta jo najprej neljubo začutila v Stritarju Levstik in Jurčič in ki je povzročala kesneje slovenski literaturi precejšnje bolečine. Ta Stritarjeva doktrina, izrečena tukaj kot navidezen posnetek iz pesnika v navodilo za pesnike, se je glasila: »Lastna priroda in okolnosti ustvarijo nekaterega pesnika tako, da je posebno občutljiv za žalost in trpljenje, katerega je obilo razlitega po tej ‚solzni dolini‘. Kakor čebela iz slednje cvetlice mēd, srce on strup in otožnost iz vsake stvari in prikazni... Tak pesnik je pravi mučenik človeškega rodu, ker vzame náse vse naše gorje, prepeva je ga v sladkih pesmih, ki nam tope otrpla srca — on trpi, da se mi veselimo. Tak pesnik je Prešeren!« — V resnici pa je imel postati tak pesnik Stritar in na podlagi te nove doktrine, tega novega programa v našem leposlovju tudi drugi pesniki mladoslovenski.

Programatično svetožalje se je vcepljalo slovenski literaturi v teh mladih njenih dneh, ne da bi bil kdo kaj rekel k temu. Edini oponent Stritarjev Bleiweis je bil literaren banavz, ki je obžaloval, da se v Stritarjevem »uvodu« — »ignorira mojster, ki je bil vrstnik Prešernov — Koseski, kateremu je svet izvedencev že davno ves navdušen priznal slavo, da je prvi v pesništvu odprl nam pred njim neznane, čudapolne zaklade jezika slovenskega, njegovo neizmerno krepost in veličanstvo«, na ta način krčevito zagovarjajoč svoj kulturni zločin — zatemnitev Prešerna pred narodom. In dalje je prikrito očital Prešernu »kranjstvo«, akcente, nasprotstvo do slovensko-hrvaškega jezikovnega zbližanja, apostrofe, »o katerih sploh Koseski trdi, da so večjidel le lenoba pesnikarska«, da je največ le »zaljublene« pel, da je bil slab v distihu itd. — vse samo o Prešernu, o Stritarju ni znal povedati nič... Celo Levstik ni imel meritorično nič oporekati. Pisal je Stritarju 13. IV. 1866: »Najizvrstnejše je to, kako si Ti razumel in razložil Prešerna v celoti.«

Stritarja je osokolila pohvala Levstikova. Danes lahko rečemo, da je za Jurčičevo intervencijo Levstikovo priznanje v visoki meri pridobilo Stritarja za slovensko literaturo. Dne 18. IV. 1866 je poslal svojemu učitelju pismo, v katerem se mu je izpovedal o svojem dejanju in nehanju od onih časov, odkar se nista videla osebno, ginljivo se spominjajoč srečnih dni, ko je še kot gimnazijec sedel v Retjah ob Levstikovih nogah in pil modrost njegovih ust: »Lepo sva začela svojo reč. Praviš, da sem Te kadil — obilo si mi povrnil to usmiljeno delo. Če hova tako ravnala zanaprej, kak razloček pa bo med nama in tisto Bleiweisovo bratovščino! Naj bo tega konec! ... Močno se motiš, če misliš, da bo moj spis komu všeč; ko bi bil v resnici kaj prida, ti svet ne more odpustiti, če hočeš biti bolj pameten, kakor on! Zdi se mi, da sem Ti že rekel, da mi ni nič mar, kaj svet misli in govori o mojem delu; da je Tebi malo po volji — to mi je popolnoma dovolj in me v resnici veseli, kaj bi tajil! ... ‚Pripravljaj‘ se pač nikoli nisem k takemu početju. Odněkđaj sem imel veliko veselja za vse, kar se tiče umetnosti, in po posebni sreči sem imel več priloznosti, kakor marsikateri mojih vrstnikov, da sem se seznanil s to in ono rečjo. Posebno pa mi je koristilo popotovanje v Pariz. V Monakovem, Parizu in (nazaj grede) v Dražđanah se mi je zares ‚odprl nov svet‘. Zlasti pa se nisem mogel odtrgati od pariškega Luvra! To so ti bili zlati časi! Pa to življenje! Zdelo se mi je res, kakor bi letal ‚breztelesen‘ od mesta do mesta, od kraja do kraja. Solnograd - Monakovo - Stuttgart (s Karlstadtom!) - Karlsruhe, Baden - Baden! Pariz — z vso okolico Boulogne - Calais, Brüssel, Kolonja, dva dni po Renu! Frankobrod - Wiesbaden, Hamburg - Weimar, Dražđane - Praga, to so mi zvezde — ne — prava svetla rimska cesta v ‚mojega življenja lepši polovici‘. Le zdi se mi, da sem bolj užival ta čas, kakor pa učil se od njega! Naj bo! post mortem nulla voluptas! ... Ne morem Ti dopovedati, kako neznano bi me veselilo, ko bi se mogel enkrat s Tabo pošteno pogovoriti in pomeniti — rad bi vedel, kakšen rezultat si našel Ti, kaj misliš o svetu, o življenju, o človeku in o babi ter enakih rečeh;

rad bi primerjal svojo 'rajtengo' s Tvojo. Ti ne veš, kako prijetno se je pogovarjati s človekom, ki nas umé. Pa ni veliko pametnih ljudi na svetu, še manj pa poštenih. Če jih veš kaj več, pošlji mi njihovo adresó! Najljubše pa mi seveda bo, če prideš sam! Prijetno pa je tudi, če more človek 'v božjem strahu' norce uganjati, tako da se Bog ne žali in se greh ne dela. — Kdo zna to bolje ko Ti. Dulce est dissipere in loco (t. j. loco: Retje!), ali se še kdaj spominjaš tistega časa? Jaz postajam skoraj sentimentalén, če se ga spominjam! Morda se Ti bo malo čudno zdelo, kar Ti bom rekel zdaj, pa nič ne de: Izkusil sem nekoliko sveta in izgubil sem precej vse iluzije — vendar pa mislim, da dva poštena človeka bi se imela združiti in sprijazniti — in marsikaj bi jima bilo mogoče. Nikomur še nisem ponujal svojega prijateljstva, ki mi je še zmerom ostalo sveto, neoskrunjeno ime! Ponujam ga Tebi — v resnici! — če mi hočeš biti prijatelj. Izkazal mi boš svojo prijaznost najbolje s tem, da boš z mano popolnoma odkritosrčen v vsaki reči — in jaz bom s Tabo. Kajenja pa naj bo konec! Češ? —«

Levstik je v pismu, pisanem Stritarju sredi maja 1866, Stritarjevo prijateljstvo sprejel, izrazil tudi od svoje strani željo, da bi se s svojim učencem in častivcem rad pogovoril o raznih življenskih vprašanih in mu za-trdil: »Tvojemu spisu nisem preveč kadil, ampak o njeni le povedal svoje misli, in menim, da sem pogodil, posebno pa še, kar se tiče tistih besed, ki so Ti prorokovale 'žigeljstanj'. Noviški Jupiter je že zagrmel, kakor namreč Aristofan popisuje grmenje v 'Meglah'. Svoje misli o tej kritiki sem obširneje pisal gosp. Jurčiču; Tebi le pristavljam, da se mi čudno zdi, kako Ti more himno očitati Bleiweis, ki še nikdar ni znil o Koseskem, da bi ne bil poprej trikrat pokadil oltarja njegove nazovislave. Da v epigramih ni treba Prešerna posnemati! O kako so oče zvit mož! Epigrama torej ne? Zakaj ne? Zato ker je mogoče, da bi bil kateri morda kdaj tako predrzen, da bi tudi očetu založil katero. Kdo pa je delal dozdej boljše epigrame, če niso Prešernovi nič vredni? Meni pač ni znano, da bi bil Bleiweis kdaj katerega naredil, in če ni

Prešerna prekosil on, ki je vseprvak, kdo bi ga potlej mogel prekositi?»

O Bleiweisovi kritiki »Klasja« je bil pisal Jurčič takoj pod njenim neposrednim vtiskom (nekako po 10. maju 1866) Levstiku precèj maloupno z ozirom na uspeh in prospevanje novega tako važnega in s takimi nadami započetege podjetja: »Kaj pravite o kritiki očeta modrijarha [Bleiweisa] in ribniškega panjú [Lesarja]? Mene marsikaj jé, to pa me veseli, da se Stritar vsemu le — smeje. ... Samo tega se bojiva, da ne bi ravno zaradi te hudobne, čeravno površne kritike odpadali naročniki. Vem, da se Wagner že kesa, da je dal to reč ‚fantalinom v roke‘ (kakor se je baje dejalo v čitalnici v Kranju in v neki družbi v Ljubljani). Zato sem mu danes v Stritarjevem in svojem imenu pisal, da odstopiva, če more in hoče dobiti drugega izdajatelja. Meni bi se prav ustreglo, ker ta očančev vik gotovo ni bil zadnji. Saj ste brali, kaj pravi o Koseskem! In ravno otódi sem dobil poročilo, da 50 naročnikov v Celju — največ mladih ljudi — želi, da bi se zbrala tudi ‚izvrstnega prvaka Koseskega‘ vsa dela. Veste, pa moramo soditi Koseskega. — Človek piše za publiko, ne sam zase; žalostno je ravno, da je nimamo. Če bo [Wagner] že dobil koga, poprej ga gotovo ne dobi, preden ne izidejo Vaše reči. Zato Vas prosim, izkušajte kaj brž poslati svoje reči... Če se otreseva ‚Klasja‘, izleze koj ‚Pavliha‘ na dan, in za ‚literarno društvo‘ se bomo kaj bolj pečali. Stritar piše zdaj tragedijo. Če bova pa še dalje ostala uklenjena — kar bo menda najbrž — bova menda vozila ‚Klasje z domačega polja‘ kakor bo mogoče, zlasti če boste Vi pomagali izpeljavati.« — Preseneča nas ta maloupnost pogumnih mladeničev, a nam je obenem dokaz, kako težka je bila borba proti Bleiweisovi vsegamogočnosti in od njega pokvarjenemu vkusu, izražajočemu se v oboževanju Koseskega. Slabiči bi bili obupavali nad takim občinstvom, a Jurčič in Stritar sta mislila samo na publiko, nič nase! Če ne bi delovali klasiški, sta ž e t a k r a t snovala nov organ za buditev umetniškega vkusa in kulturne zavesti — satiričnega in humorističnega šaljivca »Pavliha«. Zraven sta mislila na to,

da bi od osebe do osebe intenzivneje vzgajala naraščaj v svojem dunajskem semenišču.

Na ta Jurčičev dopis je odgovoril Levstik započetniku »Klasja« z obširnim pismom, katerega prvi del je našel dr. Žigon na ljubljanski »stari krami«: »Nikdar se nisem nadejal ugodnejše kritike o ‚Klasju‘ iz dr. Bleiweisovega peresa, zakaj mož mi je znan od vrha do tal. Kako more samodržec, despot ugodno pisati o stvari, katere ni on sprožil; katera se je rodila brez njega in torej glasno priča, da ni povsod njega treba; katera slovenskemu svetu kaže, da se tudi brez njega lahko kaj stori? Ali menite, da je temu možu mari za slovenskega naroda napredek? Ni malo ni dosti ne. On se le trudi zase in za svojo duševno in telesno korist. On dela, kakor ga vidimo delati, to je le zato, ker zdaj več ne more drugače in ker mu priduje. Kdor brez njega kaj počenja, ta je njegov sovražnik. Zato je osnoval trojico: Bleiweis-Costa-Sveteč, da bi se jim ne mogel nihče bližati. Jezi ga, da mladina izpodrasta, ker se stolček zaradi tega čimdalje bolj maje pod njim; ni mu po godu, da se kdo kaj uči, ker mu iz tega preti nevarnost, da utegno vstati ljudje, ki bodo tako predrzni, da si bodo upali drugače soditi, druge reči zatirati, druge može čislati, nego on in njegova drhal! — Kar se tiče njegove kritike, Vas ni treba nič jesti, le posnemajte Stritarja, ki se vsemu smeje, pa dalje delajte. Meni se ne zdi primerno, da bi zaradi tega od ‚Klasja‘ odstopila Vi in Stritar; ampak odgovor moramo spisati in poizkusiti, ali nepremenjenega ‚Slovenec‘ vzame, ali ne... Če mislite pisati odgovor Bleiweisovi kritiki, pri kateri je imel menda Svetec parklje — ne panj — če se ne motim... menim, da najbolj kaže, da naredita vidva odgovor: Vi in g. Stritar; če bo trajal boj dalje časa, potlej mislim že tudi jaz dregniti v osir, prej verujte, da ne utegnem; toda odgovoriti se pa mora. Iz tega namena Vam podajam drobnejše svoje misli o ‚noviškem‘ spisu«. — Nato slede Levstikovi podatki za odgovor Bleiweisu, material za prvi poizkus, oceniti škodljivi vpliv ostarelega, amuzičnega Bleiweisa na literarnem polju, ožigosati zlasti njegovo zatemnjevanje Prešerna s Koseskega skrupucano laterno.

Tudi o Koseskem jima pošilja par kritičnih podatkov, češ: »Prešeren je odkril lepoto, bogastvo in ugibičnost slovenskega jezika, ne Koseski, ki je germanistično predstavljaj, germanistično konstruiral, iz slovarjev pukal slabe in spakedrane besede; Prešeren je bil poet, ki je zajemal iz sebe, ne Koseski, ki je tuje blago prodajal za svoje.« Ako Bleiweis pravi, da Koseski nima elizij, se mu mora povedati, da jih nima zato, ker izpušča apostrofe in piše scer, venc itd. Dalje se zagovarja Levstik za to, da je Prešernu popravljaj oblike in pravopis, češ: »Pri nas nimamo nič pravopisa v nemškem zmyslu, ampak same oblike, ki izvirajo iz globokega dna jezikovnih pravil.« Popravljati pa sme samo človek, ki se je jezika temeljito učil, seveda ne Bleiweis. — (Od Bleiweisovih časov do danes se vzdržuje obsodba Levstika, da je v ljudski izdaji moderniziral Prešernov jezik; jaz mislim, da pač po krivici in pod prevelikim vplivom nemške filologije. Slovenci še danes ne znajo ločiti kritične izdaje od poljudne.)

Jurčič je odgovoril Levstiku dne 25. V. 1866: »Kot sem prejel Vaše pismo, ki v njem naju opominjate, da bi pisala antikritiko Bleiweisu, sem bil ves Vaših misli in že sem bil nekaj zase napisal, zlasti ker so me moji vrstniki vedno drezali, da nikar tako ne pusti. Ali dva dni potem pride moj Mentor — Stritar na Dunaj, prebere svoje in moje pismo od Vas in mi podere vse, češ da bi s tem svoji reči več škodovala nego pridovala. Zakaj objektivno pisati bi bilo nama skoro čisto nemogoče, nehote bi moral človek osebno zgrabiti Bleiweisa, in pomisliti je, ali bi bilo potlej za ‚Klasje‘ bolje ali slabeje. Tudi zaradi Koseskega je ravno tako dejal, kakor Vi v svojem poslednjem pismu [neohranjenem], da bi [Koseski] vrstice ne dal tiskati [v ‚Klasju‘], če ga prevredi primemo. Stritar se je čudil, da imate o Bleiweisu ravnatake in tiste misli, kakor on, ki je že toliko let daleč od njega in se več časa ni pečal z njim.« — Zmagal je torej spravljeni Stritar proti bojaželjnemu Levstiku. Obračun z Bleiweisom in Koseskim na literarnem polju že takrat žal ni prišel tudi iz vzroka, ker je štajerska mladina v Celju in Mariboru zahtevala, da

izide v »Klasju« tudi Koseski. Jurčič in Stritar sta hotela vzdržati »Klasje«, ki naj bi bilo v drugem zvezku prineslo izbrane spise Levstikove. A izdaja je potem z založnikom vred propadla.

Pa ne samo v svrhu ozmišljevanja in cenitve slovenskega leposlovja prošlosti sta se tu na Dunaju združila Stritar in Jurčič v znamenju Levstika, ampak še eno drugo važno idejo Levstikovo sta bila namenjena povzeti, udejestviti in razviti: kritiko sodobne lepe knjige. Tam, kjer je bil prenehal Levstik leta 1859., zaklicavši: »Bog živi kritiko!«, sta hotela nadaljevati. Jurčič je bil že napisal v »Glasniku« 1865—6 tri gori omenjene članke, v katerih je prišel do zaključka (čisto Levstikovega!), da naj se pisatelj uči od naroda. V februarju 1866 je izšel njegov zadnji sestavek, v aprilu pa sta naznanila »Klasje«. In že povodom »Klasja« je namignil Stritar, dopisujoč si z drjem. Vošnjakom, na svoje prihodnje, t. j. kritično delovanje, katero mu je na Dunaju na srce polagal najbrž tudi Jurčič. Stritar je pisal Vošnjaku 13. IV. 1866: »Po dosedanji poti se ne pride nikamor, vsaj tja ne, kamor želi v resnici omikan, domoroden in pošten človek... Berite naše časnike! Kaj se v njih hvali? Vse vprek! Zrno in pleve, klasje in slama! Posebno pa je izvrstno, kar se piše in govori pod močno egido naših prvakov. Velik, slaven domorodec in pisavec je, kdor je v njih bratovščino zapisan. Zunaj te bratovščine, te cerkve in občine svetnikov ni zveličanja. — To trnjevo ograjo prodreti, po novi boljši poti naravnost se bližati svojemu namenu — izobraževati narod po zahtevah sedanjega časa, po načelu prave omike, prave liberalnosti — brez vseh stranskih, samopridnih namenov, pokazati narodu, kaj je dozdej storil na literarnem polju, dokazati mu, kaj je dobro, kaj slabo, in zakaj — to je v kratkem namen našega novega podjetja.«

Ta drugi, kritični namen se je v »uvodu« čutil samo posredno. V začetku prihodnjega (1867.) leta pa se je polotil Stritar v »Glasniku« neposrednega rešetanja takratne slovenske poezije v članku »Česa je posebno treba našim pesnikom«. Prvi sestavek

je govoril o kritiki sploh, drugi je opredeljeval pesnika kot takega. Nekateri stavki v začetku so se slišali naravnost kakor odmev Levstikovih ironičnih treskov iz časa boja za kritiko: »Z eno besedo, dragi moj! ... treba nam je kritike, kritike na vse strani pravične in ostre; pisanje, ki ne družiti teh dveh lastnosti, ni vredno tega imena. Ali kritike se naši ljudje boje kakor živega ognja. Če le slišijo to strašno ime, jih že spreleti kurja polt! Kritika, kri, krivica, kriminal in druge take so jim sorodne, grozne besede... Velika zmeta je misliti, da kritika koga ustraši. Bog hotel, da bi imela toliko moč. Ali nima je! Pravi, dokazuj pevčetu še tako jasno, da njegove pesmi niso nič prida; še rajši jih bo imel — sovražil pa bo tebe.«

To bi bil lahko zapisal tudi Levstik, podpisal tudi Jurčič. Ravnotako tudi besede: »Gorje mu, kdor bi se predrznil tudi tukaj povzdigniti glas, glas vpijočega v puščavi: Bratje, iz te moke ne bo kruha! Postaviti bo treba nanovo kvas. Zarežali se bodo nad njim: Kdo pa si ti in kaj si? Ti nisi zapisan v našo zlato pratiko.« Zato je Stritar po vsej pravici pisal l. 1876.: »Kdo je prvi začel kaliti mir na slovstvenem polju?... Kako rad bi odgovoril na to: Jaz! jaz sem prvi skalil vam žalostni, duhomorni mir, jaz sem prvi začel 'rešetati' pri nas, ločiti zrnje od plev... Vsakemu svoje! Vsega tega nisem jaz začel, vse to je začel mož, katerega visoko čislam — z veseljem se imenujem njegovega učenca... Levstik je začel koristno, potrebno delo; ker ga je on popustil, poizkušal sem ga nadaljevati jaz.«

Za zgoraj navedenim utemeljevanjem potrebe kritike, pisanim čisto v Levstikovem duhu in tonu, pa je takoj nato sledila kakor v »uvodu« k Prešernu tudi tukaj Stritarjeva lastna, prav tako programatična nota: »Vpraša se, ali hočemo Slovenci imeti svojo literaturo po vzgledu drugih narodov, ali ne. Če jo hočemo — nam je treba kritike; komur bi se moralo to šele dokazovati — temu so zastoj vsi dokazi!« Levstik in Jurčič bi se bila vprašala malo drugače: Ali hočemo literaturo po vzgledu našega naroda, ali potrebujemo pesnikov, ki so se učili neposredno od naroda?

S to Stritarjevo noto je dobil vstop v naše slovstvo svetovno-literarni vzor, ki se je v poznejši Stritarjevi beletristiki izkazal naravnost kot vzorec...

Stritar je napisal l. 1867. v »Glasniku« samo dve estetični pismi kot uvod v započeto kritiko sodobne slovenske poezije. Imenoval ni bil še nobenega imena; imel je torej pred sabo še dolgo pot na tej trnjevi ledini. Kot vzrok, da vso drugo polovico tega leta ni teh pisem nadaljeval, je navedel prihodnje (1868.) leto v začetku tretjega pisma to, da piše on o takih rečeh le, kadar je ravno pri volji; to pa da je pri njem »le o velikih praznikih«. Tem živahnejše delovanje pa je razvijal v dunajskem Jurčičevem »slovenskem literarnem društvu«, ki je postajalo polagoma docela Stritarjevo društvo. Jurčič ni bil ustvarjen za literarnega pedagoga, tudi je odhajal prepogosto z Dunaja. Stritar pa se je po svojih popotovanjih stalno zasidral na Dunaju in začel tu organizirati pravcati literarni seminar. Društvo je bilo tako zasnovano, da je prejelo literarne prispevke tudi od zunaj in jih presojalo. Sodnik je bil Stritar, ki je pisal napr. osmošolcu Levcu dne 26. I. 1867 v Ljubljano: »Slovensko literarno društvo dunajsko mi je izročilo Vaše pesmi v pregled. V njegovem imenu torej Vam poročam ob kratkem svoje misli o poslanem donesku... Literarno društvo je ta Vaš donesek z veseljem prejelo in Vas vabi, da kmalu zopet in če je mogoče redno pošiljate drugih enakih doneskov... Berite, če Vas je volja, tiste spise, ki sem jih začel pisati o naši liriki v 'Glasnik'.« — V jeseni tega leta je prišel Levec sam na Dunaj in bil sprejet v Stritarjevo literarno vzgajališče. Iz njegovih pisem nam odseva ves oni čarobni vpliv, ki ga je imel Stritar na mladino, družeco se ž njim na tujih tleh. Dne 4. XII. 1867 je pisal Levec Janku Kersniku: »Društvo ima samo 5 udov, ti so: Stritar, Jurčič, Celestin, Jože Ogrinec in — moja malenkost. Čudil se boš morda in me nevoljno vprašal: Kaj ne zna nihče drugi izmed dunajskih Slovencev pisati kakor Vas pet? Jaz ti ne vem na to odgovoriti drugega, kakor da je Stritar takohotel. Njegovim besedam pa bolj verujem ko Mojzesovemu Pentatevhu. Ta človek je vreden zlatega denarja;

pozna vse literature na svetu, ima estetiko popolnoma v glavi in vrhutega veliko zdrave pameti, bistrega uma, čutečega srca in neko posebno moč jezika. Umetnik je od nog do glave. Ko bi se tukaj ne naučil nič drugega, kakor to, kar slišim od njega, bi moral vedno hvaležen biti usodi, da me je pripeljala na Dunaj. Shajamo se vsako drugo nedeljo pri Celestinu; vsak čita, kar je med tem časom spisal, in potem sodimo sestavek. Janežiču smo pisali, da se mu zavežemo, da mu pošljemo za vsak ‚Glasnikov‘ list dosti gradiva, ako se zaveže tudi on nam, da ne vzame v ‚Glasnik‘ nobenega sestavka, ki bi ga mi prej ne prerešetal. Tako misli Stritar ‚Glasnik‘ malo izčistiti in napraviti iz njega sčasoma dober, bolj liberalen list. Zdaj je pa res tako pust in suhoparen, kakor bi že pojemal. Radoveden sem, kaj nam Janežič odgovori.« — A svoji nevesti je pisal isti Levec dne 23. XII. 1867 naslednje: »V literarnem društvu je prav prijetno, posebno Stritarja se človek ne more naslišati, bodisi da kaj čita, bodisi da kaj kritikuje. Snoči je bral sestavek ‚Vino‘, govor med prijateljsko družbo. Kaj takega še nimamo, in nihče bi ne mogel kaj takega spisati kakor Stritar. Poslal bo Janežiču; če se ne bo ‚Glasnik‘ farjeval, mislim, da natisne.« — Tudi na svoj dom je vabil Stritar mlado literarno četo in jo duševno in telesno gostil. Primeri, kaj piše Levec svoji nevesti dne 30. XII. 1867: »Na sveti dan popoldne smo bili v slovanski kavarni prav dobre volje Stritar, Jurčič, Knaflič in jaz. Ob 8. smo šli k Stritarju na dom, kjer smo krompir pekli in pivo pili. Stritar nam je igral na klavir, potem pa naglas bral Levstika, Lermontova in Mirza Schaffy-ja (perzijskega pesnika). Oh to ti je ženij! Od njega se človek več nauči ko od vseh knjig, kar jih je po dunajskih bibliotekah. Škoda, da Janežič neče ‚Glasnika‘ njemu dati v roke. Pisal bo pa vendar letos bolj pridno vanj, ko lani.« — V tej Stritarjevi organizaciji so zoreli plodovi in zahtevali svojega organa v podobi letnega almanaha. Dne 5. II. 1868 je o tem pisal Levec svoji nevesti: »Stritar menda po svojem instinktu ve, kako se nama godi z Jurčičem, zatorej naju vabi vsako nedeljo večer, da prihajava k njemu na večerjo in pivo. Seveda imajo po-

menki o literaturi, čtivo itd. pri takih shodih tudi važno mesto in tako edinimo z dobrim koristno in sladko. Ko bi Stritarja, Jurčiča in Celestina tukaj ne bilo, pa bi res ne bilo obstati. Tako sem pa vsaj v nedeljo popoldne vesel, ko se v slovanski kavarni snidemo in pogovarjamo, in pa zvečer. Stritar je tudi tako dober, da naju z Jurčičem francosko uči pri Kosu... Spomladi morda izdamo Jurčič, Stritar in jaz slovenski almanah, kakor je ‚Vila‘, da bomo farje malo pošegečkali.«

Kar se je porajalo literarno vrednega v tem društvu mladine, je izhajalo sicer v »Glasniku« in tam preraščalo od dne do dne produkcijo starih. A naraščalo je tako bujno, da je klicalo že po svojem lastnem, mladem in enorodnem glasilu. Idejo almanaha je sprožil zopet oni podjetni Jurčič, ki je bil že kot osmošolec izdal »Slovensko vilo«. Podjetje in celo ime je nosil več ko leto dni pod srcem. Že dne 2. II. 1867 je bil pisal osmošolcu Levcu: »Le kmalu kaj pošlji za ‚Mladiko‘.« In koncem leta 1867. je bil še vedno pri tem načrtu, kakor piše Levec svoji nevesti (23. XII. 1867): »Jurčičevega novega romana [Cvet in sad⁷] začetek sem že bral, meni bolj dopade ko ‚Deseti brat‘... Zdaj namerava izdati slovenski almanah. Stritar mu je že obljubil, da mu bo pomagal...« Sedaj v februarju 1868 pa sta vzela Jurčič in Stritar izdajo »Mladike« definitivno v roko. Kakor pri »Klasju« sta prosila tudi sedaj svojega učitelja Levstika blagoslova ter literarne in tehnične pomoči. Ko je stopala mlada četa v boj, naj bi ne manjkalo na njenem čelu on, v čigar imenu in duhu se je zbirala in vežbala. Levstik je bil sicer ves pogreznjen v drugo delo: bil je prejšnje leto duša odseka za ustanovitev političnega lista, letos je imel polne roke dela z ustanavljanjem dramatičnega društva in presnavljanjem »Sokola«, zlasti pa z urejanjem Wolfovega slovenskega slovarja. Vendar se je živo zainteresiral za Jurčič-Stritarjev almanah. Dal je Jurčiču na razpolago šopek svojih pesmi. Z naslovom »Mladika« je bil zadovoljen zlasti zato, ker se je iz njega čutilo geslo boja med očeti in sinovi. Obenem pa je želel, da bi se v tem glasilu mladine v vso njegovo klavrno luč postavil eksponent literature starih — Jovan Vesel-

Koseski, čigar zadnje delo — prevod Byronovega »Mazepe« — so bile malo prej »Novice« prinesle za prilogo kot »krasen dar prvaka našega slovenskega slovstva« ter pisale: »Gosp. Koseski, kateri po 1848. letu ni nobenega plodu divne svoje muze več na svetlo dal, stopi zopet s to pesmijo pred slovanski svet.« Levstik je pisal Jurčiču dne 27. II. 1868: »Namesto »Mladika« mi nič pravnega ne pade na um, ker mi je to ime po godu, zakaj malo skrito vendarle kaže protivnost ‚Staroslovencem‘. Če hočeta še jasneje govoriti, imenujta almanah ‚Šibo‘ ali ‚Palico‘ ali ‚Staromlât‘... (Dalje našteva nad sedemdeset podobnih naslovov)... Ali bi vidva sprejela v almanah od mene kritiko o ‚Mazepi‘ Koseskega? Zadnje ‚Novice‘ to robo jako hvalijo, in treba se je oglasiti, da ne bi ptiči ‚mladokljuni‘ zopet začeli prepevati po Koseskem.« Drugi dan je pisal o tem tudi Stritarju: »... če vzameta od mene v almanah kritiko o ‚Mazepi‘ Koseskega? Ta mož piše, kakor je pisal. Slovanski nikoli ni znal misliti, a še manj pisati. Bati se je, da ne bi nepremišljena mladina krenila zopet za njim. Že iz tega vidiš, da ga mislim malo raztrgati.«

Koseskega je imel Stritar sam na programu svojih kritičnih pisem, ki jih je začel v »Glasniku« z Novim letom 1868. nadaljevati. Saj je bil baš Koseski z vso svojo noviško zaslombo imenovavec one skupne nazadnjaške vsote, svetnik one »cerkve in občine«, glavni leposlovni steber one »trnjeve ograje«, ki jo je bil sklenil Stritar (glasom svojega citiranega pisma drju. Vošnjaku) prodreti, ker je stala na potu »zahtevam sedanjega časa, načelom prave omike, prave liberalnosti«, po katerih je hotela trojica Levstik - Jurčič - Stritar, da se izobražuje tudi slovenski narod.

Kar je napovedoval Levec, je bilo res: Stritar je l. 1868. pisal bolj pridno v »Glasnik« nego prejšnje leto. Pisal je s svojim krogom vanj toliko, da je postal Janežičev list skoraj njegovo glasilo. Takoj v januarski številki je priobčil tretje »pismo mlademu prijatelju« pod prejšnjim naslovom »Česa je posebno treba našim pesnikom«, govoreč o tem, »kaj naj se poje«. Pri tem je prihajal do zaključka: »Poj, česar ti srce kipi, sili se pa ne nikdar.«

Tu je postajal že določnejši in je udaril po onih »pesnikih« tedanje domoljubne dobe narodnega gibanja, ki jih je pesmotvorstvo veselilo tako »na zunaj«, a ki jih ni k njemu ničesar nagibalo od znotraj, po onih primitivnih verzifikatorjih, ki so za narodni okrask iz stare pesniške krame v kitice spleтали razne zunanje rekvizite pesnikov: cvetlice, tice, potočke, venčke, solzice, zvezde, luno, srce... Mi bi danes imenovali to opravilo diletantstvo. Stritar ga je takrat krstil za sentimentalnost in ga imenoval »smrt vse poezije«. »Kakor rja ali slana zeleno zelišče, zatre in zamori ta kužna bolezen vsako zdravo misel, vsak krepki čut. Tako ubogo pevče nima srca ne za žalost, ne za veselje, dremaje se ziblje med enim in drugim, da zaspi — in ž njim milovanja vredni bravec!« S tem je bila že udarjena vsa noviška poezija, zakaj baš Bleiweisu je bilo vse pesmarenje več ali manj mladini lastna igrača. A Stritar je postal še določnejši in je na koncu pisma naravnost s prstom kazal na patrona teh poetov in na tarčo začetih bojev — Bleiweisa. Priložil je pismu tri satirične sonete »Solncu in mesecu«; v prvem je narisal Bleiweisa kot učitelja pesnikov, v drugem je ožigosal sebično, sleparsko politikovanje prvakov, v tretjem karikiral diletantske pesnikovačke. Janežič je odlašal ž njih priobčenjem, boječ se pravde zaradi ostrega tona drugega soneta! — Četrto pismo je izšlo v marcu pod novim naslovom »Kritična pisma«. V njem je Stritar najprej pozval mladino s političnega na literarno polje — važen poziv! — in ji odsvetoval metati se samo v politični vrtinec, kjer ni bilo takrat pričakovati trdnih tal za narodno kulturo; potem je razpravljajal o obliki poezije, poudarjajoč, da prava pesem mora biti rojena, ne narejena.

V petem pismu, izišlem v »Glasniku« dne 1. aprila 1868, v isti številki, v kateri je Janežič končno priobčil na prvem mestu tudi imenovane tri sonete, je prišel Stritarjev obračun z Bleiweisom zaradi »uvoda« h »Klasju« ali pravzaprav zaradi Koseskega. Potem, ko se je v prvi polovici pisma pobavil z Marnom kot profesorjem slovenščine na ljubljanski gimnaziji, je prešel h Koseskemu, katerega je deloma primeril s Klopstockom.

ker je, podobno kakor ta na Nemškem, »prvi udaril na véliki zvon, da je dal mogočen glas, ki se je razlegal daleč okrog po slovenski domovini in iz spanja budil marsikaterega zaspanca.« A Klopstock je bil vsaj izviren, Koseskega dela pa, »kar jih je izvirnih, se prebero v času, kar ga je treba, da se jajce v mehko skuha«. Bolj po pravici bi se dal primerjati prevajatelju Vossu. A kar se tiče »Mazepe«, zadnje njegove pesnitve, pravi Stritar, da se je »prestrašil, ko je bral najnovejše delo njegove ‚divne muze‘.« »Po dolgem ugibanju in ukrepanju, z mnogoterimi kombinacijami, konjekturami in raznimi filološkimi zvijačami« sta s prijateljem nekoliko šele ugenila, kaj hoče reči. Pravi, da bi nihče ne bil tako vesel kakor on, »ko bi imeli veliko, veliko takih pesnikov, za kakršnega delajo Koseskega; pa kaj nam pomaga, če se slepimo! To več škodi, nego koristi. Če bomo ravnali tako, bomo legli zvečer moško na namišljeni lator, ko pa posije dan, se bomo vzbudili na bobovki.«

Stritarjeva kritika je pomenila odrešitev od dolgoletne móre, osvoboditev slovenske literature iz spon lepe laži. Zadela je v črno. V »Novicah« mu je odgovoril Cigale »nagle krvi« in »pod nekim vplivom« (kakor je pozneje sam pisal Stritarju) in rekel, da ga je srce zbolelo, ko je čital Stritarjev »zarobljen nalet na zasluženno slavo našega Koseskega«. »Naj poizkusi Stritar posloveniti en sam tak odstavek.« Jeran v »Danici« pa je poizkušal še enkrat zavreti napredno in kritično kolo časa: »K majhnemu kupcu zrnja slovenskega prihiteva dokaj pevcev, da bi ga premetavali iz kota v kot ter po njem iskali plev in resic z očali in drobnogledi.« Stritar in njegovi »bolj vestno gledajo in pazijo, da ne grešijo zoper načela posvetnih šolskih naukov; manj natanki in manj vestni pa so v oziru na verska načela in pravila.« — Stritar se z »Danico« ni prerekal, zavedajoč se, da gre tu za dva svetovna nepomirljiva nazora, ki moreta v slednjem izobraženem narodu samo tekmovati, a spraviti se nikoli. »Novicam« pa je ročno poslal 230 verzov svojega prevoda »Mazepe« s »kratkim, pohlevnim in gladkim odgovorom«, ki ga je pa Bleiweis vrgel v koš z jalovim izgovorom, da ne prinese replike, ker Stritar

»tega prepira ni v ‚Novicah‘ začel«, kakor je sam rekel Levstiku. Kaj je bilo njemu do stvari, do poezije, njemu je šlo za politično gospodstvo starih, ki ga je bilo treba krčevito braniti pred nastopajočo mladino na vseh poljih. Stritar je potem napisal podrobno kritiko Koseskega prevoda, ji dodal 281 stihov svoje preloge in poslal vse skupaj v Janežičev »Glasnik«. Janežič se je nekaj časa obotavljal, končno je priobčil Stritarjev odgovor s Cigaletovim in Jeranovim člankom vred — v zadnji številki »Glasnika«, ki ga je ustavil, ker ga je bil že prej ponudil Stritarju in Jurčiču, da ga izdajata dalje.

Na svoj strogo književni list sta Jurčič in Stritar že sama mislila, a takoj ni šlo. Za enkrat sta imela polne roke dela z »Mladiko«, za katero je bil pridobljen — kakor smo videli — tudi njun učitelj Levstik. Ker knjige nista mogla tiskati na Dunaju, sta naprosila Levstika, da bi jo tiskal podobno kakor »Klasje« v Ljubljani in sam vodil tisek. »Nerad te obkladam s temi sitnostmi,« mu je pisal Jurčič 20. IV. 1868, »pa ker vem, da si dober mož, upam, da dobri reči na ljubo ne odrečeš... Izdajo naše ‚Mladike‘ sem začel pripravljati najbolj zaradi tega, da bi malo bolj priklenil in privabil Stritarja v naše ubogo literarstvo, in ta namen sem dosegel, zakaj mož je napravil blaga za več kot pol prostora... Lahko si potem misliš, kako me je prijelo, ko sem bral v zadnjih ‚Novicah‘ Cigaletovo nepoštenost. Stritar sicer pravi, da ga ne zadeva to čisto nič, pravi, da je celo dobro zanj, ker je zdaj prisiljen odgovarjati in dokazovati, da ni tak ‚ničevdedec (know-nothing)‘, kakor pravijo stari s svojega viška. Vendar se jaz bojim, da bi ne jel misliti kakor Mojzes v puščavi: ‚Dokler bo ta rod živ, ne pridemo v obljubljeni deželo‘, in tako zopet odložil pero. Ne vem še, ali bo Janežič hotel jemati v ‚Glasnik‘ Stritarjeve odgovore in dokazovanja. Zatorej sva sklenila s Stritarjem, da ustanoviva takoj v oktobru nov literaren list. Ker so se študentje tako radi naročali na ‚Mladiko‘, upam, da bodo podpirali tudi list ‚Glasnika‘ ne morimo radi, toda — saj veš, da mora biti... Želim, da kadar Stritarju pišeš, ga s poročilom vzpodbudiš, da ima vsaj mlade Slovence za seboj.« — Mladino je bil Stritar užgal.

To sta on in Jurčič vedela, če ne od drugod, pa iz pisma, ki ga je pisal Jurčiču na velikonočne počitnice odišli Levec 14. IV. 1868: »Kamor sem prišel med študente, ni bilo vprašanj ne konca ne kraja. Kdaj pride almanah na svetlo, in pa če bo tudi Stritar kaj pisal v njem. Stritar je postal letos študentom najljubši in najveljavnejši slovenski pisatelj. Pravili so mi, da ko bi bili vedeli, da bo v letošnjem ‚Ulasniku‘ toliko Stritarjevih spisov, bi se bilo veliko več naročilo nanj. Samo to se boje, da bi naenkrat spet ne jenjal pisati kakor lansko leto. Posebno zadnje pismo v ‚Glasniku‘ [zoper Marna in Koseskega] jim je napisano iz srca.«

Jurčič, ki je že dobro poznal Stritarjevo tegobno občutljivost, je taka poročila z veseljem dajal čitat Stritarju. Tudi Levstik je Jurčiču v tem oziru ustregel. Pisal je dne 23. IV. 1868 Stritarju: »Cigale te je zgrabil samo zato, ker je med staro gardo in torej čuti tudi sebe udarjenega. Mladina stoji vsa za Teboj!... ‚Mladika‘ se je začela pri Egru tiskati.« Istega dne je pisal tudi Jurčiču in ga vzbujal k izdaji književnega lista: »Da bi le bilo res, da izdasta s Stritarjem lepoznanški časopis... ‚Mladiko‘ bo tiskal Eger, da pride morda že koncem majnika gotova iz peči ter pojde kakor strupen sad med slovensko mladino! Vsaj Jeran morda utegne tako reči.« — A tisek almanaha se je zavlekel do pozne jeseni, ker je Jurčič, vstopivši medtem v Mariboru v uredništvo »Naroda«, šele koncem oktobra dovršil svojega »Sosedovega sina«, ki je zaključeval »Mladiko«. Stritarjevi leposlovnii prispevki: pesmi, »Svetinova Metka«, »Evelina« (odlomek iz »Zorina«) in mal filozofski esejček »Ako bi človek vse videl in vedel«, so bili že vsi dotiskani dne 11. VI. 1868, ko mu je Levstik pisal o njih naslednje zanimive vrstice: »Moja sodba o Tvojih pesmih je: kakršne so, take morajo ostati, ker so čisti, naravni odsvit čutečega, nežno in prav čutečega srca! Ti si originalen, kakor za Prešernom nihče! Naj premišljam, kakor hočem, drugače ne morem soditi. Duhovniki morda poreko, da si blaziran, pa jaz ne podpisem te sodbe, četudi se res vidi, da si živel med večjo izobraženo družbo velikih mest... Jaz se Ti čudim, da

si dozdej molčal, ko imaš take bisere svojega duha na papirju! Hiti, da pridejo kmalu na svetlo! Kar se tiče notranjega ustroja, Ti ne morem svetovati o nobeni pesmi nič! Ti pišeš, kadar moreš in kakor moreš; pa kakor pišeš, tako je prav! Jaz vse drugače delam in čutim nego Ti. Ne morem Ti povedati, kako sem vseh Tvojih spisov zelo vesel, in furore bo, ko pride ‚Mladika‘ na dan, o tem ni dvombe.« — V začetku istega pisma mu še piše Levstik: »Da si Ti ubil ‚Glasnik‘, tega ne verujem. Menim, da bi bil umrl tudi brez Tvojih spisov. Ali ga ne mislita Vidva z Jurčičem zopet odkopati slovenskega Lazarja?« Naslednji dan je pisal Levstik podobno tudi Jurčiču: »Mladika« bo delala furore. Stritarja nagovarjaj, da izda ‚pesmi‘! On je za Prešernom prvi pesnik na Slovenskem. Ali prevzameta s Stritarjem Vidva ‚Glasnik‘? To bi bilo vendar sramota, da ne bi mogli Slovenci krmiti enega leposlovnega lista!«

Kakor smo videli gori iz Jurčičevega pisma Levstiku z dne 20. IV. 1868, sta bila Jurčič in Stritar že sponiladi namenjena »ustanoviti takoj v oktobru nov literaren list«, torej takoj potem, ko bi bila »Mladika« utrdila Stritarju tudi pripovedni in pesniški sloves. Kritičnega je že imel. Ako je takrat govoril Jurčič o tem, da nerada morita »Glasnik«, je bilo to nepotrebno. Zakaj imel je že tedaj v rokah Janežičevo lastnoročno pismo z dne 7. III. 1868, s katerim jima je začasni voditelj slovenske literarne produkcije prostovoljno odstopal svoje mesto. V tem važnem pismu prosi Janežič najprej za svoj »Cvetnik« »kaj krasoslovnega iz gosp. Stritarjevega peresa«, ki mu po njegovih mislih »še Levstikovo ni kos«. »Tako krepke proze« — pravi — »še nisem bral pri nobenem slov. pisatelju.« Svoj list končuje z naslednjo ponudbo: »H koncu še eno vprašanje Vam in gosp. Stritarju, katero pa naj ostane zazdaj med nami tremi. To sami veste, da sem jaz, kar se tiče leposlovja, prava ničla. ‚Glasnik‘ sem osnoval in ga ohranil pri življenju kljub mnogoterim nezgodam, ker ga ni bilo, da bi bil hotel biti podpornik naši zapuščeni beletristiki. Obračam se k Vam in g. Stritarju, ali bi ne hoteli prihodnje leto Vi in on v roke vzeti uredništvo ‚Glasni-

kovo'. Dobiček bi delili med seboj; kar se tiče izgube, pa bi že jaz hotel biti porok vsaj za pol leta, samo da se večji ne sme osnovati. Za družnike sv. Mohorja in sploh za prosto ljudstvo se utegne osnovati beletrističen in podučen polmesečnik; in če bi se to zgodilo, bi bilo po mojih mislih najboljše, da izhaja ‚Glasnik‘ kot četrtletnik ali še boljše kot polletnik, kakor se mi je nasvetovalo že od več strani. To za zdaj nakratkem s prošnjo, da ostane med nami, dokler se v tej zadevi kaj določnega ne sklene... Pošljite mi Vaše in gosp. Stritarjeve nasvete!«

Kaj sta Jurčič in Stritar v marcu odgovorila Janežiču, ne vemo. Ko pa je v juniju po prenehanju »Glasnika« ta stvar postala akutna in je — kakor smo gori videli — tudi pokrovitelj mladih, Levstik, pričakoval od svojih dveh najnadarjenejših učencev, da bosta list nadaljevala, ko je dopisnik »od Savinje« v »Narodu« rotil inteligenco, naj »Glasnik« vzdrži, takrat je odgovoril Jurčič sredi junija 1868 Levstiku samo kratko med drugim tekstom: »Koseskega bomo žagali drugo leto, ko bova imela s Stritarjem svoj časopis.« Jurčič je bil takrat že odločen, da vstopi v Mariboru k »Narodu«, ne za politiko, ampak za podlistek, kakor je mogel poročati Levstik Stritarju po Jurčičevem in Tomšičevem obvestilu. Odšel je z Dunaja nekako koncem junija, ker je pisal Levce svoji nevesti 25. VI. 1868: »Jurčič se odpravlja zdaj v Maribor, kjer bo nekaj časa pomagal Tomšiču pri ‚Narodu‘.« Umevno je, da je Janežič, ki je bil svoj list že ustavil, hotel priti na jasno, kaj bo s Stritar-Jurčičevim nadaljevanjem. Pisal je Jurčiču dne 13. VI. 1868, torej ko je bil Jurčič še na Dunaju: »Danes sem dal na pošto list g. Stritarju v Vöslau v zadevi ‚Glasnikovi‘, da se določno pogovori z Vami in ta reč dokončno uravna. Bodite tako dobri, izkusite brž brž priti do njega, ker se da stvar ustno lažje spraviti v red. Če bi pa nikakor ne utegnili, pišite mi brž, naj Vam naznani, kaj in kako, da vem potem potrebno oznanilo poslati med Slovence.« Iz pisem ne vemo, da bi se bil Jurčič s Stritarjem kaj dogovarjal. Primeri, kaj piše Stritar sam Levstiku iz Vöslaua dne 26. VI. 1868: »Janežič mi piše, naj začneva

koj izdajati ‚Glasnik‘. Vprašal sem Jurčiča, kaj misli — pa ni odgovora! Prosim Te, če ga vidiš kje, reci mu, naj mi piše, vsaj kje je.»

Ta Jurčičev molk v tako skrajni minuti tako važne zadeve je Stritarja vznevoljil in pognal za hip z javnega vidika v ozadje, kamor ga je vedno iznova vleklo, kadar je bil vedno iznova postavljen na vidno mesto. Bil je lahko in hitro razočaran ter užaljen. V takih položajih se je osamljeval. Iz podobne situacije je pisal Levstiku 12. VII. 1868: »Če hoče kaj iz mene biti, moram koncentrirati svoje moči — predmetov in planov imam polno glavo (vmes tudi poštenih), tako da jih ne izvršim vseh, če živim sto let... Tako tudi nisem za izdajo ‚Glasnikovo‘. Janežič me prav bombardira z dopisi. Od Jurčiča še zdaj ni nič odgovora...« Torej resignacija in opustitev misli na novi list, kljub temu, da je Janežič v »Narodu« dne 19. VI. in pozneje 16. VII. 1868 že pripočal občinstvu novi »Glasnik«, ki ga bo urejala »zmožnejša roka« Jurčičeva in Stritarjeva kot »specifično literaren list«.

Med Stritarja in Jurčiča, oba glavna delavca novega literarnega pokreta, je padla neka senca. Odkod in zakaj, še danes dodobrega ne vemo. Jaz sem včasih mislil, da se je že tu oglasila v Jurčiču ona realistična averzija proti idealistični polituri, ki je Levstiku že gori pocedila v pero »duhovniški« očitek blaziranosti na Stritarjevo adresu. A v Jurčičevem pismu iz začetka decembra 1868, pisanem Levstiku, ni niti sledu o kakšni taki averziji nasproti Stritarju: »Pišeš Tomšiču«, sporoča Jurčič Levstiku, »da dela ‚Mladika‘ furore. Hudiča! Jaz sem bil za istino vesel ‚Mladike‘ zaradi Tvojih in Stritarjevih pesmi. In po pravici Ti povem, vesel sem bil, da sem Stritarja s težavo pridobil za to, da se je genil v slovensko literatovanje, še najbolj; zakaj Tebe smo že imeli, njega še ne. Mislil sem, vsak kdor je človek in ni slep, mora videti tu pravega poeta in umetnika in mora biti vesel.« Dne 17. XII. 1868 pa je Jurčič v »Narodu« naznanil, da bo z januarjem 1869 sam izdajal »Glasnik«, »literaren list v ožjem pomenu besede«. A kaj je delal Stritar na Dunaju? Levec ga slika v pismu

na Janka Kersnika z dne 13. XII. 1868: »Stritar se je letos tako posamotaril, da je prav žalostno; in največ je tega kriva Jurčičeva lenoba. Ne hodi v nobeno društvo ne v družčino, nobeno krčmo ne v kavarno, stanuje pa v taki luknji, da ne morejo lahko sedeti trije ljudje okrog mize, eden mora stati ali pa ležati na postelji. Vsako nedeljo zvečer ga obiščeva s Simonettijem. Stari humor ga še ni minul, pa to mi nič ne dopade, da tako rad o Ameriki govori. Ko bi bil Jurčič prišel na Dunaj, da bi bil tukaj začel izdajati ‚Glasnik‘, morda bi bil spet oživel, in ž njim bi bilo vstalo literarno društvo, tako pa ne bo iz vsega nič. Morda ga malo poščegače ‚Mladika‘, če bo videl, da dopada. Na to še upam.« Ko je izšlo Jurčičevo naznanilo, da bo sam nadaljeval Janežičev list, je sporočil Levec svoji nevesti z Dunaja: »Jurčič je naznanil, da ob Novem letu začne izdajati ‚Glasnik‘, pa na Dunaju še nihče o tem ne ve. Meni na 4 ali 5 pisem nič ne odgovarja. Tudi prav!« Jurčič je izdal prvo in edino številko svojega »Glasnika« šele 16. febr. 1869. Teden dni pozneje je pisal Levec svoji nevesti: »‚Glasnik‘ je izšel, pa ga nismo nič veselil. Stritar ne bo pisal v anj zaradi Jurčičevega čudnega vedenja, katerega pa tukaj ne smem razkladati... Na Dunaj nikomur nič ne piše, menda misli ves ‚Glasnik‘ sam sestavljati. Tudi prav!«

Vzrok je bilo torej »čudno vedenje« Jurčičevo! A kakšno je bilo to vedenje? Dne 31. I. 1907 na večernem sestanku v gersthofski gostilni mi je Stritar pravil o tem naslednje: »Spominjam se, kako sva hodila z Jurčičem z Janežičevo ponudbo v rokah po nekem dunajskem parku in se živahno razgrevala. »Počakajte, jaz bom stvar premislil,« sem mu dejal. Doma sem se odločil. Sklenil sem najeti skupno stanovanje zase in za Jurčiča, in ker Jurčič ni znal dobro gospodariti in ravnati z denarjem, sem hotel vzeti vso ekspedicijo, kratko vse gospodarstvo lista v svoje roke, skupaj stanovati z Jurčičem, skupaj delati. Kako me je ta ideja vsega prevzela in navdušila! A glejte, kaj se zgodi! To ni bilo lepo od Jurčiča. Mož pride nekoč k meni in mi pove, da ga prijatelji vabijo v Maribor k ‚Narodu‘, vprašujoč

me, kaj naj stori. Jaz: Ako me vprašujete, je to znamenje, da ste se natihem že odločili, da greste. Ali povem Vam, da se bojim za Vas, žurnalistika Vas za stalno potegne v svoje kremplje. Res je šel, in moje besede so se izpolnile. Koncem prvega polleta Janežič ustavi ‚Glasnik‘. S prihodnjim letom pa naznani Jurčič v ‚Narodu‘, da bo sam izdajal ‚Glasnik‘ v Mariboru. Mene še obvestil ni o tem, nikar da bi me povabil k sodelovanju.«

Jurčič je bil Stritarju ušel k žurnalistiki, odklonivši njegovo velikodušno ponudbo, Levstik je Stritarja poleti 1868 v Ljubljani, ko sta se po »desetih in več letih« osebno sešla (glej 14. »popotno« pesem) raztreseno sprejel — izgubil je ravno delo pri Wolfovem slovarju — samo nekaj dijakov je na Dunaju še ostalo ob njem, čigar prispevki so mladini tako ugajali v »Mladiki« — vse to je povzročilo, da Stritar zaenkrat ni več mislil na publicistično delo, ampak se je omejil na izdajo svojih »Pesmi«, ki so izšle koncem oktobra 1869 in mu dale med mlado inteligenco najglavnejše ime, posebno odkar Jurčič ni bil uspel s svojim »Glasnikom«. Postal je edino zaupanje mladine, ki se je začela na Dunaju zopet zbirati okrog njega, ga pregovarjati in siliti, naj začne izdajati on lepозnanski list slovenski. »Jaz nisem bil nikoli za taka podjetja«, pripoveduje sam, »a tisti čas so bile razmere moje tudi take, da nisem imel dovolj časa in moči za tako težko nalogo. Vendar sem se naposled odločil...« Sklenil je izdajati »Zvon«. Levec je o tem pripravljanju Stritarjevega lista poročal Kersniku 21. XII. 1869: »Središče vsega našega duševnega življenja je Stritar. Dasi-ravno on nikdar očitno ne govori, se vendar zbira okolo njega vse, kar ima kaj želje po pravi omiki... Vsako nedeljo popoldne v kavarni in zvečer pri pivu imamo svoje pogovore. Midva pa zahajava skoraj vsak večer skupaj... Stritarja smo zdaj priklenili, pisal bo, da bo veselje. Pa malo je manjkalo, da se ‚Zvon‘ ni ubil, preden je še zapel. Zdaj bo pa izhajal eno leto gotovo... Jaz ti nisem vstanu povedati, kako se veselim tega lista. Videl boš, da bo delal veliko senzacijo, zlasti Stritarjevi spisi. Da ne bo manjkalo ljudi, ki nas bodo kamenjali, to že

naprej vemo. Farjem bomo prenečisti. Bleiweſ-
sovcem nepraktični, filistrom sanjači in dok-
trinarji...«

Ob Novem letu 1870 je izšel na Dunaju Stritarjev »Zvon«. »V lastni hiši! Komu bi se prsi ne širile pri teh besedah!« je vzkliknil Stritar. »V lastni hiši!« bi bili mogli triumfirati: svobodni svetovni nazor, svobodna umetnost vobče, posebej pa še njih trije glavni pionirji na Slovenskem: Levstik, Jurčič, Stritar. Njihov literarni Benjamin je ovenčal z zastavo vrh njihovih stremljenj in teženj. Sedaj je nastopil čas uvrstiti se poleg njega, ramo ob rami, in napraviti iz zavojevane pozicije nepremagljivo kulturno trdnjavo.

Jurčič je prišel takoj, poražen od velikodušnosti Stritarja, ki se je zavezal zastonj pošiljati svoj list vsem, ki so bili Jurčiču plačali njegov »Glasnik«. Potem se je urednik oprezno približal k njemu, na čigar pomoči mu je bilo kakor vedno največ ležeče — Levstiku. Povabiti ga je dal po členu svojega seminarja, Levcu. Levstik, zapuščen v Ljubljani ko kamen na cesti, se mu je ginjen odzval in mu poslal cikel pesmi, šopek jarkega, zrelo-dišečega cvetja z oaze, ozelenele sredi občanskih puščav, med filologijo, narodno organizacijo in politiko. Imena mu ni dal na razpolago za v »Vabilo«, da ne kompromitira nje, ki je bila izvabila te cvetke iz toliko teptanih leh njegovega srca. Iz hrvaškega, svobodnejšega Zagreba, sta se javila Erjavec in Valjavec, iz Ljubliane nihče; seminaristi Celestin, Levec, Ogrinec so mu stali trdno ob boku.

»Vem, kakih napadov se mi je nadejati in odkod,« je pisal Stritar takoj v prvi številki. Levec jih je bil nazval Kersniku s pravim imenom: dogmatizem v svetovnem nazoru, primitivizem v umetnosti in filistrska brezbržnost napram vsem idealnejšim stremljenjem na mladoslovenski strani. »Če se bo govorilo z menoj omikano, če se bo videlo, da ima mož ravno tisti blagi namen, da ga misli pa doseči po drugi poti: tedaj bom odgovarjal.« Že te besede kažejo, da je pričakoval napadov na eksponirano pozicijo. Vendar bi bil rajši imel,

da bi šel ta kelih mimo njega, ki je bil mehak ko jagnje. Poslal je v dežel^osla s pismom:

»Sloga imenuj se zvon,
mir naj poje prvi don!«

In v »Vabilu« je razložil to, o čemer je mislil, da bi moglo tvoriti skupno podlago mirnega in složnega sožitja: slovstveno delovanje potrebuje središča, »kjer se zbirajo in spoznavajo, vzbujajo in vadijo mlade moči«, organa nad strankami in osebami, temelječega samo na »večnih zakonih resnice in lepote«. Slovenci se nimamo ponašati z ničemer pred slovanskimi brati; razvijmo torej vsaj umetnost, »cvet človeške omike«, da nam ne bo treba stopiti s praznimi rokami prednje, »ko pride enkrat združenja dan«.

Torej: sloga, mir, ena čreda, en pastir!

S temi gesli se je pričela tragična krivda Stritarja in ž njim vred vsega Mladoslavstva. V čem je ležala tragičnost te krivde? V naslednjem: (da se je Stritar določno izpovedal svojega svetovnega nazora, domačega takrat pri nas v glavah le neznatne peščice, povrh še raztresene po svetu, bi se mu bila javaljne odprla vrata trdno za dogmatičnimi zapahi zaklenjene domovine. Bila je pač še ena pot napraviti z odprtim vizirjem pohod v domovino, in Stritarju se je že bilo zasvetilo pravo vodilo take ekspedicije, ko je rekel: »ravno tisti blagi namen po drugi poti«. Kako blizu je tu bil, da bi bil formuliral edino opravičeno geslo vsakega razvitega naroda: tekmovanje različnih sil, vsake na svoji poti proti enemu cilju! Bil bi s tem odkril stari plemenski, psihološko najgloblji ideal Slovanstva, ki ga je razvil tri leta prej dr. Rieger v Moskvi: razno-terost v harmoniji! Toda bogve, če so bili Slovenci takrat zreli za to zrelo geslo!...

Stritar je volil maskirano stilizacijo in je zapisal na zastavo »slogo, držečo se večnih zakonov resnice in lepote«. S to zastavo v roki je preskočil meje dogmatizma, primitivizma ter filistrstva in tako proniknil

v domovino. Ne brez protesta, ne brez obstreljavanja! Prvi se je oglasil proti njemu v cerkveni »Zgodnji danici« dr. teologije Jožef Ulaga in proti Stritarjevi neizrazni zastavi razvil jasno in določno dogmatični svoj prapor. Govoril je ž njim docela omikano, proseč ga, naj kritike, »ki se naslanja na čvrst princip, ne šteje med napade«, temveč prepričanje tudi pri njem spoštuje«. List bi moral imeti »jasen in resničen pojem o tem, kaj je pravzaprav lepo«. Slovenci smo krščani. S krščanskega stališča »se bo lepo imenovalo to, kar se strinja z božjo idejo«. »Zvonov« princip pa se menda glasi: »Lepo je vse, kar odgovarja ideji, katero kdo ima o kakšni stvari.« »Lep, popoln organizem je res po božji ideji, zato nam je všeč. Odkar pa sta se greh in odpad od božje ideje vtepla v človeštvo, more isti človeški organizem, bodi on še tako umetno posnet, biti Bogu nasproten in takrat ni več lep, ker je podoba grešnosti in postane dobremu vkusu naravnost ostuden, če kalí v srcu poštenost... To je krščansko stališče pri sodbi, kaj je lepo in kaj ne.« Ker je današnji vek materijalen, zato mora tudi poltnost v lepi obliki imeti svojo pravico. Poltna pa je bila Ulagi vsa erotika v listu. In v tem je imel s svojega stališča prav. Erotika je katoličanu dovoljena samo v zakonu v svrhu ploditve človeškega rodu, kakor je stvar pozneje določno formuliral dr. Mahnič. Razume se, da drju Ulagi posebno »Zorin« ni mogel ugajati. Njegovo veroizpovedanje je imenoval »čudno zmes iz poganizma in židovstva«. Ta moderni sentimentalni junak mu je bil »pomilovanja vreden novošegni brezverniki, ki pred poganskimi maliki priklanja kolena«, brezupnež, ki miru ne najde bolnemu srcu, ker ne pozna nebeških milosti odrešenja. Zorinova in Stritarjeva vera se glasi: »Še se nam smeje življenje; kliče in vabi nas — uživajmo ga — post mortem nulla voluptas!« (Citati iz »Zorina«.) Glede vzgoje piše Stritar v prvi številki, da ne gre mladini prikrivati resnice, ampak dati se ji mora priložnost, da izkuša sama ločiti dobro od slabega, da tako krepča svoje moralne moči. Nato Ulaga: Bog je svaril, naj se človek ne izkuša šele po grehu prepričati, da človek ni Bog. Adam je grešil, ker je izkušal

sam ločiti dobro od zla. — Stritar je zavrnil dogmatika spretno: da mu ne gre v glavo, kako more kdo govoriti o poganskem in krščanskem znanstvu, katoliški astronomiji, protestantski geografiji, judovski matematiki. Tega, kaj je lepo, pravi, da ne bosta onadva dognala, »za zdaj se bo že še treba ravnati po tem, kar za pravo spoznava ves v resnici izobraženi svet.« Glede morale v umetnosti pravi, da se povsem sklada z nasprotnikom, samo da on trdi, da prava umetnost sploh ne more biti nemoralna, ker lepote si ne moremo misliti brez harmonije, »nemoralnost pa je sama na sebi razpor.« Vendar pripominja, da stoji on, kar se tiče umetnosti, na čisto drugem stališču, nego njegov oponent. On da gleda Praksitelovo Afrodito »s tistim mirnim in čistim veseljem, ki ga uživamo ravno pri umetnosti«; o svojem nasprotniku pa pravi: »Če se je pohujševal, ga milujem, ker sem prepričan, da ni vse v njem, kakor bi imelo biti...
 ? Čistemu je vse čisto!... Kdor se stavi na dr. Ulagovo stališče, bi moral dosledno požgati vse galerije, opraskati stene najlepših cerkva — začeti pa v Rimu.« — Efektno je odgovoril Stritar drju. Ulagi, a to, kar je hotel njegov nasprotnik zvedeti od njega, to je zamolčal: svojega svetovnega nazora, različnega od katoliškega, se ni izpovedal. Vendar je imel to leto poslej mir od strani dogmatizma.

Prinašal je svoje, Levstikove, Gregorčičeve pesmi, svojega »Zorina«, povesti Jurčičeve, Ogrinčeve (z njegovimi »Grazi iz prirode«), Šukljetovo razpravo o vzrokih francoske revolucije, Celestinova »pisma iz Rusije« in najpriljubljenejšo, najmočnejšo svojo in »Zvonovo« rubriko: literarne pogovore — izkratka: Stritarjev »Zvon« je bil prvi svobodomiselni, čisto književni list, brez drugorodnih mašil in pritikin, stoječ na stališču, ki ga je zopet poudaril Stritar napram drju. Ulagi: »Če hočemo Slovenci imeti umetnost, literaturo, potem se nam bo pač treba učiti od drugih narodov; posnemati, kar je spoznal svet za lepo, večno veljavno.« In naročala se je na list posvetna in duhovska inteligenca, brez ozira na stranke in svetovni nazor, zlasti pa v obilni meri dijaška mladina.

Takrat je prišel Levstik na Dunaj. Stritar ga je vabil k sebi, mu ponujal svoj list, da ga urejuje magari z »glavo« na koncu in »listnico uredništva« na čelu. Pisal mu je, da ravnajo ž njimi, kakor bi bil vseh hlapec... »prav rad bi ga izročil komu, vse je v najlepšem redu« — on da ni za take reči« — njemu je »treba miru in pokoja«. Levstik je res prišel na Dunaj, a književni list je pustil Stritarju, da s svojim vzgojiteljskim talentom še nadalje izkuša o b i t i »trnjevo ograjo«, on sam jo je po svoji bojni naturi nameraval »prodreti« tam, kjer sta jo stražila drugi in tretji sovražnik — primitivizem Bleiweisovih praktičnih prvakov in kompromisarskih mladoslovenskih komodnih filistrov. Nekaj denarja mu je poslal Stritar, nekaj malega mu je posodil njegov bivši učenec kranjski deželni predsednik baron Conrad — Levstikova tragična krivda! — s tem je plačal potne stroške in ustanovil na Dunaju satirični list »Pavliho«. Začel je treskati nemškutarje, a še bolj prvake in nazadnje tudi mladoslovenske filistre. Pri poslednjih mu je pa škodil napad na drja. Zarnika. Prvaki pa so privlekli v »Triglavu« na dan njegov obisk pri Conradu, denar, dispozicijski zaklad. Conrad je v »Laibacherici« pojasnil stvar, da je šlo samo za posojilo, ki mu ga je Levstik že vrnil. A vse ni nič pomagalo — Levstik je bil moralno ubit. Obležal je pred »trnjevo ograjo« združenih dveh sovražnikov.

Ob ta dva sovražnika je trčil tudi Stritar. Povod mu je dala slovenska dramatika, za katero je bil razpisal deželni odbor kranjski nekaj daril, ki naj jih dobe igre iz slovenske ali obče slovanske zgodovine. Stritar ni odobral tega razpisa, češ: »Umetnost mora biti prosta na vse strani, da se more razvijati po svojih lastnih postavah, drugih ne pozna. Umetnost je gospa, ne dekla; če hoče takorekoč enkrat prostovoljno služiti kaki ideji, tem bolje, siliti se pa nikdar ne sme.« Zvest svojemu načelu, da vedno prikrivanje in polepšanje samo škodi, je konstatiral, da ima diletantsko gledališče ljubljanskih prvakov dosedaj »domalega same smeti«. To kritiko je zlorabil »Laibacher Tagblatt« proti slovenskim kulturnim aspiracijam sploh. Takrat je padel nemško pisani organ

prvakov »Triglav« po Stritarju in Levstiku: Dramatično društvo je res šele v povojih in ne more še imeti samih mojstrskih del. Saj jih nima niti nemška dramatika. A društvo se razvija, »namentlich seit der Ausscheidung jener Elemente, welche den Ruin desselben herbeizuführen auf dem besten Wege waren« (mišljen je ustanovitelj društva Levstik)... Famosni dunajski kritiki govorijo o smeteh. Kritika teh zgolj razdiralnih elementov bi se mogla pustiti v nemar, ko bi je sovražniki ne izrabljali kot avtentično. »Allein diesen sind die Urteile des literarischen Gerichtshofes in Wien Wasser auf ihre Slovenen mahlende Mühle.« Dežman tepe s palico iz slovenskega grma vse Slovence... Ta napad se je potem ponovil zlasti zoper Stritarja v praški »Politiki«. Stritar je na to javil koncem prvega polletja: »Do konca tega leta bo »Zvon« izhajal, če ga imam sam pisati in čitati. Kar sem obljubil, to storim. Potem pa naj poizkusi kdo drugi svojo srečo. Jaz se nikomur ne vrivam. Meni ni treba literarnega lista, in listu ni treba mene.«

In odslej so se začele v »listnici« bridke Stritarjeve pritožbe zoper mladoslovenske filistre, zoper tretjega sovražnika, ki bi mu bil moral biti pravzaprav prijatelj. Filistrom je bil strogo književni list premalo praktičen. Ni zastonj rekel Levec: »Filistrom bomo sanjači in doktrinarnji«! Njih sedež je bil v Mariboru in sicer v neposredni bližini »Naroda«. Omnibus »Glasnik« so mu stavili v zgled. Pišče naj bi bilo zlezlo po njih mnenju v jajce nazaj. Stritar ž njimi ni barantal, ampak odločno izjavil, da niti za las ne popusti od svojega programa. »Očita se našemu listu, da je premalo praktičen. Ali, gospoda moja, umetnost, poezija (v širšem obsegu) je sama na sebi nepraktična, ne polni ni mošnje ni želodca... Ni koristiti ni razveseljevati neče pravi pesnik. Kaj pa hoče cvetlica na travniku z vso svojo lepoto? Kaj hoče slavec v dobravi s svojim petjem? Baš to je svojstvo prave umetnosti, da ima sama v sebi namen... to je »petitio principii«! Tako je pisal Stritar kljub temu, da je videl, kako odpadajo naročniki iz filistrskih in celo dijaških vrst.

Še odločnejši, a agresivnejši pa je postal nasproti literarnim banavzom, prvakom. Levstik ga je potegnil za seboj, prijateljevo stvar je sprejel za svojo. Druga polovica letnika — skoraj sama satira! — bi se mogla imenovati pravi pravcati kondenzator strël, namerjenih v prvake. Najhujše batine so vsebovali Stritarjevi, v svetopisemskem svečanolapidarnem slogu napisani »Pasji pogovori«, pa »Triglavan s Posavja«, v katerega je vpletal avtor napr. tudi kos neke svoje stare pesmi zoper Bleiweisa in Costo, ki mu jo je l. 1868. sam Levstik odsvetoval natisniti. Prvaki so se branili — po svoje. Izteknili so na Dunaju nekega študenta Davorina Boleta, ki je objavil v »Novicah« strupene napade na Stritarja in Levstika, sloneče na zavutih gostilniških pogovorih s Stritarjem. »Rodoljubni ‚Zvon‘ — je pisal Bole v »Zabavnem berilu« »Novic« — od pol do pol meseca otožneje poje balade o nesrečni usodi resnice, vednosti, omike, poštenosti in drugih čednosti med sirovimi Slovenci; človeku, ki te žalostne glasove sliši, se kar srce topi bridkosti in toge... Bilo je okolo srede meseca marca t. l. — nadaljuje Bole — ko pride Stritar k meni v gostilno Zlamal in se začne z menoj razgovarjati o politiki. Ti razgovori so se ponavljali večer za večerom. Pri njih je zabavljajal na Čehe, na njih fevdalizem in ultramontanizem, ki se neče podati liberalizmu Giskre, najboljšega državnika in pravega demokrata. Iz Levstikovih ust navaja izrek: »Mi liberalni Slovenci smo pripravljene paktirati z Dežmanom, s Tomanom nikdar! Svoje »Črtice o Pavliha-Zvonovcih« završuje Bole z besedami: »Bodi ‚moralično prepričan‘, da je bog oče Darwin rodil boga sina človeka iz pinča, ki se je naredil iz atomov sam od sebe od vekomaj; zakaj to stoji v vseh šestih govorih proroka Vogta; navadi se na pamet zapovedi vserezsvetljujočega boga duha Rousseauja; teh svetinj ‚sirovemu‘ narodu ne imenuj z imenom, da ti jih ne oskruni... zvari tudi nekoliko verzov brez apostrofa; stopi na visoko goro, nastavi legat ter vpij naglas: moje pesmi so brez apostrofa... (potem sledi napad na Levstika in tale konec:) Sirove lažnike, nesramne tihotapce in perfidne hinavce si bo narod vse zapisal v knjigo svoje zgo-

vine, kakor si je zapisal grški narod svojega Efialta.« — Stritar je odgovoril Boletu kratko v »listnici»: »Unde tu, Saule, inter prophetas? Iz poštenjaka ogleduh, sikofant in ... agent provokater ... Jaz sem pripravljen odgovor dajati za vsako besedo, ki sem jo pisal — ali govoril tudi v privatnem pogovoru — a za podtaknjene, za prenarejene, za perfidno zavite — ne morem!« Koncem leta se je poslovil od naročnikov v pagovoru, ki ima za moto: »Dnem perdidi, amici!« V njem pravi: »Svoj list sem zagovarjal, a sebe ne. Meni je vodilo zlasti rek: ‚tout comprendre c' est tout pardonner‘: ako človek vse razmeri, ničesar ne zameri ... Sveto služimo sveti domovini ...« Končno izreka zahvalo sotrudnikom in pristavlja: »pozna jih slovenski svet in upam, da jih ne zapiše, ker so se udeležili preklicanega lista, kakor je zapisal mene, med slovenske — Efialte.«

Obžalovala je propad lista pravzaprav samo mladina. Mariborski gimnazijci so Stritarju pisali: »Kdor šteje Vas med slovenske Efialte, naj prišteva tudi nas in mislimo vso slovensko mladino, in mi bomo ponosni na ta priimek.« Bridko so obžalovali propad »Zvona« tudi celjski gimnazijci. Triumfirali so dogmatiki in prvaki. Mladoslovenski filistri pa so si čehljali zatilnik in rekli, da listu pravzaprav »ni bilo sile prenehati«. Dali so v »Narodu« besedo svojemu suhoparnemu filozofu doktorju Pajku, ki je Stritarjev list sicer hvalil, a mu očital čisto nepotrebno razne reči, bolj upravičeno pa »premehko, prenežno pesniško žilo«, na ta način kot prvi javno nastopajoč zoper Stritarjev sentimentalizem, žal, da s prehrapavo besedo, ki se ni mogla meriti s Stritarjevim elegantnim slogom.

Stritar je zapadel za nekaj časa svoji tegobi. Njegov dunajski seminar je to čutil zlasti na Silvestrov večer 1870, ki ga je opisal Levec svoji nevesti dne 11. I. 1871 kot »strašno pustega«, nadaljujoč: »Stritar je zadnji čas reizrečeno pust. Vedno pravi, da se ga ogibljemo, da se ga posebno jaz ogibljem, ko vendar noben človek ni imel za ‚Zvon‘ toliko interesa in dobre volje, razen Stritarja, kakor jaz ... Stritar misli, da vsi sovražimo ‚Zvon‘ in zaničujemo njegovo tendenco in njegove spise

ter se vjemamo z Boletovimi napadi in odobrujemo njegove laži! Jaz sem mu zagotavljal enekrati, da temu ni tako, ali ker se ne dá prepričati in ker je posebno molčeč, če sem jaz zraven mize, sem zdaj sklenil, se ga res ogibati.« — Jurčič je bival prvo polovico leta 1871. v Sisku. Levstik je bil še na Dunaju, kjer mu je Stritar odstopil svojo službo kontrolnega uradnika pri državnem zakoniku s 360 gld. plače. Razume se, da s temi soldi na Dunaju ni živel sijajno. Levec opisuje svoji nevesti dne 22. VI. 1871 njegovo dunajsko mizerijo takole: »Letošnje leto se mu je večkrat zelo slabo godilo. Hafner mu je velikokrat velikokrat pomagal, da lahko rečem, da brez njega bi bil Levstik lakote umrl. To je strašno čuden človek. Ko bi tri dni nič ne jedel, bi nobenemu ne rekel za 1 krajcar, vse moramo iz njega izvleči.« Imel je dopisovati v »Narod« in pri Tomšiču odsluževati predujme. A moral je pisati same indiferentne stvari in posebno prizanašati prvakom, ki so se bili »v Maribóru na kolo-dvóru« spravili s filistri in odstopili drju. Zarniku trebanjski mandat. In še to, kar je pisal, mu je urednik skubel. Antikriške zoper Pajka seveda ni smel napisati. Levstik se je nahajal »v brezupni zadregi«, kakor je pisal Tomšiču dne 12. II. 1871. Kako rad bi bil pokazal napr. Koseskega, izdavšega baš takrat svoje zbrane spise pri »Matici«, v vsej njegovi klavrní svetlobi! A ni se smel dotekniti literarne korifeje prvakov, kaj šele njih samih. Dne 17. II. 1871 je poslal Tomšiču sestavek o »Bohinjski Bistrici« Vodnikovi, v katerem se je Koseskega samo osmuknil. »Prosim Te, kar Te koli morem, pusti mi v njem Koseskega, ki tako nedolžno stoji na svojem mestu. Vsaj za šalo mi ga včasih privošči, da se tutertam kaj mož ,obrne urnih krač', kolikor mu dadé njegove stare kosti!... Ti se motiš, ako misliš, da hočem jaz v Koseskem šibati ljubljanske očete!« — »Narodovci« v Mariboru so snovali leposlovni list »Pripovednik« namesto »Zvona«, ki so ga bili pomagali ubiti. Levstik je bil pripravljen delati tudi za ta list, o uredniku bivšega »Zvona« pa je pisal Tomšiču v istem pismu: »O Stritarju ne vem. Bilo bi ga treba prijeti ob ugodni volji, sicer vem, da bi odrekel.«

Minilo je bilo komaj dobro leto po propadu »Zvona«. V tem času so se pod vplivom avstrijskih notranjepolitičnih razmer stvari razvile tako, da mladoslovenski filister ni mogel več živeti od samih kompromisov z vedno odločnimi in doslednimi dogmatiki ter z navzgor cincavimi, navzdol zlobno avtokratskimi prvaki. »Slovenski narod« je začel odkrit boj zoper staroslovensko »trnjevo ograjo«. Levstiku se je v »Narodu« razvezal jezik. Ko se je o priliki Bleiweis v »Novicah« ponorčeval iz Jurčiča in Stritarja, vprašujoč, če sta imela »iz onega sveta pooblastilo« od Prešerna, da sta ga v »Klasju« pisala Preširen, je odgovoril v »Narodu« dejanski urednik te izdaje Levstik s članki »Prešern, Prešerin ali Preširen«, polnimi jedkega sarkazma.

V enem teh člankov se je potegnil tudi za Stritarja, pišoč: »Možu, kakršen je urednik klepetavih ‚Novic‘ slabo pristoji, poizkušati smešiti gosp. Stritarja samo zato, ker je genijalen mož, ki se jim ni še nikoli uklanjal in ki, če nima za slovstvo drugih zaslug, ima vsaj to, da je prvi slovenski pesnik sedanje dobe ter da je njegov lepoznanški časopis ‚Zvon‘ bil tak, da samo ene številke tega časopisa ne bi spisala vsa ‚noviška‘ mrgolâzen, če se do razpoka napnê.« Zadnje besede bi bil mogel Levstik nasloviti tudi na mladoslovenske filistre, ki so pokazali svoje muzično uboštvo še tisto leto, ko so pričeli izdajati Trstenjak-Pajkovo »Zoro«.

Levstik svojih člankov v »Narodu« sicer ni bil podpisal, a Bleiweis je takoj spoznal levjo šapo in tudi poizkušal odgovoriti na pravo adresu. Seveda zopet — po svoje in topot celo nič novega. Opozoril je čitatelje »Novic« zopet na Boletov članek, o katerem pravi, da »je moral biti zelo resničen, zakaj prizadetim je vso sapo zaprl«. »Prešernovo pooblastilo« in »sapo zaprl« — ta dva izraza sta kakor dve čarovni besedi dvignili Stritarja, da je vzel v roko svoje ostro satirično pero in napisal tri »Prešernova pisma iz Elizije« in izdal zaporedoma tri zvezčiče »Dunajskih sonetov«. Ves zvrhan srd, vsa prekipevajoča bolelost, vsa ogorčena opazovanja domačih razmer, vsi poteptani njegovi ideali pod težko, mračno domačo atmosfero, vse to je šinilo iz njegovega

stisnjenega srca v sijajnem brizgu na dan. Vsi oziri so bili sedaj zanj padli. Z vzklikom: »Naprej, pa naj si sam razbijem čelo!« je planil nad »trnjevo ograjo« in se prvič pogumno izpovedal: »Slovenec liberalen sem -- metajte!« Prvak in filister sta ostrmela pred tem srčnim vodom-etom. Dogmatik je molčal. Filister v »Narodu« je pobesil roke in je sonete pogoltnil: »Mahajo na vse strani po naših slovenskih slabostih, in tudi mi smo dobili svojo, kali.« Mladina pa je namah pokupila te knjižice in jih v kratkem vse znala na pamet. Sedaj niti to ni bilo več pregreha, da jih je nekdo nekaj prinesel v »N. f. Presse« v slabem nemškem prevodu.

Za Stritarjem so šli nato filistri v tem in prihodnjem (1873.) letu sami v boj proti »trnjevi ograji«. Inscenirali so prvi pravi pravcati kulturni boj na Slovenskem. A kako se je razločeval ta njihov boj od dosedanjega boja zvezane trojice Levstik-Stritar-Jurčič! Medtem ko so ti trije medseboj trdno zvezani podarili Slovincem v petih letih štiri prekrasne knjige: »Klasje«, »Mladiko«, Stritarjeve »Pesmi« in »Zvon 1870«, štiri bleščeče dokumente napredne kulture, so takrat filistri prvič polili strani slovenskega časnika s »skandalno kroniko«.

A to ni trajalo dolgo. Prišla je čisto drugačna doba. Centralistični pritisk nemškonacionalne vlade je prekinil slovenski kulturni boj. Dunaj je bil zopet enkrat nastavljal sekuro na korenine slovenske lipice. Vejice so vzdrhtele in zašepetale: Sestrice, sovražnik je tu, mir in sprava! Kako mehko so se odzvale te besede globoko notri v naturi goloba — Stritarja, ki je dozdej že dokaj let obletaval svoje ljubljeno drevo, misleč, da ga to naposled vendar sprejme v svojo senčnico. A lipi je rastlo »trnje« in golobu so rastle »kremplji«. »Mir in sprava!« Samo te dve besedi sta zadoneli in golob je bil zopet golob — Stritar je postal pristni Stritar. Ponižno je pisal svojemu nekdanjemu seminaristu Levcu v Ljubljano dne 9. XI. 1875: »Ste li tudi Vi te misli, da bi se začel izdajati 'Zvon' in kak prognostikon mu stavite?... Je li Vam znano, kako misli naše občinstvo o tej stvari; inteligenca, duhovstvo, dijaštvo itd. Ali bi mi obljubili svojo podporo Vi in Vaši znanci in prijatelji, zlasti prejšnji so-

delavci ‚Zvonovi‘?« Kaj mu je Levec odgovoril, nam ni znano, ker je Stritar vsa literarna pisma že pred daljšim časom sežgal. Levcu se je zahvalil za odgovor dne 18. XI. 1875 z naslednjim pismom: »Kar mi pravite o duhovništvu, ni posebno tolažljivo, saj veste, da je bilo duhovništvo nekdanj ‚Zvonu‘ krepka podpora. Da gospod Levstik nima bogve koliko zaupanja v moje moči, to mi je dobro znano; in sam le predobro čutim, kako pravična je sodba njegova... Kaj menite o ‚Vabilu‘? Jaz mislim, da bi se pisalo in razpošiljalo... Med dunajskim slovenstvom je veliko navdušenje, kakor slišim in vidim. Vse se mi ponuja za razna dela, da je pravo veselje.« — Zanimivi sta v tem pismu zlasti dve mesti: o duhovništvu in o Levstiku. Kranjsko duhovništvo je vladal takrat škof Pogačar, ki je bil izdal dne 6. IX. istega leta pastirski list, o katerem je »Narod« trdil, da se na njega podlagi naprednjaki takoj spravijo s katoličani. A »Slovenec« in »Danica« sta ta škofov list zamolčevala... Leta 1870. je izkušal Stritar — kakor smo videli — dogmatike res obiti, pustiti na strani. Ker ni bil pri volji, stopati ž njimi v boj ali tekmovanje, tudi ni postavil svojega svetovnega nazora njihovemu nasproti. A naravnost vabil jih tudi ni pod svojo streho. Sedaj bi jih bil rad videl v svojem domu. Levstik, njegova vedna in večna ljubezen, njegov ideal, pa se je bil v treh letih, odkar je bil odšel od njega z Dunaja v Ljubljano za skriptorja na licejko, odločno odvrnil od njega. Ali so bile tu tudi kakšne osebne razmere krive, nam do danes še ni pojasnjeno. Vemo pa, da nastopa Levstik odslej energično zoper smer, ton in način vsega Stritarjevega pisanja. Dosedaj smo bili vajeni slišati iz vseh Levstikovih izjav o Stritarju samo hvalo, razen one skrite opombice o »blaziranosti«. Pa še eno podobno, majhno bolj odkrito mesto kritike se nahaja v Levstikovem pismu z dne 5. I. 1870 po prejemu prve številke »Zvona«, ki se glasi: »‚Zvonu‘ je samo to očitati, da je preveč Tvojega v njem, ker je zaradi tega, kakor je krasno, vendar vse prenakolično, tudi presentimentalno, če ne zameriš.« Stritar že takrat ni mirno prenesel te v vpludnost zavite bodice. Odgovoril je Levstiku dne 19. I. 1870:

»Kako so jasne, kako so zdrave, kako večno mlade so Tvoje nove pesmi! Ti se mi lahko posmehuješ, da sem .sentimentalen' — ali, dragi moj, to ni lepo, da zdravi bolnega zasmehuje. Tvoje zdravje, Tvoja veselost, Tvoja ,večna' mladost je dar božji, nikdar se ž njim preveč ne ponašaj!«

Ves čas, ko smo zasledovali skupno delo velike kulturne trojice slovenske, Levstika-Jurčiča-Stritarja, smo čutili tenak, komaj občuten prekat med idealističnim, po izvestnem preračunanem programu, po vzorih in vzorcih zapadnih slovstev delujočim Stritarjem in med realistoma Levstikom ter Jurčičem, stoječima globoko v narodu, neposredno, instinktivno in brez predolgega preudarjanja gradečima vse iz sebe in (ker sta prihajala naravnost iz ljudstva) iz naroda za narod. Sedaj je iz te papirnate stene zlasti med Levstikom in Stritarjem nastal zid. Stritar sam pripoveduje o tem preobratu svojega vzornika naslednje: »Pisava moja, katero je prej tako povzdigoval, mu je bila sedaj mehkužna, neslovenska! Spisov, pesmi mojih prej ni mogel prehvaliti; ko je zapustil Dunaj, se je preobrnilo mahoma vse na slábo. Kaj je slovansko? To vprašanje mu je rojilo vedno po glavi. Pravega slovanstva je iskal povsod, v jeziku, v poeziji, v mišljenju in dejanju.«

A izpremembe so se vršile tudi s Stritarjem. L. 1873. je postal srečen zakonski mož in dne 1. avg. 1875 gimnazijski profesor na Dunaju. Družina in vzgoja! To sta tudi bili oni betlehemske zvezde, ki sta zableščali nad zibelko obnavljajočega se »Zvona«. Na to osnovno noto je bilo uglasbeno že »Vabilo« na novi »Zvon«. Stritar je v njem poudarjal zlasti dve točki: »Srečen, kdor more pravice svojega naroda braniti pred svetom, trikrat srečen, kdor je poklican, da v domači deželi mladino učí, blaži. Vse to ni meni dano. Zato moram iskati drugega pota. Sursum corda! Gorje narodu, ki zanemarija vzorne, idealne cilje. Socialno vprašanje, trka na vrata. Kdo bo svetu rešitelj? Usmiljeni, mehki Slovan! Nesrečnega bi me storil, kdor bi mi dokazal, da so to moje prazne sanje. Naša politika ni imela uspeha. Narod je zatiran. Učimo ga, izobražujemo ga. Zato pa se učimo

najprej sami: posnemajmo, prisvajajmo si, kar vidimo dobrega, koristnega in lepega pri drugih. Ustvarimo si narodno slovstvo, ki je cvet omike. Če nam preženo naš materin govor iz šol in uradov, v naših družinah mu bodi varno zavetje. V tem duhu bo urejevan novi list: **blag duh, mir in sprava in med brati ljubezen!**«

Kako so se bile izpremenile sedaj vloge! V »Narodu«, kjer so doslej Stritarjevo delovanje in bojevanje, če ne naravnost ovirali, pa vsaj s prekrižanimi rokami gledali mladoslovenski filistri, se je zdaj oglasil dr. Ivan Tavčar in dvignil Stritarja na literarni bojni ščit. V prvi vrsti zaradi Tavčarjevega proti dogmatikom in prvakom nasršenega pozdrava »Zvonu« je nato Marn v »Slovincu« ozkosrčno opisal dosedanje Stritarjevo slovstvovanje, češ da njegova črka in pisava res oživlja, ker je vzorna, a duh njegov da mori. Grajal je zlasti njegovo erotiko in svetožalje. Drju. Tavčarju se je pridružil Janko Kersnik in nastopil v »Narodu« zoper Marna podobno, kakor nekdanj Stritar sam v Janežičevem »Glasniku«. Stritar pa je bil sedaj ves drugi človek. Pomenil se je z Marnom v »literarnih pogovorih« takole: Zadel sem Vas nekdanj z nekim »dunajskim sonetom«; bodite mi prepričani, da mi je res žal, ako Vas je bolelo. Odstupiva si, blagi gospod! Skleniva mir! Delajva za narod, Vi po svoje in jaz po svoje. Najina načela niso morebiti tako različna, kakor bi kdo mislil; različna sta samo najina pota. Boj je bil potreben ob svojem času, sedaj je treba miru. Nekaj Slovencev menda vendar hrepeni po berilu blagega, nepokvarjenega čuta, zdravega, izobraženega vkusa. Pri takem premišljevanju sem mislil tudi na naše duhovništvo. Ne zlagajo se sicer moji nazori povsem ž njegovimi: jaz sem svobodomiseln, nikoli nisem tajil, a to nič ne de. Jaz priznavam in spoštujem vsako prepričanje, da je le pošteno, ne ponarejeno. Naše duhovništvo je narodno, izobraženo. Rado bere kaj slovenskega in plemenitega, zato mi bo pri delu za ljudstvo dober zaveznik. Jaz pa hočem skrbeti, da v listu ne bo nič žalilo duhovništva. — Iste nazore je razvijal v vzporedno izhajajočih »Dunajskih elegijah« v vezani besedi. — Ni zastonj zapisal na čelo prvega »literarnega pogovora« v obnovljenem

»Zvonu« besed: »... izpremenil sem se gotovo tudi jaz.« Izpremenil je Stritar na tak način svojo taktiko najprej napram dogmatikom. Podobno je revidiral prihodnje leto svoje estetične nazore napram potomcem nekdanjih praktičnih »novičarjev«. Ako je prej nepremično stal na stališču avtonomije umetnosti in trdil, da je umetnost »gospa, ne dekla«, je začel sedaj pod psevdonimom Negoda učiti, da bodi umetnost »zvesta tovarišica človeku in tolažnica; nositi naj mu pomaga težko breme življenja... naj briše pot z vročega čela... da bo prava voditeljica in odgojiteljica, tolažnica in pomočnica človeštvu... pustimo že tisto abstraktno, akademično literaturo!« V tem zmislu je poslej tudi urejeval »Zvon«. Vzor mu niso bili več strogo književni listi drugih narodov, ampak družinski časopisi, kakor jih imajo zlasti Nemci obilo. Dne 5. XI. 1876 je pisal Levcu: »Rad bi ga ustvaril tako nekako, kakor je ‚Gartenlaube‘.« Nekaj takega je potem tudi naredil iz njega, pridodavši mu še podobe. Slovenci pa so bili takrat ob »Zvonu«, »Zori« in »Besedniku« pravzaprav brez književnega lista...

S prejšnjimi svojimi tremi sovražniki ni ves čas obnovljenega »Zvona« nikoli več trčil skupaj, ne idejno, ne osebno. Pisal je v tem blagem idealističnem in vzgojnem duhu romane: »Gospoda Mirodolskega«, »Rosano«, »Sódnikove«, množico prizornih spisov, spremljal s toplo simpatijo in plemenitim patosom osvoboditeljne boje balkanskih Slovanov v »Dunajskih elegijah« in v »Raji«, ubiral prve tone socialne poezije... Včasih je polnil strani lista skoraj sam. Zakaj samo nekaj časa so mu pomagali Jurčič, Erjavec, Levec, Šuklje, Tavčar, Kersnik in drugi... potem pa so začeli odpadati od njegove blagovesti k impulzivnemu, realističnemu evangeliju Levstikovemu, ki ga je ta širil v zasebnih krogih ljubljanskih. Stritar se je boril odslej proti novemu svojemu sovražniku realizmu, ki ga je krepkeje imenoval materijalizem. Leta 1878. je pisal: »Po ‚materijalizmu‘, da rabim to besedo, po ‚realizmu‘ vpije vse tudi v pisavi. Ne boj se, dragi bravec, tu ne bom zopet ‚pridigoval‘ in ropotal proti tej nesrečni prikazni... vse moje delovanje in pisateljevanje meri na to pošast — meni vsaj je pošast! Borim

se ž njo, pobijam jo v raznih oblikah, z raznim orožjem... škodoval bi ji rad, oviral njeno razširjenje, kolikor morem... Moji nasprotniki se množijo, prijatelji moji se umičejo. Po osebi moji se več ne bije... tem bolj pa se nasprotuje mojemu listu... pisavi njegovi... Samo dreza in pika, zabavlja se pridno po časnikih in društvih.« Po časnikih je samo dr. Slanc o priliki zahteval od slovenskih pesnikov malo več »dura« namesto njih večnega »mola«, in pa Levec je l. 1878. v svoji brošuri »Pravda o slov. šestomeru« mimogrede poudaril nasprotje med Levstikom in Stritarjem, pišoč: »Levstika, od nog do glave slovanskega realista, in Stritarja, z dušo in telesom francoski omikanega idealista« more samo Pajk metati v en koš! Levstik pa se je res — seveda privatno — posluževal močnejših izrazov pri navduševanju ljubljanskih literatov za pisavo, krepkejšo, realističnejšo od Stritarjeve.

V tem položaju je Stritar sicer prosil, moledoval in pisal napr. Levcu dne 15. X. 1878: »Česar mi ni bilo potreba v mladosti, to moram zdaj na stare dni: klanjati se in beračiti. Verjemite mi, da mi to ni lahko, ali pri Vas mi je še tolikanj težavneje, ker ste, kakor se mi je sporočilo, čisto izpremenili svoje mnenje o meni.« Ali nekaj je pri tem zanimivo: medtem ko so ga bile izpremenjene razmere v položaju domovine z lehkoto nagnile, da je odnehal od boja s tremi sovražniki onih načel, ki jih je zastopal v družbi z Levstikom in Jurčičem, ni hotel in maral sedaj niti za las popustiti od svojega občanskega literarnega programa. Iz tega se jasno vidi, da so mu bile one ideje bolj privzgojene, občanski leposlovni program pa je tvoril bistvo njegove pedagoške nature. Ustavil je svoj list šele potem, ko »so se ljubljanski literati zarotili, da ne bodo več pisali vanj« (kakor mi je sam rekel); a storil je to z energičnim priznanjem: »Vaša pota in moja gredo narazen!« Nov rod je prihajal na površje in h krmilu, rod, ki ga je bil poleg časa vzgojil brez organa, kar tako s tja vrženimi, osornimi opazkami zopet oni stari, »večno mladi« lev — Levstik, kateri je bil nekdanj zredil vitorogega ovna tudi iz njega, ki je bil po svoji naravi pravzaprav — jagnje.

Človek bi mislil, da je bila sedaj Stritarjeva vloga med Slovenci pri kraju. A motil bi se. Takšna delovna sila ni mogla dolgo mirovati, in tako izobraženega, širokoobzornega duha Slovenci niso mogli stalno pogrešati. Res, dal je iz rok gospodarstvo in šel — kakor pravijo naši kmetje — »na kot«, a postal je sedaj modri starec, ki so ga še dolgih šestnajst let literarni in politični delavci hodili izpraševati za svēt.

Leta 1881. so začeli Jurčič, Kersnik, Levec in Tavčar izdajati »Ljubljanski zvon«. Neki svež, pogumen, neposredno z dobo dihajoč zračni val je zaplal ž njegovim donom po Slovenskem. Ni zastoj stal za novimi zvonarji — Levstik in prvo leto tudi krepko vlekel za vrv. A takrat je dobival mož že patološke muhe. Preveč so Slovenci teptali po njem, da bi ne bil trpel njegov dušni in fizični organizem. Težko in vedno težje se je dalo izhajati ž njim; koncem prvega leta se je usrdil. Vrhutega je kruta smrt že v prvi polovici leta razbila najvernejšo čašo Levstikovih idej, ki je tako bogato in krepčalno pojila Slovence — Jurčiča. In nazadnje se je skujal glavni pesnik dunajskega »Zvona«, mehki »goriški slavec« Gregorčič med drugim tudi zato, ker se je urednik Levec nagibal v politiki bolj k Stritarjevemu »molu« nego k Levstikovemu »duru«.

In tako je prišlo, da je bil prvi, ki je šel vprašati modrega dunajskega starca za svet, njegov nekdanji seminarist Levec. Napravil je ta korak preko Janka Kersnika. Vprašanje se je glasilo, bi li hotel Stritar priskočiti na pomoč mlademu »Ljubljanskemu zvonu« v krizi, ki je nastala vsled trojne izgube. Stritar je odgovoril Kersniku dne 27. XII. 1881: »Zvon! Jaz nisem vedel, da je srce moje tako navezano nanj! Dragi gospod! Kaj porečete, ako Vam povem, da mi vselej nekaj presune srce, ko čujem to ime? Zato ga tudi v roko ne vzamem! Gospod, ne sodite me, kakor druge ljudi, jaz sem poseben človek, in to je moja nesreča. ‚Zvon‘ je bil moj, in ‚Zvon‘ ni več moj! ... Jaz ne morem pisariti za tuje liste, biti ne morem za gosta v hiši, ki je bila nekdanj, dasi ne tako okrašena, kakor je sedaj — moja! Sedaj pride! — Nikoli v svojem življenju se nisem še nikomur ponujal — a

sedaj, v taki starosti se tako ponižujem, da se Vam ponujam! Za kaj? Za — solastnika ‚Zvonovega‘! — — Dixi! — Solastnik bi Vam hotel biti, aequa conditione; ne vtikati se v stvari, ki jih ne umejem, pisati bi hotel, samo pisati in misliti bi si mogel, da je ‚Zvon‘ vendar nekoliko tudi moj! ... Še nekaj! Kdor se komu za kaj ponuja, ga tudi zagotavlja, da je res ‚za kaj‘. Tega ravno jaz ne bom, vendar nekaj moram reči. Meni se zdi, da bi jaz listu ne bil na kvar. Ljudje menda menijo, da sem opešal, da sem se ‚izpisal‘; meni pa se zdi, da še prav začel nisem pisati. Mogoče, da se tudi tu motim, a misel mi noče iz glave, da sem zmožen kaj poštenega, kaj zrelega spisati in to zlasti na — dramatičnem polju. Motivov, planov ... imam vse polno v glavi, a tudi drugih stvari — embarras de richesses! Sedaj sem popolnoma prost — in z veseljem bi šel na delo. Nameraval sem izdajati neko ‚Mladiko‘ po 4 zvezke na leto s svojimi in drugimi dobrimi spisi. Pri takem podjetju odpadejo tiste materialne sitnosti in nadležnosti, ki so me utrudile pri mojem listu. Sicer pa moram tu pristaviti, da je bil ‚Zvon‘ poleg vseh slabosti vedno dobro aktiven.«

Stritar je postal solastnik in je odkraja le nekaj malega sodeloval pri Levčevem »Zvonu«. Levstik je privatno hudo kritiziral njegove prispevke. Pričel je bil pisati »Pogovore«, ki pa niso bili po volji ne Levcu ne Kersniku, ker so se premalo bavili z neposredno domačimi stvarmi. Zato je Kersnik tozadevno Stritarju nekaj pisal. Ta je odgovoril Levcu 13. VIII. 1882: »Tisto pismo gospoda Janka Kersnika, ki mi ga je pisal v Vašem imenu ali dogovorno z Vami, me je tako oplašilo in zbegalo, da sem izgubil vse pisateljsko samosvestje, vse zaupanje vase. In v takem stanju jaz ne morem čisto nič pisati ... Meni je hudo, ako vidim, da s svojim pisanjem ne ustrezam in ne ugajam občinstvu, za katero vendarle pišem, ne zase. In vendar se mi zdi, da moja namera s tistimi ‚Pogovori‘ ni bila slaba. Govoriti sem hotel v teh spisih de omnibus rebus et quibusdam aliis: o socialnem življenju dunajskem, o literaturi, glasbi, slikarstvu itd. Govoriti sem hotel o E. Zoli, o Vereščaginju, R. Wagnerju itd.« O vsem tem, zlasti pa zoper francoski natu-

ralizem, je smel govoriti Stritar v »Zvonu« potem l. 1885., ko se je v novi seriji »Pogovorov« kratko zagovarjal proti drju. Mahničju, ki ga je bil v »Dvanajstih večerih« napadel zaradi njegovega Schopenhauerjevega pesimizma, očitajoč mu, da je povlečeval Prešernovo ljubezensko poezijo in da je uvedel v slovensko slovstvo panteistični idealizem. (Še huje ga je napadel dr. Mahnič v svojem »Rimskem katoliku« potem, ko je bil Stritar leta 1887. začel izdajati svoje »Zbrane spise« — odrekajoč mu vsako izvirnost in dolžeč ga, da je uvedel med Slovence katoličanstvu nevarni krščanski liberalizem in gospodstvo fraze.) Stritar je po kratkem odgovoru »bogoznancu« prešel na svoj dnevni red in zaključil »Pogovore« s svojo kulturno izpovedjo, ki je izzvenela v trojno geslo: socialstvo, krščanstvo, slovanstvo. Kot glasnika teh treh idealov, ga je stavila prihodnje leto dunajska »Slovenija« ob priliki njegove petdesetletnice, »Matica« pa je odklonila njegove spise, ker je bil predsednik Marn še vedno prijatelj njegove »črke« in sovražnik njegovega »duha«...

Drugi, ki je potrkal na vrata »dunajskega samotarja« — kakor se je Stritar odslej rad imenoval — je bil Šuklje, ko je urejeval »Ljubljanski list«, glasilo vlade in zmerne stranke v Winklerjevih časih. Kakor pri »Ljubljanskem zvonu« Kersnik za Levca, tako je tukaj za Šukljeta posredoval Levec. Stritar je odločno obsojal preostro opozicijo radikalcev zoper Winklerja, izhajajoč s stališča, ki ga je označil Levcu v pismu z dne 8. II. 1884: »Do komeca naj Boga hvalijo, na božjo pot naj gredo po nagih kolenih k devici Mariji na sv. Višarje ali pa k sv. Jožefu v Ricmanje, da je Bog v svoji neskončni milosti naši ubogi deželici podelil dar, katerega vsaj njeni prebivavci niso zaslužili! Meni je Winklerjeva oseba lanski sneg, ali to moram reči, kakor jaz vidim stvari, z rovnico na čelu puščati vsakemu, kdor dela zoper njega.« — Danes v dobi demokracije, ko poseza narod po samoodločbi, ki mu po prirodnem pravu gre, se čudno slišijo taki nazori; a iz njih nam zveni dokaz, kako je bilo hlapčevstvo prepojilo naš narod od zadnjega kmetiča do najrazsvetlenejših glav. — »Kakor jaz vidim

stvari,« je pisal literat Stritar Levcu, in iz tega vidnega kota so bila tudi pisana »Dunajska pisma«, ki so začela nato izhajati v Šukljetovem listu. Vsebovala so veliko modrih naukov izkušenega kulturnega delavca, a njih politični vidni kot je pokazal, da Stritar ni bil politik. Vrhutega se je razvneti, od domovine oddaljeni domoljub in človekoljub parkrat zarekel (ko je imenoval v vladnem listu neodvisne politike sebičneže) in zatekel (trdeč, da nam je naša narodnost zagotovljena). Pozneje je nekaj teh izrazov brisal ali izpremenil: v »Zbranih spisih« so izšla ta pisma v milejši obliki. Polemika, ki je nato sledila, mu je vsekala eno najglobočjih ran, ki je še danes ni prebolel. Njegovo osebno poštenje seveda pri tem ni bilo tangirano. Bil pa je to zadnji spopad, v katerem je trčilo jagnje ob leva. Ne sicer neposredno, pač pa posredno: radikalci so bili sinovi — Levstikovi.

A z Levstikom samim je imel baš takrat Stritar čisto privaten, pa ginljiv in za Levstika značilen pomenek. »Ko sem se ga najmanj nadejal,« pripoveduje Stritar, »pride od njega pismo [z dne 29. I. 1884] in ž njim tristo goldinarjev ... To pismo! Ves Levstik je bil v tem pismu. Boga hvali s konca, da mu je dal doživeti to trenutje [»Hvala Bogu, da sem dočakal tega dne, po katerem sem vedno tako hrepenel! Veruj mi, da sem željno prosil Boga, naj mi ne pošlje smrti, preden ne poplačam vseh dolgov.«] ... Črez dve leti [28. XII. 1885] je prišlo drugo pismo, zdaj je bilo priloženih 100 gld.« Dne 30. XII. 1886 mu je poslal še 100 gld. s pismom: »Dolgo si bil prisiljen čakati, preden je izkapalo iz mene! Pristrčna hvala Ti, ker si bil tako potrpežljiv z menoj! ... Tvoj hvaležni prijatelj Levstik.« Stritar pristavlja k temu (v mojem izvodu spominov na Levstika): »Tu moram še posebno poudariti, da sem mu bil tistih petsto po malem podaril v potrebi, ne pa morebiti posodil. Kdor pozna svet, bo vedel, kaj je to; j a z v e m.«

Tretja, ki se je zatekla na Dunaj k modremu starcu, ki je bil kot pravi pedagog od nekdanj velik prijatelj otrok, je bila »Mohorjeva družba«, proseč ga, naj ji spiše knjižico »šolskih pesmi«, ki bi jih ona izdala s podobami. Tako je izšla pri »Družbi« 1. 1895. mladinska knjižica

»Pod lipo«, kateri so sledile še tri, zadnja pod naslovom »Lešniki« l. 1906. Završuje jo košček pisateljevih »Spominov« iz mladih let.

Stritar je pod Levcem in Funtkom bolj po malem sodeloval pri »Ljubljanskem zvonu« zlasti s pripovednimi pesmimi, povečini socialnega značaja. Funtkov naslednik Viktor Bežek je bil četrti, ki je prosil starca blagoslova novemu pravcu. Bežek je bil urednik »Ljubljanskega zvona« v dobi novostrujarjev, mlade izrazito naturalistične čete, ki je bila pod vodstvom Frana Govekarja zamenila prejšnje idealistične realiste. Stritar se je pomlajal v njihovi družbi in se jim izkušal prilagoditi: »hvalil je, kar je imela dobrega nova šola — in tega ni bilo malo! — ali njene izrastke je zametaval«, kakor pripoveduje sam. Spis o »Plagiatorstvu« v »Zvonu« 1897, kjer se je govorilo tudi o njegovem posnemanju, ga je pognal iz slovenskih literarnih glasil. V »Slovenskem listu« z dne 11. XII. 1897 je izšla njegova izjava: »Vse moje pesmi so moje, vse doživljeno, vse nekaka očitna izpoved v olajšanje srca. ‚Zorin‘ sem jaz sam, ali sem bil jaz v prvi dobi svojega razvoja, tako kakor gospod Mirodolski ni nihče drugi, nego jaz v poznejši dobi. Moja ‚estetika‘ ni ne Aristotelova, ne Lessingova, ne Vischerjeva ali ne vem še čigava, moja je vsa, sad mojega opazovanja in razmišljanja, mojega življenja sad. Vsi moji spisi so takorekoč posamezni kosi mojega bitja.« Eno-dušno pa je Stritarja slavila Slovenija 1906 ob njegovi sedemdesetletnici.

L. 1901. je stopil Stritar v pokoj kot gimnazijski profesor. Odslej je živel deloma na svojem domu v Gersthofu, deloma v Aspangu na Nižjem Avstrijskem, kjer živi še sedaj s svojo ženico prirodi — bil je do zadnjega časa izboren pešec — in — pesmi. Še dne 4. I. 1918 mi je pisal: »Verzi se mi delajo in pleto kar sami.« Pezo visoke starosti čuti šele zadnje mesece, ko so mu opešale oči.

Jaz ga poznam šele, odkar živi v pokoju. O njegovi osebnosti kot starcu izpregovorim morebiti o priliki kje drugod. V dobi, ko je bil njegov vpliv na našo javnost največji in njegovo delo stalne vrednosti za Slovence,

ga je karakteriziral Fr. Levec svoji nevesti v pismu z dne 11. II. 1871 takole: »Stritar! Ali ga hočem imenovati svojega prijatelja? To je moj učitelj! Deset let starejši po rojstvu, sto let starejši po sodbi svoji od mene. Blaga duša, kakor nihče drugi; kavalir! ,Če človek vse razmeri, nič ne zameri', je njegovo geslo, po katerem se vedno ravna. Duhovit, dovtipen, da mu ga ni para, občutljiv ko malokdo, občutljiv t. j. rahločuten. Kaj hočem govoriti o njegovem geniju? Slovenija nima takega. Noben človek name ni imel takega vpliva ko on, od nobe-nega se nisem toliko naučil ko od njega. Vsi moji nazori o svetu, državi, veri, ljudeh, poeziji itd. itd. vsi so od Stritarja. On ima čudno moč nad človekom in morda nad nobenim tako kakor nad menoj. Če me hoče kdo v sveto jezo spraviti, Stritarju naj vpričo mene zabavlja. Jaz ne poznam človeka, ki bi bil tako spoštovanja, čišlanja in gorke ljubezni vreden kakor on. Pri vsem svojem grdogledem pesimizmu je vendar strašan idealist. Ž njim občevati se pravi učiti se. Koliko misli vzbudi v človeku, koliko novih nazorov! Jurčič in Levstik sta oba realista, njima nasproti Stritar — idealist! Levstik je bolj ,domač', rekel bi ,kmetiški', nego gosposki Stritar. Talent je Levstik morda še večji, nego Stritar, vsaj vednostno je bolj izobražen — učil se je več. Stritar je pa več mislil. Toda človeka spodbuditi, novih idej mu vcepiti, tega Levstik nikdar ne zna tako kakor Stritar. V pošteni družbi je Levstik golorok, vesel in smeje se, da se vse trese, Stritar pa nikdar rokavic ne sleče. Jaz ga imam najrajši, če sva sama pri — tretjem poliču; Stritarja, če sva doma skupaj ali v krčmi pri — tretjem maseleu piva. Levstik nikdar ni tako čmeren, kakor včasih Stritar. Ali ni čudno, da, akoravno je Levstik morda 15 let starejši od mene, bi mu lažje tožil svoje križe in težave, nego Stritarju. Oba pa sta moža, od katerih sem se jaz več naučil, nego iz vseh knjig.«

Levstik in Stritar! Oba sta temelja, na katerih stoji današnja svobodomiselna in povečini tudi drugomiselnja Slovenija.

2.

V pesmi.

Od prirode je Stritar človek, ki se nagiblje k mirnemu uživanju, naslajanju, sprejemanju. V izbrani duševni in kolikor vzmore slovenski študent tudi telesni nasladi preživlja mladost in vse svoje življenje do pozne starosti vedno iznova hrepeni po »miru in pokoju«. Stritar je bolj premišljujoča, pasivna, nego delujoča, aktivna natura. Odtod se razlaga, da je stopil v literaturo razmeroma tako pozno. Iz te pasivne, naslajalne konstitucije njegovega duha je treba tudi umeti njegovo večkratno poudarjanje »lenobe« in opombo, da »se mu ni ljubilo pisati«. Iz te sebi zadovoljujoče, iz mladih let in z očetnih skritih pašnikov s seboj prinesene sanjivosti ga potegne agilni, bodri Jurčič v slovensko javnost in hodi ž njim z roko v roki dotlej, da angažira njegov ponos, izpostavi javnosti njegovo rahločutnost, ono občutno membrano, v kateri se pojavi in razvalovi njegov t e m p e r a m e n t, ki doseže svoje najsilnejše, najučinkovitejše tresljaje v dveh dobah takozvanega Stritarjevega »ogorčenja«: v čobi mladostne lirike in moške satire. Tako se porodi iz enega največjih naših umetniških sladkosnedožev, poetičnih uživateljev — umetniški proizvajatelj, pesnik. In ko se pridruži k tej najmočnejši njegovi notranji vzmeti pozneje še eno, vnanje gibalo — priznanje (njegovi občutnosti zelo potrebno: dne 7. III. 1887 piše Levcu: »Samo nekoliko vzpodbuje mi je treba«), deluje poslej ta za mirno sprejemanje disponirani organizem krepko oddajalno, ne da bi kdaj mogel zadobiti oni »mir in pokoj«, iz katerega je izšel in kamor ga v redni zapovrstnosti vedno iznova vleče. Iz pesniškega konsumenta postane eden naših najplodovitejših poetičnih producentov.

— Pesnik je prav poseben človek, in nekaj čisto izrednega je funkcija njegova. Poezija je stopnjevanje (znanost razširjanje), intenzivnejše doumevanje in izražanje življenja od strani človeka, ki sprejema vse, kar vidi, sliši in kar potem čuti ter misli, za svojo osebno zadevo. Pesnik je človek, ki sam d o ž i v l j a, o čemer

navadni človek samo referira, ki reagira kot osebnost za svet. Pesniški talent je stalni temperament, je najaktivnejša narava, nahajajoča se v neprestanem vibriranju. Na tisoč in tisoč vprašanj, nadlegujočih človeštvo, odgovarja, kakor da bi bil on vprašan, odgovarja seveda zase. In šele iz odgovorov se spozna, da je odgovarjal tudi za človeštvo. —

Stritar se je v dobi k umetniškemu uživanju nag-njene mladosti veliko pečal s pesniki, se opajal in naslajal ž njihovimi umotvori, jih izbiral in razbiral. Odtod njegov fini čut za pravo umetnino, njegovo estetično oko in uho, ki ga nima para med Slovenci, odtod najmočnejši izrazi njegovega življenskega dela — »kritična pisma« in »literarni pogovori«. Tudi njegova definicija pesnika je še danes neoporečna: »Prva in poglobljena lastnost pesnikova je, da čuti in sicer živeje čuti, nego drugi ljudje... Druga ravno tako imenitna lastnost pesniku pa je ta, da more in zna dati svojim čuvstvom pripravno podobo. Ta lastnost je kakor prva poseben nebeški dar; kdor ga ni prejel pri svojem rojstvu — njemu je zastonj vse prizadevanje in hrepenenje — ostal bo večno nem.«

Dva pesnika sta bila, ki sta v visoki meri slavila Stritarjevo mladost: v gimnazijskih letih »Retinski gospod« — Levstik, takrat že oče rdečelične, živahne, razposajene, šegave, v prirodi rajajoče poetične dece, v prvih visokošolskih letih nemški olimpijec Goethe, čigar zdravočutna lirika je objemala mladeniča kakor devojka grli svojega ljubimca. Goethe je pesnik lastnih instinktov, krepke individualne čutnosti, sočne ljubezeni in jakega sovraštva. Goethe ne transponira stvari na ljubo kakim teoremom, ampak jo jemlje in izraža kot tako, pa naj je to njegova čuvstvena emocija ali prizor iz prirode; eden ko drugi motiv razvije brez ozira na druge. Njegova lirična pesem zrcali samo njegov občutek, epično zaokroženo sliko, kakor jo vidi njegov mirni, svetli, pronicavi pogled, ves potopljen v samo predmetno resničnost in pristnost. Iz Levstikovih in Goethejevih pesmi je vdihaval mladenič Stritar vase sveži vonj ter opojnost, s pomočjo njunih melodij se je raznihaval ritem njegove duševnosti, ob njih je zvenela njegova duša.

A takrat je živel med Slovenci en sam Levstik, izdal je bil eno samo drobno knjižico, in še ta je bila nad deset let pod zaporom. Vse drugo — če izvzamemo še Jenka, ki se je malo tiskal —, ki je okrog njega v potu svojega obraza garálo na poetični njivi, krpalo verze, vse to drugo je odlagalo v naših listih blago, ki je zverženo škripalo in cvililo kakor zbita telega po klancih. Takrat je prvič »ogorčenje« vzvalovilo in vzpodbodlo Stritarjev temperament, takrat je tudi prvič izrekel Juvenalov verz: »Si natura negat, facit indignatio versus« ... Leta 1870. je sicer šaljivo pripovedoval, da so ga v tako stanje spravili apostrofi naših takratnih pesnikovačev, podčrtujoč eno sámo gibalo svoje ogorčenosti, imenujoč tako »pars pro toto«. Ta šaljivi opis Stritarjev o njegovem vstopu med slovenske pesnike, ki ga je zaletel - Bole vzal dobesedno resno, vendar jasno namiguje na vir, ki je iz njega potekla Stritarjeva poezija — na »ogorčenje«. Vsled ogorčenosti vzbujeni temperament pesniško visoko izobraženega človeka je pesnil. Pesnik je, zvenel, ubran od vseh uglasiteljev, Levstika in Goetheja, pesnil v dobi lepe, živim in nadzemskim Muzam posvečene mladosti. In nastala je Stritarjeva mladostna pesem, zvonka in zapeljivo lepa, polna tega, kar imenuje Francoz »la beauté du diable«. Ljubezen do devojke ubira njene strune, mu pričaruje »v zimi pomlad«, v rajskem smehu in sladkih solzah izpira mladega moža »pregrehe«, pooseblja v krasni serenadi oblaček v »ovčico belo«, se ljubo in poredno igra z »roko in srcem«, odganja od srca tegobo »svetožalja«, zedinja v en ljubezenski akord vso »zemljo mlado« in slavi svoje zmagoslavje v krepko čutni mladeniški poročni noči, dostojni Goetheja in čarobni kakor scena iz »Romea in Julije«. Polne teh lepot so tudi »Popotne pesmi«.

Tak je bil Stritar, ko je stopil v poznejših visokošolskih letih v fizično in dušno bližino Francije — zdrav, vesel slovenski fant z vzbujenim pesniškim temperamentom. Za časa njegovega bivanja na Francoskem, med poglobljanjem njegovim v to staro zapadno kulturo pa so se naenkrat začutile druge srčne zveze: v njegovi duši je vzplaval na površje oni »šibki, mehki« deček, ki

je posedal z zagonetno tržaško Rejenko na podsmreški »trati«, premišljeval, tuhtal in sanjaril. In ta je sedaj kakor veša k luči zletel k — Jeanu Jacquesu Rousseauju: »Veš, dragi moj, da dolgo že posebno ljubim Rousseauja. Vse svoje bitje, ne zameri mi te besede, čutim nekako sorodno njegovemu; kakor on bolj mislim s srcem, če se sme tako govoriti, nego z glavo, in kar je bolelo njega, to boli tudi mene!« Te besede je tiskal Stritar že v »Mladiki«. In v resnici ga je odslej ta montmorensiški samotar duševno tako prepojil in preobrazil, da zrelega Stritarja brez Rousseauja prosto umeti ni mogoče. Zato si moramo malo поблиže ogledati deblo, ki se je nanj vcepila slovenska mladika.

Rousseau, večni popotnik, neumoren pešec se zateče 1756 iz bučnega Pariza v svojo eremitažo v Montmorencyju. Ta samota — njegova znamenita »la solitude« — mu je nekako regeneracijsko sredstvo za vse, s čimer ga je ranila človeka gneča, nekaka duševna kopelj za vse, s čimer ga je umazalo življenje. Zdravega, mladega, krepko čutnega življenja itak ni poznal nikoli. Sedaj pri 44. letih začne po njem šele hrepeneti. Njegovi doživljaji so revni vsled strogosti matere in dušne ter telesne zanamarijenosti žene njegove. V nadomestilo si izsanja dve ženski po svojih želj podobni: Julijo in Klaro, prvo kot ljubico, drugo kot prijateljico »in še malo več«. Stvora iz sanj in koprnenja plavata v megli. Da bi ju približal življenju in vstvaril, ju podčrtava, kiti in obdaja s patosom. Podeljuje jima silo in moč, ki je nima sam. Julija je, ki dela junaka Saint-Preuxa. V nji je Rousseau ustvaril tip za vse romantike: junakinjo nad junakom, ob njem in v njem delujočo — vzor mladega Goetheja, Chateaubrianda, Shelleya, Musseta, Flauberta, Turgenjeva... Prvi je ustvaril to človeško bitje polnega srca Rousseau, da si napolni svoje prazno srce. Sploh se pri njem ne preštano govori o srcu, in čuvstvo mu je kakor oni studentec, v katerem se je ogledaval grški mitološki Narciz. Občutje, zazibavanje v čuvstva, kult čuvstva — *s e n t i m e n t a l n o s t*, plemenita, programatična in predpisana, ni več slučajni okrasek, ampak jedro in namen te umetnosti. V bistvu to ni bilo nič drugega kakor večni

romantični sunek iz racionalistične sfere hladnega razuma v toplo čuvstvenost, revolucionaren protest, taka krajnost, kakor vse vrednote revolucij. Tak romantični poriv je vedno potreben, kadar ni mogoče priti preko mrtve točke, v katero pride prej ali slej vsaka kulturna struja. — Razen čuvstvenosti je prinesel Rousseau še nekaj v francosko literaturo. Pred njim je bila poezija in lepa knjiga sploh samo za »boljšo družbo«, za njo in iz nje. Voltaire je gledal na prosto ljudstvo daleč dol in ga je tudi hotel pustiti tam v topi veri in pokornosti. Rousseau je storil važen socialni čin v družboslovju, a v leposlovju povečal in razširil snov in obseg s tem, da je uvedel v poezijo prosti ljud, družinsko življenje njegovo, življenje sredi prirode, na vasi ali v malem trgu. Ta njegov korak je bil v zvezi z njegovo čuvstvenostjo in njegovim stremljenjem po enostavnosti, prvotnosti: proč s hladnih, bučnih kompliciranih višin razuma v toplo, tiho, enostavno čuvstveno prvotnost. Rousseau hoče biti naiven duh, ki hrepeni po celotnem, polnem in zdravem življenju, služecem mu za merilo vseh postopkov namesto destilirane razumnosti in abstrakcij njegovih predhodnikov. Ta njegov zmisel za potopljenost v celotno, konkretno bistvo mu je dal njegov k u l t s a m o t e. Samota je važen pojem v njegovem duševnem življenju. Iz oči v oči prirodi, daleč od mest in kulturnih ljudi je prihajal do najvišjega stopnjevanja svoje duševne ekspanzivnosti, do popolnega razvitka in izliva svojega bistva. Odtod njegova hvala samote, ki jo priporoča kot zdravilno sredstvo svojim degeneriranim vrstnikom. Samota mu je pot k življenjski neposrednosti in polnosti. Njen propovednik ni ljudomržen, ker kot optimist ljubi ljudi — daleč od njih — in jim je celo tako dober, da žrtvuje božjo vsegamočnost neskončni božji dobroti, trdeč, da Bog ni vsegamočen, ker bi kot tak in vsegaveden ne bil mogel ustvariti nesrečnih in hudobnih ljudi. Rousseau je odkril protislovje med naturo in kulturo. A če tudi povzdiguje naturo nad vse, ne zametuje kulture. Njegov nasvet se glasi: živi od samotne meditacije, ako si bolj pasivni razmišljavec; ali pa pojdi v družbo in lajšaj zlo, če si človek čina. V »Emilu« polaga sicer največjo važnost na to,

da sloni človek na prvotnih elementih duše: na instinktu, čuvstvu in primitivni zavesti, a hoče, da se nad temi tremi funkcijami duše boči tudi razum. On nastopa samo zoper odtrgano razumarstvo, dovtipkarstvo in skepso svojih vrstnikov, ko pridiguje naivni, neposredni življenjski entuziazem, sloneč na srcu in instinktu. Tako prihaja do svojega novega človeka, do tipa »belle-âme«, nekakega sladkega, blagega otroka, ki naj stopi na mesto do tedaj običnega »belle-esprit«-a. To je kulturna filozofija Rousseaujeva. Ljubezen do človeka kot takega, živečega sredi prirode, neiztrganega iz nje in iz srede drugih sebi podobnih — »l'amour de soi«, sebeljubav namesto s pomočjo razuma izolirane samoljubavi — »l'amour propre«. Iz prve poteka sočutje, iz druge sebičnost. — Srce, čuvstvo mu je nekaj prvotnejšega, silnejšega, nego razum, zato polaga težišče svojega hotenja v srce. Z razumom, pravi, se človek oddaljuje od človeka, ker je razum njegovo lastno razmerje do predmetov; čuvstvo mu je rezultat prirodnih zakonov sožitja vsega stvarstva, razum pa samo rezultat političnih zakonov sožitja človeka s človekom. Razum mu ustvarja »les hommes d'esprit«, čuvstvo pa »les hommes de génie«. Namen njegov je bil, doseči novo harmonijo življenja nad disonancami, ki jih je prinesla človeštvu kultura, ko je razdvojila srce z razumom, hrepenenje s strastjo, sanje s čutnostjo, ideal z resničnostjo; z eno besedo: Rousseau je hotel spraviti kulturo z naturo. — Od njega poteka tudi romantična estetika. Rousseaujevi junaki si radi pišejo. Forma pisem je tipična za romantiko kot sredstvo zaupljivosti, izlivanja čuvstev, samoanalize. Začenši od njega prepušča predmet, pojem, očesni in logični dojem svoje mesto melodičnemu, čuvstvenemu, besednemu popisu. Pred njim se je slikalo optično, z očmi in razumom, po njem se slika akustično, muzikalno, s srcem. Obrisi se umikajo barvi, ki je boljši odblesk trpeče in hrepeneče duše.

Kdor pozna Stritarjevo življenje in delo, takoj spozna, da so vsa ta Rousseaujeva gesla padla pri njem na rodovitna tla: kult samote, kult junakinje ženske (Dele) nad slabičem junakom (Zorinom), poudarjanje srca proti razumu, življenje na vasi, družina, patos, gostobesedni

popis. Zorin pravi naravnost: »Jaz nisem slikar; s srcem bolj gledam kakor z očmi.«

Slovenecem se ta cepitev francoske mladike ni prilegla. Zakaj ne? Zato ker je nastopil francoski sentiment pri Francozih prirodno kot protest proti hladnemu psevdoklasicizmu, prišedšemu v zagato, na mrtvo točko. Pri nas pa je prišel protest na primitivnost, katere naravni razvoj bi bil neposredni izbruh brez vsake stilizacije. Levstik je bil tak izbruh kakor povsod tudi v pesmi. On je bil tudi dovolj močan, da ni podlegel Stritarjevemu vplivu. On mu je pisal: »Jaz vse drugače delam in čutim nego Ti.« Tudi Jurčič je bil prirodni izbruh naše primitivnosti. Njega je Stritar že dlje gnetel v stil (doba »Cvetu in sadu«), dokler se ni izvil iz njegove hipnoze. Popolnoma Stritarjevo dete je samo Gregorčič in pa vsi »dii minorum gentium« sedemdesetih in osemdesetih let, ki so se ubijali v svojih preprostih glavah s Stritarjevimi idejami velike stare kulture. Stritar je dal slovenski poeziji evropsko formo, a vpraša se, če ni napravil iz divjega vrta — versailleski park...

Drugi francoski pesnik, ki je po mojem mnenju mogočno vplival na Stritarja, je Viktor Hugo; glavni glasnik francoskega ideala: socialnega idealizma, sočutja k milijonom bitij, poet pozitivistične vere v večni progres človeške družbe v zameno za srednjeveško vero, ki stavi plačilo in kazen v oni svet. Hugo je v najvišji meri obdarjen z govorniškimi talentom, ono mogočno, pristno francosko verbalno retoriko, ki jo nosita muzika in patos. Hugo ne gleda na stvari kot človek, ampak kot sočlovek, ne individualno, ampak socialno. A Francozu je socialnost druga individualnost, on je ves svoj na foru, kjer pledira in protestira, ravnotako kakor Nемеc v svoji »Stube«, kjer pestuje svoje čuvstvo ali še rajši ostri in brusi svojo misel. Slovan se izgublja in nahaja v prirodi pod velikim Bogom, kjer se muči in ubija, spravljajoč v soglasje sebe in vsemir... Hugo gleda na pesnika ne samo kot na voditelja, glasnika naroda, ampak kot na vedeža, proroka, ki išče za druge odrešilne besede. V zbirki »Les rayons et les ombres« (1840) pravi, da »pesnik v neusmiljenih, krutih časih pripravlja lepše

dneve; kot človek utopij stoji z nogami med nami, z očmi uprtimi drugam«. Dvigajoč se nad vrstnike, meče podoben proroku bakljo v bodočnost. V zbirki »Les Contemplations« se nahaja pesem »Les Mages«, v kateri pripisuje Hugo pesniku naravnost vlogo apokaliptično vznesenega svečenika, nekakega Rousseaujevi romantiki prilagojenega naslednika cerkvenemu duhovniku, ki novemu človeku ne zadostuje več. — Tudi Stritar je iz pesnika naredil proroka (glej njegov »uvod« k Prešernu in vse pesmi njemu v čast, »Prešernova oporoča« bi se mogla imenovati naravnost »Stritarjeva oporoča«). Tudi on je večkrat poudarjal, da uči isto, kar uče duhovniki, seveda v drugi obliki in za drugačne sloje. Najbolj pa je Stritarja prepojila Hugojeva in sploh francoska ideja socialnega idealizma in sočutja in mu zelo zgodaj značilno pobarvala njegov nazor o pesnikovem poklicu, da se po tej primerjalni digresiji vrnem zopet k njemu.

Ko je Stritar čisto pravilno opredelil pesnika, mu naravnost predpiše kot direktivo in p r o g r a m : socialno vlogo, zlasti pa lajšanje svetovnega gorja. Že takrat piše: »Občutljiv m o r a biti pesnik za vse, karkoli zadeva človeštvo, za njegovo ~~vevo~~ in njegovo veselje, za njegove želje in njegovo hrepenenje... Komur ne poka srce, ko sliši otroka zapuščenega ihteti in se jokati na materinem grobu — ta naj pusti petje...« In poslej ni trajalo dolgo, da je njegov mladostni individualni pesniški temperament povsem vtonil v tem nanovo odkritem, njegovi blagi pedagoški naturi itak že odnekad bolj odgovarjajočem — socialnem programu. Iz Stritarja mladeniča in pesnika je postal Stritar mož in socialni kulturni delavec v vezani in nevezani besedi. Ta dva občinstvo nerazvitih pojmov pogosto zamenjuje, a zamenjati ju ne more, kdor si je na jasnem, da je živelj pesnikov individualno, vnaprej nedoločljivo doživetje, delujoče na čitatelja ko skrivno razodetje, živelj socialnega delavca pa je načrtano delo po izvestnem trdnem programu, ki krepča, razvija in potrjuje njega pristaše na njihovem idejnem potu. Prišla je doba, ko se je Stritar individualnemu življu izrecno odpovedal in se zapisal

socialnemu. To je bilo takrat, ko je položil na jezik »Poeziji« besede, da jih govori mlademu Prešernu:

»Sebe mora pozabiti,
vse gorje sveta nositi,
kogar moj zadene žar.«

Približno takrat je tudi izvršil revizijo svojega estetičnega nazora, o kateri sem govoril že spredaj: odpoval se je »gospe umetnosti«, da služi umetnosti kot »voditeljici, odgojiteljici, tolažnici in pomočnici človeštva«.

Medtem, ko je bil v dobi mladostnega pesniškega temperamenta čisto pesniško mnogoličen, sedaj »himmelhoch jauchzend«, sedaj »zum Tode betrübt«, je postal kot socialni delavec programno enoten. Bil je sicer že takrat pri svojem vstopu v slovensko literaturo razložil Prešerna čisto socialnoidealistično, ga takorekoč navil na gramoion programskega svetožalja, a sam še ni pel samo po tej prednačrtani plošči. V razpoloženju »Po smrti« pravi res enkrat o svojem srcu:

»... dokler moglo, ti nosilo
človeštva vsega si gorje.«

Takoj nato pa se ga polasti drugo razpoloženje:

»Nemogoča je pomoč,
pusti drugih bolečine;
glej, mladost ti zlata gine,
skoro pride dolga noč!«

In v kako presenetljivo, docela individualno občutje izzveni krasna prva »Popotna«:

»Kdo tolaži mi srce,
ko tolažbe milo prosi?
Kakor svoje jaz gorje,
vsak gorje naj svoje nosi!«

Domovino svojo ljubi nadvse; v neki pesmi pravi svoji ljubici, da bi ji porinil takoj nož v prsi, ako bi vedel, da more domovino osrečiti njena kri. A v drugi pesmi pravi svoji izvoljenki, da je ona njegova domovina. S tem se ni prav nič pregrešil zoper svojo trajno domovinsko ljubezen, ko je s silnim, hipnim izlivom obžaril svojo ljubav do devojke.

V dobi mladostnega temperamenta torej še ni bilo govora o kakem programu. Celó majhno prej, preden je za vselej zapustil svobodne poezije cvetoče livade, neprekrižane od kolovozov, kažipotov in pregraj, že tik pred vhomom v narodno, socialno in humanitarno delavnico, mu je še enkrat krasno »ogorčenje« razvnelo njegov pesniški temperament, in slovenska poezija je dobila v dar njegove »Dunajske sonete«: individualne, v našem slovstvu čisto brezprimerne puščice, potopljene sicer že precej v socialni patos prihodnjega njegovega poklica, a kljub temu tako jasne, določne in silne v svoji obliki ter tako sigurne v svoji smeri, da ima človek ob njih občutek: te svetle strelice niso mogle zleteti z občinskega loka, ampak prožiti jih je mogla samo individualna tetiva — v svoji najgloblji lastitosti zažeto in prizadeto srce... O njihovem postanku referira pesnik sam v IV. »Dunajski elegiji«, navajajoč drugič za povod svojih pesmi znani Juvenalov verz.

L. 1876. zajadra Stritar v slovensko slovstvo »kuker eniga kupca barka«, obložena z vsakovrstnim, kulturnim blagom, lepo sortiranim, izdelanim v čisto gotove altruistične, samaritanske in prosvetne svrhe. Kulturni delavec, ki je videl široki svet, razklada svoje darove pred svojimi rojaki. Kaj nam prinaša za večne in časne potrebe ta največji naš občan?

Pobožni Slovenec se bo najprej vprašal: ali ima kaj božjih podob? Res, ali veruje Stritar v osebnega Boga? Njegov razvitek pada v dobo triumfa racionalističnega, pozitivističnega znanstva, iz mladeniča postaja mož sredi najvišjih valov dunajskega meščanskega liberalizma —

samih tuzemskih idealov, ki niso imeli prosto nikake potrebe po zagrobni nadstavbi. Tudi Stritar pravi napr. o »Zvonu 1870«, da ne bo vabil v cerkev, »za to so drugi zvonovi«, v »Dunajskih sonetih« se imenuje »liberalnega«, »svobodoljubnega« in proglašča tu za svoje geslo: »Za dom, svobodo in resnico!« Če slečemo znani Boletov paskvil animoznosti, nam najbrž vseeno ostane iz njega dejstvo, da je Stritar s simpatijo poslušal glasovita predavanja Karla Vogta, ki so koncem novembra in v začetku decembra l. 1869. vzdignila na Dunaju veliko prahu. Vogt je bil darwinist in dosleden materijalist, ki je sklenil svoje šesto predavanje »o prazgodovini človeka« s trditvijo, da sta se človek in opica razvila iz neke skupne, sedaj že propadle vrste. Človek se je še dalje razvijal, opica ne. »In da se človek razvija, da zapuščamo starši otrokom razvitejše možgane, je veliko bolj tolažilno, nego je bila zgodba o padcu v popolnem stanju ustvarjenega človeka v greh, odkoder se rešuje kakor ‚Ključec‘, ko je samega sebe za lase vlekel iz jame.« S temi besedami je Vogt zaključil svoja predavanja. — »Na svet človeka pahne t e m n a roka,« pravi Stritar. Da bi bil imel posebno nagnjenje pojasnjevati si to roko, ne vidimo iz njegovih spisov. Niti z vprašanjem, ali je ta roka Bog ali »priroda«, stvarnica, na katero se obrača v invokacijah k svojim pesmim, se podrobneje ne bavi. Eno pa mu je jasno: da ljubezen pripisovati morejo tem močem samo sanjači:

»Temne moči so nam življenje dale!
Da vodi svet ljubezni rahla roka,
lepe so sanje zgodaj mi zbežale.«

Stritar je liberalec šestdesetih in sedemdesetih let, ki upira svoje oči v srečo in blagor na zemlji. Pri tem ni niti izključeno, da veruje v Boga, morebiti celo v osebnega Boga; a ta mu kraljuje nekje daleč v megleni daljavi, realno življenje, »solzna dolina«, pa je blizu in v njej toliko dela za človekoljuba, za občana.

O veri se izraža dokaj določno v eni svojih najzanimivejših pesnitev, v »Samotarju«. Ta Stritarjeva pesem spada v ono v osemdesetih in devetdesetih letih glasno kategorijo, katere najlepša umetnina je pač Jacobsonov »Niels Lyhne«. Niels je prototip svobodomiselca te dobe, medtem ko predstavlja mlado devojče Gerda ženski del te generacije, ljubečo ženico, ki se oklene svobodnjaka, govoreč mu, kakor nekdanj moabitska žena: tvoje ljudstvo je moje ljudstvo, tvoj bog je moj bog. Gerda prodira v Nielsovo mišljenje, si prisvaja njegove nazore, sili vanj, kaj misli o Bogu. Končno ji Niels pove, da »je vera v osebnega Boga, ki tamkaj dobro plačuje in hudo kaznuje, samo beg iz trde realnosti, onemogli pozikrus, izdreti želo žalostni resničnosti bistvovanja«. Gerda se oklepa novih naukov in prehiteva celo Nielsa v njegovih mislih. Nenadoma zboli in začuti prihajati smrt. »Ne morem!« pravi. Niels ve, za kaj gre. »Hočeš duhovnika?« Molk. Potem povzdignjen pogled k njemu: »Ko bi šel ti z menoj!« In Gerda umrje izpovedana v sanjah o nebesih in angelcih v belih oblačilih. Ko pa pride vrsta nanj, na Nielsa, se zapre sam v svojo sobo in opravi sam s sabo te stvari. »In naposled je umrl smrti, težke smrti...« Konec: Melanholija večnosti samotnega, samostojnega moža, ki se je odločil od občestva in šel sam svojo pot.

Podoben svobodomislec je Stritarjev »samotar«. Ko ga je prevarilo življenje, obrezdedinila usoda, vzela mu otroka in ženo, vzklikne vržen na samotni otok:

»O sladka vera, polna tolažila:
 ,Človeška duša je neumrjoča!
 Ljubezen sama tebe je rodila,
 po dragi duši duša žalujoča.

Telesa prost zamakne se ji duh
 visoko nad pozemeljske prostore.
 Strmeč sijajne ogleduje dvore,
 kjer sam telesno biva stvarnik-oče.«

A on, svobodomiselc, ne more več v ta raj nazaj.
On more samo blagrovati druge, ki so še zmožni take vere:

»Iz želje vera nam rodi se rada;
tako je svet zadobil čut najblažji!
Oj srečna duša ti, ki sladka nada
v življenja vseh bridkosti te tolaži! — —

Zdravilo je, hladilo vsaki rani.«

Stritarjev »Samotar« je izšel tri leta pred romanom velikega Danca Jacobsena. A 41 let prej je izšel poem z isto idejo, ravno tako ves potopljen v »melanholijo večnosti« svobodomiselca, s posvetilom dragi duši, iz katerega se zdi naravnost vzeti zadnji verz zgoraj — Prešernov »Krst pri Savici«. Ista otožnost je razlita po njem, isto blagrovanje zveni zlasti iz verzov:

»Ločitvi od njega mi je hladilo,
bilà je lek ljubezni stari rani —
— srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče onstran groba v prsih hrani.«

A za njega, svobodomiselca, sredine devetnajstega stoletja, ni te tolažbe, njemu je usojeno, da sam živi in sam umira »smrti, težke smrti«. In isto pogumno priznanje o nemožnosti povratka k veri v zagrobnost, ista »melanholija večnosti« zveni tudi iz Prešernovih verzov:

»Srce veselo in bolnó, trpeče
vpokoj'le bodo groba globočine.«

To priznanje v Stritarju manjka. Njegov »Samotar« se konča samo z blagrovanjem vernikov. — Po izidu Jacobsenovega romana je nastalo v vrstah svobodomiselcev živahno gibanje in iskanje individualne vere, v lastnem delu pridobljive in modernemu duhu primerne zagrobne nadstavbe, ki bi pregnala brezupno »melanholijo večnosti« z osrečujočo »nadejo večnosti«. Ali se je Stritar udeležil tega individualnoverskega gibanja, ali se je vrnil

k veri svojih skromnih očetov, kakor radi delajo naši starci — o tem ni sledu v tukaj v poštev prihajajočih pesmih njegovih. Realizem je našel pozneje nadomestilo za vero v svojem delu »sub specie aeternitatis«: »V delih svojih živel sam boš večno!« (Aškerc.) Tudi o tej veri ni sledu v Stritarjevih pesmih.

S strokovno filozofijo se Stritar ni približje ukvarjal. V čuvstvo, ne v razum je polagal težišče svojega dejanja in nehanja, sledeč na ta način ne samo svoji prirodi, ampak tudi Rousseauju in — Levstiku, ki pravi:

»Nepokojni vi ljudje,
v daljnjo, strmo visočino,
v brezden temnih globočino
vam uhajajo željé.

Eno je potrebno le:
skrbi zase, ljubi brata,
dvigni ga, odpri mu vrata,
in sodnik naj bo srce.«

Vendar se nahajajo med njegovimi spisi raztreseni stavki, ki pričajo, da je imel vpogled v takozvano nemško »idejno« filozofijo. Tak njegov stavek je napr. naslednji: »Človeško oko še ni videlo stvari, kakršna je sama na sebi. Mi vidimo stvari, ne kakršne so, nego kakor se nam vidijo.« Edini strokovni filozof, katerega je vsekakor mnogo in s simpatijo čital, je Schopenhauer. Sam se ga semtertja spominja v svojih spisih. Vrhutega oblači svojo ljubezen do živali (zlasti do psa), svojo obsodbo ljudi, posebno pa svoje pojme o pesniški ljubezni kot »fikciji« naravnost v Schopenhauerjeve izraze. Da mu je moral biti ta temnogledi nemški filozof posebno po srcu, se razlaga iz njegovega pogleda na življenje.

Stritarjevo naziranje o življenju je odločno pesimistično: Kar obseva solnce sveta, sama bol in beda... sleherna stvar trpi... brat mori brata, sin očeta, zvestost žene, dekleta skopni kakor sneg v solncu... nad grobom matere plaka zapuščeno dete... svet je solzna dolina, polna bridkega trpljenja brez pregreh in

plačila... najboljši človek krene v stran, najboljši sin se materi »izgubi« in ko se vrne, jo najde v grobu, nad katerim mu pride spoznanje:

»Ti ne poznaš, o mati svéta;
 sovraštvo, laž in strast povsod!
 V trpljenje zemlja je zakleta,
 v gorje zaklet človeški rod.
 Da smo rojeni, to nesreča,
 to greh, pokora je največja.

Brat kakor zver tu brata goni,
 ljubezni tu domovja ni;
 oh, jokajo se milijoni,
 da eden sam se veseli...«

Kako vrednost ima torej življenje, ta »neprošeni dar temne veljave«? Nikake. Doslednost torej zahteva, da se vrže stran. In to tudi stori »izgubljeni sin«. Tu je Stritar konsekventen pesimist. Svoj višek je dosegel Stritarjev pesimistični pogled na življenje v njegovem »sonetnem vencu«: Trpi ves svet... kedar živeti, on trpeti jame... človeški rod ni bratovska družina, trpljenja zemlja je in solz dolina, ljubezni ni ne na nebu ne na zemlji... z veseljem bi vrgel življenje stran za kak višji cilj, žrtvoval bi ga za domovino... a življenja domovina ne zahteva... Tolažbe si iščem v prirodi, a tudi v prirodi ni pomoči srčni rani: sovraštva vse je polno in prepira, žival močnejša slabejšo zatira... povsod pravica iz moči izvira... brez čuta je, brez srca je narava... niti ljubezen do ženske ni stalna ljubezen, pride in mine, po čigavi krivdi?... po njeni i n njegovi... nobeden ne zasluži žale besede... mora tako priti... kdor je obupal, ta se več ne brani. — Dosledni pesimizem vodi tudi tukaj Stritarja v obup, ki ga moško in pogumno izpoveduje.

Z veliko izpremembo v sredini sedemdesetih let se začne preobraževati tudi njegov življenski nazor. Njegov pesimistični pogled dobiva modifikacijo, pri kateri sicer trpi miselna, logična doslednost, a prihaja čuvstvo do svoje veljave. Preokret pomeni pesem »Priatelju«. Njena

osnovna nota se glasi sicer še vedno: Vse nično! A nad njo igrajo že zgornji toni: sočutje, ljubezen, žrtvovanje za človeštvo. Torej ista idejna pot kakor pri Tolstem: egoistično življenje nima zmisla, vede dosledno k obupu in samomoru, samo altruizem opravičuje življenje, delo za bližnjega.

Iz pesnika postane občan, učitelj svojega naroda, kateremu ve povedati toliko! Njegove pesmi postanejo gostobesedne. »Dunajske elegije« so naravnost z elanom in zgovornostjo pisani publicistični članki. »Raja« je plemenit propagandni spis.

Občan potrebuje predvsem solidne etike. Praktičen, kakor je sedaj, si ne ubija šele glave za kakšno novo svojo etiko. Jemlje si za podlago krščansko, ki popolnoma odgovarja njegovemu sedanjemu življenjskemu nazoru, kakor je odgovarjalo tudi njegovemu vzorniku Rousseauju. V tem oziru je bil Stritar v polemiki z Mahničem popolnoma upravičen reči: »Kar učite vi, duhovniki, na leci in v izpovednici, isto učim jaz, samo z drugo besedo, v svojih spisih.«

Kot občan je obdržal Stritar iz pesimizma za svoj praktični postopek edino željo po samoti modrega moža, »gospoda Mirodolskega«, »gospoda z Griča«, a še ta samota naj je tako kakor pri Rousseauju obdana od žive prirode in zlasti od nepokvarjenega, pouka potrebnega prostega naroda. Modri mož postaja pedagog, narodni vzgojitelj. Prejšnji pesimist odkrije kot učitelj zlasti v mladini klice za svoj optimizem. Najprej inteligentni mladini:

»Ti mladi rod! Oči zaupajoče,
v te vpirajo pogled poslednji svoj.«

Pozneje se docela posveti kmetiški mladini.

Za najmočnejše vzgojno sredstvo smatra umetnost. In pesnik mu je ono popolno bitje božje, ki je uglasivši v sebi disonance prirode, poklican s prirojeno močno besedo razširjati ljubezen, harmonijo med ljudmi in pripravljati prihod raja na zemlji. Pri tem delu bodo po njegovem mnenju posebno važno vlogo igrali Slovani. Glede na slovansko vprašanje je Stritar na-

ravnost mesijanist. Ne od orožja in sile, od slovanskega prirojenega usmiljenja pričakuje zmage za Slovane, ki bo sreča za vse človeštvo:

»Ti rod moj, mili rod, ti hudobije
sovraštva razdejal boš carstvo kletu.
Komu pač v prsih srce blažje bije,
komu za bratov srečo bolj je vneto.
Ti boš pomiril smrtne razprtije,
prinesel ljudstvom bratoljubje sveto;
tvoj bode venec zmage nekrvave:
Naprej moj rod — ‚Naprej zastava Slave!‘«

V svoji občanski misiji začne Stritar prvi pri nas opozarjati na socialno vprašanje. Približa se delavcu; možu »zamazanemu, zašitemu« se ne ženira podati roko in sestiti k njemu. O belem dnevu, pravi, bi ga ne bilo sram hoditi ž njim po mestu. Nezadostno se mu zdi, ako gospoda z dobrodelnimi prireditvami rešuje socialno vprašanje. Z dolgimi monologi pusti nastopati pred gosposkim občinstvom socialne ponesrečence, ne da ravno protestirajo, ampak da vsaj ganejo srečnejše soljudi za svojo usodo. A tudi v socialnem vprašanju pričakuje Stritar rešitve od Slovanov, ker je prepričan, da »ne ‚kri in jeklo‘, srce svet premaga, — srce najblažje ima slavski rod«. On, ki je začel kot pesimist, končuje kot zavzet navdušen optimist, čuteč, da »človeštvu velika pomlad prihaja«:

»Na dan, Slovan! Slovanska ti mladina,
najlepše delo čaka te, na dan!
Gospoda več ne bodi, ne trpina,
človeštvo ena bode naj družina,
rešitelj svetu bode naj Slovan!«

O procesu pesniškega ustvarjanja govori Stritar pogosto v svojih »literarnih pogovorih«. O načinu, kako se je pri njem porajala pesem, mi je pripovedoval sam na sestanku dne 28. I. 1907 naslednje: »Izvestni dogodek v vnanjem svetu vzbudi v meni afekt, zapusti v moji

zavesti zarodek. Zarodek, to je prava beseda, kakor se dá sploh pesnenje primerjati telesnemu porodu. Ženska spočne, sprejme vase seme. In to se razvija v njenem naročju samo od sebe. Ko dozori, pride na dan dovršeno živo bitje. Ako vprašate mater, kako je prišla do njenega lepega otroka, vam poreče: Ne vem, porodilo se je. Isto vam odgovori pesnik, ako ga vprašate, odkod ima tako lepo pesem. Kar se mene tiče, sem nosil zarodek vedno dlje časa s seboj. In ko je plod dozorel, mi je privrel do najmanjše podrobnosti dokončan iz prsi. Jaz ne vem, kaj se pravi popravljati verze, iskati rim, izraza; vse to pride pri meni samo ob sebi in se porodi skupaj s pesmijo, tako tudi ritem in celó število kitic ali stihov. Izpreminjati verz pozneje, dodajati pesmi še kakšno kitico ali črtati katero, je bilo meni vedno nemogoče... Recimo: jaz grem po cesti. Iz lekarne prihaja deklica s steklenico zdravil, in takoj se v meni v rahlih obrisih zarodi slika: bolno mater ima doma; domišljija obdaja sliko s podrobnostmi, zapleta in razpleta dogodke ob tem zarodku. Ta osnutek se potem dolgo presnavlja po meni, me muči, duševno teži. Ko se izoblikuje in izlije v pesem, mi odleže. Zarodek me prestane vznemirjati. Nekdaj sem rad zahajal v Prater, in ko sem tam gledal ljudstvo, kako se hipno veseli ter zabava, sem zraven mislil na njega vsakdanjo bedo. In ko sem zraven teh bednih, trenutno se razveseljujočih ljudi videl krasne ekipaže, me je to vselej navdajalo s tako težkimi, otožnimi mislimi, da sem prihajal pogosto do samomorilnih namenov. Ko sem dal tem motivom, afektom duška v pesmi, mi je vselej odleglo. Večina mojih prvih pesmic je nastala na izprehodih v Neuwaldeggu na enak način... Tudi »popotnih« pesmi nisem nikoli skladal med popotovanjem, ampak vedno šele doma. A po vsakem popotovanju sem natanko vedel, koliko pesmi sem prinesel s seboj domov.«

Ta samoanaliza pesniškega ustvarjanja nam daje v roko dobrodošel ključ k umevanju ustroja njegovih pesmi. Nazornost, konkretnost, realnost daje njegovim tvorom samo zarodek, potem je njih navzočnost pri nadaljnem postajanju pesmi pri kraju, potem jemlje zarodek v naročje domišljija, čuvstvo, misel, ki ga zavijajo v

svoje abstraktne atribute. Čutni votek domalega tone v abstraktni obleki. Odtod prihaja čuvstvenost, idejnost njegovih pesnitev, dokaj oddaljenih od neposredne realnosti. Odtod se tudi razlaga, da ima Stritar tako malo epike. V njegovih kasnih pripovednih pesmih (»Nosanu«, »Glavanu«, »Pisarjevem sinu« itd.) se dejanje razvija tako počasi in tako prepleta z rezoniranjem, razmišljujočimi medklici, da se ti zdijo ti medklici, te digresije važnejše nego dogodki sámi. Odsotnost epičnega zmisla se vidi tudi v pomanjkanju konkretnih podrobnosti in raznoličnosti pri opisu enega in istega prirodnega pojava. Stritarjeva pomlad ima skoraj vedno iste atribute: pevajoči kos v seči, kukavica med bukovjem, prepelica v žitu, valeča penica v grmu, pastir na pašniku. Še celo tečaj njegove poezije: svetožalje ima stalni klišé, ki se variira samo v nekaterih izrazih, ne pa v predstavah. Njega shema je: »jokajo se milijoni, da eden sam se veseli«. To je, kar Stritarja tako približuje k Rousseauju: kakor Francoz tudi on gleda bolj s srcem nego z očesom, je bolj akustičen nego optičen pesnik, prej r o m a n t i k, nego realist. — V mladostnih pesmih povija realne zarodke povečini samo v čuvstva, pogosto dokaj individualna, odgovarjajoča njegovemu hipnemu razpoloženju, doživetju. Iz te dobe ima nekaj krasnih, čisto liričnih pesmi. V pretežno najdaljši dobi pa pestuje zarodke njegovih dojmov misel, vlita v izvestne smeri, uravnana naravnost v sklenjen in podrobno izdelan življenski program, ki odslej docela določno opredeljuje njegovo pesem in dela iž njega izrazitega d i d a k t i k a. Stritar ni didaktik, kakor on razume to besedo: utilitarist, ki bi učil, »kak prideluje se krompir najboljši«, ampak v višjem zmyslu, ki ga je sam označil z besedami: »Mladino poučevati in izobraževati, srce ji blažiti sem si prizadeval v vezani in nevezani besedi. Ta je bil poglavtni smoter vsega mojega pisateljevanja.« — Osnovna nota njegove misli je žalost. Žalost ima Stritar v krvi. Iž njegovega življenja vemo, kako se ga je pogosto skoraj brez vzroka lotevala tegoba. Ima jo pa tudi v svojem pesniškem programu. »Kaj ima večjo moč v sebi, kaj je, rekel bi, bolj poetično, veselje ali žalost, na to vprašanje je po mojem

leško najti odgovor. Tisto, kar je krepkejše, kar bolj pretrese človeško dušo... Človek nikoli ne more biti tako srečen, kakor je lahko nesrečen; veselje nikoli ni tako živo, krepko, kakor je žalost.« To so njegove lastne besede. Zato Stritar zavestno podslikava svoje umotvore s temno barvo, izhajajoč s programskega stališča, da je pesnik nositelj in izražatelj svetovnega gorja, pri čemer je lahko v svojem lastnem življenju najsrečnejši človek. Mladim pesnikom dopušča Stritar peti ljubezen, zlasti ako jim je ta čut izraz »temnega svetovnega nazora«. V tolikor, v kolikor Stritar svojo in svetovno žalost izraža, razvija pred čitateljem, ne zgoščujoč je v protest, ampak v samo tožbo, ne kažoč na njenega povzročitelja, ampak samo na njen pojav, ga ne moremo imenovati socialističnega, ampak *elegičnega* pesnika. — Trdno začrtan smoter, odobren kulturni program mu daje hrbenico in mozeg. Opozicija proti tej smeri, potem ko jo je logično podprl in evidentno utemeljil, vzbuja v njegovi sicer dokaj pasivni, elegični duši »ogorčenje«, iz katerega potekajo njegove najtemperamentnejše pesmi, polne patosa in domislic, kreposti in duhovitosti, njegove znamenite satire. Kakor je bil že v mladosti sijajen debater, pozneje spreten polemik, tako je postal pred nastopom svoje občanske dobe največji slovenski satirik. Kot prehodni mladostni lirik in izzvani moški satirik je dosegal tako individualno kondenziranost čuvstva in misli, da je dobival v onih hipih njegov pesniški temperament značaj močnega pesniškega talenta.

Formalni del Stritarjevih pesmi vsebuje ogromno, intenzivno in skrbno delo. Postajo med zarodkom in končano pesmijo pri opisanem njegovem procesu pesniške tvorbe je izpolnjevala brez dvombe najdalje formalna stran njegovih umotvorov. V oblikovnem oziru je Stritarju lastna zlasti neka lagodnost, Rousseaujeva enostavnost, jasnost in prirodnost. Moderna kompliciranost oblike, bujnost, pisanost ali nakičenost izraza mu je tuja. Zato so mu tudi tujke naravnost barbarizmi. Rajši ne pove tako precizno, samo da je povedano po domače. Vzor mu je narodni požlahtnjeni govor. Kakor tudi sovražni s ceste pobrano, prerealistično besedo kot nesa-

lonsko, vendar se ne obotavlja zapisati jo (zlasti v satirah), ako se nahaja v zvezi kakega krepkega, točnega narodnega rékla, napr. delati s kom »kakor svinja z mehom«. Idealna privzdignjenost njegove tvoritve pušča pod sabo prerealno nazornost, pogosto tudi predmetno dramatičnost. Vse se pri njem dogaja v primerni višini. Njegovi samostalniki pomenjajo povečini pojme, redkeje konkretne predmete; a njih število zaostaja za številom glagolov, ki nosijo opisni ritem njegove zgovornosti, retorike. Iz njegovega privatnega življenja vemo, káko čudovito moč besede je imel Stritar v osebnem razgovoru. Tu je tudi težišče njegove pisane besede. Tako pripovedovati, tako postaviti besedo kakor Stritar, zna malo kdo na Slovenskem. Retorika je ona lastnost, ki diči v prvi vrsti Romane; njim se ima zanjo zahvaliti najbrž tudi Stritar, slovenska literatura pa njemu. Ako on zatoči besedo, zraven posluša, kako zveni; dalje tudi hoče, da se stvar pove preprosto, jasno za vsakogar. V ta namen ponazorja pojme, dela izraze ekspresivnejše s pomočjo figur, prilaga k samostalnikom rad enostavne prilastke, se poslužuje (zlasti v sonetih po stari italijanski navadi) paralel, a vedno se varuje predrznih skokov, presmelih simboliziranj ali preobloženih figur in preoddaljenih tropov. Najljubše so mu podobe, ki jih je v jeziku naredil že narod: oko se pase, sever brije itd. Najmočnejše vtiske hrani še vedno z domačih selskih tal. Kakor večina slovenskih pesnikov jemlje snov za svoje prisposode rajši iz nature nego iz kulture in civilizacije. Iz tehnike jih skorajda nima. Medtem ko so doživljaji naših pesnikov izvečine lokalizirani ozko, je Stritar sicer doma v zelo širokem svetu, a vendar ga zlasti pod starost vleče vedno bolj v domačo vas, ne sicer v dejansko, ampak v takšno, kakršna je v njegovi domišljiji. Realnost ga odbija. Zato je l. 1906. samo v mislih obiskal svoj rojstni kraj. — Njegova retorika, ki je pa tudi naslonjena na narodno zgovornost, ga dela raztegnjenega, učinkujočega polagoma, ne hipno, bolj prirodno ekstenzivno, nego nepričakovano, umetniško intenzivno. Ta način ga usposablja tudi bolj za pedagoga, razvijajočega, pojasnjujo-

čega blaga, izkušena, načela, nego za pesnika, odgrinja-jočega nepoznane individualne propasti in višine.

Tudi verzifikacija Stritarjeva je posebljena enostavnost. Najrajši ima strofične stihe, jamske ali trohejske. Spretno obvladuje tudi stalne oblike, zlasti sonet, in je mojster in klasik slovenskega distiha. Pri verzu pazi strogo na korektnost, poetično »licenco« je on sam malodane pregnal iz slovenske poezije, tako tudi elizijo ali njeno vidno znamenje — apostrof. Edino v naglasu si dovoljuje pri kopi besedi izvestno nestalnost. Kot učenec Romanov ljubi samoglasnike in polnoglasje nad vse. Zato se je dolgo držal črke **e** pred zlogotvornim **r**-om. In »črez« se je branil pisati, dokler mu ni Levstik rekel, da imajo tudi Nemci besede à la »schroff« itd. Tako polnozvočne, kongruentne in čiste rime ima pri nas malokdo kakor Stritar.

Vpliv Stritarja-pesnika na slovenske poete je bil ogromen. Od njegovega svetožalja do apostrofa, cela dolga skala njegovih nevsiljivo prednašanih naziranskih idej in krepko podčrtvanih pesniških vrednot — zlasti formalnih — je našla rodovitna tla v dušah naših pesnikov sedemdesetih in osemdesetih let. Kakor slovenska literarna zgodovina tako beleži še posebej tudi zgodovina slovenskega pesništva po vsej pravici njegovo lastno — Stritarjevo dobo, v kateri je on centralna postava, zakonodajatelj in vzornik. In naj je tudi moderna v marsikaterem oziru šla naravno preko njega in naj je tudi pred novejšo umetniško sodbo otemnel ta ali oni njegov pesniški čar, Stritarjeva borba za slovensko kulturo bo vedno draga njegovim potomcem, in dokler se bo glasila slovenska pesem, bodo vedno v nji odklikali tudi odmevi Stritarjeve Muze.

Na Dunaju, dne 31. julija 1918.

Dr. Ivan Prijatelj.

The first thing I noticed when I stepped out of the car was the smell of fresh air. It was a relief after being stuck in traffic for hours. I took a deep breath and felt a sense of freedom. The sun was shining brightly, and the birds were chirping happily. I walked towards the park, feeling a sense of peace and tranquility. The children were playing happily, and the old man was sitting on a bench, watching them. I felt a sense of joy and happiness. The world was so beautiful, and I was so lucky to be here. I took a walk around the park, enjoying every moment. The flowers were in full bloom, and the trees were lush and green. I felt a sense of awe and wonder. The world was so amazing, and I was so grateful to be alive. I took a deep breath and felt a sense of peace and tranquility. The world was so beautiful, and I was so lucky to be here. I took a walk around the park, enjoying every moment. The flowers were in full bloom, and the trees were lush and green. I felt a sense of awe and wonder. The world was so amazing, and I was so grateful to be alive.

První.

Chceš slávy, se předešle slavnost
Hlasů, se na v štěstí mluví
Když se, kterak se v tom
Se těm v sporné dny od se gita.

Se těm dny v tvé ruce ruku
Když se, kterak se v štěstí mluví

IZBRANE PESMI.

Se těm dny v tvé ruce ruku
Když se, kterak se v štěstí mluví

Se těm dny v tvé ruce ruku
Když se, kterak se v štěstí mluví

V čemž poznám.

Se těm dny v tvé ruce ruku
Když se, kterak se v štěstí mluví

Se těm dny v tvé ruce ruku
Když se, kterak se v štěstí mluví

Prirodi.

Glas slavcu, oj priroda blagotvora,
ti dala si, da v sladke melodije
ljubezen, hrepenenje svoje lije,
ko tiho v spanju diha dol in gora.

Ko beli dan privede mlada zora,
škrjanec gostolé se kvišku vije
v pomladnje sinje nébo, da se skrije
v daljavi neizmernega prostora. —

In jaz! Srcé zdaj žalost mi zalíva
in zdaj ga sladko širi mi veselje —
srce prepolno duška ne dobiva.

Oj stvarnica, usliši moje želje:
srcé mi drugo v prsi mlade ustvari.
če ne, pa petja sladki dar podari!

V zimi pomlad.

Čuj, oster sever po polju brije,
snežene oblake pod nebom drví;
pomlad in solnce v srcu mi sije,
vse klije mi v srcu in zeleni.

Ni čudo! Ljubezni lice mi zorno
v srcé posijalo, v zimski je svet;
ljubezni gospoji vse je pokorno:
življenje, zelenje in pisani cvet.

Pred tabo na kolenih.

Pred tabo na kolenih v prahu
ponižan jokal sem glasno;
ti pa od mene sladko svoje
obračala si stran oko.

»Zastonj ti jok in žalovanje,
zastonj lijo grenké solzé;
Zastonj! Pregrehe črne tvoje
ne spere bridkih solz morjč!

Srce nedolžno sem ti dala,
ti goljufal si me grdó;
izpred oči mi, nehvaležni,
če počí mi srce zato.«

To komaj si izgovorila,
solzé vlijo ti iz oči;
jaz kvišku planem, te objamem
in — nisi mi branila ti.

Zedinjene solzé so lile,
ki sva jokala jih oba;
zedinjene lahko so sprale,
pregreho mojega srcá! —

Srca sem tebe, draga, prosil.

Srca sem tebe, draga, prosil,
na vrh mi daješ še rokó;
za róko, dekle, lepo hvalo,
srce mi bo dovolj samó! —

Oblaček.

Za góre solnce mi zahaja,
na zemljo pada rosni hlad;
sladak spomin mi v prsih vstaja,
ljubó me hodi pozdravljat.

Oblaček ti, ovčica bela,
 po nebu plavaj mi naprej;
 pogledi, kaj mi draga dela,
 da jo pozdravljam, ji povej.

Če misli name, bodi zdrava,
 poljub ji nesi moj gredoč;
 naj mirno mi in sladko spava,
 prijazne sanje, láchko noč! —

Vse to, kar si mi zdaj naštela.

Vse to, kar si mi zdaj naštela,
 vse to sem in še več grešil;
 kako bi v lica zardela,
 ko bi odkritosrčen bil!

O kaj so si prizadejale
 jezične starke redkih zob,
 da so ti toliko nabrale
 pregreškov mojih in grdob.

Kako za vsakega dekliča,
 za staro in mladó, gorim;
 da malo maram za hudiča.
 da njih celó se ne bojim!

Kako bi jaz bil jezen nanje,
 tako lepo zamé skrbé!
 Bog plati dobro jim dejanje,
 če jim ga sama nisi že.

Kaj bi neki ž njim začela.

Kaj bi neki ž njim začela,
 ko bi res ti dal srcé?
 Saj še meni sitnost dela,
 ki sem bolj mu vajeñ že.

Srce moje ni medeno,
 kakor se v sejmú dobó;
 nagizdano z zlato pero
 in zakroženo lepo.

Srce moje ni gredica,
 kjer »cvetličice cvetó«;
 kjer »šumlja hladna vodica,
 drobne tičice pojo«.

Temno brezdno — huda kača
 zvita mu na dnu leži;
 táko je — to ni igrača
 za dekleta kakor ti.

Torej, dekle ljubezniva,
 pusti v nemar te reči;
 kakor prej, se še ljubiva,
 srca k temu treba ni.

Po smrti.

Ni kamena ne bo, ni križa
 na grobu, v katerem bodem spal;
 nihče se usmiljen ne približa,
 da bi pomolil in dejal:

Pod hladno, mirno to gomilo
 počivaj trudno ti srce;
 saj, dokler moglo ti nosilo
 človeštva vsega si gorjé! —

Srcu.

Srce moje, kaj bo to?
 Kar si koli poželetelo,
 dal sem ti, da bi veselo
 enkrat bilo mi samó!

Kaj gorjé ti tuje mar?
 Da, kar soince ga obseva,
 bol in beda svet zadeva,
 sleherna trpi tu stvar!

Kaj boli te, da morí
 brata brat in sin očeta,
 da zvestost žené, dekleta
 kakor v solncu sneg skopni!

Kaj si mi tako težkó,
 kadar čuješ kje otroka,
 da za materjo se joka,
 ko mu v zémľjo jo neso? —

Nemogoča je pomoč,
 pusti drugih bolečine;
 glej, mladost ti zlata gine,
 skoraj pride dolga noč!

Pri oknu.

Pri oknu sva molče slonela,
 sladkó je kos v goščavi pel;
 sladko je v cvetju seč dehtela,
 ko mrak jo tihi je objel.

Na polje hladna rosa pada,
 po nebu vnema zvezd se žar;
 ljubezen diha zemlja mlada,
 ljubezen diha vsaka stvar.

Molče ozrè se ona name,
 molče ozrem se jaz na njó;
 oko z očesom tu se vjame
 in z usti usta se vjemo.

Čuj, v vrtni seči prepeva kos.

»Čuj, v vrtni seči prepéva kos,
na nebu že zarja dan naznanja;
po ulicah zgodnji ropoče voz,
izbuja se mesto iz kratkega spanja.«

»»Oj tiho, saj še ne žvrgoli
škrjanec vrté se v sinjo višavo;
še malo zatisni, moj ljubi, oči,
na prsi nasloni mi trudno glavo.

Zagrnem okna, da beli dan
ne drami sladkega nama pokoja;
sladkó mi je truden život in zaspan,
ljubezni je trudna duša moja.

Na prsih zadremliji mi, ljubček moj,
v naročju ti bodem jaz zadremala;
ti, kos, pa v seči cvetoči poj,
da bodeva dalje in slaže spala!««

Popotne pesmi.

1.

Kannstadt poleg Nekarja.

Danes tukaj, jutri tam,
druge gore, druga mesta!
Če mi vseč ni tu, drugam
urno me odvede cesta.

Kakor tica, ki leti
črez goré in črez ravnine,
kraje gledam in ljudi,
kaj mi mar njih bolečine?

Kdo tolaži mi srcé,
ko tolažbe milo prosi?
Kakor svoje jaz gorjé,
vsak gorjé naj svoje nosi!

2.

Pariz

Nisem Nemeč, dekle lepo,
 nisem Rus, Italijan;
 nisem Turek, nisem Španec,
 tudi pust ne Angličan.

Kaj ti to, če imenujem
 narod svoj in rojstni kraj:
 ve Francozinje se v šolah
 ne učite bogvekaj.

Malo veste, kje dežela
 ona ali ta leži;
 vendar to pa bolje znate,
 kaj življenje nam sladi.

Glej, tam doli, daleč, daleč.
 dve sto, tri sto ur hodá,
 tam deželica je mala,
 notri tam sem jaz domá!

Čuden govor, čudna noša,
 drugo je življenje tam;
 ali srce nam v ljubezni
 vroče bije kakor vam.

Glej, tako okolo pasa
 mi pokladamo rokó;
 in na usta mi dekletom
 usta stiskamo — takó!

3.

Nad Fontainebleau.

Kaj gledaš skrivaj me od strani
 pol usmiljeno, pol radovedno,
 popotnika, ki se pri vas mudi,
 ti dekle ljubezni vredno!

Le bliže sèm, bati se, déte, ne smeš,
 nasproti semkaj mi sedi;
 kako mi dobro dejo, ne veš,
 pristrčni tvoji pogledi.

Ko mati mi tvoja pripravlja jedi,
 ti polni mi čašo prazno,
 in lepe svoje črne oči
 daj gledati mi prijazno.

O da pri vas ostati ne smem,
 kjer živel bi v srečni samoti;
 odtegnil bi vsem se posvetnim ljudem
 in njihovi bedi in zmoti.

Pozabil bi svet in njegovo gorjé
 pozabil bi svoje nesreče;
 počilo bi tukaj si trudno srcé,
 hladilo si rane skeleče.

A kaj se ti jasne kalé oči?
 Od usmiljenja so ti vnete;
 oh slednjič bi me še ljubila ti, —
 ti zlato, presrčno dete!

Le hitro spet v roko popotni les,
 pa dalje, dokler ni prekásno!
 Obriši solzé si, dekle, iz očes,
 ko prej naj ti gledajo jasno!

4.

Montmorency.

Milo se mi srcé topí,
 ko te gledam, deklica ti!
 Komaj imaš prav štirinajst let,
 pa že zahajaš sama med svet.

Pesmi prodajaš popotnim ljudem,
 zlasti jih mladim ponujaš možem!
 Drágo ne zdi se mi tvoje blagó,
 kupec po vrhu še smehljaj dobó.

Lepe so tvoje črne oči,
dolgo v nje gledati dobro ni;
krasno obličje, šibka rast
vsaki gospé bi bila v čast.

Pesmi ponujaš posebno možém,
česar bojim se, naravnost povem:
Če še ne zdaj, pa dolgo ne bó —
pa boš prodajala lastno teló! —

5.

Na Boulogne poleg morja.

Pozdrav moj čuješ, zlata domovina,
poslan iz daljne ti dežele tuje,
kjer sladki glas se tvoj nikdar ne čuje? —
Atlantskega se morja tam širina,

tu Pikardije spenja se ravnina;
srce, oko pa meni ne miruje,
obrača v stran se, kjer Triglav kraljuje,
krog njega nižjih, znanih gor družina.

O zdrava bodi, nate božja roka
izlije sreče mero naj obilo
in skoro s tabo združi naj otroka,

ki srčno ti pošilja pozdravilo,
ki, koder hodi, za teboj se joka
ko dete, ki je mater izgubilo.

6.

Koblenz.

Rena voda, lepa voda,
oj tako se ne smehljaj
tujcu, ki ga je usoda
v rajski tvoj zanesla kraj.

Tujcu, ki po svetu roma,
 v srcu roma ž njim gorjé.
 zvésto ga spremljáje z doma
 črez doline, črez goré.

Črez goré in črez doline,
 pa do tvojih sem bregóv,
 kjer najhujše bolečine
 teši bistrih šum valóv. — —

Le šumljajte, le skakljajte,
 vi valovi krog čólná!
 Mehke sapice pihljajte,
 polne sladkega duhá!

Jasne ob straneh gorice,
 petje krog po njih doní!
 Še mladost mi žari lice,
 gorka vre mi v žilah kri.

Žalost in skrbi, v globoko
 potopite se vodó;
 ti pa, dèkle črnooko,
 belo mi podaj rokó!

Po valovih, ladja moja,
 lahno, rahlo plavaj tí,
 da iz sladkega pokoja
 srce se mi ne zbudí.

7.

Ktera voda, Rena voda,
 tebi je izmed vseh enaka,
 kar se v morje jih iztaka,
 od izhoda do zahoda?

Od izvira do iztoka
 srečen rod ob tebi biva;
 malo tu se solz preлива,
 malo tu se čuje joka.

Kaj je skrb in kaj je beda,
tvoje ne vedó gorice;
sreče žarno, jasno lice
v bistri tvoji tu se gleda.

Kaj mi solza v óko sili,
ko te gledam, lepa voda?
Oh, spominjam se naroda,
ki se tu še bolj mi smili! —

8.

Kaj sloniš, ti lepa žena,
bledih lic, solznih óči,
sama v žalost vsa vtopljena,
ko ves svet se veseli!

Bistra voda med gorami
v lahki ladji nosi nas;
smeje se nebo nad nami,
smeje vsak se tu obraz.

Ženina ti ugrabila
nagla smrt je, pravijo;
take rane brez zdravila
lahko se ozdrávijo.

Ne povešaj v tla očesa;
glej, kaj zate jih gori!
Škoda lepega telesa,
ki ti v solzah se topi.

Oh, odpusti tem besedam,
srce zanje nič ne ve;
srce pravi mi, da gledam
vzor ljubezni tu zvesté.

Tu ljubezen, tu zvestobo
gledam z vernimi óči, —
žalujočo to podobo
pomnil bom do konca dni.

9.

Dolgopeta ti prikazen,
 Kaj si zopet tu, Anglež?
 Tvoj pogled mi ni prijazen,
 kakor strah za mano greš

Usta tvoja so okorna,
 kakor žrd stojiš molčeč:
 oh, zato pa je zgovorna
 žena tvoja še preveč!

Kaj jaz vem, kako krtini
 tej in oni je ime;
 oni luži, tej škrbini
 kako pravijo ljudje.

Malo mene vse to briga,
 kar je vam Angležem mar;
 a rdeča tvoja knjiga
 dobro ve za vsako stvar.

Ona kaže ti nadrobno,
 kam se tod, kam tam se gre;
 kaj je tu, kaj tam spodobno,
 kje se roastbeef dober jé! —

10.

Lepa res si, zlata Praga,
 Rim slovanski Praga ti;
 a kaj vse mi to pomaga?
 Trudne moje so oči.

Vse zastonj lepota tvoja!
 Dosti videl sem lepot;
 duh si moj želi pokoja,
 truden ves mi je život. —

11.

Domov iz tujega si kraja
 želim in vedno želel bom;
 a vendar — žalost me obhaja,
 ko mislim nate, mili dom!

Vse grme tvoje, vsa drevesa
 kot znanec sem poznal nekdanj;
 solzà mi sili iz očesa
 zdaj, ko se vračam v rojstni kraj.

Grmovje, ki je redko stalo,
 košato bo zdaj in gosto;
 in šibko prej drevesce malo
 lepo visoko bo drevo.

Poznal doma sem otročeta,
 poznal odrasle sem ljudi;
 mož deček, žene so dekleta,
 kje ta, kje oni? — V grobu spí!

Zato, ko rojstnega se kraja
 spominjam iz nekdanjih dni,
 strah me in žalost me obhaja —
 srce se mi domov bojí!

12.

Reichenau.

V večernem žaru se gora blešči,
 mrak tihi v dolini logove zagrinja;
 ni čuti glasu — le meni doni
 po gozdu samotnem samotna stopinja.
 Po svetu popótujem, sam ne vem kam,
 tako sam, tako sam!

O da sem zapustil te, drago srcé!
 Pregrešno me gnalo je poželjenje;
 sedaj se mi vzbuja v srcu željé
 po tebi se vzbuja mi hrepenenje;
 kaj ti si mi bila, zdaj šele znam —
 tako sam, tako sam!

Oj pridi, da ti položim glavó
 na prsi zvesté, na srce ljubeče;
 srcé mi je trudno in bolnó,
 po tebi vzdihuje mi hrepeneče;
 za tovarišico le žalost imám —
 tako sam, tako sam!

Po gozdu se moja stopinja glasi,
 ti daleč od mene si, duša moja!
 Tam doli me vabi luč iz vasi,
 ki dala mi bode nocoj pokoja.
 Čas, da se v počitek truden podam —
 tako sam, tako sam!

13.

Ljubljana.

Pozdravi Bog te, belo mesto,
 nad tabo sivi, stari grad:
 iz daljnje sem dežele zvesto
 prišel te pozno obiskat.

Ti pač si mene pozabilo;
 let mnogo je preteklo že,
 kar sem zapustil tvoje krilo,
 zapustil tvoje sem goré.

Goré spet gledam zaželjene,
 veselje mi rosi okó;
 oh! bo še kdo se spomnil mene?
 saj sem spremenil se močno.

Obličje se mi spremenilo,
 ostalo kakor prej srcé;
 ljubezen verno ohranilo
 do mile rojstne je zemljé.

14.

Okó te moje spoznalo je koj,
 ko si po cesti urno korakal;
 ne bodi preprost. prijatelj moj,
 kako bi bil hud, da me nisi čakal?

Hvaležen sem ti v resnici za to,
 da k mojemu si se prihodu potrudil;
 navzkriž po nesreči ure gredó,
 zato si za pet minut me zamudil.

Preteklo deset in več je že let,
 kar nisem te videl in s tabo govoril;
 hrepenil sem vedno te videti spet,
 gorečo željó mi je čas dozoril.

Prinesel sem s sábo polno srcé,
 izsuti sem želel ga tebi v naročje;
 pa čudno, iz ust mi beseda ne gre,
 saj tebi bi zdelo se preotročje!

15.

Ne vprašaj, prijatelj, kaj me je užalilo,
 da prej, ko sem rekel, nazaj že grem;
 premalo sem videl in — preobilo —
 kaj srce mi žali, težko ti povém.

Dežela je lepa, kje pa so zvesti
 sinovi ljubeči jo iz srcá?
 Oh, v daljnji deželi, v tujem mesti —
 tam pravo je rodoljubje doma!

16.

Lepo hvalo, dekle zalo,
 da si se tako ljubó
 z okenca mi nasmejalo
 tujcu, ki gre tod mimó!

17.

Bled.

Bog sprimi svetlo te jezéro,
 iz srca kličem ti vesel;
 minolo leto je nektero,
 kar sem slovo od tebe vzel!

Sveta obhodil sem ne malo
in lepih videl sem jezér;
oči so jim dajale hvalo,
srcé ostalo ni nikjer.

V spominu tebe je imelo,
želelo k tebi je nazaj;
v najlepših krajih hrepenelo
enkrat te gledati še vsaj!

Spolnile so se vroče želje,
spet zrejo srečne te oči;
a kaj ni čisto mi veselje,
kaj bridka kaplja ga greni?

Lepó si kakor prejšnje čase,
lepó in vedno si mladó;
obličje tvoje mi smehlja se,
kakor se nekdam je ljubó.

Srcé je moje bilo táko,
ko zadnjič sem pri tebi bil;
srce ni moje več enako,
spoznanja grenki vir sem pil.

Spolnile so se moje želje,
spet zrejo srečne te oči;
a čisto moje ni veselje —
spomin ga bridki mi kali.

18.

Po jezeru mirno se voziš, labod,
lepó se, mehkó se vrat ti kroži;
ko dih ti večerni razpenja perot,
podoben si beli, povodnji roži.

Ti, če me ne moti sluteče srcé,
žaluješ sam po družici zgubljeni;
enake gojiva v prsih željé,
i tebi po ljubi se toži i meni.

A ti, labod, ti večno si nem,
 jaz v pesmi iščem si tolažila;
 ko ona začuje to pesem, vém,
 solzâ se ji bode v očesu vtrnila! —

Hrepenenje po pomladi.

Le enkrat daj še, majnik zlati,
 da gledam zorni tvoj obraz;
 ne branim se potem zaspati,
 noč pridi mi in večni mraz.

Rad čul bi tice kukavice
 med bukovjem zelenim glas;
 enkrat še petje prepelice
 med žitom, ki hiti že v klas.

Rad gledal čredo bi po griču,
 pastirja, ki med njo sedi;
 in v gnezdu gledal na grmiču
 rad penico, kako vali.

Ko klilo bode vse in raslo,
 rodil se bo iz roda rod:
 ko bo lepote se napaslo
 oko mi — pojdem rad odtod! —

Svèt mladeniču.

Kaj samec pohajaš, mladenič bled!
 Glej, jasno nebo se nad tábo razpenja;
 pomladi, novega se življenja
 raduje okrog vesoljni svet. —
 Po tratah glej vesele ljudi!
 Komu je tu mari nadloga in reva?
 Sladko v goščavi slavec prepeva,
 v višavi škrianc glasno gostoli. —

Za parom par se vrsti vesel,
 za róko je ljubi ljubo prijel,
 sprehaja se ž njo po zeleni travi,
 sladké besede ji v úho pravi,
 v cvetoče grmovje se zgublja ž njo.
 Kaj mokro za njima ti zre oko? —
 Zastonj tu stojiš, zastonj boš stal,
 da kdo bi prijazno besedo ti dal,
 da kdo na veselje bi vzal te s sebo! —
 — Za svojim le vsak veseljem hoði,
 ti samec vesel, ti žalosten bodi,
 zakaj? nihčè te vprašal ne bo. —
 Za zimo vrsti se zelena pomlad,
 cvet pride iz popka, iz cveta sad;
 ti vživaj, ne vživaj sad in cvet —
 po svojem krogu vrti se svet! —
 Zatorej razvédri si temni obraz,
 zgubančeno čelo, mladenič, si ugladi;
 veselí hvaležen se zlate pomladi
 ter vživaj mladost, dokler je čas! —

Pomladnja noč.

Oh mehka noč, pomladnja noč,
 kako me vabiš prilizljivo!
 Mladost, ljubezen dihajoč,
 objema maj me ljubeznivo.

Psi lajajo, prijazen glas,
 pozdravljal si me v mnogi noči,
 ko sem hodeval k ljubi v vas
 v prijazni beli samski koči.

Lehké nogé, lehkó srcé,
 iz prsih mladih pesem glasna!
 Tako k dekletu v vas se gre,
 tako mladost se vživa jasna.

Mladé noči, lepé noči,
 kje ste ljubezni ve nebesa!
 Ti mesec, za oblak se skrij,
 ne glej mi mokrega očesa!

Ne! Sveti, komur še cvete
 mladost, ljubezen, sreča dvojna;
 samotna postelj čaka me,
 miruj mi, duša nepokojna!

Lastovki.

Visoko črez gore in črez planjave
 tja v južne kraje poneso te krila;
 ko mene tu drži sovražna sila,
 slovenskih gor boš zrla znane glave!

Tedaj postoj, pozdravi mi z višave
 moj dom, poróči srčna mu voščila:
 da srečo bi nebesa mu rosila
 in dar miru in med sinovi sprave.

Otrok njegov po širnem svetu tava,
 za tujo mizo tujec s tujci seda,
 pod tujo streho naj popotnik spava.

Ne ve, kaj slast je srčnega pogleda,
 prijaznega iz ljubih ust pozdrava —
 domača mu je tuja že beseda!

Žalost.

Ti me spremljaš neprestano, tiha žalost!
 Noč in dan si zvesto z mano, tiha žalost!
 Z mano greš, ko tih črez polje grem zeleno,
 z rožicami obsejano, tiha žalost!
 Kamor v hladno gozdno senco rad zahajam,
 mesto mirno ti je znano, tiha žalost!

Ti si mi na strani, ko po dnevnem trudu
 grem v veselo družbo zbrano, tiha žalost!
 Pozno ti pri vzglavju mi sedé zatisneš
 rahlo mi okó zaspano, tiha žalost!
 Iz nemirnega me zopet vzbujaš spanja
 z mehko ti ročico rano, tiha žalost!
 Zapustila bodeš me, ko trudno moje
 truplo bode v grob dejano, tiha žalost!

Pesnik.

Visoko pravega pevca častimo,
 njegovo ni kakor je drugih srcé;
 v njem nosi človeštva neskončno gorié;
 on za nas trpi, da se mi veselimo!

Jesenska sreča.

Glej, drevje po gozdu rumení,
 però za peresom na zemljo pada;
 iz redkega grma se pesem glasi,
 otožna pesem samca strnada.

In meni in tebi gine mladost,
 ne pride več ura zamujena;
 izpijiva ljubezni zadnjo sladkost,
 ljubiva, ljubiva se, lepa žena!

V naročje naj ti naslonim glavó.
 Otožnost v srce srečno mi sili;
 ko mene in tebe več ne bo,
 tu bodo se drugi srečni ljubili. —

Oh, konec kratke sreče je že!
 Za góro se urno solnce pomiče;
 smeh, kriki veseli iz doline done
 vesela družba k odhodu kliče!

Črez morje!

Podaj mi roko, če imaš srcé,
 ta puhli, izpačeni svet zapustiva;
 črez sinje, prostorno morjé bežé
 vetrovom, valovom se izročiva!

Tam sredi morja zeleni otok,
 s prijaznim grmovjem obrastla je skala;
 dolg bode za dva dovolj in širok,
 tam bova si novo selo izbrala.

Nad tabo nebo, krog tebe raván
 brez konca mokra se razprostira;
 penečih valov tu šum glasán
 ob steno bije, pojema, umira.

Sovrašтво in laž ni tukaj domá,
 ne rjove tu vojska med brati srdita;
 po trati nedolžna si srna igra,
 na skali grlica mlade pita.

Preteklih časov bridki spomin
 v globoko morjé potopiva vesela;
 življenje novo brez skrbi, bolečin
 tam bodeva mirno skupaj živila. —

A kaj se nazaj oziraš plahó,
 kaj noga se ti pomišlja, ustavlja?
 Nazaj ti obrnjeno mokro oko
 priljubljene kraje molče pozdravlja.

Ostani! — Usmiljenje s tabo imám.
 ne boj se, ne boš se odtod ločila;
 na vsem širokem svetu sem sam,
 saj ti me nisi nikdar ljubila! —

Mojemu narodu.

Naródi boje bijejo krvave,
 oblastno z mečem zemljo si delijo;
 naródom z jeklom pišejo postave,
 ki v sužnjih sponah žalostno medlijo;
 krvavi lavor si vijo krog glave,
 pridobljen z jokom vdov in s podrtijo;
 brat z bratovo krvjo si piše dela,
 da slava njih na veke bi živela!

In ti, moj rod? — Kjer sodijo usode
 naródom se, tam glas se tvoj ne čuje;
 trobojna tvoja kdaj zastava bode
 vihrala tam, kjer bojni bog kraljuje?
 Kdaj ti ponosno vodil boš naróde,
 kdaj pride doba, da Slovan kraljuje? —
 Oj tiho, če ti zdaj je sreča kriva,
 Slovana slava čaka nevenljiva!

Po svetu koder se oko ozira,
 razsaja maščevanje, srd, krivica;
 mogočni brata slabjega zatira,
 trpi človeštva večja polovica.
 Sovraštva svet je poln in poln prepira,
 v temó zavita sveta je resnica:
 kdo v bran se stavil bode sili jezni,
 kdo luč prinesel bratovske ljubezni?

Ti rod moj, mili rod, ti hudobije,
 sovraštva razdejal boš carstvo kleto.
 Komu pač v prsih blažje srce bije,
 komu za bratov srečo bolj je vneto?
 Ti boš pomiril smrtne razprtije,
 prinesel ljudstvom bratoljubje sveto;
 Tvoj bode venec zmage nekrvave:
 Naprej moj rod — »Naprej zastava Slave!«

Mladini.

Na tujem, zgodaj ločen že od doma,
 živim med glasnim hrupom tihe dni;
 a duh mi brez miru po svetu roma,
 pretekle in sedanje zre stvari;
 človeška gleda trudapolna pota,
 povsod trpljenje, siromaštvo, zmeta!

Golobu trudnemu enak, pokoja,
 tolažbe žejen vrača se domu;
 a lice tvoje, domovina moja,
 tolažbe mu ne daje in miru.
 Dežela lepa, ljudstvo krepko, zdravo!
 A kdo mu kaže pot do sreče pravo?

O naj molčim, kaj srce tu mi čuti,
 da huje ne razvnamem starih ran;
 obup zagrinja v temne me peruti:
 kedaj zasije nam rešenja dan!
 V tej žalosti me glas tolažit hodi,
 sladák, dobríkvav glas: Ti miren bodi!

O tebi govori mi, oj mladina,
 da tebe ni okužil smrtni strup;
 obupati ne sme še domovina,
 ti cvet si njen, ti sladki njen si up;
 za vse, kar lépo, blágo je in sveto,
 za dragi dom srcé je tvoje vneto.

Čuj milo prošnjo brata v tuji zemlji,
 dasi neznan, po rodu brat sem tvoj;
 nikar mi upa zadnjega ne jemlji,
 ko vse se maje, ti mi trdno stoj!
 Da ti ne vgasne v prsih ogenj sveti,
 o hrani, brani ga, skrbno ga néti!

Um bистри si, srcé si blaži --- v čisli
 srcé ti bodi vedno in povsod;
 ko ljubiš domovino svojo, misli:
 človeku brat je človek, rodu rod;
 preganjanja se varuj in razpora,
 sovraštvu v srcu ne dajaj prostora!

Pot ravna, vedi, prava je edina,
 nje v vsem dejanju drži se zvestó;
 hinavstvo, laž je grehu korenina,
 resnica naj nad vse ti sveta bo!
 Kar misliš v srcu, to v dejanju kaži,
 ni sebi se, ni drugim se ne laži.

V katerikoli kdaj se ti podobi
 približa izkušnja, trdno stoj!
 Ko boj divja, ne omahuj v zvestobi!
 To prošnja moja je, to náuk moj.
 Dokler ji bodeš zvesta ti, mladina,
 ničesar ne boji se domovina.

Konju.

Kaj si pa neki ti pregrešila,
 ti nesrečna, trpinčena stvar,
 da je tebi usoda nemila
 same udarce podarila v dar?

Mnogo te biča, malo te piče
 trudne sirote čaka doma;
 komaj se ti še noga premiče,
 vendar sirovež miru ti ne dá.

Vpije in kolne, grozi se nate,
 pridno bič nad tabo vilhti!
 Kožo imaš že kakor podplate,
 mesta ti išče, kjer še te skeli.

Koliko bolje vendar je zame!
 Kruha brez palice dosti dobim,
 potlej pa čaka me onkraj jame
 večno plačilo, če voljno trpim.

Kdo pa bo tebi, uboga para,
 vdarce povrnil in glad in trud?
 Zate nihče v nebesih ne mara,
 kadar te zgrudi na cesti mrtvud.

Saj vaš Adam ni iz vojnice stopil,
 kakor je nam naš prvi očak;
 da ga je stvarnik iz raja lopil
 v solzno dolino polno napak.

Svet mi uganka je brez rešenja,
 tebi pa tudi, kaj ne, moj konj?
 Poln je bridkega svet trpljenja
 vprašam, zakaj? a vprašam zastonj!

Bravcu.

Ni »muza« meni se prikazala,
 smehljaje se ni mi »lire« podala,
 nobene,
 ni zlate, niti lesene!
 Pa tudi domača »vila«
 ni v sanjah me izvolila,
 da naj budim zaspane Slovence
 iz goste mrtvaške sence. ---
 Jaz pojem le kar takó
 (če pesem je žvrgolenje to),
 ko tica na veji poje,
 vesele in žalostne vmes,
 preproste pesmi zares,
 a — svoje!
 Krilatega konja ne jaham,
 nevarna zdi se mi ježa taka;
 prijatelj od nekdanj sem peš-koraka,
 s tem rad se pobaham.

Ne spušča se pesem moja v oblake,
 a tudi ne v mlake.
 Po polju cvetočem najrajša hodi,
 zahaja pa tudi v temno hosto,
 zgovarja se s tiči pogosto;
 po blatu pa nikdar ne brodi. —
 Časti ne iščem in slave,
 ni ponarejene, ni prave;
 pošteno mi mar je, ne slavno ime.
 Zato se nikoli peti ne silim,
 ne »kujem« pesmi, kovanih ne »pilim«.
 Jaz pojem samo, da si lajšam srcé,
 to pričajo, menim, pesmi samé. —
 »Zakaj pa jih daješ med ljúdi,
 če vrednost takó je njihova nizka?« —
 »»Zato ker drug se nihče ne potrudi,
 da spet se enkrat kaj slovenskega tiska.«
 To pravim pa vendar, kar sem pel,
 iz svojega srca naravnost sem vzел;
 iz srca in ne od drugod.
 Če najde pa pesem do srca pot,
 ne vem; ko bi to se zgodilo
 ne pravim, da me ne bo veselilo.
 Če kdo morebiti se kje dobi
 (pri nas se godijo čudne reči),
 da pesem ga moja pohujšuje,
 prehúdo naj se ne togotuje:
 res ni za otroke pesem moja,
 izlezle iz zibelke in povoja,
 in ne za hinavce plešoglave...
 Godne si bravec želim in zdrave.
 Pomisli naj vsak prislovico tisto,
 ki pravi: Čistemu vse je čisto.
 Le to še samo, da dlje ne mudim
 in da se spodobno priporočim:
 prevzetno pokonci glave ne nosim,
 a milostne sodbe tudi ne prosim:
 če pesmi ti moje niso po godi,
 ostro jih sodi,
 le hud mi, prosim te, bravec, ne bodi! —

Turki na Slévi.

»Grmade po gorah goré,
 v nebó njih plámen šviga!
 Privrel je Turek, koder gre,
 rohni, mori, požiga.
 Pred njim je jok, za njim je stok,
 pomagaj zdaj nam večni Bog!
 Če on se nas ne usmili,
 ni nam pomoči v sili.

Kakor črez polje vodni val
 divja ob hudi uri,
 rohneča se vali druhal,
 ne branijo ji duri.
 Krvi pijani vriskajo,
 bridké sablje bliskajo;
 zdaj zdaj bo truma cela
 v vasico prihrumela.«

Križ starček je sê stene snel,
 podobo smrti božje.
 »Kaj boš s sekiro, sin, začel?
 Križ nam je zdaj orožje.
 Le urno, urno za menó
 k Mariji gori na goró,
 tam bo devica mila
 v nadlogi nas branila.«

Otroka, ki v zibeli spí,
 v naročje jemlje mati;
 kako se, glej, na smeh drží,
 a zdaj ni časa spati!
 In hčerko prime za rokó
 sin krila se drží plahó,
 mož pa očeta vzame
 na mlade, krepke rame

Iz smrečja temnega blešči
 zvonik s cerkvico belo;
 Marija milost tam deli
 med romarjev krdelo.
 V oltarju venčana stoji.
 v naročju Jezusa drži;
 pozdravljena kraljica.
 kristjanom pomočnica!

Že begajočih je ljudi
 vsa polna Slevska gora;
 cerkvica, oh, velika ni,
 ne bode vsem prostora.
 Otroci, starčki in žené
 v hram božji plahi se drvé,
 pred vrata se cerkvena
 mōž trdna vstavi stena.

Tako se stiskajo ovcé,
 ko gladni volk jih straši;
 tako golobje koprné,
 kadâr jih jastreb plaší.
 »V oltarju, mati, tu stojiš,
 v naročju Jezusa držiš;
 o sliši nas uboge
 ter reši nas nadloge!«

»Čuj, bliže se drvi drhal,
 po krvi naši vriska;
 kdo nam bo zdaj pomoči dal?
 Na vrata že pritiska!«
 Sekire s sabljami zvenčé,
 že omagujejo možje,
 razbiti so zapahi,
 gorje zdaj trumi plahi!

Črez prag na konju prirohni,
 gorje, sam turški paša,
 krvavi v roki meč vihti,
 zdaj bije ura vaša!

A — žudo čudovito glej!
 Konj ne premakne se naprej,
 ne gane ga ostroga,
 pribita mu je noga.

Marija — kdo se stavi v bran! —
 grozečo roko dviga;
 glej, iz oči — pogled strašán! —
 ognjen plamen ji šviga.
 Plašan spusti se paša v beg,
 za njim neverniki vsi vprek.
 Oteti so kristjani; —
 Marija svoje brani.

Se dandanašnji priča vam
 to zgodbo čudovito
 za pragom v kamen konjsko tam
 vpodobljeno kopito.
 V oltarju mati tam stoji,
 v naročju Jezusa drži;
 češčena ti, kraljica,
 kristjanom pomočnica!

Nočna sodba.

I.

»Hej, vina na mizo! Jaz za njim
 na vrsti sem zdaj, da govorim.

Kaj hočete vi, jaz dèkle imam,
 za vaše vse skupaj, je same ne dam.

Lepo ji Mánica je imé,
 ljubezni je polno njeno srce.

Bel ima obraz pa črne oči,
 mehko se na njenih prsih sloni;

pa usta so njena ko med sladké,
 ko ogenj poljubi njeni goré.

Na koncu vasi nje hiša stoji,
kjer meni cvetó presladke noči.

Ko zvezde na nebu zableščé,
zvestó me že čaka na pragu stojé.

Objema ljubó me z belo rokó
pa vodi me v tihi hram s sebó.

Poljublja mi usta, obraz in oči,
zaljubljeno kara me, govori:

Kako so ti mrzli poljubi nocoj!
O ljubi me, ljubi, ti ljubček moj!

Ko zjutraj na nebu zvezde bledé,
domov šele truden se vračam od nje.

Vzemite, prijatelji, kupo v rokó
in pijte na njeno zdravje z menó.

Bog živi dekleta, Bog živi žené,
ki nam v ljubezni življenje sladé. — —

Kaj v kotu samoteni, tujec ti,
srpó v kozarec upiraš oči?

Saj tebi še sije zlata mladost;
pomakni se k nam ter bodi naš gost.

Karkoli teži te, iz glave si izbij,
glej, smeje se vince, z nami ga pij!

Na zdravje pij vseh lepih deklet
in Manice, ki vseh ljubíc je cvet.« —

— »Nesramni bahač, ubij te grom!
Vrag pije naj s tabo, jaz pa ne bom!«

Strašno se oko mu bliska temná,
kozarec zgrabi v srdito rokó,

ob tla ga trešči, da zazvenči,
na sto se drobnih koscev zdrobi.

— »Za pokopališčem o polnoči
s krvjo mi boš plačal te laži.« —

— »»Za pokopališčem o polnoči
jaz tebe bom vbil, če ne mene ti.««

II.

»Kam greva, povej mi, ljubi moj brat!
Poglej, ogovori me le enkrat.

Zakaj ti pogled je temán in strašán?
Saj nisem te videla leto in dan.

Črez leto in dan si prišel domu,
pa nisi objel me okrog vratu.

Čuj, eno bije črez polnoči,
strašná na uho mi voda šumi.«

— »»Končana je tukaj najina pot;
poklekni, dekle, saj ne pojdeš odtod.«« —

— »Kaj čejo, moj brat, besede strašné,
saj vendar ne boš moril sestré?« —

— »»Vlačuga meni sestra ne bo,
zato te bom vmoril z lastno roko.

Poklekni pa skleni nečiste roke
ter spravi z Bogom grešno srce!«« —

— »Oh, stara sem komaj sedemnajst let,
pa naj zapustim že beli svet!

Kaj ne, moj bratec, da to ne bo,
kaj v stran od mene obračaš oko?

Oh spomni se jih, ki v grobu leže,
očeta in matere, trdo srce!« —

— »»Da oče in mati mi v grobu leži,
tega si kriva nesramnica ti!«« —

— »O spomni se lepih otrožjih dni,
kako sem ljubila te, ljubil me ti!

O rešena sem, solzi mu oko;
saj vedela sem, da me straši samo!«

— »»Pri Bogu je milost, pri meni je ni!
Smrt bova storila jaz in ti.«« —

— »Počakaj le malo, sodnik strašan,
da gledam vsaj enkrat še beli dan.

O glej, moj ljubi, kaj se mi godi!« —
— »»Za pokopališčem ti v krvi leži!««

— »Tedaj se pa usmili me večni Bog!
Nikar mi tako ne davi rok!«

Že zgrabil jo je za bele roké,
pa vleče jo tja do globoke vode.

Visoko jo dvigne, zažene v vodó,
ko jo je zagnal, sam plane za njo.

Ko zarja pripelje beli dan,
končana je sodba, sodnik končan. — --

Izgubljeni sin.

»Kam vodi te ponočna hoja,
oj urni potnik mladi ti?
Čas je iskati si pokoja,
ko že počiva, kar živi;
povsod so že zaprte duri,
čas polnočni se bliža uri.« —

— »»Iz daljnega potujem mesta
domov sirota brez miru;
umirajoča mati zvesta
vzdihuje, kliče me sinu.
Glej kočo belo v mesečini,
tam mati hrepeni po sini.«« ---

— »Tedaj pa dalje mi ne hodi,
ustavi se, zgubljeni sin!
Bog večni milosten ti bodi,
njej konec dal je bolečin.
Glej grob med grobi, kjer še trava
ne raste — tam ti mati spava.« —

* * *

»»O mati, mati, zlata mati,
glej tu zgubljeni sem otrok!
Oh, ti ne slišiš me jokati,
zagrnil grob te je globok.
Srca, ki spava v mrzli jami,
otrokov jok ga ne predrami.

Pač vzdihovala si po meni,
prostirala bledé roké:
»Oj pridi, pridi, sin zgubljeni,
da te pritisnem na srce!«
Zver bi se bila omečila,
otroka si zastonj vabila!

O! — puste, prazne veselice
mamile sinu so srcé,
ko tebi, mati, blede lice
mrtvaški pot je močil že.
Zastonj sedaj lase iz glave
roke mi rujejo krvave.

O, da zapustil tvoje krilo,
po svetu šel sem mladolet!
Ko srce mi je vroče bilo
v ljubezni za vesoljni svet!
Bolnó in trudno, mati moja,
pri tebi išče zdaj pokoja.

Ti ne poznaš, o mati, svéta;
 sovraštvo, laž in strast povsod!
 V trpljenje zemlja je zakleta,
 v gorje zaklet človeški rod.
 Da smo rojeni, to nesreča,
 to greh, pokora je največja.

Brat kakor zver tu brata goni,
 ljubezni tu domovja ní;
 oh, jokajo se milijoni,
 da eden sam se veseli.
 Od rojstva vedno tja do groba
 človeka spremlja zlega zloba!

Mrači se mi, mraz me spreleta,
 svet mi je tuj — domu, domu!
 Le ti si dobra, čista, sveta,
 pri tebi bom našel miru;
 srcé na srce, glavo h glavi.
 to bolečine vse ozdravi.

Le skozi temne smrti vrata
 do tebe vodi mene pot;
 odpusti torej, mati zlata,
 če grešno ločim se odtod;
 sprejmi zgubljenega me sina,
 za mano solzna je dolina!«

— — — — —

Nož v svitu mesečnem zasije,
 iz prsi vre rdeča kri;
 iz srca sinu gorka lije
 do matere, ki v grobu spi. —
 Česar mu svet ni mogel dati,
 tolažbo, mir mu ti daj, mati!

— — — — —

Orest.

(Plane iz kraljevega dvora s krvavim mečem).

Ubit je vrag, zaklan v krvi leži,
s petami gad na cesti poteptan!
Nemirni duh očetov, hiti zdaj,
pij, srebaj, liži gorko kri
sovragovo! Dovolj ti bo krv!
Preveč! — Nikar! Kri materna je vmes,
kri materna, ki jo preli! je sin!

(Meč mu pade iz roke).

Ne počí, glava, ne zavrite mi
možgani, dokler si ne preslepím
z zvijačami srcá, da prav sem storil.
Očeta mi je umorila mati —
jaz sem umoril mater, kri za kri!
Nedolžen sem, ne čujete, sodniki?
Kaj stresate glavé, kaj v stran oči
obračate, kaj groza zdriza vas?
Strah vas je sina, ki je umoril mater,
Gorje mi, zakon večni sem podrl,
prirodi z mečem sem srcé presunil,
da ostra izpreleti jo bolečina! —
In vendar biti moglo ni drugače.
Zakaj si, mati, mi storila to?
Otročje bi ljubezni bil uzor
Orest ljudem, po pesmih in pravljícáh
slavljen od ust do ust; sedaj pa gnus
odrastlim bom, otrokom strah; sinú
z imenom mojim klela bode mati! —
Kako sem, mati, jaz zaslužil to?
V nedolžnosti sem živel, kakor drug
otrok, pod tujo streho, a vesel
in srečen; željo eno sem gojil:
da gledal matere obličje bi
enkrat! — Po noči v sanjah sem igral
v naročju nje, z roko ji gladil lice.
Kakor Diane čista luč na nebu
sijala materna mi je podoba.

Zakaj, o sestra, razodela si
 strašná skrivnost z nemilo mi rokó?
 Tedaj pa morala si umreti, mati,
 preveč te, mati, ljubil je Orest! —
 O svet, o svet, česá naj se držim,
 kaj sveto naj mi bo, kam naj oko
 obračam verno, ko mi črn oblak
 zakriva svetlo materno ime? —
 O da bi ga ne bila vsaj branila,
 ko sem zavíhtel nanj pravični meč,
 ko ležal v krvi je na tleh. Kdo ve,
 mordà bi srečno ti ubežal bil
 s čistó rokó? — Tako pa si zastonj
 klečala pred menoj, zastonj me zvala
 presrčno dete, oh, zastonj z rokó
 kazala prsi: Prizanesi tem!
 Tu si počival, sin, tu se redil!
 Zastonj! Zvrtil se svet mi pred očmi!
 In, oh, iz prsi tok krvav se vlije!
 Hu, hu, strašan pogled!

(Elektri, ki ga tolaži.)

Nazaj pošast,
 ne sestra ti! Ti si vodila mi
 rokó naravnost materi v srce.
 Peklenska ti Erinija! Glej, glej:
 pekel zija, iz njega se vali
 debela, črna tma, za njo — pošast
 se plazi, pazi, voha sled — še ena!
 Iz žrela roj jih vre. — Strašné žené!
 Krog glav — grozní lasjé! — se gadi jim
 vijo, pleto, z jeziki sikajo!
 Iz kač spleten jim v rokah žvižga bič!
 V mé lačne upirajo oči — in zad —
 gorje, gorje, stoji krvava mati,
 kot gladne pse jih ščuje v me!
 Črn se mi dela svet — moj meč, moj meč!

(Omedlevši se zgrudi Piladu v naročje.)

Solncu in mesecu.

Kaj ne da, znanca, zdi se vama čudno,
da vaju motim zdaj na stara leta!
Ne rad! — Ukaz »grmečega Očeta«
veli, ki mi dejal je nepriljudno:

Ne poj ljubezni, to nam je ostudno;
vsak ve, kako se ljubijo dekleta;
glej solnce, mesec, to sta ti »predmeta«,
visoka, čista — tá nam poj nevtrudno.

A vredno peti vaju je težavno,
posebno solnce, ti si kaj prevzetno,
ker si med zvezdami najbolj veljavno.

Pa »saj se ne taji pero mi spretno!«
Pel vsakemu bom eno — ravnopravno,
ne več, da voljo le storim očetno.

Solncu.

Ti, ki razsvitljaš najtemnejša kota,
naróda našega razsvetli »glave«,
da bodo nam kazali iz puščave
v obljubljeni deželo boljša pota.

Še težja bode druga ti dobrota:
Vžgi v srcih ogenj jim ljubezni prave
do národa, ne pa do puhle slave,
če ti zadosti močna je gorkota.

Če pa ti to storiti ni mogoče,
razsvetli ljudstvo, da začne umeti,
kam ta in oni ga voditi hoče.

Vžgi jezo mu in dobro jo podneti,
da vendar enkrat malo zaropče
in tem »voditeljem« domov posveti!

Mesecu.

Poetov mjavkanje in mačkov petje
preglavice ti mnogo prizadeva,
ki srce jih hudo boli in čreva
v nočeh, ko diha toplo mladoletje.

Najhujši naši mladi so poetje;
tak »nadepolni« v te ponoči zeva.
vzdihuje, stoka, pesem kuje reva,
da brž jo v »Glasnik« pošlje ali v »Cvetje«.

A jaz ne bodem delal ti nadloge,
prevečkrat mačkino ženitovanje
iz spanja me je spravilo na noge.

In pevčetov neslano blebetanje
trpinčilo mi živce je uboge,
da kakor ti sem ves razkačen nanje.

Preširnova pisma iz Elizije.

I.

Zdaj, ko je že vama voda do grla,
ki vama bo kmalu »sapo zaprla«,
zdaj kličeta me, da vama pomagam,
ne vprašata, ali z vama se zlagam!
Zakaj si pa ne pomagata sáma?
Kako se hlače tresejo vama!
Kaj nista vedela, kaj so »Novice«?
Gorje, ko velo zgubančijo lice,
ko strela zabliska jim izpod čela —
potrese se vsa slovenska dežela.
Prokleto! — Bog ti greh mi odpusti! —
dobile so vaju v stare čeljusti.
Ker imenovala sta me »brezobzirna«
brez mojega pooblastila »Preširna«.
Prej niso mnogo po meni vprašale,
sè skopo rokó dajale mi hvale

in s kislim obrazom, ker tej gospodi
 Preširen ni bil nikdar prav po godi.
 Kaj prišlo na misel je ljubi ženi,
 da staro srce naklanja meni?
 Z mladostnim ognjem se zame poteza,
 kako ljubó ji pristoji jeza!
 Res pozno sem nje ljubezni deležen,
 a vendar sem ji iz srca hvaležen.

Ko duša enkrat od telesa se loči,
 človeku ni več braniti se moči;
 vse mu je trpeti, vse voljno prestati,
 če oreh s kostmi se njegovimi klati!
 Ravnala sta z mano »ko svinja z mehóm«,
 zdaj dam naj odpustek vajinim grehom.
 Na svetlo dala sta moje pesmi,
 storila veliko krivico zares mi.
 Kjer pisal sem *am*, tam *om* sta pisala,
 povsod apostrofov mi nametala,
 z gorenjskega vse na dolensko zavila,
 pred »eri« poštene *e* populila,
 tako da človeka bole ušesa, —
 zato ne prideta nikdar v nebesa!
 — In ti, ki si moje življenje popisal,
 kako si ti vse po vrhu narisal!
 Kdaj ribniške si preiskál periohe
 in druge take važne epohe?
 Ne praviš jim, kakšno suktno sem nosil,
 ne kje in kaj sem opoludne kosil;
 in kar je najhuje, tri sto hudičev! —
 po koliko pil zvečer sem poličev.
 Ti češ »ničevdedec«, mi pesmi soditi?
 Učiti se treba je prej, učiti! —
 Samó po svetu ne išči omike,
 domače spoštuj, posnemaj svetnike.
 Kar drugim resnica, to nam je zmota,
 grdoba pri nas, kar drugod je lepota.
 Po svetu pogled je mladini nevaren,
 to beri, kar Lesar piše in Marn;
 da duša tvoja ne bode na škodi,
 naj Praprotnik sam v učenosti te vodi.

Sploh, da se ogneš vsaj zmoti, napaki,
 stopinje pobiraj zvestó za prvaki;
 v politiki zvezda naj bo ti Costa,
 in da ne prelomiš dušnega posta,
 »Tovariš« naj bode ti dušna paša.
 Posebno pa, taka je sodba naša,
 zvesto prebiraj, premišljaj »Novice«,
 začetek in konec vsake resnice;
 in če ti je njih podoba odurna,
 nocturna versa manu, diurna!
 A zlasti beri jih po večerji,
 da sladko spanje objame te v perji.
 Studenec modrosti iš njih ti teče,
 prisezaj na vse, kar »Nezmotnik« reče,
 le njega poslušaj, če ne — gorje ti,
 gorje na tem in na onem sveti!
 Črn dolgo oblak nad vama je visel,
 ker svojo enkrat imela sta misel;
 zdaj treščilo je — prav vama godi se,
 kedòr ne posluša, naj pokorí se!
 A tu porečeta gotovo: »Vraga!
 Kaj nama pridiga tvoja pomaga?
 Prej naju potegni iz strašne muke,
 potem, če hočeš, dajaj nauke.« —
 Saj rad bi pomagal, a to je težavno!
 Zdaj »pooblastilo« ni več veljavno;
 prej bilo je čas dovoljenja iskáti,
 kaj hočem ga zdaj »post factum« dajáti!
 Storiti pa čem, kar storiti se more;
 dovolj sta, siroti, trpela pokore,
 pozabljeno bodi, kar sta grešila;
 vem, slaba ni vaju volja vodila.
 Kdo ve? En čas bi se kujal in kisal,
 nazadnje jaz sam enako bi pisal.
 Če to potolaži »Noviško« jezo,
 za grehe vama dajem odvezo.
 Tako! Zdaj zbogom hodita mirna,
 »Novicam« pozdrav

Franceta Preširna.

D o s t a v e k.

Če kdaj se zgodi, da se zdolgočasim,
mogoče, da se zopet oglasim.

II.

Zdaj vem, da sem in ostanem Preširen;
dokazano je — svet bodi miren!
Čigav je spis v »Slovenskem naródi«?
»Nespretno« mož peresa ne vodi.
Tako smo v prijateljski družbi ugibali,
kjer zbiramo se zvečer pri bokali.
— »E! Jurčičev ni, zastavim glavo!«
oglasil se Čop, »poglejte pisavo«.
Njegove misli je tudi Kopitar.
— »Kaj menite, ko bi vendar bil Stritar?
Saj on je tudi zadet.« — »Nikoli!«
zavpije Metelko, »pri meni je v šoli
več let sedel malopazen učenec,
nikdar ni bil poseben ‚Slovenec‘.
Ta mož brez jezikoslovske modrosti,
kaj ve, kaj so korenin kreposti!
In stara slovenščina? — Z jeri in jori
sirota živi vam v večnem razpori.
Jaz pravim, to je spis filologa,
poštenega, trdnega — pasja noga!
Kako privošči mož korenin si,
kako se igra s prefiksi, sufiksi!
(Meden glas jezikoslovskim ušesom!)
Mož orje globoko z ostrim peresom.
Kedor ga o prvem pogledu ne ugane,
stopinje mu levove niso znane.« —
— »Kak bode na to ‚Noviški‘ odgovor?« —
— »Osebnosti koš, sirovosti tovor!« —
— »A d r e m odgovarjati ni mogoče.« —
— »Ne spušča se v pravde nezmotni Oče.« —
— »Nezvest je, izdájica svojemu domu,
pred svetom nas sramoti,« poreko mu.
— »Takisto pri nas literarni so boji;

hvalimo Boga, da smo tu v pokoji.« —
 — »Jaz vem, na Rusko bo pisal Boletu:
 Pomagaj, sin, v zadregi očetu!
 V gnojnico pero globoko pomoči,
 kar žolča imaš, v ‚odgovor‘ iztoči.« —
 — »In ako ni pomočka nobénega,
 na Dunaj pošlje ‚prvorojenega‘,
 da ‚noto‘ dobo tam od policije,
 kako živi, kaj jé in kaj pije,
 kako in kakega kruha si služi,
 kam hodi zvečer in s kom se druži.
 Kar more, naj tam nagrabi lažnjivega,
 ni zlodej! pride se mu do živega.
 Ogleda naj vse, natanko naj pazi,
 da zver v nastavljeno zanko zagazi.
 Kak skriven pogovor naj vjeti izkuša,
 po krčmah z dolgim ušesom posluša,
 mogoče, da vendar kje kaj pobere,
 da želo se temu sršenu izdere.
 Kar čul je, naj nam zakrivljeno pokaže,
 in česar ni čul, pa naj se izlaže.
Pogine naj pes! dejal je Oče. —
 Hudobnež željé ne izpolni mu vroče.«

Tako je sestavek v družbi bil sojen.
 Jaz nisem za filologa rojen;
 a vendar sodim po svoji glavi:
 Resnica je vse gotova, kar pravi;
 o tem ni dvombe. Samo da mož je
 vzel v róko preveliko orožje;
 z gorjačo nihče mušice ne goni,
 in zajci ne streljajo se s kanoni.
 Lev s tigri borí se naj, ne z mušicami;
 kaj trga in ruje se mož z »Novicami«?
 Kakóvo čast prinese mu zmaga?
 »Kako sem ga treščil!« — Lepa snaga!
 Dorastlega naj si nasprotnika vzame,
 ne takega, ki mu ne seže do rame.
 Čemu vso to učenosti potrato?
 Čredoč se sune paglavec v blato.
 Drugam naj obrne svoje kreposti,

kjer res potreba je učenosti.
 Kaj drugi bi pisal s takim peresom!
 A mož ga nosi rad za ušesom.
 Če more pri njem kaj tvoja beseda,
 govóri z možem — zlepa seveda,
 in reci, da naša družba vesoljna
 tu doli ž njim ni nič zadovoljna.
 Kaj smo pričakovali od njega!
 A čudna res je moževa šega.
 Doklej bo sedel še ter gledal v miri,
 kako se nesramna puhlost šopiri,
 sleparsko prodaja blago se na sejmu?
 Vse to mu reci in tudi povej mu:
 Pusti naj te abecedne tepeže,
 po višjem naj, imenitnejšem seže;
 deli se naj delo, da bo kaj prida;
 drug kamen naj lomi, on naj zida.
 Kaj dela njegova pevska žila?
 Mendà se je čisto že posušila.
 Zato mu pa tudi pridno zabávljamo.
 Nazadnje sporóči, da ga pozdravljamo;
 naj reče si sam: »Maiora canamus«,
 in vsi mu bodemo peli: Laudamus!

Preširen.

III.

Ko zlila je žena sladko dišavo
 Gospodu na nóge, brado rjavo
 majal je Iskariot; ropotaje
 mrmrali učenci so, gláve majaje:
 Čemu ta potrata? Za drago mazilo
 denarja bi bilo se mnogo skupilo! —
 Zametal ni dišečega dara
 človekov sin; učence pokara:
 Pustite ženó, kjer bo se to bralo,
 žené se imé bo imenovalo. —

Od nekdam na zemlji živi idealnost
 in njeno nasprotje: materijalnost;
 recimo: proza in poezija;
 tu Juda in Marta, tam Krist in Marija.

Glej jasno nebeško podobo Krista,
 podoba poeta, idealista!

Učenci z Iskariotom možaki
 realni so, praktični, pravi prvaki.

Kar tožiš, da ni poeziji prijazen
 prvak, to nam je že stara prikazen.

Takrat, ko sem jaz po svetu še hodil,
 enak je bil zárod, enako je sodil.

Boril sem se z rovtarji, Abderiti,
 a s tako zalego ni govoriti.

Kaj slast je ljubezni, govori evnuhu,
 vse misli, željé tiče mu v trebuhu!

Ta rod za umetelnost ni ti ustvarjen,
 lepote ne zna, sè slepoto udarjen.

Le krt po zemlji rije za hrano,
 pogledati kvišku ni mu dano.

Kar kaže dobiček, to mu je pravo,
 samo to ima pri njem veljavo.

Kaj gracij trojica, kaj muz mu zbor je?
 Melpóména pleve naj, pegaz naj orje!

Po cvetnem, pisanem polju ga vodi,
 kaj bode sená, po glavi mu hodi;

pomladnji ko gledata gozd v zelenjavi,
 deské se in hlodi valé mu po glavi;

ko solnce zamaknjen zreš padajoče,
 vzdihuje ti: Jutri bo spet prav vroče!

To ljudstvo od gracij in muz zapuščeno,
 umeje in zna na svetu le eno:

vse misli vrte se jim v želodci,
 kupci so dobri, a »slabi godci«;

poskusi, opiši jim dramo, tragedijo,
 po večnoveljavnih zakonih naredi jo;

človeštva trpljenja, gorje jim kaži,
 ki nič na svetu ga ne utolaži;

srcá odkrivaj skrivné globočine.
 razsvitljaj željá, naklepov temine,

življenja podobo pred óči jim stavi:
 čemu to? rekó, kaj to onegavi?

In pesem — kaka poskočna, okrogla
 edina gospodi goditi bi mogla.

Umeteljnost jim je ljuba in draga
 samó, če jim prebavljáti pomaga.
 O da bi spoznali v svoji neukrétnosti,
 kaj narod je brez poezije, umetnosti!
 To, kar pomlad bi bila brez cveta,
 kar brez ljubezni mladosti leta,
 kar brez mladosti življenje naše.
 Kaj srcu podaja naj sladke paše,
 ko joka, z mehkim ga glasom tolaži?
 Kaj naj mladost navdušuje in bláži?
 Ko duh se v materiji tesnega čuti,
 kaj lahke naj mu podaja peruti,
 da iz meglene dvigne nižine
 krepkó se v néba jasne višine,
 kjer glasno škriane zibaje se peva:
 o ti poezija, nebeška deva!
 Človeškega ti ne zapusti roda,
 ki sólze so del mu, mnoga nezgoda;
 po trudnih, temotnih potih brodi,
 ti spremljevalka zvesta mi bodi.
 Ti hládi, céli mu rane pekoče,
 otiraj mu pot in sólze vroče;
 ti mati mu bodi, ljubó skrbeča
 tolažba mu bodi, upanje, — sreča! —

Nazaj! — Začela sva govor s prvaki;
 ne toži, ne žali se, da so taki,
 umetnosti da ne znajo pomembe;
 pri njih ni upati več premembe.
 Kaj mladi zárod? — Je li kaj upa?
 Ni že se navzel samopridnosti strupa?
 Če kakor stari pojejo mladi,
 slovo nam zadnji dati je nadi! —

Kaj Boris Miran? — Če pesem ne laže,
 nič prav zadovoljnega mož se ne kaže.
 Verjamem mu rad; življenje prijetno
 ne more mu biti pod vlado »očetno«!
 Ne zdi se mi ustvarjen za tako službo.
 Sem doli naj pride v našo družbo;
 (spodobnim, ne silnim potom seveda!)

Tu najde se mož, poštena beseda
 ter mir in pokoj po hrupu in trudi;
 nam, njemu bo prav in »Očetu« — tudi!

Preširen.

Dunajski soneti.

I.

Ne bo še konca? Zdaj mi je zadosti!
 Do vrha jeza mi je prikipela.
Quos ego! da bi vse vas grom in strela!
 Posluh! jaz eno hočem vam zagosti.

O da imel bi človek roki prosti!
 Gorjača bi okrog ušes vam pela;
 doklej, druhal ti črna, boš norela?
 Dovolj je sleparije in norosti.

Sramota, sveta jeza me pretresa;
 Slovenci smo potrpežljivi osli,
 ne pride se prehitro nam do mésa.

A zdaj počivajo naj drugi posli,
 zagosti čem v kosmata vam ušesa,
 potem razbijem vam ob glave gosli.

II.

Človekov sin je bil pač duša zlata;
 on križ za nas je vzel na svete rame;
 todà ko skrunila mu božje hrame
 menjavcev, kupcev je druhal nosata,

in kar jih sploh živi o krvi brata —
 srd, sveta jeza v prsih se mu vname,
 bič v svojo blago, krotko roko vzame,
 in zdajci, glej, preozka so jim vrata!

Oj pridi, rešenik, druhal razpodi
 nesveto nam, ki se redí in pase,
 a ljudstvo po puščavi lačno vodi.

Kâj bo trpelo to vse večne čase?
 Gorjé! ubogi narod je na škodi,
 po vrhu pa še svet mu krohotá se.

III.

Vsak svoje zakrament imá kreposti:
 ta množi milost, tá nam vliva nove,
 zakonske možu lajša tá okove,
 tá zopet mašniku pomaga v posti.

Drugod je sedem jih ljudém zadosti,
 pri nas še osmi, nove je osnove,
 ki »sveto poprváčenje« se zove;
 obilost v njém prejema se modrosti.

Oj blagor njemu, ki je med prvake,
 ki v brátovščino je sprejet izbrano.
 med strice, zete, kume té in svake!

Kakòr bi trenil, vse je njemu znano,
 omite v hipu vse so mu napake,
 preskrbljen z dušno je, telesno hrano.

IV.

Vse zna prvak, umé in vé, kar hoče;
 poet besedne korenine puka,
 na plesu, odru z grácijo se suka,
 komedijant s koturnom nam klopoče.

Na glavo položé roké mu Oče,
 in Platon je Andrej, in Kant je Luka;
 kaj truda treba njemu je in uka,
 ko je prvak, vse njemu je mogoče!

Apostoli možjé so bili prosti,
 dokler jih sveti duh ne predrugači;
 po tem pa vsega vedeli so dosti.

Tí, v glávo učenosti si ne tlači;
 obilost podelí se ti modrosti,
 v Ljubljano pojdi ter se — poprvači.

V.

Oj ljudstvo tí slovensko zlata vredno!
 Pošteno, umno, kakršnih je malo;
 kakó si tem sleparjem v róke palo,
 ki te v pogubo vodijo dosledno?

Pred svétom sramoté, grdé te vedno,
 in tí za vse jim to še daješ hvalo;
 s častjó poprej si se imenovalo,
 zdaj si ne upaš v družbo več sosedno.

Kakó ti z blagom tvojim gospodari
 ta zarod, samopríden in nesramen,
 ki prid le in dobiček mu je mari!

Ti prosiš kruha — on ti daje kamen;
 kaj ti še dosti dolgo ne slepari?
 Bog te odreši tega zlega — amen!

VI.

»Naučni slovník« hočete izdati,
 kakórsne drugi imajo narodi;
 prvaki, kaj se vam po glavi blodi?
 Od strehe hišo jamete zidati?

Kedó ga hoče izmed vas pisati?
 Pomagali si bodete s prevodi;
 a moje ni, kar sosed mi posodi,
 na svojih nogah, mož, poskušaj stati.

Drugod nikjer ne bere maš cerkóvník,
 pri nas pa mora vse narobe biti,
 takó da se nam smeje sam Germovnik.

Veliko mora sam se prej učiti,
kdor hoče pisati »naučni slovník«;
oj slavni vi slovenski Abderiti!

VII.

Ab Jove! — S tabo začnem, sveti »Oče!«
Sè strehe vrabec nam na tla ne pade,
brez tebe, v zbor nihče se ne prikrade;
vse vidiš tí, nič ni ti nemogoče.

Oblast od Drave tvoja je do Soče,
v té stavijo Slovenci svoje nade;
ti milosti deliš jim, ti »nagrade«,
do tebe vsak pošilja prošnje vroče.

Ti nam grmiš, ti delaš dež in jasno,
ti pišeš véliko in malo »pratko«;
Slovenija te moli enoglasno.

Kar hočeš, vse se ti izteče gladko,
četudi včasí zdi se nam počasno;
češčeno tvoje nam imé presladko!

VIII.

Tí jeze bog si, nisi bog ljubezni;
gorje mu, kdor v nemilost tvojo pade,
ker pozabiti nimaš ti navade,
ti maščevanja bog, neskončno jezni!

Strašni ukazi tvoji so železni;
ti v strahu stare vse imaš in mlade,
in duše verne molijo ti rade:
V nevolji svoji tí nas ne pogrezní!

Začetek vse modrosti je »bojazen«;
otrokom šiba poje novo mašo,
zato si mladim malo tí prijazen.

Izvoljenim le hraniš sladko kašo;
 a kogar vdari roke tvoje kazen,
 zapreš telesno mu in dušno pašo!

IX.

»Sinú« puščica tretja naj zadene.
 Ti, ki imé ti je italijansko
 in v žilah sókrvco imaš germansko,
 kaj tebe je prineslo med Slovence?

Med Nemci nisi našel svoje cene,
 zató blagó vse svoje pravdoznansko
 prenesel sem v deželo si slovansko,
 češ, dete veselí se zlate pene.

Neumen nisi, to se mora reči;
 oh! le predobro si Slovence sodil,
 ti znaš očitno »več ko hruške peči«.

Prej z blagom si okrog po hišah hodil,
 zdaj jeli vsi samí so k tebi teči;
 kako še dolgo boš za nos jih vodil!

X.

»Zet!« tudi tí si na kurulskem stoli.
 Kedor otrok je »priden«, vse doseže;
 ti mirno prvakuješ brezi teže,
 zboruješ, kakor da sedel bi v šoli.

Ne vbrišeš se, če se ti ne dovoli,
 v besedne tí ne vrivaš se tepeže;
 če ti jezika »Oče« ne razveže,
 molčé sediš, ne šepetaš nikoli.

Ročico kvišku pomoliš, učénček,
 ko hočeš ven, ter tiho greš iz klópi,
 izvoljeni očetov ti rejénček!

Očetu hvalo poj in ženski jopi;
pokonci moško nosi svoj grebénček,
ter vsako leto v višji razred stópi!

XI.

Ti med slovenske štet si literate,
ker v knjigi nas učiš, kakó se kuha,
pekó se piščeta, solí se juha,
kakó se razne mešajo salate.

Ti znaš najbolje peči karbonate.
ni čudo, ako nisi brez napuha,
okusa tebi tréba ni in duha,
da le jedila ga imajo zate.

Visoke misli svoje in globoke
in vzore, ki rodé se v tvoji glavi.
zavil si nam v pastete svoje roke.

Ne bom zabavljal; *pater*, oh, *peccavi!*
kaj dé, da nam le delaš dobre cmoke,
če cmok si sam, ki se težkó prebavi!

XII.

Bog plati vam nauke literarne,
v podlistku razložene mi »Naroda«;
kaj je novela, kdaj je pesem oda,
in več modrosti take suhoparne.

Kazali pote meni ste nevarne;
vaš nauk, upam, ni mi bil brez ploda;
privrela z njim na mlin mi spet je voda,
ter zavrtila kamene nemarne.

Lepó sem pesem hotel vam zapeti
za hvalo, ki iz srca mi izvira;
zdaj vidim, prave nisem znal zadeti.

Kar rekel sem, vse pesem ta podira,
končano skoraj kam je tréba šteti?
Ne vém, je oda ali je — satira!

XIII.

»Dolina solzna«, če mi ni po godi,
naj grem iz ne, vevate mi, spešno!
Tak svèt mi dajete? — to je pregrešno,
oj, vi kristjan pobožni, sram vas bodi!

»Dolina solzna« -- sama cerkev sodi
tako — in vam, gospod, se zdí to smešno?
Svetá gorjé tajite neutešno,
ki vsi pod njim zdihujejo narodi!

Vam dobro se godí — lepó! jaz tudi
potrebne ravno ne pogrešam hrane;
kaj dé, če drug se póleg naju trudi!

Kragulja, ki človeštvu kljuje rane,
gospod profesor! — ne bodite húdi —
ne preženéjo »šalice« neslane.

XIV.

Oj učenik slovenskega jezika,
kako ti lepa je naloga dana!
Mladina, za vse lépo, blago vžgana,
očeta naj te ljubi in vodnika.

A če nikogar tvoj poduk ne mika,
če učenost je tvoja vsa neslana,
mladini pusta, neprebavna hrana:
tedaj ti nisi vzor nam učenika.

Kdor vedno »ribo« le in »raka« sklanja,
temné skrivnosti jorove razklada,
komur je slovnica vrhunec znanja,

Abuna Soliman je Ilijada,
on od slovenščine mladost odganja,
mladost, ki nam tolažba je in nada!

XV.

Vrti, spreminja čas se brez prestanka!
Prej časa, novcev bilo je izguba,
zdaj rodoljubje p a s e rodoljuba;
skrbi za svoje, kakor mati, stranka.

Temù se grošna v zakon dá meščanka,
tam onemu je »sinekura« ljuba;
in tega uda narodnega »kluba«
ravnateljja izvoli nova »banka«.

Ko vrže vlada káko jim »koncésijo«,
huj! zbirajo okolo nje se kavke,
ter tiho v lepi zložnosti delé si jo.

In ljudstvo, káke imaš ti opravke?
Ti stradaš, moliš, hodiš za procésijo,
ti vpiješ: Slava! — ter plačuješ davke!

XVI.

Kedór je rodoljub, ne ker je »moda«,
črti prepire prazne in razpore,
storiti iz srcá želí, kar more,
v razvoj in srečo dragega naroda;

A zraven svéta mu je luč, svoboda,
gojí visoke v prsih, jasne vzore,
pogled mu čez domače seza gore:
Kam ták naj ide? vprašam vas, gospoda!

•Dvé stranki imate sedaj v Ljubljani —
ker tretja noče se še prav roditi —
ni mesta mu na tej, ne óni strani.

Tam národ svoj bi moral zatajiti,
 a k vam svobodoljubje njemu brani;
 težkó človeku je Slovincu biti!

XVII.

Hinavstvo, zavijanje, lumparija,
 prekánjenost lisičja, zvitost kače,
politika se zdé vam vse zvijače;
 klin s klinom, z lumpom lump naj se pobija!

Krivi naj se pravica in zavija;
 poštenost, plemenítost so igrače!
 Obrekovánje, laž, če ni drugače —
 dovoljena je vsaka grdobija.

Slabó ne more dobrega rodíti,
 noč z dnevom, laž z resnico se ne druží;
 kaj moglo bi iz take zveze priti?

Pred mašo mašnik ne brazdá po luži;
poštenemu je rodoljubu biti,
 svét bodi sam, kdor sveti stvári služi!

XVIII.

Pisatelji, slovenski, časnikárji,
 kakó sirovi ste, neotesani;
 bosí, nevmíti in nepočesani,
 po govoru, vedenju ste drvarji!

S peresi ne, vi pišete z loparji!
 Če v mislih ste, v jeziku telebani,
 vi ménite, da pravi ste Slovani;
 kje plemenítost v vašem je slovárji?

V psovánju svojem strášno ste zgovorni;
 z »nemčurji«, »mavtarji«, »liberaluhi«
 nam pridno bogatíte jezik vborni.

A kakor goba ste v humorju súhi,
v salónu, kakor v coklah kmet, okorni;
za vso lepoto slépi ste in glúhi.

XIX.

»Boriš se vedno tí samó s prvaki,
vse nanje tvoje létajo puščice,
le njih napake vidiš in krivice;
glej, káki so nemškutarji!« — »Enaki!«

»Zakaj ne mahaš njih?« — »Priatelj, čakí!
Lepó po vrsti vse! — Najpréj resnice
pri sebi mi iščímo in pravice;
samí najpréj bodímo poštenjaki!«

Ti Schreyi, Schafferji, in kar gospode
enake je, kaj meni tí? — Sramoto
ko v naši krvi čutim, tá me bode.

Napako tujo vidim pač in zmoto,
a iz domače dvakrat več je škode;
ta peče me, ta vnema mi togoto!«

XX.

Puščice prožil z lánkega sem loka
v prváško neprijazno mi krdélo;
lehkó jih nekaj je mimo letélo,
preveč se v jezi mi je tresla roka.

Zdaj mólči jeza! — Žalost mi globoka
v prijazne svojcev vrste vodi streló;
potrebno, vidim, vendar bridko deló!
Kaj čem? — Ljubezen *pokori* otroka.

Ne! strel ne bodem streljal. — Morebiti
krivico, nehoté, komu bi storil,
hudó bi bilo mi koga žalíti.

Iz srca bodem v srce jim govoril;
o da bi mogel z upom se tešiti,
da izmed vseh en sam se je spokoril!

XXI.

Ko tožil sem o žalostni usodi
dežele naše, ki jo sini plénijo,
najboljši sini, kakor sámi ménijo —
mi vemo, da jih samopašnost vodi —

Tešili so me znanci: »Miren bodi!
Glej nado našo, *mlado* glej *Slovénijo*;
bodóčnost njena je, visoko ceni jo!
Rešitev pride nam po mladem rodi.

Ta zárod pojde, z njim njegovi zbori,
nesramnost z njim in samopridnost pade;
z njim vsi domači minejo razpori.

Krmilo pride v čile roke mláde,
nové moči, visoki, blagi vzori« — —
O kjé ste, sládkе moje srčne nade!

XXII.

»Kje *mlada* je *Slovenija*, oj kjé je?
Popotniku, prijatelj, mi naznani!
Priromal sem iz daljne, tuje stráni,
da srce se domá pri njej ogreje.

Kje so možjé, za vzvíšene ideje,
za dom, človeštvo in resnico vžgani?« —
»Slovenija! — Tu ena je v Ljubljani!
A mlada? — Ne! — Ideje?« — Mož se smeje!

Odgovorilo se mi je dvoímno,
ko v Mariboru bil sem pri »Narodi«;
»Primorec« rajni gledal me je sumno.

»Tu ali tam odgovor jasen škodi!«
 Novin ščipánje vseh je nepogumno;
 kam, vraga, naj še človek vprašat hodi?

XXIII.

»Možjé, zakaj sedímo tu pokojno?
 Pred nami laž šopiri se, krivica,
 nesramnost ne zagrinja dnevu lica,
 grdob krdelo širi se nebrojno!

In tí, zastavo dvigni nam trobojno,
 orožje svetlo suče naj desnica;
dom kliče nas, *svoboda* in *resnica*,
 naprej! in zmaga venča sveto vojno! —

Kakó? Kaj vidim? — Nikdo se ne gane?
 Sovražno pláši vas, možjé, krdelo?
 Preveč močí nasproti vam je zbrane?

Borili se ne boste za deželo?
 Za svojo mater strášijo vas rane? —
 Naprej! pa naj si sam razbijem čelo!«

XXIV.

Ko je na Dunaju, — oj duša blaga!
 kakó zè vsem, kar je lepó, se strinja;
 kakó prvake iz srcá preklinja!
 Človeka ne bojí se tu, ne vraga.

Nad vse resnica sveta mu je draga,
 nikoli misli on ne izpreminja;
 poštena vsaka njega je stopinja,
 nobena izkušnja ga ne zmaga.

Odide, — mine leto, — že se kisa;
 mož druge vere, drugega je dúha,
 poštene ni besede več, ne spisa.

Vrté se misli mu okrog trebuha,
 prijatelj gnilega je »kompromisa«,
 na narodnem drevesu veja suha.

XXV.

Slovenija, dežela tí ubožna,
 neimeniten krajček si Evrope,
 a literatov imaš cele kôpe;
 ti v pisariji silno si premožna.

Vseh vrst pisavcev družba tu je množna:
 tu Goethe, tu Shakespeare je, Dante, Lope,
 Cervantes, Heine, Swift, Jean Paul in Pope;
 posvétna so peresa in pobožna!

Premogel ni težave še slovníške,
 napoti mož že peš se k Hipokréni,
 popiše iz Ljubljane pot do Šiške.

Ta »Servus-Petelinčka« poslovéni,
 »Dopis« v predale pošlje tá Noviške:
 pisatelj je — in lavor je po céni!

XXVI.

Če k suknji »gumb« privežem si za silo,
 ne štejem se zato še med krojače,
 ki suknje, plašče delajo in hlače,
 zakaj? — Saj jih je že takó obilo!

Kedór steknil pri nas je »bilo« z »milo«
 enkrát po sreči, od veselja skače;
 vrstí se med parnáske postopáče.
 in teto imenuje pevsko Vilo!

Otroci smo si hišice gradili,
 za kratek čas, ne na ogléd, ne v rabo;
 če kdo prišel je, že smo jih razbili.

Igráti z rimami ni ravno slábo;
 kar spišeš, kaži, čitaj svoji »mili«,
 potem zakuri peč — in mir bo s tábo.

XXVII.

Komúr je gracia se nasmijála,
 vse smé; postavi se lehkó na glávo,
 poréden, grób je — vse mu vpije »bravo!«
 vse prístoji, resnoba mu in šala.

Beseda drzna — njemu prav je pala!
 Igrá z jezikom, zviija ga šegávo,
 vsi elegantno mu slavé pisavo;
 kar on počnè — gotova mu je hvala.

Andrejčkov Jože, s škornjami čez rámo,
 mehúr za pasom čez pisársko polje
 korákaš peš, ponujaš svojo »kramo«.

Za mizo pri kozarcu dobre volje
 poslušamo te radi — eno sámo
 tobák tvoj, Jože, ne diši najbolj!

XXVIII.

Gospód, despót slovenskega jezika,
 pred nami tí, za tábo mi korákamo;
 po trnju, čez krtíne pót pretákamo,
 prešírnega nam bog je dal vodníka!

Porednost tvoja z nami je velíka:
 zdaj skočiš brez potrebe, mi vsi skákamo;
 ko se ti ljubi, sedeš, — zopet čakamo;
 pokorščina ovčíc te silno mika.

Od truda in od žeje skoraj sáhnemo,
 kakór pod kapom pot nam s čela kapa;
 postój en čas, da malo se oddáhnemo!

Častiti družbi vsej uhaja sapa;
 počakaj, da si grlo malo spláhnemo —
 jaz stežka še dohajam Haderlapa!

XXIX.

Slovensko zgodovino literarno
 učiš; iz tebe naj modrost zajema
 mladina ter navdušenje si vnema,
 ki ne vgasí življenje ga viharno.

Učenje tvoje strášno je nemarno:
 »Prešerna pesnik ta — in ta posnema
 Koseskega«. — Prekrasna res sistema!
 Kaj hočeš s to modrostjo suhoparno?

»Prešernovič je, kdor ljubezen peva;
 ljubezen dalje čut je subjektiven:
 med subjektivne ergo naj se deva!

Kedór ne ljubi, — ta je objektivni!« —
 To dan na dan mladini se premleva;
 nam zdi se nauk ta strášno — naiven!

XXX.

Tí hočeš zabavljáti mi, sirota?
 Ti, srakopèr, ki še za stáro skaka?
 Med perjem še cvetè ti »mišja dlaka«,
 perot dolgósti nima še života!

Potrebna ti je gnezda še gorkota,
 prezgodaj si iz njega palo, spaka!
 če vsuje dež se náte iz oblaka.
 perot bi starke bila ti dobrota!

Prehitro nje popustil si zavetje.
 Ko repka ti za palca pol poganja,
 že čivkanje se tvoje zdí ti petje.

Tvoj kljunček ni še vajen prav zobánja,
in vendar jezno — smešno mi početje,
v mé, kosa trdokljuna se zaganja!

XXXI.

V zelenju pišem »dunajske sonete«.
Že cvéti jablanam se obletévajo,
marjévice, zlatíce razcvetévajo,
in rože so užé na pol razpete.

Veselje v krilu je narave svete:
metulj se ziblje, sládko ptice pévajo;
stvari vse radost svojo razodévajo,
v preblaženi ljubezni mladi vnete

In jaz? — Ko cvetje, petje me obdaja,
ko ljubi vse, kaj hočem jaz počéti?
Srd, jeza, čutim, v prsih se mi taja.

Prvak naj pride, hočem ga objeti!
Velíka moč cvetóčega je maja.
Mirújte zabavljívi zdaj »soneti«!

XXXII.

»Na vse strani maháti brez ozira,
puščice, s črnim žolčem napojene,
v možé prožíti, čislane, poštene:
tó veselí ga — strast mu je satira«.

Oj ne! — Mirú želján sem, ne prepira,
zavist ne vodi in sovraštvo mene;
častil bi rad, ljubiti strast me žene,
v **možá** se radostno okó mi vpira.

Kjer morem, jaz spoštujem rad visoko;
pokážite mej sábo mi junaka,
odkrijem se, priklonim mu globoko.

Pokažite mej sabo mi — Deáka —
 oh, radosten možú poljubim roko.
 in oda bo potem mi pesem vsake.

XXXIII.

Dopisi mi pošiljajo se gôsti,
 nevoljni, da med mojimi soneti
 najslabši tebi mérjen je, deveti,
 ker v srce nisem prav te znal zabosti.

Velé mi, če imám kaj mózga v kosti,
 da mi od konca delo je začeti,
 svoj prožni lok še enkrat mi napeti
 klečéplaz, v té, da bode ti zadosti.

Ko vse naštel bi, kar jih vem, historije:
 kak »narodni molítvar« trdovratni
 v katoliškem je društvu, kakšen v zboru je,

kák v »klubu« on in v družbi je privatni,
 in kákovšen v Čítálničnem prostoru je:
 »zaprl bi sapo« zgagi tej zagátni!

XXXIV.

Hinavca, pismouka, farizeja
 če božji sin ni mogel sam trpéti,
 kakó bi jaz ga mogel rad iméti,
 jaz, na človeštva deblu šibka veja?

Ljubezen me navdaja najgorkeja
 do vseh ljudi, kar jih živí na sveti;
 ne morem za hinavca se ogréti,
 naj sili me zapoved najostréja.

Soneti moji, ménim, dosti pričajo:
 s prvaki nisem bog vé kaj priljuden;
 njih grehe in sleparstvo pridno bíčajo.

A jaz jih bičati ne bodem truden,
doklêr slepiti se ne naveličajo;
nad vse pa mi hinavec je ostuden!

XXXV.

Posebne so kreposti škapulirja,
ki, čujem, nosiš ga na golem vrati,
ti najpobožnejši med advokati!
Kar svétega je svéta, k tebi dirja.

Vse tercijálke z Vodmata do Mirja
bosé do tebe romajo po blati;
če drug nobén, tí moreš pomagáti,
samó — ne brez petičnega mehirja.

Sancta simplicitas! — Tí iz pobožnosti,
smejé se, kuješ trde rumenjáke,
sram ni, poklékar, te v debelokožnosti.

Drugé tí prilike ne najdeš take;
da z bogom si in vragom v lepi zložnosti,
za tó, pobožnik, šel si mej prvake.

XXXVI.

Lepó čemrljem v gorkem je poletju:
Obilo paše jim po polju, v rési je,
povsod cvetó medéne jim koncésije;
brenčč letévajo okrog po cvetju.

Obnóžje, strd, zalégo v prizadetju
množé si vednem, vzeti ne dadé si je;
strupenim želom, ki jim zad v telési je,
boré se hrabro v ináhovem zavétju.

A ko jesén je, o kakó medlévajo!
Od dne do dne bolj redki siromaki
živôt z živôtom zmrzli si ogrévajo.

Srtínci, ostrozbadni prej junaki,
zamólklo zdaj, otožno pobrenčévajo. —
Kaj pravite podobi tej, prvaki?

XXXVII.

Oj vi politiki visoki, slavni,
kako izbornó posel svoj umejete!
V sklepávanju na prsih gombe štejete:
Pojmò,— ne pójmo,— pójmo v zbor državni!

V Beč silna moč vas vleče starodavni,
modró tam klop širokoplátni grejete;
zakaj, to veste vi, a nam se smejete,
ker mislimo, da dedci ste veljavni.

Modrost, možje, globoka vaša taka je:
Dragó je vse, drag živež, draga mrva,
težavno zdaj življenje siromáka je.

Prislužka treba je za sol, za drva,
ker gaslo pravo pravega prvaka je:
»Za vero, carja, dom« — *a ta je prva!*

XXXVIII.

Ni sram, prvaki, strášne vas ubožnosti?
Vi, ki sami se stavite najviše,
povejte mi, kedó iz vaše hiše
zasvetil nam se je v posebni zmožnosti?

In vendar ímate dovolj priložnosti;
poskusi eden naj, do danes ní še:
pošteno pesem, v prozi naj kaj spiše;
ne kážite se vedno v bosonožnosti!

Iz svojega nam dajte kaj peresa,
kaj takega, da bode sad krepósti;
do zdaj še nismo videli ničesa:

Ni dela, kjer potreba je modrosti;
ni vērza, ki ne žalil bi ušesa,
ni spisa strokovnjáške učenosti!

XXXIX.

Bolezen nova, grdo oportunistvo!
Močvir, ki že topiš nam v káli nade,
ki v te zagazil je Sloven do bráde:
kakó naj ti po naše rečem? — Kljunstvo!

Tí paznoúho zajčje trepetúnstvo!
Beseda krepka ti iz ust ne pade,
predevaš sklepe, kakor mačka mláde;
prokleta ti vsestransko omahunstvo!

»Ta stvar je lepa, dobra res v principi,
a zdaj ne gre, nevgodne so razmere;
to je grdó, a dobro v tem je hipi.« —

Prvaki, sploh možaki stare vere,
v tej novi vedi že ste prototipi,
dognani strokovnjaki polne mere.

XL.

Srce mi krvaví, plamtí mi jeza;
v fevdalstvo, hlapčevstvo in zagorjánstvo
vkleníli nam pošteno ste slovanstvo;
nečastna družba mi, ostudna zveza!

Da vedno delj okrog po sveti seza
to žalostno o nas, Slovanih, znanstvo,
storilo vaše je neotesanstvo.
ki nas v sramoto vedno bolj pogreza.

Svet čuje naj moj glas: Mi nismo taki!
Sovražniki ideje nismo nōve!
Svobodomorci, hlapci in mračnjáki!

Kedó je kriv, da svet takó nas zove?
 Oj ti, moj rod slovanski, blagi, jaki,
 razbij sramotne skôraj že okove!

XLI.

Prijazni, oj prvaki, niste meni,
 prizadejál sem mnogo vam preglávice,
 na teme zbral nekoliko žerjávica;
 od jeze, slišim, bíli ste zeleni.

Sonete moje hváli svet pošteni;
 dajáli so prijetne vam »zastávica«.
 v družini in v Čitalnici zabávica;
 zdaj maščevánju čas je zaželjêni!

Izpóved mojo čujte: Jaz svobôdi
 iz srca vdan sem, — mirno poslušajte!
 v politiki poštenje mene vodi;

temò sovražim, — kamen pobirájte!
 za mir gorim in spravo med narodi:
Slovenec liberalen sem, — metájte!

XLII.

Saj čutiš sama že, prvaška stranka,
 stebri da tvoje se majó oblasti;
 ti veš, da skôraj ima vse razpásti;
 kedáj? ne zdi se težka mi uganka.

Kar si stvarila, nima nič obstanka,
 nič noče več ti vzhájati in rasti;
 vsak dan si manjša. — kdó te íma v části?
 Več ne pomore ti nobena »banka«.

Nekoliko se časa gospodari
 z ležjó, zvijačami in sleparijo;
 nazadnje vsak lažník se sam pokvari.

Otroci pen se zlatih veselijo,
 odrasli človek vmiče se prevári:
 torej zapri že svojo »kramarijo!«

XLIII.

Nerodovitna, kakor tla na Krasi,
 Slovenija je naša mati skopa,
 pritlíkav rod po njej, neslaven stopa;
 kjer mož káj vreden zdaj se nam oglási?

Nekdāj so, bratje, bili drugi časi:
 Prešerna smo imeli, Cojza, Čopa,
 Kopitarja poznala je Evropa;
 še pomnijo jih starci sivolasi.

Iz srca mater svojo so ljubili,
 preblage duše, za vse lepo vžgane,
 brez prida sebi, zánjo se trudíli!

Na slabje vedno svet se preobrača;
 kdor zdaj pri nas za dom z mazincem gane,
 molí že róko, da se trud mu plača.

XLIV.

Ví hočete mi biti kristijani? —
 Ne strinja s kristijanstvom se prvaštvo:
 Ljubezen Krist učil je, — vi sovraštvo;
 on luč je ljubil, — vi temí ste vdani.

Kroták, usmiljen on, — vi ste tirani;
 bogastvo ljubite — on siromaštvo;
 sovražil laž je, — vam je laž junaštvo;
 po kateri ste podobni vi mu stráni?

Preganjan bil je on, — a vi pregánjate;
 oznanjal mir je, — boj vi mej narodi;
 hinavstvo je črtíl, — vi se mu klánjate.

Fanátiki ste vi, — on milo sodi;
 on križ je nosil, — *vsi se nanj naslánjate*:
 O pojte iz svetišča, sram vas bodi!

XLV.

Materijálnost, neozdravna kuga!
 Če krívo mi skrbnó okó ne sodi,
 na mladem tudi že se kažeš rôdi;
 mladina bila nekedaj je druga!

Ko mislim to, srce mi tare tuga;
 pomočka jaz ne vidim taki škodi;
 za upom zrem, ki plava mi po vodi;
 prvak, poglej, to tvoja je zasluga!

Vse še bi pretrpela domovina,
 kar je grešilo se; to je najhuje,
 če upanja ne kaže več mladina.

Plevel razšírjen težko se izruje,
 ne zmaga plemenita ga rastlina; —
 gorje mu, kdor mladino pohujšuje!

XLVI.

Molčanje lepo res je, modro delo,
 ki misli: kar ne peče te, ne gási!
 Z njim človek sitnosti ne nakopá si,
 celo koristi svoje bo imelo.

A vendar, bratje, meni bi se zdelo:
 molčali smo dovolj, — prišli so časi,
 da jasna, krepka se beseda zglási,
 ki reče: To je črno, to je belo!

Da vse nam gre narobe, kaj je krivo?
 Povedati je treba to med brati:
 Molčanje naše prepotrpežljivo.

Čas je, da že prestanemo mižati;
pomislite, vam priporočam živo:
Tuj greh na grehe drugih je molčati.

XLVII.

Ker, kakor vi, pobijam jaz prvake,
ne mislite, da sem na vaši stráni!
Poštenje mi hoditi z vami brani;
vesel pomoči, družbe nisem take.

Brezvestne stranke šibam jaz napake,
a materi zvestóst srce mi hrani;
vi tuji domovini ste udani,
torej ločimo skoraj že korake!

In vi, soneti! po deželi idite;
če vas prvak preklinja, to ne škodi;
sa vi mu tudi mnogokaj izprídite,

ie prestavljáček milosten vam bodi!
Nikomur se podobni mi ne vidite,
ko v strašnem nemškem gledam vas prevodi!

Slovo.

1.

Slovó ti solzna pesem moja peva;
ko čula glase boš sladkó ubrane,
ni čudo, če srcé ti kateri gane —
iž njih ljubezen moja vsa odmeva.

Ljubezen, ki samá le zanjo veva,
kako so kratke, oh, ji ure dane!
A solza iz očesa mi ne kane,
dasi mi v žalosti srcé medleva.

Solze bi te morda genile vroče,
kar sem izgubil, več mi ne bi dale:
ljubezni izprosi ti ni mogoče!

Zato ne bodem prosil — dni ostale
spomin mi bo hladil gorje pekoče:
oči so tvoje kratko mi sijale.

2.

Oči so tvoje kratko mi sijale:
ko mavra se prikaže sedmobojna,
oblakov čreda umika se nebrojna,
ki strele so iz njih se prej kresale;

morjé upokoji grozeče vale,
pod jasnim nebom ziblje se postojna:
tako so v prsa burnonepokojna
oči mi tvoje sladki mir vlivále.

Po sreči ni srcé mi hrepenelo,
strastí nevihte ž njim so se igrale,
ti temno pomirila si krdelo.

Zdaj so njih sile zopet me napale.
Srcé mi več ne bo miru imelo:
besede vendar ti ne rečem žale.

3.

Besede vendar ti ne rečem žale;
káj potrpljenja si imela z mano!
Trpela kakor angel z voljo vdano,
ko v meni so Erinije divjale!

Solzé so zorno lice tvoje prale
skrivaj, da nama le je bilo znano,
da bi genila mi srcé zdivjano;
zastonj! prej omečila drob bi skale.

Prepozno zdaj mi grenko je kesanje;
ne obudé ljubezni, ki mineva,
solze in prošnje, bridko vzdihovanje.

Dasi bežale so pred svitom dneva,
za kratke, blagodejne, sladke sanje
srcé ti hvalo peti mi veleva.

4.

Srcé ti hvalo peti mi veleva;
bolnik, ki spavati vso noč ne more,
kako težko rumene čaka zore
ter lene ure vzdihujoč prešteva.

A ko za zvezdo zvezda obledeva,
ko v zlatem svitu vrh žari se góre,
ko luč in radost polni vse prostore:
tedaj se up budi mu, da okreva.

Bolnik sem jaz, — ti blagega zdravila,
ki v srcu up in novo moč vzbudeva,
z ljubeznijo si v srce moje lila.

Srcé brez upa zopet mi boleva,
ker ti si brez tolažbe ga pustila;
kar sem trpel, naj pesem razodeva.

5.

Kar sem trpel, naj pesem razodeva:
krvavo križ težak mi žuli rame,
puščice vse lete strupene name,
kar vbogi rod človeški jih zadeva.

Trpi ves svet, kar solnce ga obseva:
kedor živeti, on trpeti jame;
da zemlja spet ga v krilo svoje vzame,
spremljavka zvesta je človeku reva.

Gorjé mu, kdor ima srcé otroka!
Solze mu bodo često lice prale,
kedor se z vsakim jokajočim joka.

Temne moči so nam življenje dale!
Da vodi svet ljubezni rahla roka,
lepe so sanje zgodaj mi zbežale.

6.

Lepe so sanje zgodaj mi zbežale,
ko zemlja je človekova lastnina
veselja se mi zdela domovina,
sladké so nade srce mi zibale.

Prezgodaj so izkušnje mi kazale:
človeški rod ni bratovska družina,
trpljenja zemlja je in solz dolina!
Mladostí sladke sanje so lagale!

Ljubezni ni med brati in narōdi;
vsak sebi išče prida le in hvale,
vsak milo sebe, ostro brata sodi.

Nebeških zvezd, ki so mi prej sijale,
rešilna luč me v noči več ne vodi;
temé po potih mojih so nastale.

7.

Temé po potih mojih so nastale;
o blagor, komur nade luč še sije,
moči mu nove v trudne ude lije!
A meni nade vse slovo so dale.

Vir, brez imena dete divje skale,
od kamena do kamena se bije;
tako brez rodovine domačije
po svetu tavam jaz brez graje, hvale.

Kar bilo je, tenkà mi krije mrena,
kar bode, -- plašč naj temni mi odeva,
ne mika up me, -- vse je prazna pena!

Da cvet se brez sadu mi obleteva,
neganjen zrem, vse mi je brez pomena:
od vseh strani praznota vame zeva.

8.

Od vseh strani praznota vame zeva!
Oj domovina, sladka moja mati,
da mogel zate bi življenje dati,
boril bi se z močjo, srčnostjo leva.

Življenja domovina ne zahteva;
če drugega ji nimaš darovati.
kri tvoja ji ne more pomagáti;
življenje ti je brez veljave, reva!

Nesreče v mé naj trešči vsa togota.
krepko moj duh razvil bi zopet krila:
a strašna, strašna je srca praznota!

Kam naj bežim, kje iščem tolažila?
Zapustil znana med ljudmi sem pota.
v prirode krilu sem iskal zdravila.

9.

V ^{nature} prirode krilu sem iskal zdravila;
ko blaga sapa diha pomladanja,
grm zelení, drevo cvetè, poganja,
vijola nežno nedro je razvila; --

metulj po cvetju gibka ziblje krila,
pojoč družico vabi kos, najmanja
raduje stvar se, sladke sanje sanja,
pomlad ljubezen je povesod rodila.

In ti, srcé, bi se ne radovalo
na lepi zemlji, nam v veselje dani?
Ljudi pozabi in kar si prestalo!

Slovo sem družbi dal, predobro znani,
v samoto šel sem, a spoznal sem kmalo:
v prirodi ni pomoči srčni rani!

narava

10.

V prirodi ni pomoči srčni rani;
sovraštva vse je polno in prepira;
žival močnejša slábejšo zatira,
in kakor more vsaka stvar se brani.

In kakor more vsaka stvar se hrani;
povsod pravica iz moči izvira,
kar čas seziša, zopet čas podira,
ljubezni tu zakoni so neznani.

Sovraštvo, vojska tu divjá krvava,
brez milosti tu vlada kruta sila;
brez čuta je, brez srca je narava!

Tedaj iz tme si ti mi prisvetila;
oj sladka zvezda, sladka izkušnjava,
ti mogla si mi dati tolažila!

11.

Ti mogla si mi dati tolažila!
Sin izgubljen po širnem svetu tava,
srce mu ranjeno je, bolna glava,
obupa noč mu dušo je zavila.

A zvezd mu ena, glej, še ni utonila.
Podoba sladka pred očmi mu plava:
doma ga mati čaka, vsa težava
v zavetju mine maternega krila.

Tako sem ranjen iz življenja boja
približal k tebi jaz, na tvoji strani
zdravila upal najti in pokoja,

tolažbe, ne veselja, ki upijani. —
Motila me je zadnja nada moja:
vsi upi zdaj so meni pokopani.

12.

Vsi upi zdaj so meni pokopani.
Ko jesen pride, listje drevju vene,
mrjo cvetice od slane strupene,
mrtvo je vse po gozdu in poljani.

Škrjanec vmika se hripavi vrani,
nad poljem sape brijejo ledene;
ko mraz v okove uklepa vse jeklene,
zastonj srcé otožnosti se brani.

Življenja vendar si zato ne gréni!
Škrjanca pesem bo se spet glasila,
logovi, gozdi bodo spet zeleni.

Kdor je nesrečen, upa vsak tešila;
pomlad in sreča se ne vrne meni,
s teboj se zadnja mi je zvezda skrila.

13.

S teboj se zadnja mi je zvezda skrila.
Ko z vetrom val bori se, ladja stoka,
srcé mornarju ne upade, roka
rešilnega ne izpusti krmila.

Ko ladja ranjena vodó je pila,
oko ne vidi zemlje, ne otoka:
Bogu izročá ženo in otroka,
pusti krmilo — »žbogom, kočá mila!«

Boril sem se, dokler je bilo mōči;
 umikam se nevihti razbrzdani,
 solzã nihče za mano naj ne toči!

Kdor je obupal, ta se več ne brani;
 umaknem se, in če srce mi počí:
 rokó podaj ter zdrava mi ostani!

14.

Rokó podaj ter zdrava mi ostani!
 V besede te se žalost vsa mi zлива.
 Oj z bogom, blaga deva ljubezniva!
 Zastonj: solzã se mi okó ne ubráni.

In če so upi vsi mi razdejani,
 saj nisi ti nesreče moje kriva,
 oj duša angelsko potrpežljiva,
 spomin ti večer srce moje hrani.

Vso srečo naj ti podele nebesa,
 kar čutim, v srcu naj ti ne odmeva,
 naj ne premaga te bridkost slovesa.

Ti greš na desno, moja pot je leva,
 ti solznega ne vidiš mi očesa,
 slovó ti solzna pesem moja peva.

* * *

Slovo ti solzna pesem moja peva;
 oči so tvoje kratko mi sijale,
 besede vendar ti ne rečem žale,
 srcé ti hvalo peti mi velevala.

Kar sem trpel, mi pesem razodevala.
 Lepé so sanje zgodaj mi zbežale,
 temé po potih mojih so nastale,
 od vseh strani praznota vame zeva.

narava
 V prirode krilu sem iskal zdravila,
narava v prirodi ni pomoči srčni rani,
 ti mogla si mi dati tolažila.

Vsi upi zdaj so meni pokopani.
 S teboj se zadnja mi je zvezda skrila ---
 roko podaj ter zdrava mi ostani!

Prijateljju.

Na svet človeka pahne temna roka
 v sovražne mu prirode krilo tuje;
 tako na breg samotnega otoka
 nesrečnega mornarja val izbljuje:
 pred njim leži morjá ravan široka,
 strmó za njim gorovje se dviguje;
 vse mu požrla je morjá globina,
 življenje golo mu je last edina!

Življenje golo — žalostna dobrota!
 Neznan, neprošen dar temné veljave;
 posuta s trnjem so življenja pota,
 bridkosti, truda polna in težave;
 po njih človeška ubija se sirota,
 dokler ne odrekó nogé krvave,
 dokler rešnica smrt ji ne odvzame
 bremena, ki krvavo žuli rame.

Glej, zemlja večno živa je in mlada,
 z nebá jo vedno mlado solnce greje;
 v jeseni velo listje z drevja pada,
 pomlad ozelení mu zopet veje;
 človeku, ko mu je zbežala, nada
 mladosti zlate več se ne prismeje.
 Sirota, človek ti, ne mati prava,
 brez srca mačeha ti je narava!

Trpljenja morje krije vse prostore,
 v bregovih tesnih je veselja reka;
 oh koliko trpljenja užiti more,
 a malo radosti srcé človeka!
 Grešiti ni mu dano brez pokore,
 brez greha kazen rada ga doteka:
 kedor v tej solzni je dolini rojen,
 gotov trpljenja del mu je prisojen.

Čemu ves trud, vse sólze? Kaj nam zanje
 življenje daje? Slava? — Prazna pena!
 Ljubezen? — O mladosti zlate sanje,
 ti paša srcu mlademu medena!
 Ti mineš kakor cvetje pomladanje!
 Zvestost? — Beseda lepa brez pomena!
 Vse mine kakor senca nam, edina
 zvestó povsod nas spremlja bolečina!

Vse nično! — Bolečina je resnica.
 edine nje tajiti ni mogoče!
 Če ni zadela njena te puščica,
 v trepetu čakaj ure ti bodoče!
 Ti, ki veselje zdaj ti žári lica,
 pretakal skoro solze bodeš vroče;
 če ne trpiš, a vidiš vsaj trpeti,
 kako pač mirno mogel bi živeti!

Prometej je človeštvo, prikovano
 na strmo peč z jeklenimi okovi;
 v oblast krvavemu kragulju dano,
 ki nanj se spušča z ostrimi nohtovi;
 srcé mu kljuje, trga, pozno, rano —
 a z neba mirno gledajo bogovi!
 Nikdar se gladni krágulj ne napase,
 srcé človeštvu, glad kragulju rase.

Prijatelj! Tebi polna je do roba
 odmerjena trpljenja bila kupa;
 življenja ti je znana vsa grenkoba.
 ti pil obilnost bridkega si strupa.
 Po udih bolečin divjá ti zloba,
 a srce vendar naj ti ne obupa;
 ko ti prepolna je trpljenja mera,
 tolaži naj te sladka moja vera:

Nebo, če se ne motim, se odpira;
 poglej, dani se, potolažen bodi!
 Tema beži, nje sad sovraštvo umira,
 ljubezen, dneva hči, ki slepca vodi,
 siroto brani, solze ji otira,
 med brati se oživlja in naródi:
 ljubezen sveta med naródi, brati
 človeštvu sama more pomagati!

Narava zvéri je, da zver sovraži,
 stvari so neprijazne si in tuje;
 ljubezen, človek ti, človeku kaži,
 nad vse stvari ljubezen te dviguje!
 Kdor bratom um bistrí, srce jim bláži,
 človeku težko on gorje zljajšuje;
 posvetil bratom si duhá kreposti,
 ti miren bodi, storil si zadosti!

Samotar.

1.

Za mano, vse za mano, kar je bilo!
 Veselje, bolečine, strah in nade —
 izginilo je vse mi — zatonilo,
 enako solncu, ki za gore pade;
 preteklost krije zástor mi temán,
 življenje novo zdaj se mi začinja.

Nebo se novo nad menoj razpenja,
in nova mi je zemlja pod nogami;
s seboj prinesel nisem hrepenenja.
željâ srcé nemirnih ne pozna mi:
srce je prosto, prazno mi, lehko
kakor otroku, ki leži v zibeli.

Pustivši stari, v novi svet hiteli
smo po morjá nestanovitnem potu;
tovariši po sreči so hlepeli,
po miru jaz v samotnem, tihem kotu:
vihar je vstal, razbil je ladjo nam, *ladijo*
potopil móža, ženo in otroka! —

Z menoj na kraj samotnega otoka
valovi krotki so se priigrali! —
Vi, ki zadela vas usode roka,
blagrujem vas, pot svojo ste končali;
četudi sreče svoje niste — mir
našli ste, ki ga je iskati meni. —

Otok prijazni, biser ti zeleni!
Ti domovina zdiš se mi pokoja;
bo v tvojem tihem krilu zaželjeni,
hladilni pókoj našla duša moja?
Ti pribežišče, dom ti zdaj si moj,
ti zadnji daj počitek trudnim udom!

2.

Zemljíca srečna ti! — Človeška noga
pred mano nikdar nate ni stopila;
neznan je tebi človek, stvar uboga,
solzâ in kri še tebe ni močila;
človeškega ne vidim tu sledú.
ti bodi torej last mi in zavetje!

Valov in drevja šum in tičev petje
edini glas je, ki se tukaj čuje;
tu na drevesu sad, tam vidim cvetje,
jesen s pomladjo družno tod kraljuje.
T: raj si moj, otrok, jaz tvoj Adam
naj bođem, kar mi je še dni ostalo.

Drevo nedolžne hrane bo dajalo,
 studenec tam gasil mi bode žejo;
 sladkó se bo mi v mehki travi spalo,
 noč krila bode s temno me odejo.
 Skrbem v deželo tiho brani pot
 morjá okolo nje ravan široka.

Kako sem sam! — Iz grma črnooka
 zvedávo srna v me poglede upíra:
 živalica, ne boj se, moja roka
 krvi ne tóči, sreče ne razdira;
 z mladičem se mi bližáš brez strahú —
 človeškega še nisi zrla lica!

In tukaj, glej, po travi prepelica
 svoj mladi drobni rod na pašo vodi:
 Domača mi v deželi tuji tica,
 z družinico pozdravljena mi bodi!
 Kako se nič me ne bojé! Nogó,
 neznanó stvar, mi kljuje najsrčneji.

Pa v gnezdu tam čepí na nizki veji,
 glej, penica, in on jo kratkočasi,
 veselo poje pesmice sladke ji;
 prijazen mi pogled, oj sladki glasi!
 Spomin se vzbujá mi iz mladih let,
 ki dolgo spal je v srca globočini!

3.

Spomin, spomin! — Za mano, vse za mano!
 Spomina iznebiti ni se moči;
 s teboj kot senca hodi neprestano,
 do groba se od tebe on ne loči:
 na ladjo je bil šel skrivaj z menoj,
 otel se iz nevihte je grozeče.

Pogled ga vzbudil tice je valeče;
 podobe žive pred oči mi vodi.
 Oj leta ve otročja, leta sreče,
 edine, ki človeku se prisodi!
 A preden se zavé, izgine mu —
 zavest nesreči pot odpre široko!

Nič ni nam previsoko, pregloboko,
 človeku vse mogoče je doseči;
 samo gorje mu, če predrzno roko
 steguje hrepeneč po zorni sreči:
 a dvakrat mu gorje, če meni slep,
 da je objel jo z željnimi rokami!

Strašan z višine pad ga v brezdnu vzdrami,
 iz sanj vzbudi se s krvavečo glavo:
 prepozno z grenkimi spozna solzami
 človeštva neprestopno mu postavio:
 da je po sreči hrepeneti greh,
 ki zanj se človek pokoriti mora.

Jaz tudi sem pregrešil se; — pokora
 za grehom brez pomude je sledila:
 da ni na zemlji srečnemu prostora.
 izkušnja bridka me je izučila.
 Preostra meni se pokora zdi,
 predrago bilo pravo je spoznanje!

Da srečo že držim, dejal sem: — sanje!
 Iž njih me z viška je vzbudila strela;
 v spominu še me stresa trepetanje.
 in spet mi rana je zakrvavela.
 Nazaj, nazaj obrača se oko,
 in solze mi rosijo lica vela! —

4.

Izkusil mlad življenja sem bridkosti,
 ničesar nisem več dolžan usodi;
 prepozno sem izučil se modrosti,
 ki sama prav nas po življenju vodi:
 na svetu živi, kakor da si sam,
 vse pusti, kakor je, in misli nase!

Poglej: žival živi, rastlina rase,
 za sebe vsaka, drugo ji je tuje;
 pretekle glej in glej sedanje čase,
 vse zlati náuk ta ti oznanjuje:
 gorje ti, če zastonj! Stal v kotu boš
 berač, za mizo društvo bo sedelo!

Srcé mi za človeštvo je gorelo,
 človeštvo mi je bila rodovina;
 gorje vesoljno mene bo bolelo,
 vseh bolečin najhujša bolečina!
 Dom svoj sem ljubil, zvest sem bil **mu sin**,
 posvetil njemu vse moči sem svoje.

Z močmi, ki ga moré, začel sem boje,
 svobode prorok, luči in pravice;
 pošteno bilo je orožje moje —
 strupene v me letele so puščice:
 zapustil boj sem, rane celil si,
 težkó se rane celijo strupene!

O blagor mu, ki sreča ga zadene,
 da pridobi prijatelja si, brata;
 z jeklenimi vezmi naj ž njim se sklene,
 ne zlatimi — pogubna moč je zláta:
 mogočno je, pokorno mu je vse —
 zvestobe zanj ne moreš si kupiti!

Prijatelja če hočeš izgubiti,
 žrtvuj se, gladi mu življenja pota;
 vse odpusti, dobrot ne odpusti ti,
 neznosno težko breme je dobrot:
 kedor ne ve, kaj pravim, blagor mu,
 do groba spremlja srečna ga slepota!

5.

Ko pómlad pride, gozd ozeleneva,
 kos zimski mráz in glád in trud pozabi;
 življenja novega vesel prepeva,
 da pevajoč družico si privabi;
 v zatišju skritem gnezdo znaša ž njo,
 zarodu mlademu mehkó zavetje.

Prišlo je tudi meni mladoletje,
 ko glava že mi skoraj je sivela;
 družico sem našel — zelenje, cvetje,
 ljubezen se je v srcu mi razcvela.
 Družico, zlato dušo sem našel,
 nje se je zveselila duša moja!

V zatišje sva iz hrupnega se roja
v svoj skromni umeknila dom vesela;
prelepih, brez skrbi in nepokoja,
dni vrsta nama se je zdaj začela.
Imel sem eno sámo še željó,
da mi teko trenutja bolj počasi.

In pride dan, in kaj se mi oglasi?
Najslajši glas očetu, glas otročji!
In hčerki modrooki, zlatolasi
nasmejem se, ležeči mi v naročji.
Tedaj sem se pregrešil, govoreč:
»Če to ni sreča, kaj bi sreča bila?

Presrčno dete, sladka moja Mila!
Oj rasti, cveti in imej me rada;
ti stare boš korake mi vodila,
ti materi tolažba boš in nada:
podobna bodi, hčerka, nji samó,
in žena boš najboljša ti na sveti!

In jaz? Kaj morem jaz si še želeti?
Srcá je hrepenenje mi zaspalo;
za vse, kar moral sem kedaj trpeti,
plačilo se obilno mi je dalo!«
— Spomin, spomin! Jeli vse bilo to
resnica, ali se mi je sanjalo? — —

6.

Pri posteljci molče je stala mati,
ko sem zvečer domov se vrnil z dela;
pogleda me — ni treba vpraševati,
predobro sva molče se razumela!
Oh, v bolečinah hčerka se kriví:
s pestjo nemilo smrt ji — grlo davi!

Pogleda me — in ta pogled mi pravi:
trpim, zakaj mi ne pomagaš, oče! —
Oh, dete, eden te lahko ozdravi,
on vidi te, a pomagati noče!
Jaz srčno kri prelil bi zate rad,
saj zate vsaka žila v meni bije.

In trpka mi bridkost srcé zalije,
 obup in srd se mene polastita;
 užaljena mi duša v nébo vpije.
 pregrešni človek stvarniku očita:
 »Ti oče? -- jaz sem oče, gledati
 ne morem jaz trpečega otroka!

Ne čuješ li, kako vzdihuje, stoka?
 Nedolžni glas v nebó ne najde pota?
 Ti mirno gledaš, meni srce poka:
 kako je razžalilo te sirota? —
 Ne! ne poslušaj mene, ženo glej,
 kleče te moli, grenke solze toči.« —

Zdravnik mi je dejal: V človeški moči
 rešenja ni; jaz nič ne rečem ženi. —
 Enajsta ura bila je ponoči,
 otrpel slonel sem, tu plane k meni:
 Otrok umira! — Skočim, zgrabim ga,
 pogleda, dahne še enkrat in: — mine.

Bolest mi kakor blisk srcé prešine,
 ko nagne glávico cvetlica vela;
 potem nisem čutil več bolečine,
 s seboj mi je bolest in radost vzela! —
 In vse je bilo zopet kakor prej,
 a midva nisva bila več vesela! —

7.

Z mladičem svojim gledaš me zvedavo,
 prijazna ti srnica, jasnooka;
 ohrani Bog ti ljubo dete zdravo,
 ne udári težka te njegova roka.
 Življenja kratkega raduj se ž njim,
 neznana bodi ti bolest največja!

A ko bi res zadela te nesreča --
 v oblast si tudi ti usodi dana --
 tako globoka in tako skeleča
 nikdar ne more biti tvoja rana:
 izgine, mine vsa bolest srcá
 črez noč vam, kakor sled stopinje v travi.

Stvarem, kar stvarnik jih na svet postavi,
odmerjen vsaki svoj je del trpljenja;
življenje je bolezen, nje ozdravi
smrt sama nas, ni drugega rešenja!
Nesreča je življenje vsem stvarem,
nad vse je človek vreden milovanja.

Žival bolest boli samo sedanja,
a nas prihodnja straši bolečina;
trenotje kratko mirnega vživanja
bridkost greni nesrečnega spomina:
gorje nam, da je srcu dan spomin,
da v tesni zvezi ž njim je, neprestáni!

Spomin izgubo vedno živo hrani,
skrbi, da ni je pozabiti moči;
da ne zaspi nam bolečina, brani
skrbán čuvaj podnevi in ponoči.
Spomin, nesrečni dar človeku ti,
jaz sem izkusil, kaka moč je tvoja! —

— Medlela je družica zvesta moja,
na videz mirna, v božjo voljo vdana;
pogled otroka ni ji dal pokoja,
iznova ji je krvavela rana —
lepó, cvetlica blaga, si cvelà,
dokler te ni zadela z neba slana! —

8.

Težko sva gorke čakala pomladi,
bolnik si vsak želi jo doživeti;
oko mu hrepeni po zelenjadi,
rad penico bi čul v goščavi peti.
Prišlâ je pozno, vendar je prišlâ,
sirota ni zastonj mi hrepenela.

Že bukev, breza že je zelenela,
vijolice so dvigale glavice;
iz ula je bučela izletela,
veselo so po vrtu pele tice.
Iz postelje pod milo nebo vun,
na vrt želela bolna je sirota.

Oklenem se ji šibkega života,
 v naročju nesem jo — prelahko breme!
 kako je dobro déla ji toplota,
 pomladnjejasno, mirnomehko vreme!
 Rdeti bleda lica ji začno,
 iznova se ji vnema žar očesa.

»Glej, jablana razvija že peresa,
 iz popkov cvetje pisano prodira;
 mušice v solncu veselé se plesa,
 po cvetju prvi med bučela zbira:
 kako je lepa zemlja, dragi moj,
 kako še lepše mora gori biti!«

Nič nisem mogel jaz odgovoriti,
 molče ji stisnem — mrzlopotno róko;
 od nje sem v stran se moral obrniti,
 solzé so grenke silile mi v oko;
 tolažbe nisem vedel sebi, nji —
 obup mi je divjal po vroči glavi!

Vijolico zagleda, prvo, v travi;
 pripogne se — iz dna srca zastoka —
 pogleda me — srcé se mi ustavi —
 otrpnila je v moji njena roka. —
 Na zemlji človek je uničen stal,
 veselo je škrjanec pel v višavi! —

9.

O sladka vera, polna tolažila:
 »Človeška duša je neumrjoča!«
 Ljubezen sama tebe je rodila,
 po dragi duši duša žalujoča.
 Ločitve si ne more misliti
 brez združenja ljubezen pregloboka.

Edinega so materi otroka
 iz hiše nesli v hladno zemlje krilo;
 ko zadremala trudna je od joka,
 prikazen ji prinese tolažilo;
 telesa prost zamakne se ji duh
 visoko nad pozemeljske prostore.

Strmeč sijajne ogleduje dvore,
 kjer sam telesno biva stvarnik-oče;
 duhov ima okrog krilatih zборе,
 med nimi dete nje — jeli mogoče!
 V naročje dete materi zleti,
 okrog vratu ročice ji poklada. —

Iz želje vera nam rodi se rada;
 tako je svet zadobil čut najblažji!
 Oj srečna duša ti, ki sladka nada
 v življenja vseh bridkosti te tolaži!
 Ti biser, dragocen imaš zaklad,
 da ga ne izgubiš, zvesto ga hrani.

Zdravilo je, hladilo vsaki rani,
 podpora ti, ko tare te krivica;
 obupa, groznega te zmaja, brani,
 v poslednji uri pot ti briše z lica.
 Prijazno te tolaži: Trpi tu,
 za vse tam gori čaka te plačilo.

Če izgubiš, kar ti najljubše bilo,
 o ne obupaj, bridkih solz ne toči;
 tam združenje te bo razveselilo,
 kjer ni krivice, solza lic ne moči:
 Tam je resnica, sreča, mir doma,
 tam duša se od duše več ne loči!

Na Jenkovem grobu.

Grob se za grobom vrstí, visoka pokriva jih trava,
 eden med njimi še ni bilke zelene rodil.
 Ta je tvoj dom; srcé, brat, v njem ti nemirno počiva,
 v grobu tu našlo je mir, konec je našlo željâ.
 Grom naj bobni, viharja buči naj sila srdita,
 vojska, nemir nad zemljó — pókoj, tihota pod njo.
 Jasnega lica ti ni življenje kazalo, grenkosti
 kupo ti polno si pil, sladkega malo užil.
 Dom, ki górel si zanj, gosté so krile temine,
 jasnega dneva ti ni zlati oznanjal še zor.

Solza mi sili v oko, a solza naj zopet se skrije,
 pokoj našel si ti, v boju se trudimo mi.
 Blag že sad si rodil, ko drugim še cvet se osiplje,
 sad, ki ga uživamo mi, užival ga pozni bo rod.
 Tebi zdaj toči solzé na grob Slovenija mati,
 točijo grenke solzé bratje in sestre ti nanj.
 V zemlji domači ležiš, v najlepši tu družbi počivaš,
 tebi na strani leži pevčevo blago srcé.
 Blažjega ni srca slovenska nam zemlja rodila,
 ti si po krvi mu brat, brat si po duhu mu bil.
 V zemlji domači ležiš, predragi ti zemlji slovenski,
 ki si na tujem zvestó vedno ji hranil srcé.
 Stražijo dom ti gorenjske goré ob meji koroški,
 Sava pod tabo šumi, bistre valove vali.
 Tam pa doli leži s predrago očetovo hišo
 ravno ti sorško poljé, ki si ga ljubil tako!
 Nova ko pride pomlad, dom z mlado pokrije ti travo,
 zvončke, vijolice nanj z ljubo vsadi ti rokó.
 In nad njim prijatelj bo tvoj škrjanec žvrgólel
 pesem veselo z nebá, svet bo vesoljni vesel.
 Zorna pač skoraj pomlad zasije deželi slovenski,
 tvojega srca tedaj spolnjene bodo željé! —

Prešernova oporoka.

Mračí se; noč mi skoraj svet zakrije,
 na veke trudne zamiže oči.
 Naj bo! Naj beli dan jim več ne sije,
 dovolj so gledale, kaj svet trpi;
 čas, da srcé ubogo si počije,
 nemira vednega se opróstí.
 Končan je trudapolni pot; pokoja
 željnó je truplo, željna duša moja.

A preden v kraj, kjer spijo bolečine,
 v kraj večnega miru nastopim pot;
 kjer up in strah, srcá nepókoj mine,
 kjer hrepenenja ni, strastí in zmot:

povzdignem še iz srca globočine
glas tebi, mili moj slovenski rod!
Čuj pevca, ki umira, oporoko —
v spomin, v srce si vtisni jo globoko.

Drevo v domačo vsadil sem dobrovo,
ki ne rodi ga zemeljska pomlad;
sladkó ti diha blagi cvet vonjavo,
telo in dušo ti oživlja sad;
pod njim polôži v senco vročo glavo,
uteši bolečine njen ti hlad:
jaz vsadil sem drevo ti v zemlji tvoji,
ti hrani, brani ga, ti zvesto goji!

Gorje naródu, ako slep zameta
nebeške poezije blagi dar;
za svetnim blagom vedno spehan leta,
dejanje vodita mu prid in kvar;
iz srca globočine pesem peta
srcá ne dviga, blaži mu nikdar!
Gorje Sloven ti, ako pevka vila
jokaje bi kedaj te zapustila!

Ti mladi rod! Oči zaupajoče
v te upirajo pogléd poslednji svoj;
če v tebe ni mi upati mogoče,
kako bi mirno ločil duh se moj?
Ti boje doživiš duševne vroče —
ko pride dan, na mestu svojem stoj!
Za dom, svobodo bôri se, resnico,
za bratoljubje gôri in pravico!

Nikdar te v boju slepa strast ne vôdi,
ne moti te, kaj dela ona stran;
orožje v svetem boju sveto bodi,
srce naj čisto bo in čista dlan!
Ti druge milo, sebe ostro sodi:
vzgléd blagodušja bode naj Slovan!
Sovraštvo naj ti bode vedno tuje,
brat brata naj nikdar ne zaničuje!

Prikaže se na svetlem ti prestoli
 malik — zlatá ti kaže blesk, rekoč:
 »Glej, to ti dam, poklekni ter me móli!
 Tedaj kreposti svoje kaži moč!
 Nikjer nikdar v krivico ne privoli,
 sovraži dela, ki rodi jih noč;
 pravice domovine svoje brani,
 nji v izkušnjavi vsaki zvest ostanl.

Ime slovensko tebi sveto bodi —
 ne srami ga, sramiti ga ne daj!
 Da bode spoštovano med naródi,
 sirovosti, podlósti ne poznaj;
 povsod naj plemenitost tebe vodi,
 ta pravega Slovenca znači naj!
 To prosi pevec te umirajoči,
 to mu obljubi — rad potem se loči.

Sreča, poezija in Prešeren.

Pomlád je prišla, nebeška deva,
 po zemlji trosi svoje darí.
 vse klije, cvetè in zelení,
 škrijanec pod jasnim nebom prepeva.
 Iz trave zelene glavice mladé
 vijole, zlatice, kresnice molé;
 po njih se trudi vesela,
 medu nabira bučela,
 in pisane ziblje metulj peruti.
 Ledenih spon se prostega čuti,
 po polju hiti šepetaje vir.
 Na pašniku poleg črede svoje
 veselo piska in vriska in poje,
 pomladi raduje se pastir.

Preko polja po stezici,
 glej, mladenič sam prihaja:
 pómład zorna ga obdaja,
 pómład sije mu na lici;
 žarno svetijo oči se mu,

v prsih roj glasán budi se mu,
 misli, čuvstev roj ubran,
 ki želi na dan.

Smeje se mu zemlja mlada,
 smeje zapeljivo nada;
 ves odprt je njemu svet:
 sladka sreča mladih let!

Vse življenje mu obeta,
 ves njegov je, kar je sveta,
 kar voliti hoče, sme:

poezija tu, tam sreča
 miga mu, sladko vabeča,
 kam naj krene, sam ne ve.

Pot mu ustávi gozda rob,
 tu na skalno sede klop,
 ki zeleni mah jo krije;
 izpod nje glásan

vir kipi in gre na dan,
 mirno se po loki vije.

A mladenič nem sedí,
 čelo se mu omrači;

glavo nasloni na róko
 in zamisli se globoko.

Čudo glej! Ko tako sloní,
 kakor v sanjah — z leve strani
 jasna prikazen se približava:
 Krasna žena! Tanka oprava
 polne, cvetoče lepote ne skriva,
 ude mehkó ji objema kipeče.
 Krasna žena, zapeljiva!
 Biseri v zlatih bleščé ji laseh,
 mokra ji luč iz oči trepeče;
 sladek na ustnih se ziblje ji smeh,
 smeh, ki obilost obeta slasti,
 v srci želje, hrepenenje budi.
 Osupnjen mladenič gleda podobo,
 od nje obrniti ne more oči;
 nasmehne se ona mu z rajsko milobo,
 z medenim mu glasom tako govori:

Želje tvoje nerazvite,
 ki ti v prsih spijo skrite,
 hrepenenje tvoje znam:
 hrepenenju tolažila,
 bolečinam vsem zdravila
 jaz, mladenič, tebi dam!

Glej, okolo vsa narava,
 kar živi, v veselju plava,
 sam vesel ne bodeš ti?
 Glej, življenje je vživanje,
 pusti vse neplodne sanje;
 samo enkrat se živi.

Nase misli, pusti brata,
 sama ta beseda zlata
 v sebi vso modrost ima.
 Kaj človeštvo, domovina?
 Zemlja cvetna je dolina
 njemu, ki živeti zna!

Blagor mu, ki meni služi,
 z blagom se blagó mu druží;
 bodi moj in pusti dom.
 Meni v krilo se izroči
 po ravnini te cvetoči
 rahlo jaz vodila bom.

Čast, zlató in bele dvore,
 kar srcé želeti more,
 dam ti, Sreča; bodi moj!
 Ljubil bodeš bela lica,
 tvoja vsaka bo cvetica:
 vstani in potuj z menoj.

Takó govori in mehko rokó,
 okoli vratu mu ovije ljubó,
 da sladka groza ga preleti.
 Gorje!

V tem hipu z desne strani
 prikazen druga pred njim stoji.
 Pred njo izkušnjava pobegne plaho,
 Prikazen v sanjah izgine takó,
 ko jutrnji solnca zadene jo žar;
 mladenič je več ni videl nikdar!

Zavzet podobo gleda plah,
 neznan obhaja, svet ga strah;
 in vendar nanjo mora zreti.
 Kraljeva žena! Njena rast
 človeška ni; ponos in čast
 Z visokega se čela sveti.
 A izpod temnih obrvi
 iz milo modrih ji oči
 prijazna sije luč, enaka
 ko lune svit izza oblaka.
 Po lepih ustih čudovita
 otožnost mehka je razlita;
 v levici strune ji sloné,
 dih skozi nje pomladnji dije,
 budi jim rahle melodije.
 Mladeniču srce kipi,
 zamaknjen vpira v njo oči;
 tako mu ona govori:

Čula skrivne želje tvoje,
 hude videla sem boje,
 dvome tvojega srca.
 Za resnično, lepo, sveto
 srce mlado ti je vneto,
 pota pravega ne zna.

Zemska te ne utéši sreča,
 duša tvoja hrepeneča
 v nji ne zadobo miru.
 Kogar jaz sem izvolila,
 sreča ga ne bo zvalila;
 ti si mojega rodu.

Cvetna niso pota moja,
 težko breme, težka hoja,
 in počitka ni nikdar!
 Sebe mora pozabiti,
 vse svetá gorje nositi,
 kogar moj zadene žar.

Bridka tvoja bo usoda:
 žrtev svojega naróda,
 pevec boš in mučénik.
 Domovine svoje nada
 branil bodeš jo propada
 bratom svojim rešenik!

Kar ima usoda zlobe,
 kar v ljubezni je grenkobe,
 ti do dna jo boš izpil.
 Sladke pesmi bolečine
 porodé ti, v domovine
 čast boš večni venec vil.

Bodi moj in vdaj se meni,
 tvoj naj lavor bo zeleni,
 in spomin bo večni tvoj.
 Vstani, vzemi strune zlate,
 ž njimi teši svoje brate,
 pesmi jim nesmrtno poj!

In nagne se nanj, poljubi mu čelo;
 potem se kvišku dvigne počasi. —
 On prime strune, in sladki glasi
 done in bude slovensko deželo.
 Kar dolgo je prej brez upa želela:
 Slovenija zdaj je pevca imela.

Dunajske elegije.

I.

Jablana moja, sadu obetala si mi obilo,
 kadar mi pride jesen, zlate darove deléč.
 Oj kako lepo si mi cvelà v veseli pomladi!
 Cvet tvoj belordeč bil je veselje očem.
 V sencu se tvoji ljubó na mehki je travi ležalo,
 ko prijazno je hlad z listjem se tvojim igral.
 Roj neutrudnih bučel po tvojem se cvetju pasočih
 vabil je sládko brenčeč spanje na trudno oko. —
 Jablana moja, sadu sedaj ne vidim obilo,
 in še ta, se mi zdi, mnogo prerano zori.
 Krasno se zunaj žari, a črv ga znotraj razjeda;
 ta je že padel na tla, drug se že proži za njim.
 Preden ko jutrišnji dan prisije, vse sadje, bojim se.
 bode ležalo na tleh, prazno mi stalo drevo. —
 Žalost zaliva srcé, solzà oko mi zaliva,
 ko se oziram skrbnó po domovini okrog;
 ko preštevam možé, Slovenije zveste sinove,
 ki sem nanje svoj up stavil in vero vesel.
 Ko nam cvelà je pomlad, lepó jih je gledati bilo;
 manj jih od dne je do dne, ta je in oni odpal.
 Srce se meni vseláj, ko pade kateri, potrese:
 padanja konca mi ni, ne umiri se srcé.
 Oj samopašni ti črv, ti jim razjedaš osrčje,
 ti sovražnik si naš, ti domovini si kvar.
 Kar mi je od srcá prijateljev padlo nekdanjih,
 njili ne štejem, naj bo, kaj-li na svetu sem jaz?
 Tebe milujem, moj dom, da so ti nezvesti sinovi;
 to mi je žalosti vir, ki ne usahne nikdâr!

II.

Žalostna od nekđaj zgodovina je bila slovanska;
 kamor ozrem se, razpôr, sužnje verige, temà.
 Rad blagoslavljal spomin bi vaš, pradedje, ponašal
 rad bi se z vami vnuk — bridki mu brani spomin!
 Vi najlepše zemljé, plodovite nekđaj ste orali —
 dalje ne govorim, da me ne zmagà bridkost!

Žalostna od nekđaj usoda je bila slovenska,
 žalostna zdi se mi zdaj, bolj ko je bila kedaj!
 Naj na jutrnjo stran, naj na severno stran se obrnem,
 naj pogledam na jug, žalostno, tožno povsod!
 Drugi narodi krepkó, ponosno se vzpenjajo kvišku,
 solnce že zlato drugod sije, v temi je Slovan.
 Draga li vam je temà? Oči vam zbada svetloba?
 je li prisojeno vam, biti trpinom sveta?
 Drugi gradove gradé, očesu strmečemu radost —
 kamen lomile so jim žúljave vaše roké!
 Knjigo prirode beró bistrournosti svoje veseli —
 čelo si križate vi, kadar razlega se grom!
 Pesmi vesele pojó, praznujejo praznike drugi —
 v potu obraza trdó kruha si služite vi!
 Bister vam um je in čile roké, povejte, Slovani,
 kaj nesreče je vam, kaj siromaštva je vir?
 V zvezi je, v slogi je moč, kdo vaše seštel bi število?
 Brat je bratu neznan, skoraj umeta se ne!
 Čudite vi se, da svet moči ne spoštuje slovanske?
 Kje jo je videl? Kedaj ste pokazali mu jo?
 Kje so vaši možje v veleumov sovetu častitem,
 pesnikov vaših zakaj svet ne posluša strmeč?
 Kje so slovanski možje, ki nove učijo nauke,
 nove resnice, modrost novo oznanjajo nam!
 Po rešitvi zastonj se oko hrepeneče ozira,
 kakor mornarja oko išče rešilne zemljé. —
 Pridi nam, odrešenik, vzdihujoč te čakamo željno,
 kakor, ko sam je doma, matere čaka otrok.
 Naj te oblaki rosé, naj zemlja rodi te nam, pridi!
 Tvoj nam zorni obraz rešnji privede naj dan.
 Ne v viharju se nam, ti v rahlem se vetriču bližaj,
 v roki junaški ti meč naj ne žari se krvav.
 Teklo dovolj je krvi, zastonj so krvi nam potoki;
 miren nam pridi vladar, prorok, učitelj, poet!
 Vstani, besede zlaté visoke modrosti govori,
 sluša naj, čudi se svet, vpraša: kedo in odkod?
 Bratom govôri najprej, iz težkega spanja jih dramí:
 Bratje, minila je noč, kvišku, na delo, na boj!
 Ne na krvavi, na boj duhovni se dvignite, bratje!
 Čas je, da svoje moči svetu pokaže Slovan.

Žar ognjenih besed naj srcá otrpla jim vname,
 sveto ljubezen naj jim vname do bratov v srcéh.
 Vname ljubezen jim naj do luči, pravice, svobode;
 vzor naródom Slovan, svetu naj bode vodnik!
 Pridi nam odrešenik, nikar se predolgo ne mudi!
 Dan mi poteka za dnem, rad bi učakal te jaz!
 Pridi! Med tvojimi rad učenci bi zadnji jaz hodil,
 tvojih naukov vesel kose bi bratom drobil!

III.

Oj siromak, v srce se smiliš slovenski mi jezik,
 kaj počnejo s teboj naši pisatelji vprek!
 Na Prokrustovo te razpenjajo posteljo kruto,
 da ti udje, kosti pokajo, stokajo: joj!
 Blago ubrane sladkó žalujejo, jokajo gosli,
 zdaj veselo pojó v rokah umetnikovih.
 Ali gorje! — Uho te boli, srcé se ti krči,
 ako nevkretne roké drgnejo, praskajo jih. —
 Vsak rokodél učil se je mlad sukáti orodje:
 kladivo, kleščé kovač, sveder, sekiro tesar.
 Vsak rokodel se uči, uči se in vadi umetnik.
 sam pisatelj, poet, bratje, bi se ne učil? —
 Gledalo ni oko, uho ni čulo posvetno,
 kar je gledal in čul pesnik, zamaknjen v nebo.
 Gleda sveta neizmerno gorje, jok čuje človeštva,
 težko, prepolno srcé poka mu, duška želi.
 Ali kako posvetnim ljudem nebeške podobe
 razodeváti, da svet vidi in čuti, kar on.
 Misel se brani in čut oklépa okorne besede,
 mavra nebeška takó brani prstenih se bôj.
 Vadi se, pesnik, torej, neutrudno se úči jezika,
 da ti bode mehák, gibčen, pokoren, volján.
 Kar zakladov imá, kar dragega kamenja hrani,
 biserov in zlata tebi odkrije naj vse;
 kar kreposti je v njem, ti znaj, in kar je sladkosti;
 tebi doni in grmi, tebi naj joka sladkó. —
 Blagi Prešeren, ki nov si jezik dobrotno nam vstvaril,
 sladko ubrane zlaté gosli zapustil si nam;
 srečen si ti; bivajoč v nadzémeljskih, mirnih višavah,
 ti ne čuješ, kar, oh, čuti, trpeti je nam! —

IV.

Pel zabavljice sem vam, ostré sem prožil puščice;
ranjenim tekla je kri, mene bolelo srcé.

Smili se vsaka mi stvar, trpeča žival se mi smili;
ti bi ne smilil se mi, ki si po rodu mi brat?

Ako te rana skeli, rojak, veruj mi, rotim te:
iz sovražne roke ni ti puščica prišla!

V tuji deželi živeč spominjal sem vedno se dóma.
kakor spominja se zvest matere svoje otrok.

Često domov sem oči iz tujega kraja obračal,
gledal sem, kaj se godi, po domovini okrog.

Je-li mi srečna, zvestó li ljubijo vsi jo sinovi?

Vanje ne upa zastonj, ko ji sovražnik preti?

Ne pretaka li solz, zapuščena v samoti sirota?

Ali vesela žíví v družbi veselih otrok? —

Kaj mi vidi oko? Bolečino spomin mi oživlja,

žalosten bil je pogled, vendar molčati ne smem.

Ne pretaka li solz zapuščena v samoti sirota?

zbranih okoli žené vidim obilo otrok.

Káko vršenje, kakó se trudijo, gnetejo! Vsak bi

rad bil prvi pri nji, prvi podal ji rokó,

prvi podal ji darí, pokazal otročjo ljubezen

ter iz matere ust prvi pohvalo prejel.

Jeli mogoče, ne moti oko me? Bliža se eden,

z desno podaja ji dar, levo proseč ji moli.

In ne prosi zastonj — kar more, poda mu sirota.

Tvoja ljubezen torêj je samopašna, slepar!

Drugi se bliža za njim in tretji se bliža, četrti —

dalje ne bodem jih štel, dosti sramote, preveč!

Vnema se hrup. Kaj hoče ta hrup, srdito kričanje?

Vidim-li dobro? — Prepír, divji med brati prepír!

Grde besede leté, sramotne, na desno, na levo:

obrekovanje, laži, psovke, grdenje vsevprek!

Vname se boj, sramoten tepéž, oj káko orožje!

Kamenje, blato in gnoj, palica, peska v oči!

Bratje zaslépljeni, mir! Tako li se materi služi?

Materi, glejte, gorje, kamen je lice zadél!

Lice častito! Gorje nesrečna ti roka! O glejte:

teče iz rane ji kri, solze tekó iz oči.

Mati se joka: v srcé se mati ne smili sinovom?
 Glejte, tam sosed stoji, gleda vas, smeje se vam.
 Sosed, sovražnik vesel vas gleda, razdvojene brate:
 vaša mu sloga je kvar, vaš je razpor mu korist.

* * *

»Si natura negat, facit indignatio versum.«

Žalost in jeza mi dá lok in puščice v roké.
 Žalost in jezo pogled nesrečni mi vzbudil je v prsih,
 kar sem čutil, sem pel, bil je orožje »sonet.«
 Vam govorim, rojaki, ki vas, samopašje ne vodi:
 strast vam blago srcé moti, slepi vam oko.
 Složni bodimo odslej, svetó domovini služimo;
 kdor ji koristi največ, bodi med nami — prvak!

V.

- 1 Je li mogoče? Oči ne varajo težke mi sanje?
- 2 Z jasnega solnce nebá sije na mlado zemljó!
- 3 Dih pomladnji mehkó pihljá, poljublja mi lice,
- 4 cvetje po drevju pomlad trosi in tiči pojo.
- 5 Vrsta veselih ljudi po mestnih se ulicah vije,
- 6 roj iz ozidja šumeč vre na zeleno poljé.
- 7 Vse je veselo, jaz sam temán med njimi pohajam;
- 8 čelo mi senči oblak, solza kali mi oko.
- 9 Toga teži mi srcé; duh v južno se stran mi ozira:
- 10 Čuj! orožja se grom, mečev se čuje žvenket!
- 11 Plámen praskeče, ropot rušéčih se čujem poslopij,
- 12 javkanje čujem in stok žen, ki prebada jih meč!
- 13 Volk med ovcámi divja, mesari in kolje in davi;
- 14 plah je pobegnil pastir; v hlevu je volk gospodar!
- 15 Oster razlega se krik device v divjakovi pesti;
- 16 oh, morjenih otrôk, zdi se mi, slišal sem jok! —
- 17 Čujte, postojte, ljudje, ne hitite takó, poslušajte:
- 18 Turek otroke mori! Pojdimo branit, ljudje!
- 19 Oj brezsrčna druhal, ti gledaš me, maješ z glavami!
- 20 Cvetje po drevju pomlad trosi in tiči pojo! —
- 21 Let je ósemnajst sto in šestinsedemdeset že,
- 22 kar bratoljubje z nebes Krist je prinesel na svet!
- 23 Kje bratoljubje imáš? Govóri, Evropa, Evropa!
- 24 Ti pobeljen si grob; vse je sleparstvo in laž!

25 Tvoje krščanstvo je laž, bratoljubje je laž in svoboda.
 26 Jezik lepo govori — prazno je tvoje srce.
 27 Ali mordâ ni brat ti Slovan, ni človek Slovan ti?
 28 Divja li zver je Slovan, ki se pobijati sme?
 29 Kam naj obrača oko, z nebá naj upa rešenja! —
 30 Z jasnega solnce nebá sije na mlado zemljo!

VI.

Dan za dnevom z nebá neusmiljeno solnce pripeka,
 žejna, razpokana tla zevajo v jasno nebo.
 Tožno glavice vise cveticam in listi drevesom;
 tožno razlega se glas pivke, ki prosi dežjâ.
 S skrbnim očesom ratâr na polju v nebo se ozira,
 v južno ozira se stran, da bi zagledal oblak.
 Radostno, glej, zablešči mu oko, oblak je prijadrâl,
 drugi in tretji za njim, jasno temní se nebo.
 Veter potegne, vihar; vrhovi se zibljejo drevju,
 blisk se zasveti in grom votlo po nebu bobni.
 Šum zašumi... zdaj zdaj iz oblakov se vsujejo kaplje! —
 Kaplje se vsujejo, oj! — suhe, ledene, gorje!
 Up je v trenutju pobit, srce je upadlo ratarju:
 prosil je z neba dežjâ, točo mu pošlje nebo! —
 V južno sem stran tako iz tuje obračâl se zemlje,
 da mi zagleda oko, kar je želelo srcé.
 Vstane vihar in vname se boj, srcé mi trepeče:
 up mi ga ziblje in strah, kaj li nevihta rodi?
 Čuje orožja se grom, ostrí se bliskajo meči;
 dvignil je sužnji se rod! Bratje, junaki, pogum!
 Z vami nebó se borí, zavezница vam je pravica;
 zmaga gotova je vam, kri vam ne teče zastonj!
 Plodna prelita je kri, iz nje se zlata svoboda,
 zorna prihodnjost rodi; sužnja minila je noč.
 Ne omagujte, pogum! Pomoč se vam bratovska bliža;
 plug že pušča ratar, čredo zapušča pastir.
 Zbirajo se v vrsté; že zbrani stoje; potrpljenje!
 Zdaj zdaj dvigne se v boj sivih sokolov oblak! —
 Čas poteka, in čas je drag; kaj čakate, bratje?
 Kaj se pomišljate? zdaj zadnji ugodni je čas.
 Padla je, glejte, pošast, sramota Evropi, stoletju,
 kakor hrast se črviv zvrne in trešči na tla!

Pal je, ki môri enak nesrečne je tlačil naróde;
 zemljo je stresel potres, trhli stebri se majo.
 Zdaj je trenótte, možje, nebó vam je znamenje dalo;
 urno! Ne pride več čas, ko je enkrat zamujèn.
 Ti, ki v skalnih gorah bojevitim možém gospoduješ:
 mala peščica jih je, vsak je na glasu junak;
 ti mladenič junak, unuk junaških pradedov,
 dvigni zastavo, poglej, ljudstvo na boj hrepeni.
 Ti se ne ganeš — ne ti? — Kaj čakata sodnega dneva?
 širokoustje tedaj, Svetu, ki gleda, posmeh! —
 Sodni res pride ti dan, narod bo vama sodnik!
 Strah je vaju, možá, junaka! — Čemu ropotanje,
 Srd me popada in gnus! Oko se v stran mi obrača,
 da sramote ne zre, stare in vedno nové!
 Vse zastonj torèj: kri tekla zastonj je junakom,
 vdovam, sirotam zastonj bridke so tekle solzé!
 Koče požgane, poljé — samotna, mrtvaška puščava,
 dvojno in trojno gorje sad je nevihte in sled. —
 Novega nič! Usodo poznam, usodo slovansko:
 čas je prišel in šel kákor pod nebom oblak!
 Čas je bil, kje bil je mož, da čas bi razumel?
 Kje si, rešitelj? — Zastonj glas po puščavi doni! —

VII.

Kje ste pesniki vi hrvaški in pesniki srbski?
 Kaj počnéte, kaj vam strune glasú ne dajo?
 Pravega namreč glasú, dostojnega zdanjemu času!
 Vas jih nekaj molčí, drugi ljubezen pojo.
 Je li sedaj čas sladkih besed, zaljubljenih pesmi?
 Zdaj, ko vojska divjá, bratje prelivajo kri?
 Nimate li srca, trpljenje vas bratov ne gane?
 Vprašam, kedo izmed vas »raje« nam pel je gorje?
 Srbija ti, domovina nekdanj junaškega petja,
 ki se čudi mu svet, ki ga posnema zastonj!
 Kje so ti pevci sedaj, ki pojo naróda trpljenje,
 slavna dejanja slavé, da ne pozabi jih svet?
 Dvignite, pevci, se vi, zapojte nam pesmi ognjene,
 kakor jih slavni Tirtej v vojski Spartanom je pel.
 Pesmi nam pojte, ki svet strmeč jih bode poslušal,
 v vseh jezikih svetá naj se za vami pojo!

VIII.

Kar sem želel takó, izpolnilo se je — še prezgodaj!
 Vnel se sveti je boj, meni trepeče srcé.
 Sebe tolažil sem sam in vas tolažil, junaki,
 v boju pravica da bo zvesta zaveznica vam.
 Sebe in vas sem slepil; pravica je svet zapustila,
 vest je umrla, umrl v srcu človeštvu je čut.
 Pozno sem, oh, prepozno spoznal nemilo resnico,
 da samopašje sedaj vlada po svetu povsod.
 Kamor pogledam, povsod! Med vsemi na svetu naródi
 najsamopašnejši pak, narod britanski, si ti!
 Pajku enak čepiš in prežiš na samotnem otoku,
 daleč po zemlji okrog mreže si svoje razpel.
 Kri naródom pijěš, rediš se o znoju naródom,
 zemljo v oblasti imáš, svet ti vesoljni je v prid.
 Ladje mérijó ti morjá neizmerne prostore,
 kakor po zraku neba lastavic suče se roj.
 Z blagom domov se vračajo vseh dežel obložene,
 kakor bučele s poljá polne se vračajo v panj.
 Ti med naródi sveta trgovec si, narod britanski,
 brez izbiranja z vsem tržiš, kar kupca dobo.
 Svetega pisma napol prostorna je ladja ti polna,
 zraven maliki leže, ki jih kupuje divjak!
 Knjig, ki zmernost uče, nakopičil tu v ladji si drugi,
 žganje in ópija strup vozi na prodaj se vred!
 Četa vojakov, ki v boj gredo na prid domovini,
 zraven orožje, ki bo tvoj ga sovražnik vihtíl!
 Tvoja zastava vihrá na parniku, polnem nesrečnih,
 ki od človeštva ime jim je ostalo samó!
 Anglija, vse na prodaj imáš, le časti ne prodajaš,
 kar si imela časti, davno prodala si že. —
 Starih sem grehov naštel ti nekoliko, grešnica stara,
 ki že davno ne veš, kaj je sramota in čast.
 Kar je bilo, naj bo, pozabil bi stare ti grehe;
 kar počenjaš sedaj, greh je, ki vpije v nebo.
 Narod ubog je vstal, razdrobil je sužnje okove;
 ti narodov berič, vklepaš mu zopet roké!
 Ti zatiravcu pomoč pošiljaš, podajaš orožje,
 ti mu podpiraš rokó, ki oslabela je že.

Drugi stoje in zro; rokè nobeden ne gane:
 svetu vodnik si ti, kupec je svetu vodnik!
 Kri prelita nad te naj pride in tvoje otroke,
 tebi srce naj peko vroče prelite solzé. —
 Kakor otrok se srdim, s pestjo pretim ti nezmožno;
 kaj je tebi moj srd? Mojih besed ne umeš!
 V kotu zemlje prebiva moj rod, beseda njegova
 svetu neznan je glas, malega roda sem sin.
 Vendar govoril sem, kar srcé mi srdito velevala,
 da si olajšam srcé, kletev pošiljam ti to.

IX.

Narod madžarski, ti sam imenuješ se viteški narod,
 svobodoljuben in blag, narod nad vse plemenit!
 Čujem, da svet te tudi tako imenuje; zakaj li?
 Svet te sodi takó, ker ne pozná te, Madžar!
 Svet po licu samo, po videzu sodi sijajnem;
 ti kazáti se znaš, lepega delati se!
 Pavu enak šopiriš se ti, ponosno korakaš,
 med kokošmi gospod, nosiš pokonci glavó!
 Ti si po rodu gospod, vsi drugi so hlapci, tlačani;
 hlapec je zlasti Slovan, tebi po rodu tlačan.
 Ti ne orješ, Madžar, ne seješ, Slovan je, da dela;
 ti si, da vživaš samó in gospoduješ ljudem. —
 Iz azijskih si step prihrumel med mirne Slovane,
 kakor kobilic se roj vsuje na plodno poljé.
 Groza je šla pred teboj, puščavo si puščal za sabo;
 pod kopiti so konj tvojih sušila se tla.
 Mirni ratar plašan je pobegnili pred divjo druhaljo,
 pustil ti plodno ravan, v skalne je bežal goré.
 K nam, divjak, si prišel, že tisoč let je minilo,
 in divjaštvo ti še vedno za kožo tiči.
 Turku po rodu si brat in brat po duhu si Turku;
 turška je tvoja oblast, raja je tebi Slovak!
 Ti ga črtiš, človeškega ti mu ne daješ imena,
 tebi žival je Slovak; delaj in trpi, žival!
 On te črtí, a Slovak je kroták, pokorno ti služi;
 tepeš ga ti do krvi, šibo poljublja ti on!
 Stopil si s trdo petó na tilnik mu, da se ne gane,
 usta zamašil s pestjo, da bi ne slišal ga svet.

Ti zasmehuješ ga še, da ni človeku podoben;
 dviga li se iz prahu, zopet potlačiš ga v prah.
 Zbiral je, da bi učil v domačem jeziku otroke,
 kakor jih ti učiš, ti si mu zbrano pobral!
 Sram te bodi, Madžar, obraz rdečica oblij ti;
 lep rdeč je obraz, a ne dovolj ti gosposk! —
 Raja je tebi Slovak. In Srb? — On noče ti biti;
 to te peče, Madžar, tega mu ne odpustiš.
 Tilnika Srb ti pod péto ne dá, to draži ti jezo,
 kolje osrčje in drob, svobodoljubni Madžar!
 Srb še narodne ni izgubil dovolj ti zavesti,
 čuti in giblje se Srb, to se trpeti ne sme!
 Dolgo si prežal, videč, da nekaj se sumnega giblje,
 kakor za grmom čepeč maček na tiča preži.
 Zdaj ga imaš, ki meniš, da on je glava naródu,
 urno v zapor, potem videli bomo, kakó!
 Slava, junaški Madžar, domovina je rešena, slava!
 Za otroke ne boj, mati madžarska, se več!
 Vjeta kosmata je zver, ki žre madžarske otroke;
 tu v zaporu je zdaj, pojdite gledat, ljudje! —
 S časom ti zraste pogum: z orožjem, železjem si zopet
 šel na viteški lov, drugega, tretjega vjel.
 Zdaj pismouki sedé za debelimi knjigami, plešci
 belijo si glavé: sodbe je treba možem!
 Kaj pregrešil je ta in oni? Kako jih soditi?
 Smrt zaslužili so vsi, vpraša samó se, kakó?
 Kaj poreče nam svet? Njih eden celo je poslanec! —
 Kar storite je prav, nič se ne bojte, možjé!
 Svet vas pozna, da ste blag in viteški narod;
 kar storite, vse prav! Vprašal ne bode, zakaj?
 Svobodoljubni ste res, vi ljubite svojo svobodo,
 vam svobodo, oblast, drug če se gane, gorje! —
 Turku si brat, dejal sem, Madžar — par nobile fratrum! —
 tujca sta ti nam in on, v Azije stepah domá,
 Jaz se ne čudim torej, da si v boju na Turkovi strani;
 vpiješ, poganjaš se zanj, moliš za Turka krščan!
 Kar ti storil je brat, da te nekdam pestíl je in davil,
 vse pozabilo si mu — blago madžarsko srcé!
 Motim se pač, ne vodi te zgolj do brata ljubezen;
 strah ti stresa srcé, hrabro junaško srcé!

V južno se stran ti plašno oko nemirno ozira:
 vstaja na meji Slovan, zbira slovanska se moč.
 O junaški Madžar, peščica Slovanov te straši!
 Nič se ne boj! Slovan sosed je miren, krotak.
 Ti svobode samó, življenja mu ti ne privoščiš,
 v žlici vode bi rad vtopil Slovana, Madžar!
 Ker se vtopiti ne dá, zato si besen, razkačen:
 v sužnosti večni torej Turku naj v pesti živi!
 Polževa kri zares po žilah bi tekla Slovanu,
 bil bi brez žolča golob, da bi te ljubil, Madžar!

X.

Dum Roma deliberat, Saguntum perit.

Saj se tako ne mudi, za mizo zeleno gasilci!
 Dolgo ste čakali že, malo počakajte še!
 Ogenj ustavi se sam, ko zadnja zgorela je hiša;
 bliža, pogledite, možje, zadnji se hiši požar.
 Dolgo več treba ne bo vam čakati, mirni bodite!
 In če vse pogori, škoda velika ne bo.
 Vás siromaška gori, zgolj nizke, lesene so kočē:
 malo po kočah blagá, sami beraški ljudje!
 Malo časti pomoč, koristi ne kaže nobene;
 radostne solze sirot bile plačilo bi vam.
 Slabo plačilo za trud in novo gasilno orodje,
 ki se pokvari lehkó — bolje ostati doma!
 Vpitje nesrečnih in jok naj vam ne moti pokoja;
 glas pojema jim že, skoraj jih čuti ne bo. — —
 Vi oblastni možje, ki vodite ljudstvom usode,
 dolgo ste stali, — gorje ni vam genilo srca.
 Prsi vam krije oklep, iz trdega trojnega jekla,
 kar nam stresa srcé, vam ne doseže srca.
 Kar si groznega duh človeški izmisliti more,
 mirno ste gledali vi, niste genili z rokó!
 S prstom je bilo samo vam migniti treba, ne z mečem,
 stali pokojni ste vi, križem držali roké!
 Zdaj se giblujete; sram in strah je vas lastnih naródvov;
 kar se godi, prehudó krotkim dušicam se zdi.
 Delati hočete mir; sedaj? — Potrpite še malo!
 Skoraj najlepši se mir bode naredil brez vas.

Glava odsekana več ne vpije naglas: Pomagajte!
 Tiho leži in meži, suneš lehkó je z nogo.
 Žena, devica kriči v pesteh sirovih divjakov;
 a zaklana molči, kakor zaklana ovca!
 Dete nabódeno res nekoliko časa še vpije,
 da človeka uho ali pa srce boli.
 Rado bi bilo živó, poglej, kako se ti brani!
 Ognja se tudi boji, ali pečeno — molči. — —
 Ko bo podavljeno vse, poklano, pobito, požgano,
 čuti ne bode glasu, mirno, pokojno bo vse!
 Vam pomagat mirit ne bode potreba hoditi,
 sam najbolje ume Turek miriti ljudi! —
 Škoda velika pač ni pokončanih ubogih trpinov;
 solzna dolina je svet, ako je človek berač!
 Rešeni so bolečin, tam gori se zdaj veselijo;
 Turek je dober kristjan, on za nebesa skrbi.
 Duše naravnost v nebo pošilja, skrbi za pokoro:
 da si očistijo greh, muči pred smrtjo telo! — —
 O kako si ubog, beraški naš govor slovenski!
 Svojemu srdcu zastonj iščem primernih besed!
 Ostre puščice bi rad, strupene puščice govoril,
 da si olajšam srce, dušek bolesti odprem.
 Srd mi v srcu kipí, pripravnega iščem orožja:
 krotki naš govor dovolj nima srditih besed!
 Ne, po krivem dolžim te, naš govor; v človeštva jezikih
 ni besed, da povem, kar mi po prsih divjá!

XI.

Tantum religio potuit suadere malorum!

Lukrecij.

Brata sta Srb in Hrvat; ljubezen naj vlada med brati;
 Srb Hrvata črtí, Srba sovraži Hrvat!
 Med sovraštvi svéta najhujše je bratov sovraštvo;
 volk ne sovraži takó bridko, srdito volká!
 Brata sta bila si Kajn in Abel, poroča nam pismo;
 prva pretóčena kri bratova bila je kri!
 Kajn je brata ubil; kaj srd mu je vnelo krvavi?
 Služil drugače Bogu, druge je žrtve daril.

Vera, ki vez naj bo ljubezni med zemljo in nebom,
 prva rodila razpor, prvo prelila je kri!
 Srba sovražiš, Hrvat! — Zakaj? — Drugače se križa:
 z desne na levo menda, ali narobe, ne vem!
 Duh iz Očeta samo, ne izhaja mu tudi iz Sina —
 kdor »*filioque*« tají, biti ne more mi brat! —
 Oj slepota! Smejal bi se človek nespameti taki,
 da bi mu bridke solzé ne zadušále smehú!
 Kaj se služi tako, govorita! očetu v nebesih?
 Kakega mislita pač, Srb in Hrvat, si Boga?
 More li bratov razpor in srd veseliti očeta?
 Bratov sovrašтво, prepír v srce očetu je meč!
 S tabo, Hrvat, govorim, na srce bi rad ti govoril,
 ako človeški ti ni v srcu ugasnil še čút!
 Brat nesrečen je tvoj! Ves svet ga miluje v nesreči;
 vsmiljenje srca povsod, róke odpira ljudem.
 Od ledenega, glej, morjá se dvigujejo bratje.
 bratu hite na pomoč, z mesta ne ganeš se ti!
 Bližnji si sosed mu ti in brat, ne! ti si mu dvojček,
 tebe od njega težkó tuje razloči oko.
 Z mečem ne smeš na pomoč mu iti, postava ti brani,
 brani Madžar ti gospod, a govoriti bi smel!
 Žalost zapira in sram mi ostre besede — le to še:
 če ne pomagaš mu že, *vsaj ne preganjaj ga zdaj!*

XII.

Ti, ki je sedež ti Rim, zemlje sijajno središče,
 kamor od nekda j oči zvésto obračal je svet;
 tebi je dana oblast nad vse človeške oblasti!
 Drugi telesom samo, dušam si ti gospodar!
 Božji namestnik si ti, sodnik nebeški na zemlji,
 kar si zvezal, drži, kar si odvezal, velja.
 Ključe nebeške imaš, nebеса odpiraš, zaklepaš;
 srca podložna so ti, v strahu pokorne vesti.
 Svet skazuje ti čast, ki se ne skazuje človeku,
 v Rim nepregledne vrsté k tebi se vedno vijo!
 Usta poljubljajo se, roké in lica in čelo,
 samemu tebi nogé, ne, obuvalo le nog!
 Čuj iz kota zemljé slab glas se dviga do tebe,
 kakor popotnika glas, ki se je zgrudil na pot.

V ladji je spal učenik, valovi metali so ladjo;
 ko jim pretila je smrt, vzdrami učenec ga plah:
 Vstani, otmi nas, gospod, pogiblujemo! — Roko iztegne,
 zdajci potihne vihar, val se uleže krotak. —
 Čuj! Nevihta divjá, srdito se peni valovje;
 kam naj obrnemo se! Krista namestnik si ti!
 Dolgo si spal: morjé jih tisoče že je požrlo!
 Vstani, viharju oblast svojo pokaži in moč!
 »Čudi se več ne godé,« govoriš, »nevernemu rodu:
 meni oslábél je glas, svet ne posluša ga več!
 Kraljem, cesarjem nekđaj bil glas je iz Rima povelje;
 časi minili so ti, poln nejevere je svet!« —
 Vendar govóri jim: Mir! Četudi zastonj bo beseda,
 če ne poslušajo te, storil si svojo dolžnost.
 Obrekovanje od dne do dne glasneje šepeče;
 ti se ne ganeš, molčiš; verni v zadregi molče.
 Vstani, govóri torèj, sramóti sovražnike svoje;
 kaj govore, ne veš? Drug ti povej — jaz molčim!

„Raja.“

1. Gost.

»Zbogom torej, srečno hodi,
 če se ti tako mudi;
 božja roka naj te vodi,
 kamor ti srcé želi.« —

»»Zbogom, ljuba ti družina,
 saj te videl več ne bom;
 daleč je Ercegovina,
 solzni moj — nesreče dom.

Skozi Bosno solzorosno
 hitel bom domov plašan;
 kjer Turčin glavó ponosno,
 dviga — plaka kristijan!

Ko v slovo vam dajem roko,
srečne gledam vas ljudi;
žalost ta pogled globoko
znova v srcu mi budi.

Oj vi srečni siromaki,
vam neznano je gorjé,
ki pod turškimi divjaki
kristijani ga trpe.

Vi ne veste, kaj je Paša
in kaj Beg je brez srcá;
nizka koča ta je vaša,
košček vrta in poljá.

Mirno vam se čreda pase,
mirno v koči dete spi;
vam na njivi žito rase,
vam na drevju sad zori.

Raja seje, Turek žanje,
Turku sad in Raji glad!
Mir pod streho --- prazne sanje!
Blizu je Turčina grad. ---

Kaj me, deva mladolica,
gledaš tujca ti molčé?
Tožna moja govorica
v óko vabi ti solzé.

Hčerka, tebi vsa enaka,
tvoje rasti, tvojih let,
žalostna doma me čaka,
radost moja, sladki cvet!

Najdem li še živo, zdravo
golobičico krotkó?
Ni li jastreba krvavo
zapazilo je okó?

Zbogom, ljuba ti družina,
solnce je visoko že;
daleč je Ercegovina,
zbogom srečni vi ljudje!««

2. Vdova.

»Mati, Turek je Lisko ukral,
ko sem v Rebri jo pasla!
Kdo nam bo zdaj, ko jo je odgnal,
mleka dajal in masla?«

»Tiho, dete, zastonj je jok,
vse je nam mirno trpeti!
Bog ne posluša vdove, otrôk,
ni pravice na sveti!

Turek ti je očeta zaklal,
Turek brata umoril;
sin je očeta maščeval,
hudega nič ni storil!

Tiho! Nič ne pomagaj nam!
Dete, čemu bi jokalo?
V kočjo pojdi, poberi tam,
kar je nam še ostalo.

Težko ne bo ti breme to,
roke nesó ga otročje;
jaz pa sinka, dete ljubó,
vzamem v svoje naročje.

Kraj zapustimo nesrečni ta,
tja čez mejo bežimo;
dobri ljudje so onkraj gorâ,
tam zavetja iščimo!

Preden pa grem, še z lastno rokó
prazno zažgem domačijo;
v nji se Turek šopiril ne bo,
ogenj naj upepelj jo!

Sin, ki nedolžne upiraš oči
 materi v lice solzeče;
 ti ne umeješ, kaj se godi,
 ti ne čutiš nesreče!

Hišo tu glej gorečo, v spomin
 vtisni se ta ti podoba,
 da se kdaj spomniš, kaj je Turčin
 in kaj turška je zloba!

Skrbno na tujem gojila te bom,
 za maščevanje hranila;
 Turka črtiti učila te bom,
 s srdom bom te pojila!

Leta tekó, zaželjeni dan,
 dan osvete napoči;
 ti junak, z junaki obdan,
 bratom prineseš pomoči.

Ko moj sokol ti priletiš
 v Ercegovino gorato,
 dvigne se Raja: »Za častni križ
 in za svobodo zlato!«««

3. Begun.

»Čuj, po polju ljut vihar razsaja,
 kakor gladen volk po hosti tuli;
 srečen, kdor pod mirno streho biva.
 Mirno? Mira ni v Ercegovini!
 Kakor divja zver se Raja plaši,
 po zakotih skrivnih se potika,
 divji turški zlobi se umika.
 Zdaj otroci ste pod streho zbrani
 kakor drobna piščeta pod kokljo,
 ki jih krije z gorkimi peroti.
 Jutri, preden beli dan zasije,
 zor visoke gôr zlatí vrhove,
 mi prognani morda iz te koče,
 borne koče, vendar ljube koče,

v daljnje tuje kraje pobežimo,
 tja, kjer turška sila ne razsaja.
 Ercegovci smo, nesrečna Raja!
 — Čuj, kdo trka v pozni, burni noči?
 Pojdi, Mara, odpri tujcu duri;
 potnik bode, ki je pot izgrešil.
 Siromaki smo, a dobro došel
 nam je potnik pod ubožno streho.
 — Božja milost! Marko, kaj ti tukaj?
 In v naročju dete! — Kje je Nada,
 kje je hčerka moja, žena tvoja?
 Kaj molče mi kvišku kažeš z róko?
 Tvoja roka je krvava! Marko!
 Kje je Nada, kje je dete moje?
 — »Tam, kjer ni se več ji bati Turka!«
 — »Tiho, žena! Sin, govóri jasno,
 siva naj se ti ne smili glava;
 nož naravnost v prsi mi zasadi:
 Ercegovec sem in znam trpeti.« —
 — »Bil sem v gozdu, žena sama v koči,
 krik začujem, krik predobro znan mi.
 Urno planem, tečem proti koči;
 kaj zagledam? Groza! — Dva beriča,
 Bog ubij te, beg, in tvojo mater!
 Dva kragulja, krotka golobíca —
 Nada moja trepetá med njima!
 Mednje planem, v stran beriča treščim,
 zgrabim ženo — urno proti gozdu!
 Lahko breme — za menoj beriča!
 Blizu že sem gozdu — tu ob kamen
 izpodtakne noga se mi kleta!
 Vraga blizu; tu zavpije Nada:
 Pusti mene, Marko, reši dete!
 In potegne nož mi izza pasa,
 zasadi si v prsi nož globoko.
 Zbogom, Marko, beži, reši dete!
 — Tu je dete!« — — —
 — — —»Bog te, sin, tolaži!
 Tiho, žena, srca mi ne trgaj;
 molči, idi, zberi, kar je v koči;

jutri zgodaj pojdete črez mejo.
 Sin, ti spremi ženo in otroke.
 Jaz pa skličem Raje starejšine. —
 Kar mogoče, vse smo pretrpeli!
 Kri naj teče, zdaj naj puška sodi:
 umri Raja, ali prosta bodi!« —

4. Prisega.

Ti, ki so pokorni ti svetovi,
 služijo ti zemeljski rodovi,
 pred teboj trepeče slednja stvar;
 ti človeške sodiš sam usode,
 dvigaš, ponižuješ v prah naróde,
 čuj naš glas, nad zvezdami vladar!

Kličemo v molitvi te očeta,
 tvoja naj godi se volja sveta,
 tvoje se časti ime povsod!
 Zver dobrote vživa tvoje roke,
 čuj uboge svoje nas otroke,
 reši nas pogube, o Gospod!

Pred obličjem tvojim tu klečimo,
 sužnje roke kvišku ti molimo,
 milostno obrni v nas oko!
 Bleda naša glej, upadla lica,
 napolnila mero je krivica,
 sužnji jarem žuli prehudó.

Sila sili nas na boj nemili,
 za svobodo bomo se borili
 in za sveti križ, navdušen roj;
 vse trpljenje že smo pretrpeli,
 zmago ali smrt nam ti podeli —
 v boj krvavi gremo, smrtni boj!

5. Na meji.

»Tu je meja, tu se poslovímo!
 Kratko bode naj slovo, junaško;
 mehke solze omečijo srca,
 src jeklenih bode nam potreba!

Vsak objemi zadnjič ženo svojo,
dete svoje, roko daj očetu! —

Zbogom, žena, zdrava mi ostani!
Ne pretakaj bridkih solz, ne zabi,
Ercegovka si, junaka žena!

Ako padem, Bog te naj tolaži,
zate padem, za otroke drage.

Bratje zate bodejo skrbeli,
oče zate bo skrbel nebeški.

Lepo uči najine otroke,
dom ljubiti, sovražiti Turka.

Daj mi dete, hčerko iz naročja,

da poljubim ji cvetoče lice,
morebiti zadnjič. — Sládko dete,

hčerka moja, krasna ti cvetlica,
cveti, cveti, lepo se razvijaj,

pridna bodi, materi veselje
in očetu, ako se povrne!

Tudi zate grem v krvavo vojsko,
da se v prosto vrneš domovino,

da živiš v nji prosta Ercegovka! —

Kaj me gledaš, sin, molče od stráni?

Kaj poglede upíraš poželjive
v puško v roki, bridki meč za pasom!

Vem, kaj nemi hočejo pogledi.

Ti ne moreš z mano; z majko idi,

nji tolažba bodi in podpora,

slepe vodi dedu ti korake,

ki mu mrknil zlati svit je dneva.

Zbogom, oče, zbogom, dragi moji!

Bratje, konec bridkega slovesa!

Solz, junaki, že preveč je teklo.

Zene drage, z deteti v naročju,

vi sinovi naši, še prešibki,

da nosilí bojno bi orožje;

vi očetje, starčki sivolasi,

ki se trese vam že suha roka,

onkraj meje najdete zavetja,

kamor turška že ne seza roka.

Prosta zemlja, prost tam narod biva,

nam pa rodu in po veri bratje;
 rade vsake vam odpro se duri,
 blaga srca, radodarne roke.
 Od izhoda biva do zahoda
 velik narod, nam soroden narod,
 z nami čutí naše bolečine;
 vam darove bodo pošiljali,
 Bog povrni mile jim darove!
 Mir naj spremlja, draga te družina!
 Mi v krvavo vračamo se vojsko,
 da deželo si osvobodimo,
 da svobodni z vami v nji živimo!

6. Bojna pesem.

Krvavo se nebo žari,
 požar na boj nam sveti;
 požar uniči naj vasi,
 pogum nam v prsih neti.
 Svobodne glave dvigamo,
 za sabo vse požigamo,
 da ni se nam mogoče
 vrniti v koče.

Vse pusto, prazno, vse goló
 puščava je za nami;
 nazaj solzno mi zre oko,
 srca nam up ne mami.
 Na puške se naslanjamo,
 nikomur se ne klanjamo,
 glav v jarem ne podamo,
 umreti znamo!

Gorje, ko lev se oprsti
 iz tesnega zapora!
 Po maščevanju hrepeni,
 kri gorko piti mora.
 V verigah vzdihovali smo,
 verige razdejali smo,
 svobodni kristijani!
 Kedo nam brani?

Hripavo kroka gladnj vran,
 korake spremlja naše;
 oj tiho, vran, poboj strašan
 obilo dá ti paše!
 Mi smrti ne bojimo se,
 za vero, dom borimo se,
 srdita roka naša
 ne prizanaša.

Svet klicali smo na pomoč,
 da reši nas sovraga;
 zastonj je glas v nebo vpijoč,
 brat bratu ne pomaga!
 Zdaj milosti ne prosimo,
 pravico v rokah nosimo:
 kedor se v bran nam stavi,
 grom ga pozdravi!

Zvesté smo dali si roké,
 prisega nam je sveta;
 besede nas ne preslepé,
 zastonj se nam obeta!
 Če zadnjo kri pretóčimo,
 prej bratje se ne ločimo,
 dokler pravica zmaga.
 Na boj, na vraga!

7. Junak in dete.

»Oj ljubo dete, dete sladko,
 ti ljubček mojega srca,
 ko spet ti božam lice gladko,
 solza v očesu mi igra.

Povsod sem vedno mislil nate,
 igral sem v sanjah se s teboj;
 zapustil vojsko sem in brate,
 da spet te vidim, biser moj.

Gore preplezal sem visoke,
 nogé, roké mi krvavé;
 prebrodil reke sem široke,
 po tebi, dete hrepené.

Imam te zopet, hčerka moja,
 pozabljeno je vse gorje;
 oči poljubljam, lica tvoja,
 na gorko stiskam te srce.

Očeta trdno se okleni
 z ročicami okrog vratu,
 jaz sem pri tebi, ti pri meni,
 oj dete, bodi brez strahu.

Ne poprašuj me, kje je mama,
 kedaj povrne se nazaj;
 ostala sva na svetu sama,
 ne vprašaj, dete, me: zakaj?

Ubog, nesrečen je tvoj oče,
 sovražnik dom podrl je moj;
 jaz nimam polja, nimam koče,
 kjer mirno živel bi s teboj.

Otel sem te, odnesel v gore,
 izročil dobrim te ljudem;
 nihče te najti tu ne more,
 jaz sam zatišje tvoje vem.

Še enkrat daj si poljubiti
 oči in lice, srček moj,
 potem te moram zapustiti,
 vrniti se v krvavi boj!«

8. Poslanec. .

Končan je boj; pravična zmaga
 preveč prelila je krvi;
 naj boče, če krvava sraga

svobode zlati sad rodi! —
 Utrujena se četa zbira
 ob gozdnem robu pod goró;
 z obličja pot in prah otira
 junak s krvavo si rokó. —
 Tam oni rano obvezuje,
 tekočo si ustavlja kri;
 ta tukaj s smrtjo se bojuje,
 tovarišu tako veli:
 »Pozdravi mi ženó, otroke,
 očeta naj ne zabi sin;
 ko pride dan, moč krepke roke
 njegove čuti naj Turčin!« —
 Molče prešteva četo malo
 vodník; pogled mu je teman;
 nad polovico jih je palo,
 poguben bil je zmage dan!
 »Od rodnih bratov ni podpore,
 pomoči od soseda ni;
 storili smo, kar človek more,
 pri kraju naše so moči!
 Brezup mi kaže vsako lice;
 brezupno vame zro molče;
 kje je pogum, kje moč desnice?
 Junakom vpadlo je srce! —
 Zastonj upor, zastonj je vstaja!
 Kaj bo, krvi prelite sad?
 Podaj, udaj se Turku, raja,
 vkleniti v jarem daj si vrat!
 Kar more, naj zgodi se z nami;
 trpeti uboga raja zna!« —
 Iz misli žalostnih predrami
 prihod ga starega moža.
 Težkó, počasno starček hodi.
 obveza krije mu oči;
 za roko deklica ga vodi,
 pred vodjo z možem obstoji. —
 »Moj oče!« vodja bled zavpije,
 »kaj sèm te vodi trudna pot?
 Kaj ti oči obveza krije?

Govóri, česa iščeš tod?«
 »Sin, potrpljenje! — Čuj me, raja,
 poslal je tvoj me gospodar.
 Roko ti milostno podaja
 in mir in srečo svetli car!
 Vse odpusti ti dobri oče;
 on maščevanja ne pozna!
 Sezida cerkve ti in koče,
 vse, kar želi srcé, ti dá!
 Da je pozabil Turek jezo,
 kako se mu verjeti sme,
 tu pečat!« — Strga si obvezo!
 Kjer prej oči — votlini dve! — —
 Strah, groza srca vsem pretresa,
 srdit ves kvišku plane roj;
 strašan se dviga krik v nebesa:
 Na boj, na boj — do smrti boj!

9. Junak in lastovka.

Srce ni miru mi dalo,
 bojni sem zapustil grom;
 v kraj domači me je gnalo,
 gledat zapuščeni dom.

Ali še stoji mi kočá,
 borna kočá pod goró;
 ali vojska, tod deroča
 je zrušila tudi njo?

Tu stojim na vrhu gore,
 zvezd po nebu luč bleđi;
 polje v svitu zlate zore
 mirno pod menoj leží.

A zastonj oko mi išče,
 hišice ne najde! Glej:
 žalostno je pogorišče,
 kjer je hiša stala prej!

Oglja kupček in pepela
je samo na mestu še;
kar imela sem, vse je vzela
zlobna turška roka, vse!

Kaj v višavi milo toži?
Glas domač se zdi mi ta;
tič nad pogoriščem kroži,
s krili plašno plapolá.

Lastavica lahkokrila
iz daljave čez morjé
k nam si zvesto se vrnila
čez doline in goré.

Lepe videla si kraje,
srečne videla ljudi;
pozabila nisi Raje,
ki nadloga jo mori.

Oh, zakaj si priletela
v žalostni, nesrečni kraj?
Kjer si gnezdo prej imela,
tam je pogorišče zdaj!

Turška roka pokončala
z domom mojim dom je tvoj;
vendar, kaj bi žalovala?
Tica, ti veselo poj!

Tja poleti, onkraj gore;
sreča, mir je tam doma;
gostoljubne najdeš dvore,
vsak zavetje rad ti dá.

Tebi treba ni skrbeti,
kdo se mene usmilil bo?
Hodil, prosil bom po sveti
z otročiči in ženó!

10. Otroku.

Ti se smeješ, dete mi v naročji!
 Jamico ti dela smeh na lici,
 na cvetočem licu, smeh otročji. —
 Péstujem te, list imam v desnici,
 nemški list. Gubanči se mi čelo,
 od nevolje se mi trese roka;
 prsi zbada mi bolesti želo,
 žal srce obhaja mi globoka. —
 Ti se smeješ, meniš, da je šala,
 da igram se s tabo, po navadi;
 in nedolžna mi ročica mala,
 mehka tvoja lice blede gladi.
 A ne šalim se, res mi hudo je,
 bridko, da ne moreš ti umeti.
 Ti ne veš, nedolžno dete moje,
 kaj godi se hudega po sveti;
 koliko je bridke bolečine,
 koliko človeške hudobije! —
 Doli — blizu moje domovine —
 boj se divji, nečloveški bije;
 človek davi, kolje tam človeka,
 kakor koljejo v mesnici vola,
 ruso glavo padlemu odseka,
 krvavečo nosi vrhu kola!
 Žene, matere more uboge,
 kakršna je tvoja ljuba mati.
 Deco, oh nasajajo na droge,
 tako, kakor ti, moj biser zlati!
 Siromakom so požgali koče,
 da ne vejo, kam bi naj se deli;
 da otroku spati ni mogoče
 mirno, kakor spančkaš ti v zibeli!
 Polje vrte jim je pokončala
 grozovita, nečloveška roka.
 Kaj otroku mati bo dajala,
 ko jo kruha prosi, milo joka?
 Bleda, slaba sama je od glada,
 dete ji na velih prsih vene;

srčno kri bi zanj prelila rada,
 hrane nima dati mu nobene. —
 Glej, kako trpijo naši brati,
 svet pa mirno njih trpljenje gleda;
 lahko bi jim bilo pomagati,
 krepka bi pomogla jim beseda,
 krepka ta beseda se ne reče!
 Brez srca je svet, nič ga ne gane;
 kri naj se preлива, curkom teče,
 kdo bi se potezal za Slovane! —
 Glej, moj sinček, to mi srce žali;
 a kar bôde, peče me najhuje:
 ne da bi nesrečnim pomagali —
 svet, moj sin, nesrečne zasmehuje!
 Glej ta list! — Ti jokaš, dete moje?
 Tiho, tiho! Oj nikar jokati;
 da se ne zmračí oko mi tvoje,
 rajši sam s teboj se čem smejati!
 Rasti, sine, dober, blag ostani,
 materi veselje in očetu;
 ti ljubezen domovini hrani,
 če si tudi rojen v tujem svetu!

Pesem brez imena.

»Sem dolgo upal in se bal,
 slovo sem upu, strahu dal«.

Prešeren.

Pesmi peč sem, milo tožil,
 molčal bodem zanaprej;
 strune bom iz rok položil,
 mirno gledal svet posléj.

Kakor je, tako naj bode,
 svet najboljši res je ta;
 Bog razdelil je usode,
 kar zasluži, vsak imá.

Slugi treba je služiti,
 dasi žalosten je stan;
 Raja tudi mora biti,
 Raja rodom je Slovan.

Kar naródoj je na sveti,
 svoje vsak imá dari;
 mi Slovani — mi trpeti
 in molčati znamo mi!

Rod slovanski je pobožen,
 on brez žolča je golob;
 ves ponižen in podložen,
 nikdar ne pokaže zob.

Tepe ga, kedor utegne,
 zasmehuje, sramotí;
 a Slovan se ne obregne,
 vse »za dušo« potrpi.

Bog strahuje, kogar ljubí,
 križev daje mu, nadlog;
 rekel skoraj brez strahu bi,
 da prerad imá nas Bog!

Delavcu.

Da lep si, mož, ne bodem dejal,
 podoben junaku v povesti;
 otrok bi se te na samoti zbal,
 mlad pes te oblajal na cesti.

Košate obrvi, temno oko
 srpó izpod čela ti gleda;
 po licih strnišče ti raste ostró,
 zadira se tvoja beseda.

Zamazan, zašit si, samo da ne bos,
 lasje ne poznajo glavnika;
 z rokavom, o groza, brišeš si nos,
 mož, kje je tvoja omika?

Po tvojem vedenju, ne bodi greh,
 podoben se zdiš mi slonu;
 to bil bi pogled, to bil bi smeh,
 ko ti bi se gibal v salonu!

In vendar jaz rad rokó ti podam
 in k tebi hotel bi sestí,
 o belem bi dnevu ne bilo me sram
 s teboj hoditi po mesti.

Za mizo pri vinu sediš golorok,
 to vino v Šampanji ne rase;
 in hčerka tvoja, prijazen otrok,
 v naročju sede ti igra se.

Ti, kolikor znaš, ljubezniv si ž njo,
 ž njo se pogovarjaš priljudno;
 lase ji s čela gladiš z roko
 in zraven smehljaš se čudno!

In s kruhom jo pitaš, večerje je čas,
 ponujaš ji kislega vina;
 dekletce je in ti gladi obraz,
 dasi jo zbada ščetina.

Podobo iz vaju naredil bi rad,
 ponašal bi ž njo se pred svetom;
 po mestih bi šel razkazovat
 nemarnim gosposkim očetom! —

Glej, žena tvoja, ki póte gre,
 da spravi domov te »starca«;
 ti mirno podaš ji kozarec molčé,
 ne brani se ona kozarca.

Zdaj greste domov, tako je prav,
vsi trije že zaspani;
prijatelj, zbogom, ostani mi zdrav,
Bog hčer in ženó ti ohrani!

Postopačeva modrovanja.

1.

Kamor pogledam, povsod naznanila, vabila po voglih,
vse se obeta ljudem: igre, besede in ples.
Ljubi predpust je prišel mendâ, prišel je norosti
blaženi čas, ko se vsem v glavi vrteti začne.
A kaj pravim? Predpust veséli tu vedno kraljuje.
Dobro se tebi godi, srečen si, Dunajčan moj.
Ples se za plesom vrti, sè zabave se gre na zabavo.
človek bi menil, da tu ni siromaštva doma.
Pač! Tu tudi bi kaj utegnilo se najti ga vendar!
Tu naznanja se, glej, ples siromakom v korist;
Tu beseda! — Kako tu skrbi za vas se, berači!
Dobro se vam godi, le prevzemite se ne!
Drobne nožice vrte se gosposke v sijajnem prostoru.
gosli, piščali sladko in zapeljivo pojo.
Vse se sveti, blestí, bogastvo se zgolj in lepota
kaže strmečim očem, bleska je skoraj preveč.
Sveti se suho zlato in biserji, beli vratovi,
ustnice, lica, oči — ogenj plamti iz očes.
Vse se v veselju topi, zamaknjeno vse je v nebesa —
in vse to za koga? Zate, oj srečni berač! —
Blaga gospoda, kako lepo se trudiš za druge,
za ubožne ljudi trudiš se in — veseliš!
To je lepó — a vendar bi jaz rad nekaj ti rekel —
toda pokaj? Saj veš, kaj se ti reče lehkó. —
Svet je, kakršen je in tak ostane do konca,
kaj bi se človek jezil, saj ne pomaga vse nič!

2.

Slabo se tebi godi? Brez dela si, tožiš, prijatelj?
Žena ti strada doma, ž njo vred kopica otrok? —

In jaz, meniš, da bom miloval te? Nikakor ne, brate!
 Prav se tebi godi, -- da ti naravnost povem.
 Kakor si sam postlal si, ležiš, ne toži mi torej;
 sam si stesal si križ, sam ga na ramo zadel.
 Ko se predobro godi mu, na led gre plesat osliček.
 Kaj te motil je vrag, da si šel ženo jemati?
 Kaj te je gnalo, da vrat vteknil si v jarem zakonski,
 ki krvavo te zdaj žuli in žulil te bo!
 Kaj ti bilo žené, kaj bilo otrôk ti je treba,
 da ti ves dan brez miru godejo, »kruha!« kriče!
 To verjamem ti rad, da ni prijetno človeku,
 gledati svoje ljudi lakot trpeti in mraz.
 Saj še ris krvávi skrbi za svojo zalego,
 trudi se, strada rad sam, ko je za hrano hudó.
 Ali preglavice té kaj bilo je treba tí, vprašam?
 Sam ostani berač, saj je že njega preveč!
 Ni li preveč že nas, ki lazimo v trudu po zemlji,
 rijemo za jedjo, krtu podobni, po tleh?
 Ni že trpljenja dovolj, kaj množiš ga po nepotrebem?
 Ali skrbi te, da rod ne bi človeški pomrl?
 Skrb to bogatim ljudem pustimo berači, oni naj
 ženijo in može v svoji preširnosti se.
 A siromaku je greh ženiti se, rod siromaški
 množiti, širiti greh -- čujte moj náuk, ljudje!
 Sam naj živi siromak, berač je, a vendar svoboden,
 in ponosno lahko glavo pokonci drži.
 Mene poglej: blaga posvetnega nimam, a vendar
 tiču pod nebom enák prosto, veselo živim.
 V strahu me nima nihče; postopam in delam za silo
 in slabosti, norosti sveta z jasnimi gledam očmi.

Nosan.

Na zdravje torej, milostna gospoda! --
 Takó -- do kaplje prazna je posoda. --
 To vince teče gladko kakor olje;
 mazilo in zdravilo je najbolje
 za vsako grlo, zlasti pa berača,
 ki vajeno sicer je le praskača.
 Kako prijetno to v želodcu greje,

človeku se kar duša sama smeje! —
 In zdaj, kako se naj berač zahvali,
 za čast, da ste ga méd-se pit pozvali?
 V to izbico takó prijazno ozko,
 kjer se sedi in pije po gosposko;
 izmed zarobljene tovarišije,
 ki vpije, kolne in ob mize bije;
 izmed svinjarjev, ki se napihujejo,
 voznikov, ki tako oblastno pljujejo;
 rešétarjev, lončarjev, ki se vračajo
 ter mnogo govoré, a malo plačajo.
 Med takimi možaki moj je sedež,
 njim pesnik, pevec sem, glumač in vedež.
 Živi se že, a kar je malo sitno:
 življenje to ni dosti imenitno! —
 O ti preljuba, krotka jerebičica,
 prijazna deklica, nataríčica!
 Kaj smučesh se okrog gospode, mačica?
 Ne bom dejal, prijetna si igráčica.
 Že prav, da si priljudna in zgovorna,
 samo — ne bodi moškim prepokorna! —
 Nu, nu, kaj hočesh me z očmi prebosti?
 Če malo ponorčujem se, oprosti!
 Midva ne bodiva preobčutljiva,
 večkrat je treba, da kaj potrpiiva. —
 Še en kozarček, gospod pristav? Hvala!
 Le ena kaplja, glejte, ni ostala. —
 Oj ti dekletce, odkedaj si gluho,
 da mora ti gospod trobiti v uho?
 »Stoji, stoji« — — o moj tenorček zlati,
 kako si bil ti nekdam lep! Poznati
 zdaj ni te, slave tvoje vse je konec;
 irepiš otožno kakor počen lonec!
 Kako so nekdam dunajska dekleta —
 kaj stresaš glavo, gledaš me zavzeta?
 In vi, gospoda, kaj tako strmite?
 Če ne verjamete, le poskusite
 ter izprašujte me, poznam li Dunaj;
 kakor to dlan, od znotraj in od zunaj —
 Nu, če velite — »*Infandum regina*« —

todà poprej še, prosim, čašo vina;
 in pa še to, gospoda, mi dovoli,
 da okoristim se na temle stoli.
 Spomini se mi vzbujajo iznova,
 ne, ne, Nosan, jokala se ne bova!
 Berač sedim med vami tu, gospoda,
 tako mi ukrenila je usoda;
 lahko bi z vami družil se drugače,
 gosposko suktnjo nosil bi in hlače;
 za pristava bi bil, dà, čast velika,
 morda še za okrajnega sodnika.
 Sedaj pa ste le k sebi mi veleli,
 da šalo svojo bi z menoj imeli. —
 O ironija ti v nebo vpijoča! — —
 Kmet imovit, župan je bil moj oča,
 volov četvero nam je v hlevu stalo
 in krav, telet in dróbnice nemalo.
 Sinova dva sva bila, jaz starejši;
 ker bil sem dobre glave, a šibkejši,
 sklenili so v Ljubljano me poslati,
 da naj učim se sveto mašo brati.
 Sramote nisem delal jim nikoli,
 če nisem prvi, bil sem drugi v šoli.
 Ko mi je čas latinščine pretekel,
 tedaj pa svojim sem naravnost rekel:
 Spolniti vam ne morem želje vaše,
 jaz nikdar pel ne bodem nove maše. — —
 Let štirideset je že od tega časa,
 na glavi črnega mi ni več lasa;
 oba pokrila hladna je gomila,
 a sinu nista nikdar odpustila!
 Beseda nič mi prav iz grla noče,
 potreba mu je zopet malo moče. — —
 Proklet sem bil proklet na večne čase,
 živim, skrbim naj, kakor morem zase.
 Pobit sem bil, a kaj mladost ne zmore?
 Zaupa v sebe in prestavlja gôre;
 ne straši je vročina, mraz, stradanje,
 na trdi klopi ji sladko je spanje. —
 Odrinemo na Dunaj za pol plače,

živeli zdaj takó smo, zdaj drugače:
 po hišah svojo smo modrost nosili,
 za malo plače tepce smo učili.
 In kadar malo bilo je zaslužka,
 tedaj je dobra bila suha hruška.
 A izgubili nismo dobre volje,
 če danes slabo, jutri bo že bolje.
 In peli smo Slovenci, krasno peli.
 zato so radi nas povsod imeli.
 V katero smo zahajali gostilno,
 dobila hitro gostov je obilno.
 Posebno pa je meni bilo petje
 Če treba po visoki C poseči,
 veselje, tolažilo in zavetje.
 igrača meni; in tedaj zaploska
 in zagrmi vsa družčina gosposka!
 Dejali so: Ta glas je za na oder,
 jaz sem si mislil, Nósan, bodi moder.
 Prišli pa so naposled časi hudi,
 zastonj ubija človek se in trudi;
 studenci vsi usahnejo, zapro se,
 dežjã ni izpod néba, niti rose.
 Prišla je bila grozovita suša,
 trnelo je telo, trpela duša. --
 Božični prazniki so blizu bili,
 domov so se rojaki veselili;
 le jaz sem bil brez doma v tujem mestí,
 sam kakor kamen zapuščen na cestí.
 Kako se je tožilo mi po dómi!
 Solzé se po obličju udero mi.
 Domov hiti vse iz dežele tuje,
 kdor more, ta večer doma praznuje. --
 Kako si lep, oj ti večer božični,
 svet duši grešni ti si in pravični!
 Skrivnostna noč, ko se nebo odpira,
 na stvar se stvarnik milostno ozira
 in mir rosi v človeška srca trudna,
 oj sveta noč, božična noč prečudna! --
 In čuj, božični zapoje zvonovi,
 po tihi noči njih done glasovi,

tako sladko in milo in otožno!
 V hram božji ljudstvo vabijo pobožno.
 In po gorah okrog se luči vžigajo,
 da kakor zvezda poleg zvezde migajo;
 v dolino vse počasi se pomičejo,
 kamor zvonovi ljud pobožni kličejo. --
 A kam zabrel si, suhobrادي stavec?
 Otrok postal si: brž še en kozarec! --
 Kje smo ostali? Glava že mi peša,
 nekdanje bistrournosti pogreša. --
 Res! O Božiču bil sem v tujem mestu,
 sam kakor kamen zapuščen na cesti.
 Doma tovariši so moji bili,
 s potico, poprtnikom se gostili,
 in kar je dobrega v božičnem loncu --
 Jaz -- prazna vreča ne stoji pokonci --
 od glada slab po ulicah sem lazil,
 kakor meglâ brez vetra sem se plazil,
 posredi šuma mestnega in hrupa,
 in vendar nisem čisto bil brez upa,
 da vendar pride mi pomoč; mogoče.
 da omečita mati se in oče.
 Ponižal sem se, pisal bil sem jima,
 primoral me je glad in huda zima.
 In glej, golobček z oljkovo mladiko
 res prileti, veselje preveliko!
 List od očeta, matere in brata,
 ti ljuba moja rodovina zlata!
 Saj sem si vedno mislil: kri ni voda,
 vi tudi menite, kaj ne, gospoda?
 In kaj so mi pisali ljubi moji?
 Kar se je kdaj pisalo grdih pisem,
 najgrje pismo! -- Vendar jokal nisem:
Da naj poginem kakor pes na gnoji! --
 Solz viri bili so mi posušeni,
 a nekaj se utrgalo je meni!
In tudi mati! -- Drug sem bil v tem hipu,
 to, kar sem zdaj: vlačugar po principu!
In tudi mati! -- -- To je bilo glavno,
 ostalo ugeniti ni težavno.

Ker sem brez prenočišča bil in kruha,
 postave pest me zgrabi, potepuha;
 domov napoti roka me oblastna,
 cenena vožnja, ali malo častna! —
In tudi mati! — Zdaj sem kralj beračev,
 poveljnik klatežev in postopačev.
 Kar se potika, meni je pokorno,
 priliudno vladam tu in tam osorno.
 Po Kranjski mnoge moje so zasluge,
 sam nevesel, vesele delam druge.
 Vse, kamor pridem le, ima me rado,
 norčuje staro se z menoj in mlado.
 Žrem ogenj jim, posnemam petelina
 in pojem, plešem za požirek vina;
 še rajši pa za kak kozarček žganja,
 ki včasih sitne muhe mi preganja. —
 Oj žganjče, ti preblažena vodica,
 edina moja zvesta tolažnica;
 kako bi mi brez tvoje pač kreposti
 prenašali tega sveta bridkosti! —
In tudi mati! — Pater, mater, frater!
 Vi radi imate vsak svojo mater,
 kako ne! Sreča, če vam je še živa,
 in svet spomin, če v grobu že počiva.
 A moja mati — prava rodna mati,
 ne kaka pisana, to treba znati — —
 nje grob sem obiskal o nočnem časi
 in stal, če se mi v srcu kaj oglasi;
 naposled sem se naveličal stati,
 greh, vem, a jaz ne morem pomagati!
 Toda dovolj! Kaj vam vse to, gospoda?
 Vam mila, vam prijazna je usoda:
 v kočiji vi se vozite veselo,
 jaz zvrnil sem, kolo me je prijelo!
 A vendar, dobra ali huda ura,
 kaj bi se držal kakor bolna kura!
 Jaz kakor vi, do konca vsak pririne,
 četudi bi požiral same sline.
 Takó, gospoda, kralj beračev pravi:
 in slednjič: Hvala, ostanite zdravi!«

Pisarjev sin.

Za tóžnikom zatožencu beseda!
 Take postava govori. Pa bodi!
 Govoril bom, ne zagovarjal se.
 Kako je bilo, mirno naj povem.
 Vi blagovoljno poslušajte me,
 možje porotni, sodni vi možje!
 Če bode morebiti vam predolg
 moj govor, prosim vas, pomislite,
 da prvič zdaj in zadnjič govorim; —

Petero nas je bilo, polno gnezdo!
 P i s a r naš oče — veste, kaj je to?
 V gosposki suknji hlapec, delavec,
 ki se na dan plačuje, kakor tisti,
 ki ulice pometajo po mestu.
 Samo da mesto metle v roki on
 pero ima; in vendar je gospod,
 mož izobražen, a najet težak.
 Ko ni ga treba: Hodi, živi se,
 prijatelj, kakor veš, le krasti ne!
 Neznana vam prikazen ni pisar;
 pri delu vidite ga vi, gospoda,
 doma ga vidi Bog, ki vidi vse! —

Pet nas je bilo, lačnih kljunov, pet,
 ki čivkajo, zijajo venomer! —
 Preveč! Živeti nismo mogli vsi.
 Slabejši jačjemu prostora daj.
 Res sčasom trije se umaknejo,
 odnesli so jih zaporedoma!
 Ostala dva sta: deklica in jaz,
 prvenec jaz in ona za menoj.
 Prostora zdaj imela sva dovolj
 in tudi živeža do sitega.
 Otrok le náse misli, samopaš;
 da je le sit, kaj vpraša on, odkod?
 Ko dež in mraz razgrajata spomladi,
 ko skriva se, kar lazi in leti,
 kaj v gorkem gnezdu je mladiču mar,
 kako ubijata se starca dva,

da pridno le se polni lačni kljun!
 Ponoči dež in mraz razsaja naj,
 pod mehko on perotjo sladko spi!
 Tako sem jaz redil se brez skrbi.
 Poglejte ude te, možje sodniki,
 je li navadno tak pisarjev sin?
 Ko sem odrastel, misliti začel,
 tedaj prepozno bilo je uže! . . .

Svetnica mati, mučenica ti!

Kar skrito imenitni je gospe,
 trpeti in molčati ti si znala!
 Nevolje, žalosti oblak nikdar
 obsenčil ni ti čela vedrega.
 Kaj si trpela, Bog v nebesih ve;
 na zemlji vedel zvesti tvoj je drug. —
 Ni bolna niti zdrava dan na dan
 ženica šibka se je trúdila,
 skrbela, čula je, stradala je,
 naposled ji opešajo moči . . .

Pustite me, gospod, naj govorim,
 bogve če bom govoril še kedaj!
 Lep bil je dan; jaz dečko čil in zdrav,
 vesel iz šole hitel sem domov:

»To bodo veselili se doma
 spričala lepega, sosebno mati!«

A mati ni se veselila več!

Ko v izbo stopil sem glasan, vesel,

ležala je mirno na postelji;

pri vzglavju sestra je klečala ji,

z rokama pokrivala si obraz;

pri vnožju stal je oče. Tiho vse!

Le muhe je brenčanje čulo se;

brenče je priletela, sedla je

na čelo, blede čelo materi!

Na oko s čela in po lici doli

na usta ji prileze — odbrenči!

To jasno videl sem, natanko čul;

ostalo kakor v sanjah nekako

godilo se je daleč, daleč mi.

Jokati nisem mogel, v grlu je

tičalo nekaj, dávalo mi glas.
 I oče ni se jokal, tožil ni,
 a strašno star je zdaj se zdél mi mož!
 In jaz, ko se zavem, okrevam spet —
 več časa bil sem, zdi se mi, bolan —
 začutil sem, da nisem več otrok!
 Odprle so se bile mi oči;
 zdaj jasno videl sem, zdaj vedel sem,
 kaj mater umorilo je, siroto!
 Srcé mi zagrenilo je mlado,
 srdito se mi krčila je pest,
 in misel mi je bliskala po glavi:
 Zakaj tako? Kje je pravica tu?

Ko srečal žensko sem na ulici
 v šumeči svili, v biserih in zlatu,
 s pogledom tistim, ki ti govori:
 »Najprva jaz, vse drugo za menoj!
 Kar lepega in kar je dobrega,
 lepó in dobro zame je na svetu;
 trpe naj druge, druge se poté,
 jaz naj uživam, jaz se veselim;« —
 kadar sem tako videl lahkoživko,
 bridkost mi je poplavila srcé.
 Srdit sem vprašal: Je li boljša ti
 in blažja si od moje matere?
 Zakaj vse dobro tebi, nji pa nič?
 Pijana belega si kruha ti,
 od truda, od skrbi, od strádanja
 umreti morala je mati moja!
 In ti, nemarni postopač gosposki,
 od uživanja truden in zaspan,
 ti v eni noči več za kratek čas —
 tako ljudje, ki vejo, govore —
 zapraviš često nego oče moj
 vse leto s trudom si prisluži!
 Zakaj, odkod tako? In to ljudje
pravico imenujejo na svetu!
 Tako sem svet črtiti se učil.
 Pregrešne vam se misli take zdé,
 a siromaki vidimo drugače. —

Prišel je čas, ko vprašati se treba:
 Kaj hočeš biti? — Vse, le ne pisar!
 Kako si skoro kruha služil bo,
 skrbi naj zgodaj siromakov sin.
 Mož trden, spoštovan je rokodelec,
 samosvoj gospod, ne klanja se nikomur;
 tako sem slišal, mislil sem tako.
 Ker sem krepak in ne neroden bil,
 kovač me znan je v službo vzel in uk.
 Veselo služil sem, učil se rad.
 A delo misel je sladila mi,
 prijazna misel, zvesta mi družica:
 le priden bodi, skoraj pride čas,
 ko boš podpora sestri ljubljeni;
 podpora krepka, čakaj, skoro boš
 očetu svojemu na stare dni.
 Počiva naj, uživa naj večer,
 prijeten, lep večer po vročem dnevu. —
 Prišel je čas, prepozno je prišel!
 Mož ni se dolgo veselil počitka!
 Tožilo se mu je po materi,
 tako je sam dejal; in šel je k nji,
 otroka svoja pustil je samá!
 Samá sva bila, mene samega
 imela ona, jaz imel sem njo.
 In rad, kako sem rad imel jo jaz!
 Rztresena ljubezen moja prej
 vsa nanjo sámó se je zbrala zdaj.
 Kakòr čebele lipov cvet meden,
 tako vse misli moje in željé
 to drago so obsipale glavó.
 A blaga, pridna bila je in lepa,
 da vreden nje se ni še mož rodil.
 Vkup sva živela kakor ptiča dva,
 mladiča, ki na vejici čepeč
 životka v mrazu skupaj stiskata.
 In vendar kak razloček! Deklica
 gosposka, šibka, glatkopolta ona,
 a jaz okoren sajavec, kovač!
 In vendar ni je bilo brata sram!

In pridna bila je, umétalna,
 in dobra gospodinja kakor mati.
 A zdaj je čas, da skoraj vse povem.
 Prišel je jastreb, vzela je golobico.
 Kaj ne, navadno, nič posebnega,
 a zdaj zadelo mene je in njo. —
 Pri materi je svoji videl jo,
 k nji v hišo šivat je hodila. Jaz
 zastonj sem odsvetával, branil ji:
 zadosti za oba sem zaslužil sam.
 A ona je hotela, in tako je v past,
 v nesrečo šla je svojo. — Mir, srcé! —
 Da ni vse, kakor bilo je poprej,
 spoznalo skoraj brata je oko;
 toda molčala dolgo sva oba.
 Naposled zvem napol, napol uganem,
 da z »mladim se gospodom« ljubita. —
 Ko pridem po navadi nek večer domov,
 ležala mirno je na postelji,
 v obleki beli, beli kakor zíd.
 Desnica ji je prsi stiskala,
 ob postelji levica je visela!
 Na mizici polêg kozarec je
 napol izpraznjen stal; in zraven list!
 Kaj lista treba! Vse sem vedel že
 brez njega. — List govoril je tako:
 »Verjela sem, zato se pokorim.
 Naj bo! K oçetu grem in materi,
 sedaj boš sam, odpusti! zbogom, brat!«
 Oko ni dalo solze; tožbe glas
 prišel mi ni iz grla; tih sem bil;
 a tukaj notri me je peklo, peklo!
 In tu za vroçim ÷elcem kakor v kotlu
 vso noç divjalo, vrelo je, kipelo mi.
 Naposled ko se je danilo že,
 potihne v vroçi glavi mi nemir,
 a iz nemira misel vstane mi,
 edina, jasna, trdna misel: k njemu!
 Dva pota še na svetu sem imel:
 najprej za njó, ko vun jo ponesó,

da k svojim leže v večni mir in pókoj;
potem pa k njemu: drugi, zadnji pot.
Za vse ostalo drugi naj skrbe...

Ko bil sem sam, na širnem svetu sam,
tedaj pa grem in vzamem kládivo,
orodje prej, orožje mi sedaj.

Ž njim v roki k njemu se napotim v mesto.
Doma ga najdem; predenj me pusté.

»Kaj s sestro mojo storil si, slepar?
Kaj storil si z Ljudmilo?« zagrmmim.

Bled stal je, tresel se je pred menoj. —

»Jaz ali ti, najbolje pa oba!

Orožje v roke! Primi, kar imaš
in brani se, bojuj se, *kavalir!*

Drugače te pobijem kakor psa!«

On skoči, da na pómoč pozvoni.

»Tako pa ne!« prestrežem ga; on pa
zavpije, kliče; meni v glavo šine kri;

orodje zavilhtim, in predme on

na tla telebi kakor vol zadet . . .

In zdaj sem tu. Prav nisem storil, vem;
moríti se ne sme, i človek ne,
ki vreden ni, da solnce ga obseva!

Vendár kesám se ne! — Pri kraju sem. —

Možje porotni, vas ne prosim nič;
sodite! Sodba vaša bode: »Kriv!«

A vas, sodniki, prosim milostí:

ko bóste kazen mi prisojali,

če močí, sodba vaša bodi: »Smrt!«

Glavàn.

Kriv. Vse resnica, kar se mi očita;
krivica moja vam je vsa odkrita.

Gospoda! Kaj bi nosil vodo v Savo?

Zapalil streho bratu sem nad glavo. —

Četudi ne omikan in oglajen,

tajiti in lagati nisem vajen.

Pa tudi milostí Glavàn ne prosi,

kar sam si naloži, molče on nosi. —
 Ne bom se zagovarjal; kar sem storil,
 storjeno je; in vendar bom govoril:
 Gospodo hočem malo podučiti,
 kako težko je včasih pošten biti. — —
 Gorje mu, kdor spominja se mladosti,
 težav, trpljenja polne in bridkosti!
 Če križe v dušo ti mladost zapiše,
 nobena moč jih več ji ne izbriše. —
 — Kmetijo malo je imel naš oče,
 živeti s trudom bilo je mogoče,
 kakor se sploh živi po našem kraju.
 Dva brata bila sva, jaz bil sem mlaji,
 ko noč in dan sva bila si podobna;
 on, »Janezek«, šibak, glavica drobna,
 polt gladka, kri in mleko na obrazci,
 pa oni svedrastí, rumeni lasci,
 volní in gladki kakor mišja dlaka!
 Lepo, prijazno ti je bilo spaka,
 prav kakor tisti angelci v oltarji.
 Dâ, pravi angelček vam bil je starji.
 Grdin, oduren jaz — lasje rjavi,
 strnišče pravo, rekel bi, po glavi;
 po licih pege gosto posejane:
 lepote vse so bile meni dane!
 Dovolj, saj me tu vidite pred sabo.
 Godilo se mi je pa tudi slábo.
 On »Janezek«! — »Matijec« le je reklo,
 »Matijec« meni vse, to me je peklo.
 Ko bi le enkrat slišal bil »Matijče«,
 »Matijček«, kakor mati sina kliče! —
 On hvaljen, pestovan in glajen,
 zmerjanja jaz in šibe bil sem vajen.
 Ko sem odrastel, da sem nosil hlače,
 godilo se siroti ni drugače.
 Obilo palice, pa malo kruha!
 Vse dobro bilo je za potepuha.
 Nihče me ni trpetí mogel v vási,
 ož to so bili hudi, bridki časi!
 Če je kdo kdaj pogrešal kar že koli,

Matijec bil je tat, pa hlače doli,
 Kar se zgodilo je, da ni se smelo,
 doma in v vási, mene je bolelo.
 Pa trmast bil sem, ker se nisem jokal
 in prosil, če je tudi križ mi pokal.
 Imela ni me živa duša rada.
 Ne, nehvaležnost moja ni navada:
 še to naj vam povem, da bo mi lože.
 V sosednji vási bil je neki Jože,
 šibak, mehak je bil, razvajan malo,
 da ni mu sile, se mu je poznalo.
 Na Dunaju živi zdaj, dosti služi,
 gospod z gospodo tam lahko se druží.
 Če se me še spominja, to bi gledal,
 ko bi prišel kedo in mu povedal,
 kaj je sedaj Matijec, tisti z Griča!
 Rad bi enkrat ga videl, Bog mi priča!
 Ko bi na dom prišel mu, lepa snaga!
 a ne pognal bi, upam, me od praga,
 kakor se klatež, potepuh požene. —
 Kako sem rad imel ga, on pa mene!
 Ko v Brezju pasel krave sem in voli,
 zahajal k meni je zvečer po šoli.
 Med praprotjo na mahu sva sedela
 pa lepe sva pogovore imela.
 Jaz sem mu delal malinčke, piščali.
 iz lésa, lubja rezal mu živali;
 on, dobra duša, mi je kruha nosil;
 Bog ve, da nisem, nikedar ga prosil.
 Zvečer kurila in krompir sva pekla
 in zraven marsikako modro rekla.
 Nekdaj sedela sva v večernem hladi;
 v jesenskih grmih peli so strnadi —
 to so vam mili in otožni glasi!
 Žerjavica je gasnila počasi.
 Večernica pred nama je migljala,
 in zdajci me je žalost premagala.
 Odprè se mi, in vse sem mu potožil.
 On mi je roko krog vratu položil! —
 o to je bila mehka, dobra roka! —

nato zaihti in naglas zajoka.
 Jaz ne; prišla ni solza mi, ne ena! —
 K nam drugo jutro prisopiha žena,
 njegova mati; materi srdita,
 da sina pohujšujem ji, očita;
 in meni zopet šiba je zapela.
 Od tega dne več nisva vkup sedela. —
 Še ena duša, vse povem, je bila,
 ki ni me sovražila in grdila. —
 Čas pride, vzamejo me med vojake,
 moj rod se veselil je sreče take.
 Ko sem od doma se, od svojih ločil,
 vse tiho, solz nihče ni grenkih točil,
 Lehkó slovo in vendar ne veselo,
 dà, žalostno celo se mi je zdelo.
 Vendâr tolažim se: Povsod bo bolje. —
 Ko pridem doli po stezi na polje
 — na desno gleda iz grmovja skala --
 tam pri Studencu je Alenka stala. —
 Gospoda, ne smejajte se slabosti
 človeka, ki je vžil dovolj bridkosti.
 Jaz nisem, da bi me ljubila ženska,
 to vem, ne nemška, laška, ne slovenska.
 Ljubezen, vem, je takemu pregreha,
 ne milovanja, on je vreden smeha!
 To pa se bode, menim, vendar smelo:
 tako mi dobro je siroti delo,
 da me je ena duša milovala! —
 Tam pri Studencu, rekel sem, je stala;
 zamišljen sem jaz doli šel po poti,
 ko me ugleda, stopi mi naprotí,
 poda mi roko, »srečno hodi!« reče,
 »pa pridi spet«. — In solza ji priteče
 na ono lepo lice iz očesa.
 Tako sem z doma šel, ne brez slovesa. —
 Začelo je življenje se vojaško,
 nov križev pot. — Šli v vojsko smo na Laško.
 Zadelà me je pri Magenti krogla.
 življenja vendar mi ni vzeti mogla.
 Pobrali so me, skrpali za silo. --- --- ---

Sam Bog ti večni vedi, kaj je bilo,
 tu notri ni miru mi nekaj dalo,
 domov je sililo, domov me gnalo:
 ne straši pota se, ne boj se truda.
 Napotim se, bilâ je zima huda.
 Pritaval sem domov v viharni noči,
 tema okrog, luč je gorela v koči. --
 Za mizo pri večerji sta sedela,
 ko vstopim, on in — ona, ostrmela. —
 Srpó pogleda on berača brata,
 pogleda mene in pogleda vrata! -- -- --
 Njegovo, vse njegovo, ona tudi! --
 In — polaste se me duhovi hudi,
 in notri me je zbodlo, zbolelo. —
 Grem; v veži na ognjišču je gorelo.
 Nesreča, hiša, ti, nesreča vama!
 Ne jaz, ogorek zgrabi roka sama.
 vun ž njim! In streha, hiša je gorela —
 prostora, kota zame ni imela!
 V skednju so zjutraj našli me na slami;
 in zdaj stojim, gospoda, tu pred vami.
 Krivica je velika, kar sem storil,
 zato bom tudi v ječi se pokoril;
 siroti pribežališče bo ječa. —
 Če kdaj ugledam belí dan — nesreča! --
 ob misli sami groza me obhaja --
 trpljenje bo začelo se odkraja! -- —

Drobiž.

I.

Pustimo že tiste starinske smeti,
 nič pravega v njih ne najdemo zase;
 recimo: Slovenije bilo ni,
 Slovenija bodi! — Na večne čase!

2.

Balad je nekaj, lirika
 cvetê, poskušamo se v drami;
 Bog pošlji nam satirika,
 da govori besedo z nami.

3.

Vsevidno solnce iznad nebá
 ne vidi lepšega na sveti,
 ko je z usodo boj moža,
 ki zna udarce nje trpeti!

4.

Proglasil me je sveti mož
 neverca, Schopenhauerjanca;
 jaz mislim si: E, kaj se boš?
 Ne draži, grešnik, bogoznanca!

5.

Iz srca naj ti pesmi vro,
 oj pesnik, peti se ne sili;
 in če se siliš, pesem bo
 nerodna, da se Bog usmili!

6.

V mladosti ljubi, kdor je zdrav,
 ti, mladi pesnik, ljubi tudi;
 ljubezen nam opevaš, prav!
 A ž njo predolgo se ne mudi.

7.

Ne gori in ne doli se
 mož pošten nikdar ne dobrika;
 za pravo on nikoli se
 plašan viharju ne umika.

8.

Hrast upogniti se ne da,
ni skale omajati moči;
in če te ljudstvo kamenja,
resnico mu govori v óči.

9.

Brez dela dobro trot živí,
vsak dan ima svoj živež gótov;
čebela trote naj redi,
mi nočemo rediti trotov!

10.

Gotovo, zase si najprej
dolžan in za svoj rod skrbeti;
a to ni vse, srcé imej
za brate po vsem širnem sveti.

11.

Kaj nisva delavca oba?
Z glavo jaz delam, ti pa z dlanjo;
kedo zastonj kaj nama da? —
Za jed se trudiva vsakdanjo.

12.

Lepo je, da se govori
navdušeno za dom in poje;
še lepše pa se meni zdi,
če zanj gre vsak na delo svoje.

13.

Kedor ne ve nič, govori
pri nas ter piše, modra duša!
Kedor kaj ve, lepo sedi
ter bere ali pa poslušá!

14.

Lehko močan bi bil Slovan,
saj menim, da ga je zadosti;
a vsak na svojo vleče stran,
vsak svojo vedno hoče gosti.

15.

Kako sta nemška genija
umela se ter se častila!
Pokaži ti, Slovenija,
dva pevca, ki bi složna bila!

16.

Slovenski narod ni bogat,
še nima prav, kar je potrebno;
a slovnica ima cel zaklad,
kdor piše, vsak ima posebno.

17.

Gorje mu, ki med dobi dve
postavila ga je usoda!
Naprej ne ve, nazaj ne sme,
od vzhoda tava do zahoda.

18.

Najblažji narod zmaga svet
naposled, a ne moč sirova,
roj siromakov, polk nešteti,
bo ž njim, in zmaga bo njegova.

Rojakom.

Ne meni slave, dragi bratje moji,
 kaj to, če zvest sem domovine sin!
 Po mnogem trudu jaz, po mnogem boji
 počival skoro v večnem bom pokoji,
 in kakor jaz, ugasne moj spomin.

Jaz minem, a ne minejo resnice,
 ki zanje mi gorelo je srce,
 ko je mladostno mi žarelo lice,
 ki zanje živel sem, trpel krivice,
 ko so siveti jeli mi lasje.

Beseda če mi zanje govorjena
 iz srca v srca našla pot je svoj,
 življenja doba ni mi izgubljena,
 plačila je dovolj beseda ena:
 tvoj narod zadovoljen je s teboj. —

Oj bratje, to so bili bridki časi,
 ko vse mi je dejalo: Ti si sam!
 ti kličeš, a nihče se ne oglasi,
 doma si tujec v mestu ti in vasi! —
 Tolažbo svojo zdaj za vse imam.

A ta tolažba sodbe mi ne moti,
 še niso vse nam združene moči;
 še mnog mi rodoljub stoji nasproti;
 en smoter, a različni so nam poti,
 in vendar moj se meni pravi zdi. —

Vi pa, ki izvolili ste zastavo,
 ki v boj jo nekrvavi nosim jaz;
 za dobro vneti, lepo vsi in pravo,
 za dom goreči, njega prid in slavo,
 zavezniki, vesel pozdravljam vas!

Nam, bratje, slove geslo: Srca gōri!
 Živali blato bodi dom in prah!
 S poštenim se Slovan orožjem bori,
 kar podlo je, ne misli in ne stori:
 nesreči usmiljenje, krivici strah! —

Ko domovina kliče nas sinove,
gradimo s prsi hrabrimi ji grad;
za narod, za pravice vse njegove
nikdar zaman Slovan se v boj ne zove,
vojak navdušen vsak je, star in mlad.

Med nami Iskarjotu ni prostora,
oskrumba, gnus je izdajavec nam,
zaničevanja naj duši ga mōra,
v obupu kliči: Name padi, gora!
gorje, prokletje tu, prokletje tam!

Nam kakor mati domovina bodi;
kje sinu je nad mater draga stvar?
s podobo njeno v srcu svet obhodi,
kar lepega kje najde med narodi,
domov prinese, nji pokloni v dar. —

Krvava slava drugim bodi draga,
Slovan le hoče biti svoj gospod;
na vrat on bratu jarma ne polaga;
ne »kri in jeklo«, srce svet premaga,
srce najblažje ima slavski rod.

Kedo ne čuti? Nov se čas poraja,
porodne boli zemljo stresajo;
vihar pomladnji stebre stare maja,
človeštvu velika pomlad prihaja;
naj skoro pošljejo nebesa jo! — —

Jaz videl je ne bom; a duša moja,
oko po nji tako mi hrepeni!
Po svetu tem prežalostna je hoja,
za eno srečo, kaj solza in znoja,
kaj bolečin je treba in skrbi!

Drobtine naj berač vesel pobira,
ki padajo z bogate mize v prah!
Da enemu je dobro, sto jih hira,
glad siromaka pridnega zatira,
po božji zemlji tava bled in plah.

Kedo krivice stari grad podere,
krivice, ki v oblasti svet ima?
Kedo na vojsko nadnjo brate zbere? —
On, ki najhuje tlači ga in tere,
on, ki najbolje roko nje pozna!

Na dan, Slovan! Slovanska ti mladina,
najlepše delo čaka te, na dan!
Gospoda več ne bodi, ne trpina,
človeštvo ena bode naj družina,
rešitelj sveta bode naj Slovan!

DODATEK

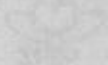
IZ

POSLEDNJIH PESMI

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

DODATEK

POSLEDNIIH TISMI

Nazaj.

Nazaj, nazaj iz tega nepokoja,
iz hrupa v tih, pozabljen zemlje kot;
nič videti je sama želja moja,
nič slišati: prevar dovolj in zmot!
Ko željno duh po svetu se ozira:
sovraštva vse je polno in nemira!

Pravica tiho sili se umika:
pri Bogu milost! Moč in meč velja;
ljubezen se ubežno krog potika,
zavetja v srcu ji nihče ne dá.
Slabost usmiljenje se blago zove,
v človeku zver se giblje spet in rjove.

Oskrunjen sveti hram je poezije,
v oltar grdobo stavijo goló;
kar zagrinjalo blagodejno krije,
na dan s sirovo vlačijo roko.
Strast razbrzdana se poveličuje,
kar sveto bilo nam, se zasmehuje.

Trpi jih sto, ubija se in strada,
da eden sam v prešernosti živi;
ko siromak pod težkim križem pada,
nihče v pomoč roke mu ne moli;
pri bratu išče brat zastonj podpore:
pomagaj sam si, pa ti Bog pomore!

Slovan, Slovan, da bodeš ti rešitelj
človeštvu iz puščave grozne te;
da sloge boš, ljubezni mu učitelj,
ta up mi dolgo tešil je srcé;
izginile so mi te lepe sanje,
ki sem se z dušo bil zagledal vanje!

Vun, vun iz tega hrupnega nemira,
 utrujena ga duša ne strpi;
 po tihem kotu željno se ozira,
 kjer bolna zdravje zopet zadobi:
 kãm na otok, kjer ne buče vetrovi,
 ob breg prijazno pljuskajo valovi.

S cveticami se tam bom pogovarjal,
 s potokom, ki med njimi žubori;
 nov, zoren svet si bodem tam ustvarjal,
 kjer se po moje čuti, govori:
 tam smrt mi rahla pridi in me reši,
 želje in hrepenenje mi uteši.

Po starih potih.

Dolinica ljuba, čez toliko let
 pred sabo popotnik vidim te spet!
 Na desni, na levi griči zeleni;
 vsi ljubi, stari znanci so meni!
 Oh vse je, kakor je nekdam biló! — —
 Otožno nad mano jesensko nebo,
 na nebu mižavo pred mano
 večerno solnce poseva,
 enako kakor dete zaspano,
 ki mati ga v rahlo posteljco deva.
 List zdaj pa zdaj z drevesa se sproži
 in kakor metulj vrti se in kroži,
 na tleh naposled obleži.
 A v meni spomin se budi:
 za mano, zdi se mi, nekdo gre,
 stopinjice čujem rahle, drobné,
 stopinjice kakor otroka,
 ki stopka za materjo in se joka,
 pa truden jo prosi,
 naj ga v naročje vzame in nosi.
 Mladost? Ljubezen? — Le urno naprej,
 solze si obriši, nazaj ne glej!

Pred mano zopet tiha vasica,
 sred nizkih kočic — prijazna cerkvica!
 Mladosti svoje najlepši svit
 pred sabo vidim tu razlit. —
 Tod sva hodila, tu počivala,
 tu sreče sladke sanje sanjala! —
 Ti v zorne višave si se preselila,
 pa mene si samega tu pustila.
 Da enkrat še videl bi tvoj obraz,
 mladosti bi se povrnil mi čas!
 Oj tiho, oj tiho, ne toži, srce,
 preteklosti ne obude solzé! —
 Za goro je solnce, le hitro odtod,
 še dolga pred mano samotna je pot.

Cerkvica bela ti na višavi,
 kako prijazno mi tu stojiš;
 posvetni hrup je pod tabo v nižavi,
 ti mirno, pobožno v nebo moliš.

Pobožnost te je z veliko težavo
 zgradila tukaj, bližje nebá,
 kraljici nebeški v čast in slavo,
 ki božje dete v naročju imá

Kdor obložen sèm verno priroma,
 olajšan odtod se vrne domú:
 popotnik tujec z daljnega doma
 jaz dalje popótujem brez miru.

Doma.

1.

Spet vidim vas, domače gorice,
 oj srečne oči! Kalé jih solzice,
 in če jih kalé, kalé jih naj,
 skoz solze te gledam, domači kraj.
 In tí, dolinica pred menoj,

pozdravljam te stari znanec tvoj,
in tvoje griče na južni strani,
kako so vsi mojim očem še znani!
Obhodil sem lepega mnogo sveta,
najlepše, najljubše je vendar doma.

2.

Tod hodil sem v šolo, po tej stezici,
sijala mi sreča na gladkem je lici;
pod pazduho nosil sem vso učenost,
znal nisem, kaj je življenja bridkost.
Zdaj je učenosti glava polna,
oj težka glava, oj glava bolna,
življenja okusil bridki sem sad. —
Le enkrat cvete človeku pomlad!

3.

Kaj gledaš me postrani, ženica,
ti stara ženica, gubolica!
Ti me ne poznaš in tebe ne jaz.
Morda sva skupaj v šolo hodila,
pa sva oba že pozabila,
za nama daleč je tisti čas!

4.

In tukaj na trati poleg stezé
smo svinjko bili iz šole grede.
Kako sem rad to igro igral,
zdaj starec, menim, bi več je ne znal,
ko nemško, latinsko in grško znam,
in druge še vednosti v glavi imam.

5.

Poldne zvoni! Črez toliko let,
zvon domači, slišim te spet!
Po vsem svetu tako ne zvoni,
kakor zvon moj domači ti.
Zvóni, le zvoni kakor nekdej,
ko si zvonil mi v otroški raj!

6.

Po brezju domačem doli grem,
 kako mi nemirno utriplje srcé!
 Oh skoro, oh skoro, prikaže se že
 očetova hišica željnim očem.
 Že vidim jo, tam doli stoji;
 pozdravljena bodi mi, hišica ti!
 Pod streho svojo me vzemi ljubó,
 blag mir pod streho tvojo prebiva,
 nikjer se tako sladko ne počiva;
 tu kakor nekdanj spet dobro mi bo!

7.

Ne poznaš me, jeli, ženica?
 Bog te sprimi, ljuba sestrice!
 Bratca z Dunaja me objemi,
 pa črez noč pod streho me vzemi.
 Nič solza! Bodi vesela,
 da sva ta srečni dan doživela.
 Svojo družinico mi pozdravi
 in večerjice malo pripravi;
 v hiši domači zdaj gospodinja,
 ki se matere vedno spominja.
 Hočem se malo okrog ozreti,
 je li še kakor pred toliko leti.
 Ko pa solnce za gore zaide,
 bratec vesel ti zopet pride.
 V kotu za mizo bova sedela,
 kakor nekdanj otroka vesela.

8.

Tukaj v rebri smo orali,
 oče so za drevo držali,
 sestra pa klešče; poganjal sem jaz,
 moško sem stopal dečak plavolas.
 »Hej, lepo za brazdo, rosin,
 ti pa zraven njega, rogin!«

Treba ni bilo rabiti biča,
 pridna sta bila naša voliča.
 Gori nad nami škrijanec je pel,
 kakor jaz pomladi vesel.

9.

Kako me gledajo stari in mladi,
 kdo neki sem, bi vedeli radi;
 tako se tuj jim vidim in čuden!
 Kdo sem? Popotnik upehan in truden,
 ki ga je utrudila zemeljska hoja,
 v domači zemlji si išče pokoja.

10.

Kako se, vodica, mi vidiš ozka,
 tako široka nekdam in gosposka!
 Ponosno smo ti dejali reka,
 vesela te bila je vsa Podsmreka.
 Tu smo se fantiči veseli kopali,
 po pasje plavali in brazdali;
 pa ribe smo lovili in rake,
 pač same belice in koščake,
 a vedar je dobra večerjica bila,
 ki se je doma iz njih naredila.

11.

Ti pa bi me vendar lahko poznala,
 ti stara bukev, bukev košata.
 Kako si še krepka in jedrnata!
 Nad mano tako si nekdam šumljala,
 ko deček pod tabo sem ležal vznak.
 Takrat seveda nisem bil tak,
 utrujen popotnik, starec siv;
 otrok sem vesel bil, deček živ.
 Pod tabo sem ležal, tvoje šumljanje
 budilo mi zlate mladostne je sanje.
 Življenje se je razgrinjalo pred mano,

zdaj za mano, skoraj končano! —
 Tu pod korenino, dobro še vem,
 — oj kaka prikazen otročjim očem! —
 tu v jamici prve sem ptičke našel,
 veliko veselje sem deček imel.
 Pet kljunčkov rumenih zijalo je v mé.
 Kar starka prifrfoťá kričé,
 da bi sovražnika z mesta pregnala,
 a po nepotrebnem se me je bala,
 vendar sem šel, da se pomirí.
 Jaz se še dobro spominjam, in ti,
 kako je bilo, veš li še?
 Z vršičem odmajavaš, da ne!
 Le dalje, le dalje, to je hudó,
 ti me ne poznaš, pozabljivo drevó!

12.

In tu smo pasli. Tu sva sedela
 kraj žuborečega potoka;
 pa lepe pogovore sva imela,
 nedolžna otroka, oj srečna otroka!
 Pred nama po trati so travo mulile
 tu ena, tam ena — kravice,
 nič ž njimi ni bilo preglavice,
 kaj pridne in krotke živalce so bile.
 Tu kraj žuborečega potoka
 lepo sva sedela, srečna otroka.
 Le ena kaplja je, kaplja grenka,
 kalila nama otroško srečo:
 družica moja, sirota rejenka
 sosedova je željo gorečo,
 le eno željo nas svetu imela:
 po materi svoji je hrepenela:
 »Oj mati, mati, kje ste, oj kje ste?
 Za dete svoje, zame, ne veste,
 in jaz ne za vas! Po svetu okoli,
 po hribih, dolinah gori in doli,
 do konca sveta bi romala bosa,
 nožice bi vroče hladila mi rosa,

podnevi, ponoči bi ne počivala,
 le vas bi, mati, vas bi iskala,
 da vaše obličje zagledam vesela,
 na prsih vam bi srečna slonela
 pa gledala vas!« --- Tako je tožila.
 In meni se v srcu je želja zbudila,
 da bi jo spremljal po daljnji poti
 in mater iskati pomagal siroti.

In bil je večer. Molče sva sedela
 tu kraj žuborečega potoka.
 Ob rami je nje mi glavica slonela
 in v njeni ročici moja roka.
 Tako sva sedela in molčala,
 molče s solzami slovo sva jemala.
 Odití sem moral v šole v Ljubljano,
 tja v daljnje mesto, mesto neznano.
 Na nebu nizko je solce sijalo,
 od naših krajev slovo je jemalo,
 zatonu je bližalo se počasi.
 Vse tiho! Kar kos se v goščavi oglasi,
 tako otožno je pel in milo!
 Za gore večerne je solnce se skrilo,
 a v meni je nekaj tiho dejalo:
 zdaj vama je zadnjič skupaj sijalo.

Zgodilo se je, kar je tako želela:
 prišla je mati, v naročje jo vzela
 in nesla po svetu, bogve kam,
 za njo sem gledal, ostal sem sam.

Zdaj sam tu sedim. Potôk žubori
 kraj mene, kakor nekdanje dni.
 Vse, kakor je bilo! — Solnce zahaja;
 le hitro, le hitro iz tega kraja!

13.

Tu oče in mati mi ležita,
 pod rušo zeleno mirno spita.
 Kaj vama življenje je dobrega dalo?
 Trud in skrbi, veselih ur malo.

Zdaj, blagi duši, počivata,
 zasluženi pokoj uživata.
 Ko bodo mi skoro dnevi končani,
 rad tu bi počival vama na strani.

Želja.

Rad bi zdaj, ko sem osivel,
 kaj veselega doživel,
 preden ločim se odtod;
 preden solnce mi zaide,
 vest vesela naj mi pride
 skoro, skoro že odkod!

Od izhoda, od zahoda,
 od severnega naroda,
 z južne pride naj strani.
 Da bi skoro priletela
 kakor lastovka vesela,
 da mi dušo razvedri!

Le solnce, solnce!

Kar hočete, le mi vzemite,
 vse drugo meni malo mar;
 le solnce, solnce mi pustite,
 najljubši mi nebeški dar.

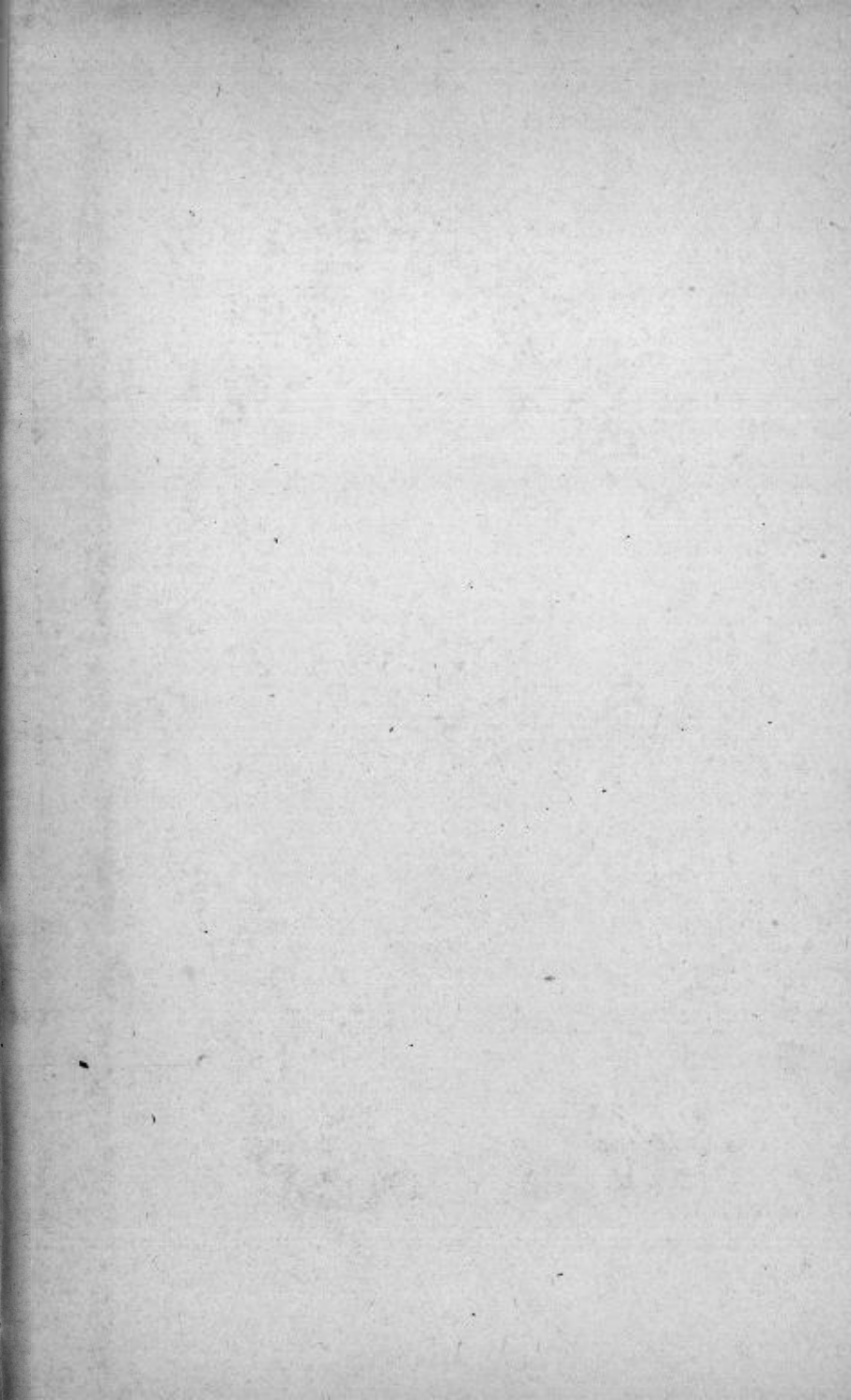
Oj sijaj, sijaj, solnce milo,
 kako tvoj svit mi dobro de!
 Saj skoro boš mi zatonilo,
 noč večna mi je blizu že!

Let ad. -

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000373475

COBISS

